

KLASSZIKUS ANGOL HUMOR

JEROME K. JEROME

Egy naplopó tünődései

K. Jerome

Jerome K. Jerome

Egy naplopó tűnődései

A mű eredeti címe: Idle Thoughts of an Idle Fellow

Fordították: Karinthy Frigyes és Karinthy Emma

Hungarian translation © Karinthy Frigyes és Karinthy
Emma

Klasszikus angol humor

ISSN 1588-2195

ISBN 963 86220 2 4

Kiadta a DOLMEN Könyvkiadói Kft. Felelős kiadó a
kiadó ügyvezető igazgatója Korrektor: Koszti Anita A
címlapon Winkler-Nemes Gábor munkája látható
Nyomdai előkészítés: GMN Repró Stúdió

A nyomtatás és kötés a debreceni nyomdászat több
mint négy évszázados hagyományait őrző ALFÖLDI
NYOMDA Rt. Munkája Felelős vezető: György Géza
vezérigazgató

Hogy szánjuk el magunkat gyorsan?

- No mit tanácsol hát? Melyiket válasszam? Vegyem a vöröset? Csakhogy a vörössel nem hordhatom majd a „fantaisie” kalapom.
- Tessék a szürkét venni.
- Persze, hogy a szürkét veszem. Még hozzá sokkal célszerűbb is.
- Az anyaga nagyszerű.
- Én is azt hiszem. Meg, tudja, ez olyan helyes szürke. Nem olyan közönséges. Habár hát, ami azt illeti, biztos, hogy a szürke nem valami érdekes.
- Na igen, nyugodt, egyszerű dolog.
 - Tudja, én valami egészen különöset érzek, ha pirosat látok? Kedves, meleg egy dolog a piros. Vörösben mintha mindig jó melege lenne az embernek, még ha különben fázik is. Ugye tudja, hogy értem?
 - Van benne valami; akkor tessék a pirosat venni, asszonyom. Az még hozzá jól is áll mindenkinek; mert mégis... piros!
- Á, csak nem gondolja komolyan?
- Már tudniillik, ha jó színben van az ember.
 - Igaz, persze; a piros színnek megvan az árnyoldala; jó színben kell, hogy legyen hozzá az ember. Épp azért aztán úgy alapjában véve biztosabb a szürke.
- Hát akkor a szürkét, asszonyom.
- Igen. Azt hiszem, jobb. Nem igaz?

- Én is nagyon szívesen viselem.
- Meg tartós is. Majd díszítem ízével...jaj! Csak nem vágta még le?
- Épp akarom.
- Várjon egy pillanatig.
- Hadd látom csak még egyszer azt a vöröset! Tudja lelkem, az jutott hirtelen az eszembe, hogy bájos volna csincsillával.
- Avval bizony csinos volna.
- Mert csincsillám az véletlenül van!
- Persze; akkor tessék a vöröset. Mért ne venné a vöröset?
- Viselhetném ehhez a kalaphoz.
- Ehhez?
- Más nincs. Igaz, ez persze a másikhoz állna jól, a szürkéhez. Hm; ejnye; én azt hiszem, mégis csak majd a szürkét fogom venni. Hiába no; biztos, szolid szín a szürke.
- Nyolc métert tetszett mondani...
- Annyi elég lesz, mert kibővítem majd izé - hogy is hívjákkal.. .Egy pillanatig csak kedvesem. Mert tudja, ha a szürkét veszem, akkor igazán nem tudom, mit hordjak majd a fekete kabátomhoz.
- Az nem illik a szürkéhez?
- Ugyan...szürke; feketéhez; hogy volna olyan csinos, mint a piroshoz?
- Akkor én a pirosat venném. Kegyed biztosan legjobban tudja.

- Hát ami azt illeti, a magam részéről én jobb szeretem a szürkét. Hanem mikor mindenféle muszáj az embernek gondolni, meg aztán az is, hogy... Te jó Isten!

Csak nem ennyi az idő?

- Nem ennyi, ez tíz percet késik. A mi óráink kicsit mindig későbbre járnak.

- Nekünk meg negyed egykor Madame Jannawaynél kellett volna lennünk! Úristen, de soká tart ez a vásárlás! Mikor is kezdtük?...

- Lehetett úgy tizenegy.

- Fél tizenegy. Most jut eszembe, hogy annyi volt, mert hisz megbeszéltük otthon, hogy pont fél tízkor kezdjük. Két teljes óra késés!

- És mégse mentünk valami sokra, hm?

- Á, egyáltalán nem csináltunk semmit. Pedig mennyi dolgom volna! És Madame Jannawayhez okvetlen muszáj elmennem! Nincs ott az erszényem? Nem; hisz itt van nálam.

- Még nem határozott, asszonyom, melyiket választja. Szürke, vagy piros?

- Nem tudom, hol áll a fejem; biz Isten nem tudom, mit akarok. Egy perccel előbb már egész biztos voltam és most tessék...Megvan! Emlékszem! A piros. Csakis a piros. Vagyis hát dehogy! Nem a pirosra gondoltam; a szürkét akartam mondani.

- Pedig utoljára a pirosat említette asszonyom; emlékszik?

- Azt.. .aszt! Hisz igaza van. Micsoda kín is a vásárlás. Tudja, hogy néha egész elvesztem az eszem?

- Ha a pirosra határozta el magát...

- Arra hát! Mit csináljon az ember! Mit gondol? Tudniillik azt szeretném tudni, hogy talán van valami más árnyalat ebben a vörösben.. .Mert ez olyan undok vörös...

A boltos figyelmezteti, hogy látta már a vöröset valamennyit. Épp ez az árnyalat, amit a többi közül kiválasztott. Ez tetszett olyan igen nagyon.

- Persze, persze! - sóhajt a hölgy olyan hangon, mint akiről levettek minden földi terhet a világon.

- Hisz ha mondja, akkor úgy is lesz; akkor ez az. Már én úgyse bírom tovább... Egész délelőttömet elpocsékoltam miatta...

Ott kinn három vitathatatlan érveléssel bebizonyítja saját magának, hogy nem a vöröset kellett volna választania. Négy megfellebbezhetetlen ürügyet hoz fel emellett, miért is kellett volna mégis inkább a szürkét. Töri a fejét, vajon visszavennék-e. Majd bemegy és megkéri a főnököt. De istenem a barátnője, aki villásreggelire várja!

- Ezért utálok a vásárlást; - állapítja meg. - Mert arra az embernek sosincs ideje, hogy igazán gondolkodjék...

És elhatározza, hogy ebbe a boltba soha életében be nem teszi a lábát.

*

Kacagjunk rajta; de hát annyival fölényesebbek vagyunk? Felsőbbséges barátom; nem álltál-e huzamos ideig ruhatárad kellős közepén határozatlanul a tükröt nézegetve; melyikben imponálsz majd jobban? Tán ebben az egyszerű, durvaszövetű zakóban, amelyik jól domborítja ki széles, férfias vállad? Mégis nem jobb lesz-e az a testhezálló fekete? Utóvégre jobban illik komoly ember külsejéhez; aki mondjuk úgy a huszonkilencedik év táján ballag. Hanem hátha a lovaglőöltöny jobb még ennél is? Azt mondta az édes a múltkor is: - ejnye, de fess legény Jones azokban a magas szárú csizmákban; jól fest rajta a bricsesz is. De azt a mindenségit! A lábunk talán mégis csak különb Jonesénál! Ostoba dolog, hogy olyan bőre szabják ma a lovaglónadrágot. Ugyan mire való a divatnak az az irányzata, hogy mindjobban elrejtteni igyekszik a férfilábszárát? Az asszonyok egyre kevésbé kezdik szégyellni a saját lábukat; hát a férfi mért cselekszi épp az ellenkezőjét? Mért is váltak lehetetlenné nagyapáink selyemharisnyái, szoros térdnadrágjai? Úgy látszik, mi szerényebbek lettünk, vagy - leromlottunk és a titkolózás tanácsos.

Én például a magam részéről soha meg nem értettem, soha fel nem bírtam fogni, mért szerelmesek belénk a nők. Valószínűleg igazi, mély, benső értékünk vonzza őket; alighanem rendkívüli érdemeink. Mert a külsőnk, az ugyan soha! Tán a lábtyúink, nehéz kabátjaink, mellényeink, күртös kalapjaink? Hogyan! - ilyen adjusztálás mellett

kizárólag jellembeli erőnk lehet az, ami felkelti lelkesedésüket.

Micsoda pompás soruk lehetett elődeinknek, azt különösen akkor fedeztem fel, mikor álarcosbálon maszk voltam. Képtelen volnék megmondani, hogy mit ábrázoltam; nem is igen bánom, akármilyen volt, csak arra emlékszem, hogy mellben, meg úgy körülbelül azon a tájon rendkívül szűk; a kalap háromszor akkora, mint kellett. Én gyermekkoromban díjat nyertem a magasabb számtani műveletekből, egyszer nyertem díjat történelemből is. Nem sokszor, de nyertem. Egyszer meg valamelyik irodalmi kritikus - már meghalt - a könyvemet dicsérte meg. Tudom, volt egynémely alkalom, mikor viselkedésem, tetteim derék emberek helyeslését, helybenhagyását vívták ki. De soha, soha ebben az életben még büszkébb nem voltam; saját magammal elégedettebb, mint azon az estén, mikor begomboltam az utolsó gombot. Végigszemléltem saját Énemet a tükörben. Álom volt; igazán álom. Nem az egyetlen vagyok, aki ilyesféleképp vélekedett felőlem. Biz Isten ragyogó, pompás álom voltam. Piros alap; teli mindenütt aranyhímzéssel, de mindenütt ám, ahol aranyhímzésnek egyáltalán hely jutott. Ahol már nem volt arany hímzésnek hely, ottan rojtok függtek; bojtok, zsinórok. Arany gombok fogtak körül, puha, arannyal áttört selyem simogatott, fölöttem fehér lószőr toll-bokréta imbolygott. Nem emlékszem, hogy rendes helyére volt-e minden gombolva. Hanem valahogy mégis csak felvettem

és jó lehetett, mert jól festettem. Jól néztem ki. Sikerem óriási volt: az emberiség női felének eredeti természete ez alkalommal nyilatkozott ki előttem először teljes őszinteségből. Olyan lányok, akik eddig hidegek voltak és távol tartották magukat tőlem, most körülfogtak, hízelkedtek. Az érdeklődésemet félénken felkelteni igyekeztek. Azok a lányok, akikre rámosolyogtam, elveszítették a fejüket; kijöttek a sodrúkból. Más lányok pedig, akiket elfelejtettek bemutatni, egész gonoszakká váltak és durvák lettek azokhoz, akiket bemutatnak nekem. Egyikkel egy táncölt álltam végig (a jelmezkölcsönző ugyanis figyelmeztetett, hogy leülni nem lesz jó benne) azt a szegény gyereket még ma is sajnálom. Olyan derék fiú udvarolt neki: egy gyapjú-nagykereskedőnek a fia; egész biztosan érzem, hogy kitűnő férj vált volna belőle. De az a szerencsétlen sörösüvegnek öltözve jelent meg.

Mégis jó talán, hogy elmúltak azok a régi divatok. Ha egy egész hetet töltök abban a viseletben, a természetes szerénységem adja meg az árát.

*

Azon csodálkozom, hogy a mi szürke napjainkban nincsenek jobban divatban az álarcosbálok. Hisz benne van a gyerekes ösztön valamennyiünkben; szeretünk „kiöltözni”; „hadd higgyék”. Unalmas, ha mindig saját magunk vagyunk. Valamelyik délután egy teázó tár-

saságnak voltam szereplője; felvetették a kérdést: - Ha arra kerülne sor, cserélnék-e valakivel? Mondjuk szegény ember a milliomossal, nevelőnő a hercegnővel, - de nemcsak külső viszonyokban, környezetben, hanem egészségben, vérmérsékletben is. Cserélnék-e szívet, lelket? Úgy, hogy az eredeti énünk egyetlen részecskéje se maradna meg, csak az emlékező tehetségünk. Általánossá vált a vélemény: nem! Csak az egyik hölgynek volt eltérő a nézete.

- Ó dehogyis cserélne, nem tenné meg semmiért, kedvesem! - veti ellen még annak is egy barátnője. - Csak hiszi, hogy megtenné.

- Biz megtenném én; - erősködik a hölgy. - Nagyon meguntam magamat. Biz isten még talán kegyed is lennék egy darabig a változatosság okáért.

Fiatalkoromban azt a kérdést tettem fel magamnak: - Miféle emberré legyek? Ha tizenkilenc éves az ember, tesz fel ilyen kérdéseket magának. Harminckilenc éves korunkban sóhajtunk: Bár ne ilyen emberré alkotott volna a sors!

*

Akkortájt mindenféle hasznos tanácsoknak voltam szorgalmas olvasója, amikkel jó akaratúlag oktatják ki a fiatalságot. Azt vettem ki belőlük, hogy egyéni választásom szerint lehetek Sir Lancelot, vagy akár Herr Teuffelsdröckh

vagy akár Jágó. Hogy vígan, avagy szomorúan járjam-e majd az élet útját, azt fontolgattam, latolgattam. A mintákat könyvekből szedtem elő. Akkortájt népszerű volt még Byron; sokan voltunk, akik azt határoztuk el, hogy ködösek leszünk, titokzatos fiatal emberek; olyanok, akik megunták a világot és a magányt keresik. Elhatároztam; én ezekkel tartok.

Egy álló hónapig alig mosolyogtam s ha tettem, fáradt, keserű volt a mosoly; tört szív takarója. Legalábbis ilyennek akartam. Üresfejű megfigyelőim aztán teljesen félreértettek.

- Ó, nagyon jól tudom én, hogy milyen, - mondták és rokonszenvvel pillantottak rám, - rám is gyakran jön. Az időjárás gyors változása, - magyarázzák, és brandyt erőszakolnak belém, vagy ingyen söröket ajánlanak.

Méltán sértődik meg a fiatalember, ha titkos búbanatát hallgatás mögé akarja rejteni és közönséges népek rászólnak: - No, hogy áll a bál a nyavalyával? - vagy ha méltóságteljes fájdalmát azok, akik állítólag jobban értenek hozzá, egyszerűen úgy intézik el, hogy „Megint rájött.”

Egyéb, gyakorlati akadályokba is ütközik az a fiatalember, aki a Byron-féle rendszert választja. Rendkívül, természetfölöttien gonosznak kell lennie. De sajnos, a való élet helytelen nyelvtankönyvébe, ahol utolsónak áll a jövő, múlt pedig nem a „végzett múlt”-ból, hanem a „jelentő mód” jelenjéből alakul; lehetetlen ilyen rettentő gazembernek lenni szerény jövedelem mellett. Még a

legeslegegyszerűbb leány bukása is pénzbe kerül. A szerelem útvesztőiben az ember nem kér „forma pauperis”-t, meg akkor nem is lenne a mód hamisítatlan Byron-módszer.

*

„Kehelybe füljön az emlékezet” nem hangzik rosszul; hanem a kehelyben bizony brandynek kell lenni; igazán jó brandy pedig nem olcsó. Jó erősen kortyolni az ó tokajiból, vagy astiból igazán poétikus ötlet; hanem ha a korty elég hosszú arra, hogy belefulladásjon valami, biz az csak negyedes világos sör lehet, vagy valamelyik könnyű pálinka, meg hasonló árfolyamú keverék; így aztán elvész a bűnnek minden hímpora.

Az is lehetséges - úgy gondolom, hogy szent meggyőződése élt bennem annak, hogy a Bűn, még a legbajosabb is - csúf, kemény dolog. Kerüli a nappali világosságot, bár - csinosító rongy és festékképp cirádája az irodalomnak. Rossz szagú viselet marad azért, mert rátapad néha még a jó ember testére is, ha az akarata nem elég kemény, erős; ámbátor kerülni kell azt minden igyekezetteddel, ha testi-lelki jóléted akarod.

Akárhogy is van, beleuntam a sötét fiatalember típusba; még mialatt kételkedtem, új könyvre akadtam véletlenül. Annak a hőse bolondos, jókedvű fickó; Tom Larry unokatestvére. Verekedésekben vesz részt; színésznőkkel

flörtöl; csöngettyüket szakít le és utcai lámpásokat oltogat el; rengeteg tréfát űz fegyelmezetlenebb természetű éjjeli örökkel. Mindezekért igen kedvelte őt a könyvbéli hölgy.

Ugyan mért ne flörtölhetnék én is színésznővel; miért ne olthatnám ki magam is az utcai lámpásokat? Miért ne babrálnának ki én is a rendőrökkel; miért ne szeretnének engem is az asszonyok? Londonban megváltozott az élet, mióta a hős élte világát; de megmaradt sok minden és örök az asszonyi szív. Ha párviadalokat nem is vívnek többé, vannak még bokszoló versenyek Whitechapel sötét pincéiben. A kakasviadal rég a múlté; de hát nincsenek sötét odúk odalenn a folyó mentén? Fillérekért terrierekkal küszködő patkányokat lát ott a gentleman; ott igazán sportsmannek érzi magát. Való igaz, hogy azt a visszas tarthatatlan, el nem fojtható jókedvet, ami a hőszömet ilyen helyeken körölvette, nem sikerült fellelnem; inkább gin; dohány- és sörszag volt ott található; meg a rendörségtől való örökös húzódozás. Lényegében mégis ugyanaz maradt s másnap eseményképpen szavaival kiálthattam fel: „Mely különös lények. De mintha ördög ülne agyamon! Huj! Járom a bolondját!”

Hanem hát a rendelkezésemre álló eszközök hiányos volta megakadályozott abban, hogy legalább ezen az úton továbbhaladhassak. (Bő táplálékot nyújthat a böl-

csészelmének a bevételeknek a jellemre gyakorolt illetén befolyása.) Még az ötödrendű „boksoló-versenyek”, a Rotherhithe-közi patkány vérengzések is sokba kerülnek, ha véletlenül azon úriember vagy, aki pillanatnyilag egyetlen gallérral rendelkezik. Mások előtt mégis rangjához méltóan kell megjelennie. Lámpavasra mászni, gázokat ki oltogatni, bizonytal nem kerül semmibe, hacsak tetten nem érnek. Csakhogy hiányzik belőlük a változatosság. De még a modern londoni lámpavas se egészen alkalmas erre a sportra. Soha életemben nem találkoztam semmivel, amibe keservesebb lett volna belekapaszkodni; amin kevesebb a „göcs.” A kapaszkodó szempontjából hátránya továbbá a dolognak a megengedett pizsokmennyiség túlságos lerakódása. Mikor körülbelül a harmadik állomásnál vagy, mind határozottabb ellenszenv támad benned a „víg derű” iránt; árnikára, meg fürdőre vágsz.

Még a rendőrrel való tréfán se te mulatsz egyedül. Lehet különben, hogy én nem csináltam elég okosan. Most, hogy visszapillantok az eseményekre, úgy rémlik, Covent-Garden és Great Marlborough Street környéke ilyen természetű sportra rosszul van berendezve. Ami a sisakot illeti, akármelyik kövér rendőr pompás kísérleti tárgy. Míg a fejevédőjével vesződik, a legfurcsább kérdéseket intézheted hozzá; mire a feje takaró nélkül van, már látótávolságon kívül lehetsz. Hanem, olyan helyen kellemes csak az ilyen játék, ahol nem áll minden négyzetméternyi területen két-három rendőr. Mert ha másik kettő is tíz perc

óta figyel téged és a fejleményeket a szomszéd sarkon, semmi igaz örömöd nem leled a helyzetben. Mihelyt Great Tichfield Streetet és Oxford-Marketet kétszer keresztülinaltad, rájössz, hogy heccet sohase jó tovább fejleszteni egy bizonyos pontnál; annál tudniillik, mikor abban a veszedelemben forog, hogy unalmassá válik. Most már hazamenni volna jó, vagy a barátaidat kellene felkeresni. A „Törvény, Rend” ezalatt felszaporodott öt-hat főre; épp kezdenek mulatni az eseten. S mialatt Hanover Streetet szeled, elképzeled a másnap reggeli jelenetet a bíróságon; azzal vádolnak, hogy részeg voltál és rendzavarást követtél el. Hiú dolog részedről aztán, ha elmagyarázni igyekszel a bírónak (később pedig a hozzátartozóidnak), hogy egyszerűen azon voltál, hogy hasonlíts valakihez, aki egy könyvben fordul elő; az is épp ilyesféle dolgokat vitt véghez és igen kedvelték ezek miatt. Meg kell majd fizetned a köteles negyven shillingeket; mikor legközelebb Mayfieldéket akarod meglátogatni, a lányok nem lesznek odahaza és Mrs. Mayfield - elsőrendű, kedves hölgy, ki anyás indulattal viseltetett irántad mindig komolyan kíván majd beszélni veled; becsületszavadat kéri, hogy ilyesmit nem teszel többet.

Hála ifjúságodnak és erős természetednek, lerázod magadról a Notting-Hill-i vizsgálat kellemetlenségeit és, hogy nem kívánt találkozásokat elkerülj, Camden Town és Islingtonon keresztül térsz vissza Bloonsbuybe; alig pár óras körút.

Sportok felé hajló irányzatokat a sors egy ujjsmutatása következtében kerültem el. Egy bizonyos vasárnap reggel eredménye; jelentéktelen házacskva vízcsatornájáról van szó; a Soho egyik mellékutcskájá: „Szembe szálltam a Sorssal; férfi férfi ellen.” „Csak még innen kerüljek ki”, - gondolom, ilyesféle kitételeket használtam - akkor aztán én többet nem sportolok. A Sors, úgy látszik, belement az üzletbe és én kimásztam a csávából. Igaz; komplikált dolog volt a kijutás; egy villámhárító és három gázlámpa fizette meg az árát; továbbá egy sovereign, amit a vízvezetékes embernek kellett adni száraz ulster kölcsönzéséért. Mikor végre biztonságban ültem a szobámban és leltárt vettem fel magamról - vagyis arról, ami megmaradt belőlem - csak afölött elmélkedhettem, hogy a sors ezt különbül is kicsinálhatta volna. Attól kezdve nem kelt több vágy bennem, hogy eltérjek a közfelfogástól; hajlani kezdtem az egész egyszerű élet felé.

*

Ennek megfelelően újra valamely alakítandó jellemet kerestem; találtam is olyat, amelyik elég jól megfelelt. Az idő tájt hősként kezdett szerepelni a német professzor. Hosszú haját viselt, különben igen rendetlen volt; hanem a szíve acélból való; alkalomadtán aranyból. A könyvben leírt emberek nagy része nem találta volna érdekesnek; se a külsejét, se a tört angolságú társalgását, se azt, hogy mindig

a halott anyját és a kis Liza húgát emlegette. De hát azoknak fogalmuk sincs a szívről. A professzor legfőbb foglalkozása egy béna kutya volt. Állatias tömeg üldözése elől mentette meg; ha nem beszélt éppen rettentő angolsággal, akkor a kutyát becézte.

A specialitása a szökött lovak megfékezése volt; meg hogy ilyen alkalmakkor megmentse a hősnő életét. A tört angol nyelv a kutyával összevetve, ellenállhatatlanná tették őt előttem.

*

Békés, szeretetreméltó lény volt; elhatároztam, hogy kipróbálom ezt a típust is. Német professzorra persze nem válhattam; viszont a hajamat megnöveszthettem, még az általános kijelentések dacára is, hogy ne tegyem; különösen hölgyek véleménye volt, hogy a világért se. Abbeli igyekezetemet azonban, hogy béna kutyát leljek, nem koronázta siker. A Seven Dialban egy félszemű sintér - mint utolsó segélyforráshoz menekültem hozzá - ajánlkozott, hogy öt shillingért megbénítja nekem valamelyiket. Az indítványt azonban elvettem. Egy éjjel igen csúnyán kinéző vak dög mellett haladtam el. Nem volt béna, de erősen maródinak tetszett s mivel éreztem, hogy nem fosztok meg senkit valamely értékes tulajdonától, hazacsábítottam és ápolni kezdtem. Úgy tetszik, túlon túl jól ápoltam. Olyan egészséges lett a végén, hogy egyáltalában

semmit sem lehetett kezdeni vele. Rosszul nevelt dög volt és ahhoz már túl öreg, hogy tanuljon. A szomszédság átkává vált. A sportot olyan formában szerette, ha az csirkék megfojthatásában nyilvánult meg; vagy kilopkodta a nyulakat a vadkereskedő boltjából. Változatosság kedvéért macskákat nyúzott és kisgyerekeket ijesztgetett, a lábukhoz kapott. Voltak pillanatok, mikor magam is szívesen vállalkoztam arra, hogy megbénítom, ha csak meg bírom fogni. Semmi hasznom se volt a vele való bajlódásból - igazán semmi. Ahelyett, hogy a népek csodáltak volna, hogy visszaadtam őt az életnek, bolondnak kereszteltek és kijelentették, ha én meg nem fojtom, hát majd ők megteszik. Egész megrontotta a jellememet - már úgy értem, annak az időszaknak az általam kipróbálandó jellemét. Mert milyen nehéz aranyszívű fiatalembert ábrázolni, ha aztán a nyílt utcán látják, mint vágsz köveket saját kutyád után. Pedig a kő volt az egyetlen nyelv, amit megértett, csak az volt valamelyes befolyással rá.

Másrészt megvadult lovak ritka volta akadályozta meg igyekezetemet. A mi kerületünk lovai nem olyan lovak. Egyszer, egyetlen egyszer adódott csak alkalom ilyenmű próbára. Jó alkalom volt pedig, annyiból, hogy a ló nem olyan nagyon vadult meg. Tényleg, nem tudom biztosan, vajon ő maga tudatában volt-e a ténynek, hogy megvadult. Kiderült később, hogy a ló - mert az volt a szokása, hogy odakinn várja meg a kocsist a Rózsa meg a Korona előtt - úgy vélte, már kivárta a rendes időporciót

és saját számlájára hazakocogott. Tehetett úgy hét mérföldet egy óra alatt; a gyeplőt kényelmesen húzta maga után. Olyan kezdő féle volt. Én hát készültem a legroszszabbra. Hanem épp a kritikus percben egész csomó hivatalos rendőr lökött félre, és fékezett helyettem.

Nem volt okom szánakozni az eseten; kiderült, hogy egy kopasz kereskedelmi utazót mentettem volna csak meg; rettenetesen részeg volt; égre-földre káromkodott és a levegőbe bokszolt, úgy verte szét a tömeget.

Valamelyik nagyon magas lakás ablakából egyszer megfigyeltem három embert, mikor megvadult lovat akartak lefékezni. Mind a három határozott léptekkel az úttest közepe felé haladt és elfoglalta a helyét. Az ablakom túl magasan volt ahhoz, hogy az arcukat lássam; de a tartásuk hősies, halálig menő elszántságot tükrözött. Az első, mikor a ló feléje vágatott, kitárt karral várta. Meg se mozdult addig, míg a ló tizenöt méternyire nem volt. Mikor aztán az állat határozottan folytatni akarta vad vágatását, a jóember egyebet úgy látszik mégse tehetett, minthogy visszavonuljon a sarokkő irányába s látható szomorúsággal pillantson a ló után; így szólván magához: - Úgy, no hát jó, ha ilyen makacs vagy, akkor semmi közöm hozzád.

A második, kire így rászakadt volna a katasztrófa, percnyi habozás nélkül egy mellékutcába fordult és eltűnt. A harmadik a helyén maradt, és amikor a ló elhaladt mellette, rákiáltott. Nem hallottam, mit mondott. Legkevésbé sem kételkedem, hogy kitűnő tanácsot adott; de az állat

nyilvánvalóan túl izgatott volt ahhoz, hogy odafütleljen. Később az első és a harmadik ember találkoztak, és rokonszenvesen megtárgyalták az ügyet. Úgy véltem, sajnálkoztak a megvadult lovak csökönységén, és azt remélték, nem sérült meg senki.

Nem emlékszem, milyen jellemeket alakítottam még az idő tájt. Csak azt tudom, az egyik jellem, ami rengeteg bajt okozott, az egy tisztességes, becsületes, nyíltszívű, szókimondó fiatalemberé volt, aki mindig megmondja, amit gondol.

Csak egyetlen esetre emlékszem, mikor valakinek igaz sikere volt abban, hogy kimondta, amit gondolt. Az asztalra csapott nyitott tenyerével, úgy jelentette ki:

- Azt akarja, hogy hízelegjek, hogy csomó hazugsággal lekenyerezem, he? Biz olyasmit én nem teszek; biz olyat nem tesz Billy Compton. De ha érdekli az igaz véleményem, hát kimondom: az a gyerek ott a zongoránál a legcsodásabb alkotó, kit valaha hallottam. Nem mondom, hogy lángész, de hallottam én Lisztet és Mahlert és mind a félbolondokat, s biz ez itten jobban tetszik nekem, istenemre mondom! Igenis ez a véleményem. Csak úgy beszélek, ahogy bírok, és nem tehetek róla, ha tán sérti a fülét.

*

Az utolsó alakítandó jellem, - úgy véltem - könnyen válhat tökéletessé. Bámult és körülrajongott fiatalemberé volt, kinek hatalmas varázsa abból a tényből fakadt, hogy mindig önmagát adta. Mások pózoltak, színészkedtek. Ő sose igyekezett másra, minthogy a saját, egyszerű lénye legyen.

Gondoltam: leszek én is a saját egyszerű lényem. Hanem akkor felmerült a kérdés: Milyen is a saját, egyszerű lényem?

Ezt a problémát kellett először megoldani; nem oldottam meg máig se. Mi is vagyok? Előkelő úr, ki mocsoktalan lélekkel, emelt fejjel halad útján; megvet minden aljasságot, és türelmetlen minden kicsinyesség iránt? Aljasán gondolkodó, kismerszű ember vagyok-e - olyan, kit a mocsoktalan lélek és emelt fej mélyen megvet; ki ferde úton halad nyomorú vége felé; ki csóvál az erős előtt s fél minden fájdalomtól? Azonban nem akarom a füled szomorítani kedves olvasóm, nem akarom lerántani a leplet, kimondván, hogy rendesen milyen megvetendő teremtmény ez a nyomorúságos Én. Tán meg se értenél. Csak csodálkoznál ama leleplezésen, az emberiségnek ilyen semmirekellő példányai a kortársaid. Legjobb, kedves uram, vagy asszonyom, ha ismeretiének maradnak a gonoszok. Nem akarlak tudással keseríteni.

*

Filozófus vagyok; egyformán köszöntöm a mennydörgést s örülök a napsugárnak. Csak itt-ott, ha a dolgok nem egészen úgy mennek, mint kívánnám - ha ostoba, gonosz emberek továbbra is ostobán és gonoszul akarnak cselekedni ama látszattal, hogy engem utánoznak békém-ben, boldogságomban - csak ilyenkor dühöngök, csak ilyenkor háborodom még fel.

Mint Heine mondja: lovag vagyok én is; a szent Grál lovagja, az igazság bajnoka, asszonyok hódolója, férfiak tisztelője; azon igyekvő, hogy életem a nagy Hadúr szolgálatának szenteljem.

S lám a másik pillanatban már az ellenség soraiban látom magam, fekete lobogó alatt küzdök. (Mennyire zavarhatja az ellenséges generálisokat az, hogy valamennyi katonájuk mindkét táborbeli szökevény.) Mi egyebek az asszonyok, mint a férfiak játékszerei! Ne egyem több édességet s ne igyam több habzó italt, mert erényes maradsz? Mi egyéb a férfi, mint éhes kutya; egymást falják a csekélyke koncért? Fald fel a többieket; másként téged falnak fel. Nem hatalmas hazugság az Igazság?

*

Szeretek minden élő dolgot. Szegény nőtestvérem, ki nehéz terhet hordasz magányos utadon; fáradt arcodról lecsókolnám a könnyet: lábad körül a sötétséget szerelmemmel világítanám be. Türelmes fivérem, ki

lihegsz, amint körös-körül járod a kitaposott utat, mint szegény, félvak nyomtató ló; buzdítod száraz táplálék a jászolban; melléd állanék; levennem kissé a kötelet fájó válladról. Együtt taposnánk tovább; egymás felé hajtánánk a fejünket; emlékeznél és elregélnéd a réteket, hol valamikor játszottál; elmondanád a gyönyörű versenyeket, mikor küzdöttél és győztél. Hát ti, kis, görcsös semmiházik, piszkos kis arcotokból csodálkozó szemetek mered elő; a karjaimba vennélek, és tündérmeséket mesélnék nektek. A csodák édes országába vándorolnánk; itt hagynánk egy időre az öreg, szomorú világot; hercegekké és hercegnőkké válnátok és tudnátok, mi a szerelem.

De sokszor valami önző, mohó ember jön el s ül itt az én ruháimban. Csak savanyú az élete; azon vesződik, hogy szerezzen több pénzt - több ételmezt; több ruhát; több örömet. Annyira el van foglalva azokkal a dolgokkal, amire szüksége van, hogy nincs ideje, hogy mások bajaival foglalkozzék. Úgy véli, ő a mindenség közepe. Ha hallod, úgy tetszik, azért teremtették és alkották meg a világot, hogy mire ő eljön, örömét lelje benne. Jobbra-balra lök; gondtalanul kapaszkodik, hogy ezer vágyát kielégítse; ha elesik, ha téved, az Eget káromolja igazságtalanságáért; embert, asszonyt szidalmaz, hogy az útjába került. Ilyenkor csöppet sem kedves ember. Azt állítja, hogy ő Én; hogy én érzélgős bolond vagyok; hogy elrontom dolgait. Néha-néha szabadulok tőle, de visszatér ám mindig; olykor ő szabadul

meg tőlem s én leszek ő. Egészen összezavar. Néha el se hiszem, hogy én vagyok - én.

Mennyire hátrányos, ha nem azt kapjuk, amit kértünk

Régen volt, nagyon régen, - akkor, mikor te, kedves olvasóm, meg én még fiatalok voltunk. Tündérek lakoztak még a rózsák kelyhében, s éjjelenként mákvirágok hajladoztak angyalok lába nyomán. Élt valamikor egy nagyon jó, bölcs ember. Vagyis hát élhetett volna, mert abban az időben, amelyikről beszélek, épp haldoklott. Ahogy ottan várja a halál hívó szózatát, visszapillant az életére, amint messzire elnyúlik mögötte. Hemzsegett ez az élet a balgaságoktól, örültségektől; mennyi keserű könnyet okozott saját magának, de még másoknak is! Mennyivel vidámabb, szebb lett volna az élet útja, bölcsőbb, okosabb; ha tisztábban lát!

- Jó Isten! - sóhajtott az öreg, - élhetném csak át még egyszer az életet a mostani tapasztalataimmal.

Mikor kimondta, érezte, hogy valami Jelenlevő közeledik felé; azt hitte, az a Valaki, kire vár; felült az ágyában, s elhaló hangon rebegi felé: „Kész vagyok”.

De gyöngéden fektette vissza valamely láthatatlan kéz; egy hang szólalt meg: Várj még, életet adok, nem halált osztok. Meghallgatták a kívánságodat. Átélheted az életed

még egyszer; a múlt tapasztalata vezetőül veled marad. Láss hozzá, hogy jól használd föl. Majd eljövök megint.

Élt hát még egyszer; szeretett, dolgozott. Másodszor feküdt már a halálos ágyán, mint elhasznált öregember; mögötte elmaradt az élet. Ott állott az angyal az ágya előtt; megszólalt a hang:

- No, most már meg vagy elégedve?

- Most meg, - felel az öreg gentleman. - Had jöjjön a halál.

- No és bírtál jól élni? - kérdi az angyal.

- Istenem, - felel az öregember, - hisz a tapasztalatom csak azokra a kitaposott utakra tanított ki, amelyeken a földi utas ismeretlen országok felé halad. Bölcs voltam, és mégis csak balgaság gyümölcseit arattam. A tudás igen gyakran visszatartott a javamtól. Régi hibáimat elkerültem, hogy újakba essem, amiket nem ismertem. Aztán új csapásokon régi tévutakra kerültem. Ha elkerülhettem a szomorúságot, az örömet veszítettem el. Hol boldogságot szakítottam, kitéptem avval a fájdalom virágát is. Hadd menjek hát most már, hadd tanuljak újat.

*

Micsoda angyal lehetett az, hogy ilyen ajándékot ad szegény embernek; még több bajt, szomorúságot osztogat. Lehet, hogy az ítéletem nem elég tárgyilagos ilyen nem mindennapi körülményekkel szemben, de úgy vélem, ha én

is abban az időben élek, és angyal keresne föl engem is, ajándékot osztó; kiadni akaró, amit csak a lelkem kíván, mit becsvágyam álmodott valaha, vagy más ilyesmivel akar meglepni: én ugyan nagyon röviden elbánok vele. „Csak szedd fel a sátorfád és vidd innen az ajándékos bugyrodát, - mondanám, (lehet, hogy kemény visszautasítás, de hát így éreztem volna) aztán állj tovább. Nem kell nekem semmi a te boltodból. Nem kell énnékem a természetfölötti segítséged ahhoz, hogy bajba keveredjek. Ami bajra, bánatra szükségem van, megkapom itten azt lenn bővében; nincs semmi értelme a látogatásodnak. Hord el innen a kis játékaidat - nem tudom, micsodák, de eleget tudok én már ahhoz, hogy ne akarjak többet tudni, - eredj velük másik bolondhoz. Nem vagyok minden lében kanál. Semmi kifogásom valami ártatlan találóskérdés-játék ellen; ha énrám kerül is aztán a sor. Hanem ha fizetni énnékem kell mindig s földi boldogságom a zálog; és pedig meghosszabbított földi lét, - biz nem játszom én akkor. Lásd Midasz király esetét; szépen kibabráltatok avval is; úgy tettetek, mintha nem értenétek őt; kicsavartátok szegény öreg fickó szavait, mintha ügyvédek lettetek volna Old Bailey-ban, kik tanún akarnak kifogni! Bizony Isten, szégyellem magam miattatok, és meg is mondom a véleményemet; lejöttök ide, bolondot csináltok a balgaságaitokkal a sejtelem nélküli halandókból; mintha nem volna elég bajunk itten anélkül is. Ott van az a másik eset a szegény paraszt házaspárral, akiknek megígértétek,

hogy teljesítitek három kívánságát; csúf csínyt tettetek azokkal is; egy kalács lett volna a vége és még azt sem kapták meg. Úgy látszik ti ezt elmésnek találtátok. Biz Isten kár, hogy nem találtok magatoknak odafönn egyebet, amivel az időt agyonüthetnétek. Hát hord el csak innét ezt a fajta mannát máshová; boldogíts mást vele. Nekem megvannak a magam tündérmeséi; elolvastam én az én mitológiámat; nekem nem kell a ti malasztotok. Nem is fogok élni soha vele. Ha malasztra lesz szükségem, megelégszem majd avval a rendes adaggal, amit idelent szoktak osztogatni. Tudod mit gondolok; olyan hamisított márka; manna, mit semmi emberi teremtmény mannának nem nevezne, ha csak nem mondják neki, hogy az; olyan ami nem hasonlít semmi mannához; senki se érzi annak, hisz a valóságban nem is manna. Csak olyan manna, amire más gondolja azt, hogy áldás, mi pedig nem azt tartjuk róla. Hát megvan ennek az áldásnak is a hátránya, de a tiéteknél azért mégis csak jobb, mindenesetre hamarabb túlesünk az ilyeneken. Nekem nem kell semmi áron a ti malasztotok, mannátok. Ha itt hagyod valamelyiket, egyszerűen utánad vágom.

Biztos vagyok benne, ilyenféle hangnemben válaszoltam volna annak az angyalnak: érzem, nekem jót tett volna. Már ki kell valakinek mondani a véleményét, mert amíg ezek a tündérek, angyalok így bolondítanak bennünket, senkinek egy nyugodt pillanata sincs. Alig mertük a gyerekeket kiereszteni az ajtón. Sose tudta az ember, micsoda rossz,

mondvacsinált ügyes tréfával akarja kijátszani odakinn valami ilyesféle tündér őket. Szegény gyerek nem tudja, és azt hiszi, olyat kínáltak neki, amit érdemes elfogadni. Csak azon csodálkozom, hogy valamelyik ilyen angyalt nem hengergették már meg kátrányban és tollban.

Nem tudom, Hamupipőke szerencséje is olyan kielégítő volt-e, mint ahogy velünk elhithetni akarták. A piszkos konyha, nyomorú kamra után micsoda gyönyörűség volt a palota - az első évben; tán az első kettőben. Hát a herceg! Milyen szerelmes, milyen gáláns, be gyöngéd - az első évben; tán az első kettőben. Hát aztán? Istenem, herceg volt; nagy udvartartás közepette nőtt fel; annak a légköre házias erények kifejlesztésére nem alkalmas; a nőcske pedig - Hamupipőke volt. Még maga a házasság is kicsit elhamarkodott. Istenem, jó, szerető kis asszonyka; de talán mégiscsak túlságosan a perc befolyása alatt cselekedtünk, fenséges hercegem. Bájos, édes kicsi lába volt; a szívünkbe táncolta bele magát. Mint ragyogott, imbolygott azokban a kis tündér-papucokban. Olyan volt azon az estén a gőgös udvari hölgyek között, mint liliom a tulipánok közt. Oly édes volt; olyan friss, olyan más, mint azok, kiket nagyon jól ismertünk. S ő is milyen boldognak tetszett, mikor remegő kis kezét a miénkbe tette. Micsoda lehetőségek azok mögött a lesütött szempillák mögött. Olyan szerelmes hangulatban voltunk mi magunk is azon az estén; Muzsikát éreztünk a lábunkban; a szemünket betöltötte a fény. Hogy még jobban ingereljen a kicsike olyan gyorsan és hirtelen

tűnik el, mint ahogy jött. Ki lehet? Honnan jön? Micsoda titkok veszik körül? Drága álom csak; kísértő szellem, kit nem látunk soha többé; sose ragadhatjuk többé vágyó karjainkba? Örökké éhes maradjon a szívünk; csak emléke kísértsen? Dehogy! Hisz testet öltött alak ő; és asszony! Itt a drága kis papucs; csókra teremtve. S olyan kicsi, hogy a férfi mellénye alatt viselheti. Volt asszonynak valaha - de még tán tündérnek, angyalnak is - ilyen drága kis lába? Keresd át az egész királyságot, fel kell lelned! Az istenek meghallgatták az imádságukat; lám, itt maradt kezünkben a rejtély kulcsa. „Még ha nem is egészen olyan lesz, mint aminőnek láttuk. Még ha nem is olyan rangbéli, hogy majd beleillik a királyi házukba. Kancellár úr, vén mormogó, eredj a fenébe! Vak! Asszony, kinek ilyen papucs van, lehet-e egyéb, mint legmagasabb rangbéli? Egyszerű hercegek vagyunk mi csak; még felettünk is annyira áll, mint amennyivel az ég csillagai fényesebbek, mint a te öreg szemeid. Hallottad a parancsot; keresd, kutasd át az egész országot, kelettől nyugatig, északról délig. Meglásd, hogy felleled, mert rosszul jársz másképp. Még ha a disznópásztor lánya is, királynőnké tesszük meg - ha elfogad bennünket és királyságunkat.

Istenem, nem volt valami jó üzlet; magától értetődik, bizony nem. De hát fiatalok voltunk; és a hercegek is csak emberek. Szegény gyerek; hisz mit tehetett a neveléséről, vagyis inkább annak hiányáról. Szegényke, még csoda, hogy nem lett tudatlanabb, mint amilyen. Hisz hogyan

bántak vele? Mennyire elhanyagolták, hogy megdolgoztatták? Konyhában, szolgálók és csirkék közt töltött élet nem segíti elő a szellemi művelődést. Ki tehet hát róla, ha a kicsike félénk és valamelyest korlátolt; mi bizony nem tehetünk róla, nagylelkű, jószívű hercegek. Meg olyan érzelmes kis nő. Hát a családja elég nehéz ügy, az igaz; hisz a papa nem épp a legrosszabb fajtából való, bár prózai kicsit, ha házi dolgokról van szó. Kicsit a fiaskót is jobban szereti a kelleténél. A mama meg az a két csúf, rossznevelésű lány; ezek igazán csak bajnak vannak a kastélyban. De hát mit tehetünk? Már a rokonaink; éreztetik is velünk kellőképp. Istenem, hisz tudtuk előre; rosszabbul is elsülhetett volna. És aztán az asszonyka legalább - hal' istennek - nem féltékeny.

Eljön hát az este, mikor szegény kis Hamupipőke egyedül ül a szép kastély termében. Az udvaroncok hazamentek szép kocsijukon. A kancellár úr már ajánlotta magát. Az aranybotos, meg a sok inas már lefeküdtek. Az udvarhölgyek „Jó éjt” mondtak és eltűntek az ajtaik mögött; nevetgéltek, suttogtak egymás között. Tizenkettőt üt az óra; aztán egyet, kettőt; még mindig nem hallatszanak a lépcsőn ismerős léptek. Valamikor mindjárt azután hangzottak, hogy az udvarhölgyek „Jó éjt” mondtak; akkor azok se nevetgéltek, suttogtak még ilyen csúnyán.

Végre nyílik az ajtó és megjelenik a herceg; nem örül túlságosan annak, hogy még ébren találja Hamupipőkét.

- Ejnye; úgy sajnálom, hogy elkéstem, angyalom; államügyek tartottak vissza. A külügy nagyon bonyolult, kedvesem. Ebben a percben hagytam ott a tanácstermet.

S szegény kis Hamupipőke, míg a herceg alszik, kisírja szegény, szomorú kis szívét a gyönyörű, királyi vánkoson. Királyi csipke veszi körül és a királyi ház nevének kezdőbetűi a párnákon. „Ugyan minek is vett feleségül? Sokkal boldogabb maradtam volna a konyhában. Sokszor félttem ugyan, de hisz mindig ott volt a kedves, derék öreg macska; néha meg, ha anya és a lányok nem voltak odahaza, apám sokszor felkúszott a konyhalépcsőn és bevitt a szobába; olyan jót mulattunk olyankor; csupa hurkát ettünk vacsorára. Szegény öreg apus; alig látom mostanság. Meg aztán ha elkészültem a munkámmal, milyen kedves volt ott ülni a tűz előtt; álmodhattam azokról a nagyszerű dolgokról, mik majd egyszer történnek velem. Minden álmomban hercegnővé lettem; palotában laktam mindig; hanem egész más volt, nem ilyen. Ó, mint utálok ezt a nyomorult palotát, hol valamennyien rajtam vigyorognak; tudom, hogy vigyorognak, akárhogy hajlongnak is; akármilyen udvariasnak tettetik magukat. Én nem vagyok olyan okos, helyes, mint ők. Utálok ezeket a szentelenpofájú asszonyokat, kik mindig körülöttem vannak. Az a legrosszabb egy ilyen palotában, akárki bejöhét és vigyoroghat. Ó, utálok mindent és mindenkit. Kedves jó nagymama; gyere értem; vigyél el innen. Vigyél vissza az én jó régi konyhámba. Add vissza régi, elnyűtt

ruhám. Hadd táncoljak megint a piszkavassal; hadd legyek boldog megint; hadd álmodjak.

Szegény kis Hamupipőke; talán jobb, ha a nagyanya kevésbé igyekszik a javadra; valami derék földbirtokoshoz mentél volna feleségül! Az sose látta volna, hogy nem vagy pompás, ragyogó; szeretett volna csak azért, mert kedves vagy, meg csinos. Királyságod csak majorság lett volna. Ott a házi kötelességeket, miket olyan nehezen tanultál meg, legalább jól felhasználhatod. Ragyogtál volna ahelyett, hogy elhomályosítsanak. Apus esténként ellátogatott volna hozzátok, hogy elszívja a pipáját s szabaduljon a ház ügyes-bajos dolgától; igazi királyné vagy akkor.

Csakhogy, édesem, tudod, akkor se lettél volna elégedett. No igen-igen, a mostani tapasztalatoddal! Most már tudod, hogy királynéknak, szegény kis szolgálóknak egyaránt megvannak a maguk kis bajai, de e tapasztalat nélkül? A tükörbe pillantottál volna, ha egyedül vagy, csinos kezeid, lábaid szemlélted volna. Bájos arcod rögtön árnyék vonja be. „Hát igen;” mondogattad volna magadnak, „John aranyos ember, derék fiú és én igazán nagyon szeretem. Persze, persze. Csakhogy” - s régi álmok elevenednének meg, melyeket ott álmodtál, az alacsony boltozató konyhában, a pislákoló tűz előtt; - elégedetlen lennél, amilyen elégedetlen most vagy, csak éppen másféleképp. Biz az lennél, Hamupipőke, bár határozottan rázod aranyfürtös fejed. Meg is mondom néked, mért. Mert asszony vagy, azért s valamennyiünk közös sorsa, - asszonyé, emberé -

hogy mindig azt akarjuk, az kell, ami nincs, ha pedig megvan, rájövünk, hogy nem ez az, ami kellett volna. Ez az élet törvénye, kedvesem. Hát azt véled, amikor ott feküdtél a konyhában a földön és könnyeid a hamuba folytak, hogy te vagy az egyedüli asszony, kinek könnyei a földet áztatják abban a percben? Édes hercegnőm, ha látatlanul csúszhatnál keresztül a városon és betekintenél az elfüggönyözött ablakokon, rájönnél, hogy az egész nagyvilág se egyéb, mint síró gyerekekkel teli, nagy gyerekszoba s senki nincs, aki megvigasztalja őket. Eltörött a baba; ha megnyomjuk, nem gagyogja már édesen a kérdésünkre: - Szeretlek; csókolj meg; - néma a dob, a dobverő; nincs már fülsiketítő lárma a gyerektanyán. A teáscsésze-skatulyára keményen ráléptünk; nincs több víg uzsonna a háromlábú teázóasztalka mellett. Nem fújja már a nagy trombita azt a nótát, amit úgy szeretünk hallani; a gyerek-ágyú felpukkant és megégette az ujjunkat. Sose búsulj, kicsi ember, kicsi asszony; majd holnap megpróbáljuk összeragasztani.

S aztán meg látod, édes Hamupipőke, gyönyörű palotában laksz mégis; van ékszered, gyönyörű ruháid, meg - No csak hadd; ne haragudj énám. Hát nem álmodtál ezekről a dolgokról csakúgy, mint a szerelemről? No lásd; hát legyél becsületes. Hisz mindig hercegről volt szó, nem igaz? Vagy hát legalább kitűnő partiról; csinos, elegáns fiúról, ki olyan előkelően hajladozott feléd a vöröslő parázsról. Sose volt az a nemes ifjú kereskedelmi utazó, sose művelt hivatalnok, ki három fontot keresett hetenként. - Pedig hát vannak egész

szemrevaló kereskedelmi utazók, nem igaz? Vannak igen kellemes hivatalnokok, nagyon szerény jövedelmekkel. Értelmes embernek, asszonynak, kik egyebet egymás szerelménél nem akarnak, teljesen elegendők. Ugyan miért is volt mégis mindig csak herceg, Hamupipőke? A palotának, libériás szolgáknak, ékszereknek és pompás öltönynek semmi része se volt az álomban?

Csak emberi voltál, Hamupipőke, ez az egész. A szokott padlásszobában didergő művész, amint Hírnévről álmodik. Azt hiszed, nem úgy véli, hogy eljön a Hírnév szerelmes karjaiba, ahogy Jupiter eljött Danaéhez? Hát azt hiszed, ő nem álmodik jó ebédekről és vastag szivarokról, szőrmegallérról és briliánstűről? S mindezeket megvásárolhatja, ha csak szerelmes karjai nem hiába epedik a Hírnév látogatását?

Valamelyik kép nagyon divatos mostanság. Sok kirakatablakban láthatod a városban, Hamupipőke. A címe: „A szerelem álma”, szép fiatal lánykát ábrázol; kicsit rendetlen ágyban alszik. Az alvó szempontjából azt reméli a néző, mivel némileg fedetlen, hogy az éjjel igen meleg és nincs a szobában léghuzat. Az égből hatalmas napsugárlétra vezet a szoba közepére; ezen a létrán egymás hegy én-hátán szép kövér kis Cupidók, angyalkák; valamennyinél valamely szerelmi zálog. Két kis kobold ékszeres tarsoly tartalmát üríti a padlóra. Másik négy óvatosan gyönyörű ruhát emel (konfekciómunka; így hívják, azt hiszem) kicsit kivágott, de az uszály pótolja, ami egyebütt hiányzik.

Mások kalapdobozokat cipelnek, mikből divatos, igéző kalapkák kandikálnak ki. Egyesek - alighanem áruházakat jelképeznek - egész selymeket húznak maguk után. A cipészek Cupidói se hiányzanak; bájos cipellőket lóbálnak. Vannak harisnyák, harisnyakötők; még kevésbé megnevezhető árukról sem feledkeztek meg. Tükrök; tizenkét gombos kesztyűk, illatszeres üvegcsék és zsebkendők; hajtűk és gyönyörű szép napernyők; a Szerelem istene teletöltötte velük küldöncei karjait. Praktikus, modern Szerelem istene; halad az idővel. Érti az ember, mennyire más ez a modern Szerelem temploma; maga a Szerelem istene járatos lehet a bevásárlásokban; Vénusz, az anyja, a kosztüm osztályon gyakorol felügyeletet. Olimpiai Whiteley ez a modern Erósz; nem felejt el semmit; ím ott látom a kép háttérén valamelyik kis Cupidót, amint zsinóron kövér szívet rángat. Bírnál jó tanácsot adni, Hamupipőke, annak az alvó gyermeknek? Azt mondanád: - Ébredj csak az ilyenféle áloból. Egész zálogház összes kincsei se tesznek boldoggá. Álmodj szerelemről, ha úgy tetszik; az szép, bölcs álom: még ha örökké álom marad is. Ezek a gyöngyök, divatkelmék - hát te, annyi évszázad örökösnoje, - még mindig olyan gyengeszívű vagy, mint valami szegény kis vad leány? Alig lennél több, mint az őseember? Aranyad eladod az első alkusznak, ki ilyen áruval kecsegtet? Tán azt hiszed, Burlington Arcade a mennyország kapuja?

Az ám; én könyvek írója, beszélhetnék így magam is a fiatal gyerkőcnek, ki megunta a magas széket a hivatalban; irodalmi karrierről álmodik; hírnévhez, vagyonhoz vezetőről. Azt hiszed, gyerek, hogy azon az úton hamarabb eléred a boldogságot, mint a másikon? Azt hiszed a hetilapokban leadott párbeszédeiddel nagyon meg leszel elégedve, ha az első tucaton túladtál? Úgy véled, az áradozó nőszemélynek, aki elolvasta valamennyi könyved és nem érti, hogy lehet ilyen okos valaki, nagyon örülni fogsz a tizedik találkozás után? Azt hiszed, az újság mindig teli lesz a génuszod bámulatával? Oldalakat ír megvesztegető külső megjelenésedről „Kiválóságaink” rovat alatt? Nem emlékszel a kedvezőtlen bírálatokra, kesernyés mondatokra? Örökös félelemre, nehogy centiméternyire is eltérj a lanyha pocsolyától, amit „közízlés”-nek hívnak? Mihez egész életedben ragaszkodnod kell? Ragaszkodnod biz éppúgy, mint minden bűnösnek unalmas taposómalmához? Hát azt hiszed, ott nem küszködsz majd egyéb reménnyel, vággyal, csak hogy ki ne dőlj? Inkább alkoss otthont, gyerek, az asszonynak, aki szeret; gyűjts egy-két barátot magad köré; dolgozz, gondolkozz; alkoss; boldog leszel akkor. Kerüld el a vásárt, amelyiket jobb híján „Művészet világá”-nak hívnak. Hadd küzdjön annak minden bohóca, tekergője egymással a tömeg rivalgásáért, garasáért. Ne törődj zajával, ágyúival, olcsó láng az. Jer velem; a nyári éjjel ott illatozik a domb másik oldalán; csönddel, csillaggal teli.

Te, Hamupipőke, meg én, gyakorlott népség vagyunk; jó tanácsokat tudunk adni; de mit gondolsz, meghallgatnak?

Azt mondanák:

- Ó; az én hercegem nem olyan ám, mint a tiéd. Az bizony szeretne engem örökké; különben is rendkívül alkalmas vagyok arra, hogy palotában éljek. Van hozzá képességem, ösztönöm. Egész biztos, hogy hercegnőnek születtem. Köszönöm jóakarató tanácsod, Hamupipőke; hanem kettőnk között különbség van ám.

Ilyen választ kapnál, Hamupipőke. Én hozzám meg így szólna fiatal barátom: - Igaz; hisz megértem én az ön ellenszenvét az irodalmi pályával szemben; csakhogy lám, nem egészen egyforma a két eset. Én tudniillik nem találnék annyi nehézséget, ha fenn akarnám tartani a pozíciómat. Én ugyan nem félnék attól, hogy elolvassam, amit a kritika énrólam tart. Hát persze; míg felfelé igyekszik az ember, addig rengeteg nehézséggel találkozik; de odafönn a tetőfokon van hely elég. Hát köszönöm a jó tanácsot; Isten vele.

Meg aztán, édes Hamupipőkém, nem is éreznénk át olyan teljes mértékben magunk sem a jó tanácsunk teljes voltát. Ismerjük már pályánk gízgázat; hiányzana az, akármennyire ismerjük is hiú természetét. Ismered a palotát, Hamupipőke, a kis aranykoronával együtt; én meg ismerem jól a kikiáltó sapkát; ismerem a nevetést, ami onnan felel a nagy tömegeből, ha a csengettyűmet rázom. Kell nekünk mindez. Ez az egész, mit ég, föld adhat. Vigasztalja a szívet, lelket,

és hát büszkék is vagyunk, sokat akarunk; nem hagyjuk magunkat elküldeni üres kézzel. Adjatok csak meg mindent; majd elégedettek leszünk. Mert látod Hamupipőke, neked mégis megvoltak a szép napjaid. Van némely szegény kutya, kinek nem voltak még soha ilyenek se. Ne bosszankodj. Legalább ismerted a boldogságot. Paradicsom volt a palota addig a néhány hónapig; téged fontak át a herceg karjai; ajkai a te ajkadon; ezt el nem vehetik tőled az istenek sem.

Nem tarthat örökké a kalács, ha olyan mohón esünk neki. Eljön a nap, mikor - éhesen - az utolsó morzsát is felcsipkedjük. Ott ülünk az üres asztalra meredve; nincs már ünnep Hamupipőke; csak a böjtöléstől való félelem.

Naiv mese; szegényes kis vallomás, mit az emberiség saját magának tesz, mikor útvezető erkölcsül feltalálja Hamupipőke meséjét: - Légy csak jó, kislány. Légy türelmes, bármilyen rossz a sorsod. Légy kedves, szíves, úgy viseld kemény keresztet, - majd eljön a nap; feleségül vesz a herceg és lesz kocsid, paripád. Légy erős, derék kislány. Dolgozz, ahogy csak bírsz és várj türelemmel; Isten segítségével gazdag leszel majd nagyon; visszatérsz London városába; aztán feleségül veszed a gazdád leányát. Ha akarnánk, kedves olvasóm, te, meg én, a valóságnak jobban megfelelő leckére taníthatnánk a gyerekeket. Tudjuk, de mennyire tudjuk, hogy valamennyi erények útja se vezet gazdagsághoz; sőt inkább ellenkezőleg; másképp hogy magyarázhatók meg csekély jövedelmeink? De mit

gondolsz, helyes dolog volna-e, ha úgy egyszerűen megmondanánk nekik az igazat? Hogy a becsületesség a legdrágább luxus, amiben ember csak pompázhat, - hogy az erény, ha nagyon ragaszkodunk hozzá, rendesen külvárosi szomorú kis lakáshoz vezet. Az is lehet, hogy nagyon bölcs a világ; hogy így van berendezve.

Ismerek egy igen intelligens, egészen fiatal hölgyet. Tud írni, olvasni; mindenben igen ügyes; de különösen jól vitatkozik. Olybá veszem, mint az általános, közepes emberiséget a Sorssal szemben; az alábbi beszélgetést hallgattam ki a múltkor közte és egy idősebb nő között, aki elég kedves, hogy őt néha a világ bölcsességeire kioktassa:

- Ma reggel jó voltam; nem igaz dada?
 - Elég jó voltál, - nem voltál rossz hozzád képest.
 - Hát mit gondolsz; elvisz a papa ma este a cirkuszba?
 - Elvisz, ha jó maradsz. Ha délután nem leszel rossz.
- Szünet.
- Hétfőn jó voltam; emlékszel rá dada.
 - Hétfőn elég jó voltál.
 - Azt mondtad, dada, hogy nagyon jó voltam.
 - No, jó; hát nem voltál rossz.
 - És úgy volt, hogy elmegyek a színházba, és mégsem vittek el.

- No, igen; mert a nénéd véletlenül épp akkor jött föl; aztán a papád nem bírt ülőhelyet szerezni. Szegény nénike; egyáltalán nem ment volna színházba, hacsak akkor nem.

- Ó, szegény nem mehetett volna?

- Nem bizony. Újabb szünet.

- Gondolod, ma is feljön?

- Ó dehogy; nem hinném, hogy feljönne, minek jönne fel?

- Én is azt hiszem, hogy nem jön. Tudod, úgy szeretnék ma este színházba menni. Mert látod, dada, ha ma se mennék, elmenne már tőle a kedvem egészen.

Hát talán bölcs dolog a világtól, hogy színházat ígér nekünk. Hiszünk is benne eleinte. Csakhogy később, attól félek, valamennyiünknek elmegy a kedve.

Azon cselekedeteink kellő méltatása, miket véghezvinni szándékoztunk.

Jó emlékezőtehetségem van, és messzire nyúlik vissza. Kedves olvasóm te, ki az élet kapaszkodóján odáig jutottál, hogy a gondtalan ifjúság „középkorú”-nak keresztel, olyan messzire persze nem követhetsz, hogy emlékezz egy bizonyos időszaki folyóíratra, ami az „Amatőr” néven látott napvilágot. Nemes cél felé törekedett. A függetlenség gyönyörű eszméjét kísérelte meg az emberek fejébe verni; a „segíts magadon” szép elvét vallotta. Valamelyik fejezet azt magyarázta, hogy készíthet az ember virágos vázát

ausztráliai húsfazékból; másik, hogy alkothat vajtubusokból zongoraszéket; harmadik kitanított, hogyan használhatod fel a régi kalapdobozokat zsalugáternek; vagyis hát az volt a dolog lényege, hogy mindig olyanokból készíthetsz valamit, ami nem arra készült. Ami lehetőség szerint a legkevésbé felel meg a célnak.

Jól emlékszem, két teljes oldal volt annak szentelve, miszerint kedvet és erőt öntsön az emberekbe, hogy esernyőállványokat készítsenek régi gázcsövekből. Esernyők és kalapok elhelyezésére kevésbé alkalmas dolgot a gázcsöveknél én elképzelni nem tudok; ha mégis akadna, biztos vagyok benne, eszébe jut a szerzőnek is és felajánlja. Képkertet alkothatsz sörösüveg-dugókból. Elteszed a dugókat, képet majd találsz valahol - kész a mű. Hány sört kell általában elfogyasztani ehhez; hogy a képkertet vállalkozás milyen hatással van a képkereztető testi, lelki és erkölcsi jó voltára: azzal nem törődött az Amatőr. Kiszámítottam, hogy közepes nagyságú képhez majdnem elegendő tizenhat tucat sörös palack. Hogy érdekel-e valakit még a képkereztetés, miután megivott tizenhat tucat sört; nem tudom; hogy nagyon büszke lenne aztán a képre; kérdés. Csakhogy nem ez volt a fontos.

Egyik ismerősöm, fiatal gentleman - testvérem kertészének a fia; mondaná Ollendorff apánk, - annyira vitte, hogy elegendő dugót gyűjtött nagyatyjának bekeretezésére; hanem az eredmény nem volt felbátorító.

Magának a kertésznek a felesége nem látszott elragadtatottnak.

- Mi a csoda az a sok dugó apa körül? - kérdi. - Nem látod,
- hangzik némileg sértődötten a válasz; - az a keret.
- Ó, hát miért dugók?
- A könyv azt mondta: dugók.

Az idős hölgyre nem volt hatása a magyarázatnak. -Most valahogy sehogy se hasonlít apához; - sóhajt. Elsősülöttje ingerült:

- Hát akkor mihez hasonlít?
- Nem tudom. Az egész olyan most már, mintha tiszta dugó lenne.

Az idős hölgy álláspontja megfelelt a valóságnak. A művészet némely ágai a képkeretezés ilyen módja felé hajlanak. Magam is láttam egyszer egy gyászjelentést, mit hasonló díszítmény ékített; általánosságban a keret uralkodott annak rovására, amit bekeretezett. Képkeretezők szerényebbje, becsületesebbje maga is beismerte volna a dolgot.

- Bizony igen csúnya, ha ránéz az ember, - mondta egyikük, amint a szoba közepéről méregettük. De hát legalább maga alkotta, az ember.

Úgy vettem észre, hogy ez a megállapítás igen helyes; a dugókereteken kívül a világon sok minden egyébvel is kibékít bennünket az, hogy legalább magunk készítettük.

Másik ifjú barátom - úgy vettem észre, az ifjúság leginkább az a réteg, mely kedveli az Amatőr jó tanácsait,

úgy vélem, ha az ember öregszik, kevésbé merész, kevésbé vállalkozó, - hintaszéket fabrikált e könyv útmutatásai szerint söröshordóból. Minden gyakorlati szempont szerint rossz volt ez a hintaszék. Túlságosan erősen ívelt, ugyanabban az időben túlságosan sokfelé ívelt. Azt tartom, ha valaki hintaszékben ül, nem akar folytonosan hintázni. Eljön az idő, mikor azt gondolja: - No most már eleget hintáztam; most kicsit majd csendben ülök, mert másképp baj lesz. - Ez itten a makacs hintaszékek közé tartozott; az emberiség veszedelme az ilyesmi; teher saját magának. Az volt a hite, azért alkották, hogy hintázzon; ha nem hintázik, időt fecsérel. Ha egyszer elkezdte, meg nem bírta akadályozni a világon semmi; soha senki arra nem indíthatta volna, hogy a saját gazdája feje fölé ne kerüljön. Az volt az egyetlen, ami aztán kijózanította.

Látogatást tettem tehát ifjú barátomnál, az üres nappaliba vezettek. Hívogatólag integet felém a hintaszék. Honnan tudhattam volna, hogy „Amatőr” hintaszék. Fialat voltam én akkor; hit élt bennem az emberi természet nagyságáról, s úgy képzeltem, ha tudás, tapasztalat nélkül az ember valamibe belefog, olyan bolond még sincs, hogy hintaszékekkel kísérletezen.

Könnyedén, gondtalanul vettem magam tehát belé. Rögtön észre kellett vegyem a mennyezetet. Ösztönös mozdulatot tettem előre. Eltűnt az ablak és vele együtt a puskalövésnyire fekvő erdős dombhát. A szőnyeg került a szemem elé s saját cipőimet láttam, amint eltűnnek

mögöttem körülbelül kétszáz mérföldnyi óránkénti sebességgel. Heves mozdulattal igyekeztem elérni őket. Úgy hiszem, túloztam. Mert most teljes egészében láttam a szobát - négy falát, mennyezetét és padlóját. Látomásszerű volt. A falusi zongorát lábbal felfelé szemlélhettem, s megint észrevettem, mint röppenek mögém a cipőim; ezúttal a fejem fölött, fölfelé került talppal. Másik pillanatban elvesztettem a cipőim és a szőnyeget súroltam épp akkor, mikor az is a fejem fölé igyekezett. Ugyanabban a percben valaki hevesen a hátamra ütött. Ép eszem, mire visszanyertem, arra intett, ez is a hintaszék lehetett. Rövid vizsgálódás ezt a feltevést valóságon alapulónak igazolta. Mert egyedül voltam még mindig s - pár perccel később - képes arra, hogy a ház asszonyát nyugalommal és méltósággal üdvözölhessem. A hintaszéket nem említettem. A valóság az volt, hogy óhajtottam, bár mielőtt elmegyek, ülne bele és próbálná ki másik vendég. Akarattal a legkedvezőbb, leghívogatóbb helyzetbe állítottam. Ámbár képes voltam arra, hogy hallgassak, arra már képtelennek találtam magam, hogy háziasszonyommal együtt a remekmű csodálatát zengjem. Felhívta rá a figyelmem. Tapasztalataim túlságosan elkeserítettek.

- Ezt Willie maga csinálta ám! - így a büszke anya. - No; mit szól hozzá?

- Igen szép.

- Öreg söröshordókból tákolta össze! - folytatja. Úgy látszik egyenesen büszke volt.

Bár elnyomni igyekeztem, kikérezkedett belőlem a szemrehányás:

- Azokból? - mondom. - Biz Isten okosabbat is csinálhatott volna belőlük.

- Hogyan?

- Sok mindenféle mást is csinálhatott volna a hordókkal. Például újra sörrel tölthette volna meg őket.

Meglepve nézett rám a vendéglátó hölgy. Úgy éreztem, magyarázattal tartozom neki.

- Mert látja, - igyekeztem; - ez a szék nincs egész jól összeeszkábálva. A görbék nagyon rövidek; túlságosan meg vannak hajlítva; talán kegyed is látja, egyik magasabban fekszik a másiknál és az átmérője keskenyebb; a hátrész nincs szögben. Ha elfoglalják; a közép súly nem esik...

A hölgy közbevág:

- Maga ült már rajta; - monda egyszerűen. - De nem soká; - biztosítottam.

Megváltozott a modora. Engesztelőbb lett.

- Úgy sajnálom, - mondja. - Mert egészen csinos.

- Az, - helyeslem; - s épp itt nyilatkozik meg fiának ügyessége. A szék megjelenésében elhárít magáról minden gyanút. Okos módon fél lehetne használni igazán humánus célra. Vannak minékünk közös ismerőseink; - neveket nem említek, hisz tudja, kikre gondolok, büszke, öntelt, nagyszerű személyiségek, kiken sokat javítana ez a szék.

Ha én Willie vagyok, valami művészies drapériával elrejttem a mechanizmust; rendkívül csábító vánkoscákat helyeznék a szerkezetre és felhasználnám arra, hogy szerénységet, méltóságot tanítsak az embereknek. Mert arról meg vagyok győződve, hogy nincs emberi lény, ki arról a székről felállva, éppolyan fontosnak érzi magát, mint amikor beleült. Lám a kedves fia automatikus készüléket alkotott az emberi nagyság futólagos voltának kifejezésére. Mint erkölcsileg hatékony erő, ez a szék álruhába öltöztetett áldás lenne.

Háziasszonyom halvány mosolyra fakadt; félek inkább udvariasságból, semmint lelki gyönyörűségből.

- Kicsit szigorúan ítélt; - mondja. - Ha meggondolja, hogy a gyerek ezelőtt a világon semmi hasonló dolgot nem végzett, hogy nincs semmi tudása és tapasztalata ilyesmihez, akkor igazán nem olyan rossz.

Erről az oldaláról szemlélve a dolgot, arra kényszerültem, hogy megadjam magam. Nem akartam feltárni előtte, hogy mielőtt nehéz feladatba kezd, jobb volna, ha a fiatalember előbb a tudását bővítené és tapasztalatot gyűjtene; - ez népszerűtlen elmélet.

A legfőbb propagandája volt az Amatőrnek: házberendezések tojástartó ládákból. Miért tojásos ládákból, azt soha meg nem értettem; de az Amatőr szerint azok a háztartás alapvető elemei. Csak elég tojáslárával rendelkeznek, akkor nincs az a fiatal házaspár, akinek gondja lenne a berendezésre. Három tojáslárából íróasztal;

a negyediken rajta ülsz; a könyveid tojásládákban körülötted, - kész a dolgozószobád.

Ebédlő: két ládából asztal; négy láda és egy tükördarab: pohárszék; hat láda meg egy-két méter virágos kelme ügyesen terítgetve, és kész a derűs pihenő sarkocska. Bizony, valamiféle sarok, az kétségtelen. Mert a sarkon ülsz, sarkokba akadsz bele; akármerre fordulsz, mindenütt sarok. A „pihenő”-t tagadom. Elismerem, hogy a tojásládák hasznosak lehetnek; ha tetszik, azt is elismerem, hogy mutatósak lehetnek; de hogy „derűs”-ek; nem, nem derűsek. Évekkel ezelőtt, mikor fiatalabb volt még a világ, meg mi is, egyetlen vagyunk, mindenünk a Jövő volt. Akkor olyan háztartásokat, otthonokat alapítottunk, amilyeneket kevesebb reménnyel élő népek több, mint egyszerűnek jelentettek volna ki. Ott volt a helye a tojásládának, vagy hasonló iskolájú bútorzatnak.

Szombattól hétfőig akkor vendég voltam, - tojásládába akasztottam a ruháimat. Tojásládán ültem egy másik tojásláda előtt, amin a tea-ebéd állott. Szerettem tojásládán... Istenem, ha csak egy percre úgy érezném a vérem zúgását, mint akkor, ott a tojásládán, megelégednék azzal is, ha tojásládákon ülhetnék mindaddig, míg eljön az Idő s elhantolnak a tojásládába; láda a sírkövem is; tojásláda. - Sok szép estét töltöttem tojásládán; ágyba bújtam, és tojásláda volt az ágy. Megvan neki a maga jó oldala - nem tréfából mondom - de hogy „derűs pihenő helyecske” volna, nohát erről nem lehet szó.

De kedvesen együgyűek voltak azok az otthoni berendezésű szobák! Régi árnyak mögül előlibbennek; itt állnak a szemem előtt. Látom a csomós, sarkos, kemény díványt; olyan karosszékeket, miket a nagy Inkvizítor szerkeszthetett; pompás nappal-szék, éjjelágy, mi nappal nem volt szék, éjjel nem ágy. Pár kék tányér; amit a Wardour Street vásárjain szereztünk; pohárszék, mibe mindig beleütödtünk, selyem keretű tükör; olcsó nyomatok fölött két japán legyező; páva-tollal hímzett zongoratarakó, Annié testvérnénje készítette; asztalterítő; Jenny rokon remeke. Ott álmodoztunk a tojásládákon - fiatal, művészi ízlésű urak és hölgyek - az olcsó ebédről, mit Chippendale-ben fogunk elkölteni; hanem a kávékat XIV. Lajos korabeli kávétermekben szürcsöltük s boldogok voltunk. Páran megtollasodtunk azóta, - Mr. Bumps szokta magát így kifejezni. Ha ellátogatok hozzájuk, észre kell vegyem, miszerint igazi Chippendale-székeken ülnek Sheraton-asztalok előtt és igazi Adams-kályha melegíti őket; de jó Isten! Hová lettek az álmok; hová a lelkesedés, ami úgy lengte át a második emeleti udvarukat, mint friss márciusi fuvallat? Tán ottmaradtak a virágos kelmével behúzott tojásládákban, a kétkrajcáros legyezőkön. A sors olyan nyúlóskezű. Ha ád, mindig el is vesz. Pár shillinget dobott nekünk, meg sok-sok reménységet. Most fontokkal fizet, de fizet aggodalmakkal, bajokkal is. Mért nem tudtuk, milyen boldogok voltunk a tojásláda trónjainkon?

*

Úgy ám Dick; te jól felküzdötted magad. Újságot szerkesztesz. Telekürtölöd a világot mindavval, amivel Sir Joseph Goldberg, a tulajdonos parancsára tele kell kürtölnöd. Olyan leckéket adsz föl az embereknek, miket Sir Goldberg parancsára kell megtanulniuk. Azt mondják, jövő évben bárói rangot kap. Meg vagyok róla győződve, hogy megérdemelte. Lesz ott holmi kisnemesség a számodra is, Dick.

Tom, te is célhoz értél. Abbahagyta az allegóriákat. Kérlek, melyik gazdag műbarát szereti, ha a saját falai emlékeztetik rá szüntelen, hogy Midasz királynak szármáfülei voltak? Hogy Lázár a kapu előtt ült időtlenidőig? Most arcképeket festesz s mindenki azt mondja a jövő embere vagy. Az „impresszió” például mesés volt; az öreg Lady Jezebel olyan gyönyörű szép rajta; megszólalásig hű. Biz Isten, szép és mégis olyan jó. Bámulatra méltó a művészeted.

Mégis, Dick, - Tom; öreg cimborák; ezer siker között nem ér-e utol olyan perc, mikor elő szeretnétek halászni a régi tojásládákat a múltból? Nem szeretnétek kibútorozni a Camden Town-i régi tanyát ládával, hogy ott találjátok a fiatalságot: szerelmeinket, hitünket?

Valamelyik nap egy incidens elevenítette fel bennem ezeket a régi dolgokat. Először látogattam meg valakit; egy művész ismerősömet. Arra kért, keressem fel őt kis

otthonában. Öreg édesapjával él. Rendkívüli csodálkozásomra - azt hittem ez az örület rég kihalt már - a lakás félig ládából volt berendezve. Úgynevezett „kisztni“-k; dobozok, tojásládák. Ez a barátom megkeres húsz fontot hetenként; az öreg papa „rigolyá“-ja - így fejezte ki magát, - hogy ezeket a rémeket gyártja. Olyan büszke rájuk, mintha díszbútor gyűjtemény volna a South Kensington Múzeumból.

Az ebédlőbe vezetett, hogy a legújabb remeket megmutassa. Új könyvespolc. A szoba különben csinosan van berendezve; el nem képzelhető semmi az ég világon, mi jobban eltorzítaná, mint e remekmű. Fölösleges dolog megmagyarázni, miszerint e csoda tojásládából alkotódott. Egy szempillantás alatt láthatta mindenki, hogy csakis és kizárólag abból lehet. Nevezetesen pedig csúnyán összetákolt tojásládából, amiket a ládagyárnak nem szabadott volna útra engedni; szégyenfoltjai a tojásládaiparnak.

Aztán felmentünk a hálósobába. Úgy nyitotta fel az ajtaját, mint olyan ember, ki drágakövek ritka és értékes múzeumát akarja elibénk tární.

- Az öreg - mondja - alkotott ebben a szobában mindent, amit lát. Beléptünk. Először a ruhásszekrényre hívta fel a figyelmem. „Majd én támogatom addig, amíg az ajtót kinyitja; úgy hiszem kicsit egyenetlen a padló; inog, ha nem vigyáz," Vigyáztam, hanem ingott mégis. Addig tologattuk, simogattuk, hogy kinyílt az ajtó, aztán minden nagyobb

szerencsétlenség nélkül. Csodálkoztam, hogy milyen gyér a ruhásszekrény tartalma. Úgy ismertem a barátom, mint aki jól öltözködik.

- Tudja, - magyarázta, - nemigen rakhatok többet bele, csak a legszükségesebbet. Nagydarab fiú vagyok. Ha véletlenül sietek, magamra döntöm az egészet.

Valószínűnek is látszott. Kérdeztem, hol tartja a többi ruháját, hol öltözködik.

- Hát rendszeren a fürdőszobában, - felel szerényen. - Ott tartom a legtöbb dolgomat. Persze az öreg nem tudja.

Fiókos szekrényt mutat. Az egyik fiók nyitva áll.

- Ezt mindig nyitva kell hagyni - magyarázza -, mert amire épp szükségem van, azt ebbe rakom. Nemigen nyílnak, csukódnak könnyen ezek a fiókok, vagyis hát inkább elég jól záródnak, hanem akkor megint nem nyílnak ki. Az időtől függ, úgy hiszem. Nyáron nyílnak-csukódnak egész jól; merem állítani.

Reménykedő természete van a barátomnak. Hanem a fürdőszoba büszkesége a mosdó.

- Hát erről mit tart? - kiált lelkesedve. - Igazi márvány teteje van!

Tovább nem ujjonghatott. Izgalmában rátette egyik kezét az alkalmatosságra; ennek a mozdulatnak a természetes következménye lett, hogy a lap lecsúszott. Inkább véletlenül, mint akarattal, a korsót még fel bírtam fogni. Felfogtam a benne lévő vizet is. A mosdótól a lapjára

zuhant és nem is esett nagy kár, csak bennem, meg a szappantartóban.

Nem bírt szívemben csodálat kelni eme mosdó láttán, kicsit nedvesnek éreztem magam.

- De hát mit csinál, ha mosdani akar? - kérdem, minekután ketten összeállítottuk megint az egészet.

Olyan lett, mint az összeesküvő, ki mély titkot készül elárulni. Körültekintett a szobában, mint akit tetten értek; aztán, lábujjhegyre állva, az ágy mögött pohárszéket nyitott fel. Abban kicsiny mosdótál állott, mellette kicsiny kanna.

- Ne szóljon az öregnek, - mondja. - Ezeket itt tartom a pohárszékekben; aztán úgy mosakszom a földön.

Ez volt a legnagyobb, mit a tojásládáknak valaha is köszönhettem. A csaló fiú, amint titokban a padlón mosakodik az ágy mögött; remeg minden lépésnél; hisz jöhet az „öreg”.

Kíváncsi az ember, vajon a Tízparancsolat olyan mindenható-e, mint ahogy mi jó népek hisszük. Talán a tizenegyedik többet ér az egésznel: „Szeressétek egymást!” És pedig közönséges, mindennapi, emberi, praktikus szeretettel. A többi tízet el lehetne helyezni ennek az egynek valamelyik sarkában. Az ember anarchista-érelmű pillanataiban egyetért Louis Stevensonnal: Hogyha szeretetreméltó és jókedvű vagy, elég hit, vallás, az is ebben a hétköznapi világban. Annyira igyekszünk azon, hogy ne ölünk, ne lopjunk, meg ne kívánjuk felebarátunk feleségét, hogy még arra sincs időnk, hogy igazságosak legyünk egymáshoz az alatt a rövid idő alatt, míg együtt

vagyunk ideleenn. Olyan holtbizonyosak vagyunk-e abban, hogy jelenlegi erény- és bűnlistánk egyedül tökéletes? A jó, önzetlenember becstelen-e azért, mert nem sikerül neki mindig legyőzni természetes ösztöneit? Hát a szélszívű, savanyúlelkű, ki soha nagyszerű tettet véghez nem vitt, soha nagylelkű gondolata nem támadt, szent, mert hogy nincsenek ösztönei? Tán rossz a rendszer, a zsinórmérték, amivel gyengébb fivéreinket, nővéreinket mérjük. Úgy bíráljuk őket, mint a könyveket a kritikusok; nem a jó tulajdonságaik, hanem a hibáik szerint. Szegény Dávid király! Ugyan mit tartott volna róla a felülvizsgáló bizottság? Noé apánkat valamennyi bornemissza egyesületből kitesékelték volna; Kámot kitüntetik, ha feljelenti. Hát Szent Péter! Szegény, gyöngé Szent Péter; jó, hogy apostol kollegái, meg a Mester nem voltak olyan szigorúak az erénycsőzségében, mint amilyenek mi vagyunk ma.

Elfelejtettük már az „erény” szó jelentőségét? Valamikor az emberben levő jó tulajdonságokat hívták így. Eltekintettek a rossztól, mi szintén szunnyadt benne, mint gaz a gabona közt. Ma nem a hős - hisz ő hibával teli, - csak a szeplőtlen lovag; nem az ember, ki sok jót cselekszik, hanem az, ki hibátlannak találtatik, a modern halványunk. A természetben előforduló legerényesebb lény - az elmélet szerint - az osztriga. Mindig odahaza van és mindig józan. Nem lármázik. Nem szolgáltat okot rendőri beavatkozásra. Nem bírok elképzelni a tíz parancsolatból egyet is, amelyik ellen valaha vétett. Ő maga sose örült, de

más teremtetett lényeknek örömet okoz. Elképzeltem az osztrigát, amint az oroszlánnak ad leckét az erényből.- Engem nem hallasz soha - szaval - hogy teli üvöltöm a mezőt, vagy borzalmassá teszem az éjjelt, halálra rémítem a békés népeket. Miért nem fekszel te is le korán, mint én? Én soha az osztrigatelepet át nem szántom. Nem verekszem más osztriga-urakkal; soha nem udvarolok férjes osztriga-hölgyeknek. Soha antilopot fel nem falok. Mért nem bírsz úgy élni, mint jómagam, sós vízen és kukacon, vagy mi a csudán élek én? Mért nem igyekszel azon, hogy hasonlatosabb légy hozzám.

Osztrigának nincsenek kártékony szenvedélyei; azért mondjuk rá, hogy „olyan erényes, mint az osztriga.” De nem kérjük: Vannak jó tulajdonságai is? - Az oroszlánnak sokszor olyan a viselkedése, hogy semmiféle igaz ember nem hagyhatná jóvá. Nincsenek jó tulajdonságai is? Az elhízott, elpuhult, sima „erényes”-t vajon olyan jól fogadja-e majd Szent Péter, mint ahogy azt maga reméli?

Szent Péter majd kicsit kinyitja a kaput, megnézi az emberét tetőtől talpig.

- Ki vagy?

- Én volnék, - felel az erényes ember olajos, elégedett mosolyával. - És eljöttem.

- Azt látom, hogy eljöttél, de mért akarsz ide bejutni? Mit csináltál a kiszabott időddel?

- Hogy mit csináltam! - felel az erényes ember. - Én nem csináltam semmit, afelől biztos lehetsz.

- Semmit!

- Semmit; épp ez az erős oldalam; épp azért is vagyok itt. Nem csináltam soha semmi rosszat.

- Mi jót tettél?

- Jót?

- Azt hát, jót! Tán nem ismered a szó jelentőségét? Miféle teremtmény boldogabb most azáltal, hogy odalenn végigtedd, végigittad mind azt a sok esztendő? Nem csináltál semmi rosszat - semmi rosszat magadnak. Talán, ha csináltál volna, jót teszel; ez a két dolog odalenn rendesen jár karöltve, úgy emlékszem. Mi jót tettél, hogy ide akarsz belépni? Ez itten nem múmia-aszaló; itten olyan emberek, asszonyok élnek, kik odalenn jót cselekedtek. Rosszat is, sajnos, mert bűnösök vannak itt, kik az igazságért küzdöttek, nem pedig azon igazak, kik elmenekültek lelkükkel a harc elől.

*

Nem erről akartam beszélni, mikor az Amatőr leckéi jutottak eszembe. Bizonyos kisfiúról akartam csak megemlékezni, ki rendkívüli ügyességet fejlesztett ki olyan feladatok elvégzésében, miket nem róttak rá. Elmondom a történetét, mert - mint megtörtént dologban, van benne morál; anélkül való történet, balga mese csak; út, mely nem vezet sehová! Olyan, amelyet beteg emberek tesznek gyakorlat céljából.

Láttam, hogy szed szét e kisfiú értékes ingaórákat darabokra; s mint alkot abból baba-gőzhajót. Igaz, hogy mikor az órát csinálták, nem gondoltak arra, hogy gőzhajó legyen belőle. Nem annak készült. De ha az ember mindenféle akadályt tekintetbe vesz – hogy milyen kevésbé alkalmas az ingaóra gőzhajó felszereléshez, hogy hamarosan nyélbe kell ütni az egészet, mielőtt konzervatív gondolkodású és tudományos lelkesedés nélkül való népek közbevetetik magukat, mindehhez képest egész jó volt az a gőzhajó. Egyszerű vasalódeszkából és húsdarálóból - persze, ha a vasalódeszka nem kellett épp egyebütt - egész helyes mókuslyukat bírt összebüttykölni. Esernyőből és gáz-csőkampóból ágyút csinált, ha nem is olyan tökéleteset, mint valami Martiny-Henry. Mindenesetre a jelenlegi viszonyok közt ilyesmi sokkal kártékonyabb. Kerti szivattyú, a tejesházból hozott mérőkanna, meg kevés drezdai porcelánékítmény - volt belőle a szalon kandallópárkányán bőven, - kerti szökőkutat képezett. Konyhaasztalból könyvborítékot volt képes csinálni, krinolinból karfát állított. Megbírt akasztani valami forrást úgy, hogy minden víz a teniszpályán folyjék keresztül. Tudta a vörös festék és az oxigén gáz készítési módját; mindenféle egyéb, a ház körül könnyen fellelhető készülék, szerszám titkát. Többek között megtanulta, hogy kell tűzijátékot csinálni; csekély jellegű kisebb robbanások után nemsokára igen jól készítette. Szeretik az emberek az olyan fiút, ki ügyes a krikett játékban. Tiszteletben tartják, aki

ügyesen vív. Azt, aki eredményesen kibabrál a tanárral, bámulják. De az olyan fiú, ki tűzijátékot bír csinálni, fölötte áll valamennyinek. Olyan fiú ez, ki a teremtetten lények felsőbb kategóriájába tartozik. November ötödike közeledett (szabadságünnep) s a lány szívű anya engedelmével elhatározta, erejének bizonyítékát adja azon a napon. Seregnyi ismerőst, rokont és pajtást hívott meg; egy héttel előbb a mosókonyhát tűzijáték-gyárnak rendezték be. A nőnemű cselédség örökös halálfélelemben járt-kelt. Maga a ház - ha a szagot vesszük - úgy érzett, mintha a Sátán ütötte volna fel tanyáját. Negyedikén este el is készült mindennel; próbát kellett tenni, hogy bebizonyosodjék: nem lesz semmi baj a rákövetkező estén. De minden rendben volt. A sugarak ég felé röppentek és csillagokká hulltak széjjel; hatalmas lámpák tüzes golyókat szórtak az éj sötétjébe; Katalin-kerekek ragyogtak, imbolyogtak és örvénylettek; ropogtak; tüzes békák robbantak. Azon az estén egy büszke, boldog fiú szenderült el; hírnévről álmodott. Körös-körül vakító tűzijáték; hatalmas tömeg ünnepli. Rokonai - a legtöbbjéről tudta, hogy úgy tekintik, mint eljövendő családi bikficet - mind ott vannak, hadd tanúskodjanak most dicsősége mellett. Ott van Dickey Bowles is, ki kacagott rajta, mert nem tudott egyenesen dobni. A mézeskalácsos üzletből az a lány is ott van. Láthatja milyen ügyes fiú ő.

*

Megjött az ünnepély estéje; megérkeztek vele a vendégek. Sálakba, kábátokba bugyolálva ült valamennyi a hall ajtaja előtt; - nagybácsik, unokatestvérek, nagynénik, kisfiúk, nagyfiúk; kislányok, nagylányok; komaasszonyok; összesen lehettek ott negyvenen. Várták az ünnepély kezdetét.

Hanem a tűzijáték nem ment. Hogy miért nem ment, azt én meg nem tudom magyarázni; senki a világon soha meg nem bírná. A természet törvényei, arra az egyetlen éjjelre fel voltak függesztve. A rakéták leestek és kiadták a lelküket ott, ahol voltak. Semmi emberi hatalom nem volt képes a békákat ugrásra bírni. A pattantyúk füstölögtek és kialudtak. A hatalmas fénycsóvák gyertyafényűre zsugorodtak. A Katalin-kerekcsupa kis forgó szentjánosbogár. A tüzes kígyókban annyi élet nem volt, mint valami teknősben. A legszebb darab - hajó a tengeren - csak a vitorlahegyet meg a kapitányt mutatta; kialudt. Egykét kis morzsa eleget tett a kötelességének; de ez is csak arra volt jó, hogy az egészet még bolondabb színben tüntesse fel. A kislányok vihogtak, a fiúk fütttyentettek; a nénik és az unokatestvérek azt mondták, hogy szép; a nagybácsik kérdezték, hogy kész-e már és vacsoráról, induló vonatokról beszéltek. A szomszédok nevetve elszéledtek, a lágyszívű anya azt mondta: „nem baj no”, és elmagyarázta, hogy tegnap milyen jól ment minden; az okos kisfiú lement a szobájába és odalenn a sötétben kizokogta magát szíve szerint.

Órákkal később, mikor már elfelejtették őt, kilópódzkodott a kertbe. Leült reményeinek romjai közé és azon törte a fejét, mi okozhatta a bukást. Kutatgatva, kihúz a zsebéből egy skatulya gyufát; meggyújtja; egy rakéta végéhez tartja. Hiába igyekezett négy órával előbb meggyújtani. Sercegett pillanatig, majd egy szökéssel a levegőben termett; ezer darabra tört, fénytengerbe fulladt. Másikat próbált: aztán újra másikat; az eredmény mindig ugyan az. A fénypontot - hajó a tengeren - meggyújtotta újra. Pontról-pontra megjelent a tünemény; csak a kapitány és az egyik vitorlahegy hiányzott: ott állott az éjjelben a tökéletes kép, a fényhatás minden pompájában. Fénycsóvák világították a gyertyákat, kerekeket, rakétákat, mik nemrég olyan konokul ellenszegültek annak, hogy fellángoljanak, miket félre kellett lökni, mint hasznavehetetleneket. Most, hogy az éjjel fuvalma, köde megcsípte őket, olyan magasra szökkentek, mint egyetlen egy vulkánkitörés. S az isteni tűzijáték előtt ott állott a kisfiú egyetlen vigasztaló ténnyel - az anyja keze a kezében.

Akkortájt titok volt előtte az egész. Később, mikor megtanulta az életet jobban megismerni, megértette, hogy egy véletlen példája volt annak a biztos, de megmagyarázhatatlan ténynek, minden emberi dolgok szabályozójának:

- Tűzijátékod kudarcot vall mindig, amíg hiúságból a tömeg előtt csillogtatod.

*

A pompás felelet csak akkor jut eszünkbe, mikor az ajtó már becsukódott mögöttünk; magunkra maradtunk az utcán. Vagy, - ahogy Franciaországban mondják, - mikor a lépcsőn jövünk le. Az ebéd utáni mondókánk, olyan pompásan hangzott, ahogy ott a tükör előtt elszavaltuk. Furcsán laposnak tűnik fel pohárcsörgés közepette. Szavak szenvedélyes áradata, mikkor az édes fülét akartuk behálózni, unalmas rigmussá lesz, - nem esik szégyenére - az édes csak kacag rajta.

Hátha még kedves olvasóm, ismernéd a történeteket, miket el akartam mondani neked. Persze azokról a történetekről ítélsz meg, amiket olvastál; de nem vagy igazságos. Azokról a történetekről ítéld, amiket nem mondtam el. Valamikor majd el fogom mondani őket. Sírni, nevetni fogsz rajtuk velem.

Kéretlenül rohanják meg az agyamat; követelik, hogy leírjam őket. Mihelyt a tollam a kezembe fogom, mind odavan. Mintha félnék a nyilvánosságot; mintha azt mondanák: „Te olvashatsz bennünket, de csakis te egyedül. Hanem le ne írj; nagyon igazak vagyunk; túlságosan a valóság vagyunk. Olyanok vagyunk, mint a gondolat, mit kimondani nem bírsz. Tán kicsit később, ha jobban ismered az életet, elmondhatsz bennünket is.”

*

Ha magamról kritikai esszét írnék, elővonnám azokat a történeteket, miket írni kezdtem és abbahagytam. Hogy mért hagytam abba, azt magam sem tudom megmagyarázni. Jó dolgok pedig majdnem mind; sokkal jobbak, mint azok, amiket befejeztem. Ha majd lesz ráérő idő, kedves olvasóm; elmondom a megkezdett dolgoknak egyikét-másikat. Akkor ítélhetsz. Mindig helyes észjárású embernek tartottam magam és annál furcsább, hogy szellememnek eme csendben született gyermekei - ahogy a polcon nyugvó vékony dongáikra pillantok - majd mind kísértettörténetek. A szellemekben való reménykedés megvan mindnyájunkban. A világ velük érdekesebb színben tűnik fel az emberek - annyi évek örökösei - előtt. A tudomány évről-évre megrázza a molyrágta függönyt, mely eltakarja előlünk a valóságot. Megnyitja a zárt ajtókat és kitárja titkaikat; bevilágít a rejtett folyosókra; kitisztítja a mocsarakat; felfedi a rejtett utakat. Mindenütt sok port talál. Ez a visszhangos vén kastély - a világ - teli volt titkokkal, csodákkal, mikor még gyerekek voltunk. Mikorra felnövünk, sok elveszett a régi varázsból. Már nem alszik király a lankák, hegyoldalak barlangjaiban. Alagutat vágunk rejtekhelyére. Lekergettük az Olümposzról az Isteneket. Holdsugaras erdőn áthaladó vándor nem féli már Afrodité arcának édes, halált hozó fényét. Thor kalapácsa nem üti a tölgyet - csak a kirándulóvonat gyors, dübörgő visszhangja ez. Kisöpörjük az erdőkből a tündéreket. A tengert

átszűrtük, hogy ne maradjon nimfa benne. Már a szellemek is itt hagynak bennünket, kipusztítja őket a „pszichikai kutatótársaság”.

Valamennyi közül ők a legkevésbé sajnálatraméltók. Kiállhatatlan fickók voltak; rozsdás láncukat csörgették; nyögtek, sóhajtoztak. Csak hadd menjenek.

Pedig érdekesek lennének, ha akarnának. János király uralkodásának idejéből az öreg úriember jut eszembe; ugyanannak az erdőnek a peremén ölték meg, aminek ide látszanak a fái. Hátba szűrták szegény öreget, ahogy hazafelé lovagolt; a teste a vizesárokba repült; azóta is Thor sírjának nevezik. Már kiszáradt partjain ibolyák szoktak nyílni; de akkor még zord helyecske lehetett, húslábnyira állt az árokban a víz. Az erdei utakon miért kísért még most is - úgy mondják, - mért rémítgeti halálra a gyermekeket? Elsápasztja az arcokat és előli a nevetést; elnémul a parasztleány, parasztlány, mikor falusi táncból hazafelé tart. Ugyan mért nem jön inkább fel ide hozzám, kicsit elcsevegni? Karosszékkal kínálnám, és a legbarátságosabban üdvözlénném; különösen, ha jókedvű; jó társalgó. Micsoda szép történeteket adhatna elő nekem. Harcolt a keresztes háborúkban; hallotta Péter hangját; szemtől-szembe állott a nagy Godfreyvel - keze a kardmarkolaton, tán Runnymédenél küzdött. Többet érne ilyen vendéggel eltölteni egy estét, mint egész könyvtárra való történelmi könyvet olvasni. Mit csinált nyolcszáz év óta, mióta meghalt? Hol volt, mit látott? Tán beutazta a Mars

bolygót is; beszélt a különös lényekkel, kik megélnék a Jupiter folyékony tüzében. Mit tanított neki a titkok nagy titka? Megtalálta az igazságot? Vagy mint jómagam, vándor csak s még mindig az ismeretlent kutatja?

*

Szegény sápadt, szürke apáca te - azt mondják, éjfél körül felmerült sápadt arcod a romba dőlt kolostor ablakon; az ember hallja a cédrusfák felől ott a kertből a kardcsörgést. Biz az szomorú dolog lehetett, nagyon jól megértelek, kedves hölgyem. Mindkét kedvesed, udvarlód halott; magad zárdába vonultál vissza. Hidd el, őszintén sajnállak, de minek töltöd el valamennyi estéd avval, hogy felújítod a kínos emléket? Hát nem jobb volna, ha elfelejtenéd? Istenem, képzeld csak el, ha egész életünkben a kezeinket tördelnénk és jajgatnánk a sok gonoszság fölött, amit gyermekkorunkban elkövettek ellenünk. Vége már annak. Ha meg él a kedves, ha feleségül vesz, akkor se lettél volna boldog. Nem akarlak kellemetlenségekkel traktálni, de még a legtisztább szerelem alapján kötött házasságok is sokszor rosszul sikerülnek; tudod magad is.

Ugyan fogadd meg a tanácsom. Beszélj meg a dolgot magukkal a fiatalemberekkel. Vedd rá őket, hogy nyújtsanak kezet és legyenek jó barátok. Jertek be valamennyien onnét a hidegből; beszéljünk kicsit okosan.

Mért akartok bennünket bajba keverni, szegény sápadt kísértetek? Hát nem vagyunk a ti gyermekeitek? Legyetek bölcs barátaink. Mondjátok el inkább, hogyan szerettek a legények ifjú éveitekben? Mit feleltek a lányok? Mit gondoltok, sokat változott a világ? Nem voltak már akkor is feministák? Nem voltak, akik utálták a négy falat, az örökös rokkapergést? Apátok cselédeinek sokkalta rosszabb volt-e a sora, mint a szabad munkásoknak ott északon, akik naponkint tizenegy óra hosszat varrják a papucsot heti kilenc shillingért? Mit gondoltok, az utolsó ezer évben sokat változott a társadalom? Rosszabbá, jobbá lett? Vagy pedig úgy nagyjában teljesen ugyanaz, csak épp a dolgoknak más nevet adtunk, no mondjátok hát: mit tanultatok tőlünk?

Talántán azonban a szellemek megharagudnának a bizalmas kérdésekért.

*

Egésznap vadászat után vagyunk. Az ember ágyba kívánczik. Hanem mikor az ajtót kinyitjuk, kísérteties nevetést hallunk az ágy függőyei mögül. Az ember felnyög magában; sejti, mi következik: az öreg, megrokkant Sir Lanval két-három óráig tartó beszéde. Úgyis ismerjük már valamennyi történetet kívülről - mit kiabálja újra a

fülünkbe. Istenem, hátha a nagy-nénénk, akitől valamicskét remélünk, - ott alszik a szomszéd szobában -, fel talál ébredni; hallja az egészset! Igaz; hisz rendes, tisztességes históriák; semmi rossz nincs bennük. De biztos, hogy a nagynéninek nem fog tetszeni - Istenem, az a történet Sir Agravainról és a kovács feleségéről! Pedig a kísértet mindig épp ezt a történetet mondja! Vagy pedig a szobalány nyit be ebéd után: - Bocsánat, uram; a fátyolos hölgy van itt.

- Micsoda, már megint itt van? - mondja a feleség, s a munkájából felpillant.

- Igenis asszonyom; vezessem fel a hálósobába?

- Az urat kérdezze meg, - hangzik a felelet. A hanglejtésből következtetni lehet öt csúnya percre, mihelyt a lány kitette a lábát az ajtón. De hát mit tehet az ember?

- Igen, igen, csak vezesse fel, - mondod. A lány beteszi az ajtót.

A feleség összeszedi a kézimunkáját és felemelkedik.

- Hová mégy? - kérded.

- Megyek aludni a gyerekekhez, - hallik a hideg felelet.

- Olyan furcsán veszi majd ki magát; - kérleled. - Udvariasnak kell lenni szegénykéhez; meg aztán látod, hisz igazán az ő szobája. Lehet mondani. Mindig is ott kísértett.

- Igen különös - felel szíved hölgye még jegesebben -, hogy nem kísért soha máskor, csak akkor, ha itthon vagy. Hogy hová mégy, amikor a városba mégy, arról fogalmam sincs.

Igazágtalanság. Nem is bírod visszatartani a szót; méltatlankodva felelsz:

- Micsoda sületlenségeket hordasz össze, Erzsébet. Egész egyszerűen udvarias vagyok hozzá.

- Némely emberekből olyan különösen ütközik ki az udvariasság, - felel Erzsébet. - Tudod. Kérlek ne veszekedjünk rajta. Csak azon vagyok, hogy ne zavarjalak. Kettő az igen; édes kettes, hisz tudod. De a harmadik! Nem akarok harmadik lenni, ennyi az egész.

Már kinn is van.

Odafönn a fátyolos hölgy még mindig vár rád. Azon elméledsz, meddig fog maradni, meg hogy mi történik majd, ha elmegy.

Attól tartok ebben a mi világunkban nincs hely a ti számotokra, kísértetek. Emlékeztek, mint jöttetek Hiawathához - elvált szerelmesek szellemei! Arra kér benneteket, jönnétek vissza és vigasztalnátok. Aztán valamelyik nap eljöttetek a wigwamjába; körbe ültetek le a tűzhelye elé; megfagyasztottátok a levegőt Hiawatha körül; elhalt a mosoly Nevető Patak ajkán.

Szegény sápadt szellemek, nincs itt hely számotokra. Hagyatok minékünk békét. Felejtsük el egymást. Te kövér, idős hölgy, kinek szürkéllik már a gyér haja, gyöngye a szeme és erős a tokája, - érdes már a hangod a sok veszekedéstől és panasztól, - amire bizony a háztartásban szükség van. Kérlek alássan, hagyj te is énnekem békét. Szerettelek, amíg éltél. De édes voltál, de szép voltál.

Látlak még most is hófehér ruhácskádban, almafavirág közt. De most már meghaltál; a szellemed nyugtalanítja és elrontja álmaimat. Úgy szeretném, ha nem kísérténél.

Te öreg, kellemetlen fickó, amint onnan a tükörből rám kacsintasz, ahogy borotválkozom; mért kísérsz te is? Helyes gyereknek vagy a szelleme, akit valamikor ismertem. Mindig bíztam, hittem benne. Mért kísérsz? Jobb szeretnék úgy gondolni rá, ahogy láttam; jobb szeretném megtartani úgy emlékezetemben, ahogy tetszet. Sose hittem volna felőle, hogy ilyen hitvány kísértetté váljon.

Szerelmi bájjal készítése, használatbavétele

Itt-ott megkérdi valamelyik barátom: - A szőkét szeretem-e, vagy a barnát? A másik: Mit szeretsz jobban: alacsonyát, vagy magasat? Harmadik: Könnyű nőket szeretsz, vagy inkább a komoly a kellemesebb társaság? Olyanformán érzem magam, mint valamikor bizonyos ifjú hölgy, kitől aggódó szülei - az évek szaporodván és a jövedelem ahelyett, hogy növekednék, inkább csökken - megkérdezték, melyik tetszik neki a sok rendelkezésre álló széptevő közül? Azt mondja, épp ott a baj; neki is az a legnehezebb. Nem bír rájönni, hogy melyiket szereti legjobban. Olyan kedvesek valamennyien. Hogyan választhatna egyetlenegyet? Avval aztán kizárja a többit a

versenyből? Még a legjobban szerette volna, ha valamennyiükhöz férjhez adják.

Így érzem, hasonlítok eme ifjú hölgyhöz; talán kevésbé szépségben, bájban, mint inkább határozatlanságban akkor, ha a fenti kérdéseket intézik hozzám. Mintha valakinek a kedvenc ételét kérdenék. Van idő, mikor a legkedvesebb az ember előtt egy csésze tea, tojással. Máskor borjúszeletről lehet csak szó. Ha csak halat tudnék enni holnap; úgy vélem, sose eszek többé halat életemben; kenyéren, tejen és rizspudingon fogok élni. Ha hirtelenében megkérdeznék, mért eszek most leves helyett fagyaltot; mért kedvelem a kaviárt a bifsztekhöz, nem bírnék felelni.

Szeretem én a magas, meg az alacsony nőket; szeretem a barnákat, meg a szőkéket; jókedvűeket és szomorúakat.

Ne haragudjatok meg érte, hölgyeim; ti vagytok az okai. Minden helyesen gondolkodó ember „általános” udvarló; hogy is lehetne másképp? Olyan különbözőek vagytok, mégis mind olyan bájosak a magatok nemében. S olyan nagy a férfiszív. El nem bírod képzelni bájos olvasónóm, milyen nagy a férfi szíve: ép az a baja - néha a te bajod is.

Nem rajonghatok-e a pompás tulipánért, mert a szegény liliumot is szeretem? Nem csókolhatom meg az édes ibolyát, mert a királyi rózsa illata drága előttem?

- Persze, hogy nem, - felelné a Rózsa. - Ha őbenne is látsz valami kitűnő tulajdonságot, akkor semmi dolgod velem többet.

- Ha avval a szemérmetlen teremtéssel foglalkozol - mondja a Liliom remegve -, akkor nem az a férfi vagy, akinek tartottalak. Isten áldjon.

- Csak eredd a babaarcú Ibolyához, - kiált a Tulipán, és megrázza büszke fejét. - Épp egymáshoz illetek.

Mikor visszamegyek a Liliomhoz, kijelenti, hogy nem bír megbízni bennem. Látott a többiekkel. Semmirekellőnek tart. Szép arca csupa fájdalom.

Szerelem nélkül élek hát, csak azért, mert túl sokat szeretek.

Csak azon csodálkozom, hogy a fiatal emberek egyáltalán nőszülnek. Szörnyű mód nehéz lehet a választás. A Hyde Parkban sétáltam a múltkor este. Katonazenekar szívandalító melódiákat húzott; a tömeg pompás hangulatban volt; ritkán ilyen derűs az angol ég. Köztük barangoltam és figyelmemet a nők kötötték le. Legnagyobb részük, azt hiszem, bolti lány, varrónők, meg a középosztály alsóbb elemei. Legszebb ruháikat, legcsinosabb kalapjaikat tették fel; legújabb kesztyűjük a kezükön. Kettesben-hármasban ültek, tekergőztek; olyan boldogan csicseregtek, mint fiatal verebek a ruhaszárító kötélén. Micsoda derült kép! Láttam már német mulató tömeget, meg franciát, olaszt is láttam, de sehol a világon nem látsz annyi csinos nőt, mint az angol középosztályban. Minden négy közül háromra érdemes volt egy-egy pillantást vesztegetni; minden második nő csinos és minden negyedik - túlzás nélkül mondom - szép. Ahogy ide-oda

sétáltam, az az eszmém támadt, hogy hajthatatlan agglegény vagyok. Minden előítélettől mentes. Asszonyt keresek; úgy képzelem - hisz csak mese - hogy mindezek a lányok hajlandók hozzám jönni feleségül. Csak választanom kell! Egész megzavarodtam. Voltak szép szőke lányok kikre vétek volt nézni; sötétek, kiknek láttán felforr a vér; aranyvörös hajúak, kiknek a szeme tengerzöld, s kiket a világ végéig lehetne követni; babaarcú lányok, kiket olyan jó volna szeretni, becézni; nemesvonású szépségek, kiket imádkhat a férfi; nevetősek, kikkel áttáncolhatod az életet; komolyak, kikkel édes és szép volna az együttlét; házias lányok - szinte érzi az ember, minő pompás otthont tudnának teremteni; főznek, varrnak s drága, békés helyecskévé varázsolják a házat. Gonoszarcú lányok is kerülköztek, kiknek ha a szemébe pillantasz, minden jámbor érzés eltávozik belőled; kiknek a nevetése örült karneválba fojtaná a világot. Olyan lányok, kiktől szobrot lehetne állítani; olyanok, kiktől tanulni lehetne; meg a szomorú lányok, kiket az ember szeretne vigasztalni; jókedvű lányok, kik felvidítják az embert; kislányok, nagylányok; királynői formájúak és tündérszerűek.

Ha így kellene választania az embernek feleséget? Húsz-harmincezer közül? Vagy a lányt venné körül hirtelenében tizennyolcezer fiatalember, agglegény, kiről mondanák: válassza hamar azt, amelyiket akarja, de iparkodjék, mert sietni kell. Se a lány, se a fiú soha meg nem házasodna. A sors sokkal jóságosabb hozzánk. Megért bennünket,

megsegít. Valamelyik párizsi hotel halljában hallottam, hogy az egyik hölgy ajánlotta a másíknak a divatáruházát.

- Menjen a Maison Nouvelle-be; - ajánlotta a megkérdezett lelkesülten; - azoknak van egész Párizsban a legnagyobb választékuk.

- Azt tudom, - felelt az első hölgy. - Hisz épp azért nem megyek oda. Egész megzavar. Ha hat kalapot látok, öt perc alatt megmondom melyik kell. Hatszáz láttára eljövök onnan kalap nélkül. Nem tud valami kis boltot?

A sors félrevonja a fiatal embereket, fiatal nőket.

- Gyere velem ebbe a faluba, - mondja a Sors; - gyere velem ennek a népes külvárosnak a mellékutcájába; gyere velem ebbe a társaskörbe; ebbe a kápolnába. Ebből a tizenhét fiatal hölgyből, kedves fiam melyik kell? - ebből a tizenháromból melyiket szeretnéd a magadénak, leányom?

- Nem, kisasszony; sajnálom, ma nem mutathatom meg az emeleti helyiségeket; nem jár itt a lift. De biztos vagyok benne, lesz valami ebben a teremben is, ami megfelel az ízlésének. Nézzen körül kedvesem; majd lát valami használhatót.

- Nem, uram; nem mutathatom meg most a szomszéd raktárt; oda nem vezethetünk senkit, csak egész különleges vevőinket. A legdrágább dolgainkat tartjuk abban a helyiségben. (Csak gyorsan le avval a függőnnyel, Alkalom kisasszony. Nem megmondtam, hogy nem lehet.) Nem volna ez is megfelelő, uram? Ez a szín a legfrissebb divat. Igazán nagyon sokat vásárolnak belőle.

- Nem, sir? Hát nem! Természetes. Nem mindenkinek ugyanaz az ízlése. Tán valami sötét majd jobban áll. Azt a két barnát hozza csak, Alkalom kisasszony. Mindkettő bájos lányka, nem igaz, uram? A magasabbat ajánlanám. Csak egy pillanatra, engedelmet kérek. No mit tart róla uram; mintha egyenesen önre szabták volna, nem igaz? Az alacsonyabbat kedveli. Hogyne uram, hogyne; nem tesz semmit, nekünk teljesen mindegy. Mindkettőnek egy az ára. Nincs is külön dolog annál, mint hogy épp azt vegye az ember, amit akar; mindig is mondtam. Nem sir; azt már nem, nem tehetem félre a portékát, olyasmit nem teszünk soha. Különösen most; egyenesen keresik a barnákat. Épp ma reggel volt itt egy úr, ezt a bizonyosat nézte ki magának; ma este újra eljön. Biz Isten, nem vagyok már biztos benne, nem jön-e már... Hogyne uram, hogyne; ha ezt mindjárt megveszi, akkor megegyeztünk. (Rakja el a többieket, Alkalom kisasszony; erre meg jegyezze fel, hogy el van már adva.) Biztos vagyok benne, uram, tetszeni fog, ha hazaviszi. Köszönöm uram! Jó napot.

- No miss: hát látott már mindent? Igenis miss; az is van raktáron abban az árban. (Zárja csak be azokat a felső ládákat, Alkalom kisasszony; sose mutasson többet, mint amennyit okvetlenül szükséges; az csak zavarja a vevőt. Hányszor mondjam még?) Igenis, miss; önnek igaza van; biz ebben a darabban van egy kis hiba. Valamennyinek van icipici hiányossága. Azt mondják a gyárban, nem tehetnek róla; az anyagban van a baj. Alig egyszer egy szezonban

kapunk tökéletes darabot; ha megvan, a hölgyek nem is igen rajonganak érte. Majdnem valamennyi vevőnk jobban szereti, ha csekély hiányossága van az árunak. Azt mondják az olyan jellegzetes. Nézze csak azt meg, miss. Ez nagyon jó viselet; meleg és nyugodt. Olyat szeretne, akiben több a szín? Hogyne, hogyne. Körülmény kisasszony; nyújtsa csak le azt a skatulyát. Nem, miss; ezekről nem állunk jót, hogy egy évnél tovább tartanak; attól függ, hogyan használják, ó hogyne, miss; ezek itten eltartanak hosszú évekig. Hisz nem mondták önnek sokszor, hogy a nyugalmasabb, egyszerűbb minták tovább tartanak? Bár mi úgy tapasztaltuk, hogy körülbelül mind hasonlítanak egymáshoz. Igazán nem lehet olyan pontosan megmondani egyikről sem, amíg nem viseli. Nem szoktuk egyiket sem melegebben ajánlani a másiknál.

Mindenféle eshetőség áll fenn ennél is, meg amannál is; ez az áru természete. Mindig csak azt mondom a hölgyeknek: - Találja szépnek, hisz önnek kell majd viselnie; aztán nem jó az olyan dolog, ami mindjárt kezdetben nem tetszik. - Igenis miss; ez csinos és jól is áll; igazán. Köszönöm, miss. Ezt félreteheti, Alkalom kisasszony. Vigyázzon, hogy el ne keveredjék azzal, ami még nincs eladva.

*

Hasznos szerelmi bájital annak a kis keleti virágocskának a nedve, melyet Oberon cseppent a szemünkre, míg

alszunk. Rögtön megoldja a nehéz kérdéseket. Istenem, hisz természetes; Helén sokkal csinosabb. Ugyan nézze meg csak Mariskát az ember! Hát lehet galambot hollóhoz hasonlítani! Hogy kételkedhettünk egy percre is? Ez a Mr. Botom kitűnő ember; olyan eszes, amilyen csinos. Oberon, hálásak vagyunk a gyógyírodért. Matilda Jane istennő; igazi királynő ez a Matilda Jane; Éva óta nem született olyan asszony, mint Matilda Jane. Egy kis szeplő van az orrán; - kicsiny, édes piszecske orrán - és milyen szép az is. Nagy szemei felragyognak néha-néha bosszúsan; milyen szép, pikáns dolog, mikor egy nő haragszik. William olyan drága, buta kis medve - mennyire szeretheti az ember a buta férfiakat - különösen, ha ahhoz elég bölcsék, hogy szerelmesek legyenek belénk. Igaz; William nem ragyogó szónok, de milyen utálatos is az örökké csipogó férfi. Williamnek kiálló álla van; olyanféle, ami madárban nagyon csinos. Isten áldjon meg, Oberon, azért a kis orvosságért; ugyan kend be vele megint a szemhéjunkt. Tudod mit; adjál nekünk egy palackkal útravalóul.

Ugyan mondd csak, mi jut eszedbe, Oberon? Odaadtad Pucknak, a gonosznak az üveget. Gyorsan vedd el tőle. Isten mentsen meg bennünket attól, hogy annál az imposztornál maradjon az ital. Isten óvjon meg bennünket Pucktól, amíg még alszunk.

Vagy pedig tündérr királyfi, Oberon, úgy tekintsük báji-talod, mint amelyik szemeinket nyitja fel ahelyett, hogy lezárná? Ismered a gólyamesét, mit a gyerekek mondanak

el? A kislány, ki varangyos béka volt nappal; csak a szép sötét szemei maradtak meg. Csak éjjel, mikor a herceg a szívéhez szorította, - lám! - hirtelen átváltozott királykisasszonnyá. Asszonyok legszebbikévé, a legszerelmesebbé. Ugyan sok lehet Marshlandban a királyi hölgy; pedig rossz az arcbőrük, gyér, szalmaszínű a hajuk; a bolondos királyfi lóra pattan, mégis holmi szolgálot környékez meg, kiben királynő rejtőzik talán. Boldog lehet a herceg, kinek szemeire Oberon cseppentett bájitalából.

Valamelyik kis szárazföldi városban - a nevét már nem tudom - függ egy kép valahol, melyet soha el nem felejték. Azt sem tudnám megmondani, jó-e, vagy rossz az a festmény; bocsássanak meg a művészek, hogy csak a tárgyra emlékszem. Férfit ábrázol, kit az útszélen keresztrefeszítenek. Nem mártír. Ha valaha valaki megérdemelte, hogy felakasszák, akkor ez volt az. Ennyit világosan megértet velünk a művész. Még a halálküzdelem maszkja alatt is gonosz, áruló ez az arc. Parasztlány függ a kereszten; lábujjhegyen áll türelmes számaron; az arcát felnyújtja a félhalott felé, hogy hajoljon le és csókolja meg az ajkát.

Tolvaj, áruló, csaló, minden bélyeg rajta van azon az arcon; de mi van a lárva, a vad külső mögött? Nem maradt ott valamelyes férfiaság; - gyöngéd érzés? Asszony kúszott a kereszthez, hogy megcsókolja: nem tesz ez tanúságot az érdekében, Úristen? Vak a szerelem; - vak biz az a hibáinkkal szemben is. Isten legyen velünk; nagyon

rossz szemei volnának a Szerelemnek, ha nem volna vak. De mind a jót, mi bennünk van, élesen meglátja. Te megfeszített lator állj félre. Százan tesznek ellened tanúságot. Nincs senki, ki melletted szólna? Van; asszony, ki szeretett, látod őt, hatalmas Bíró? Hadd beszéljen.

*

Messze tértem el a Hyde Parktól és a leány-kiállítástól.

Elhaladnak előttem többször is; csevegnek, kacagnak, mosolyognak. Derűs a szemük a sok bohó gondolattól; lágy, muzsikás a hangjuk. Jókedvűek; szeretnék, ha más is az lenne.

Sokan már asszonyok; soknak közeli férjhez menésre van alapos reménye. A többi remél. Mi pedig, - én és úgy tízezer fiatalember - igenis: én és úgy tízezer „fiatalember”; ugyan melyikünk nem tartja magát fiatal embernek? A világ lesz csak öregebb, nem mi. A gyerekek abbahagyják a játékot; megkomolyodnak; elhomályosul a lány szeme. Kicsit meredekebbek a dombok; meghosszabbodnak valamicskét a mérföldek. Nem olyan vígak a fiatalemberek dalai, mint ahogyan mi daloltunk. Kicsit hűvösebbek lettek a napok; kicsit élesebb a szél. Kicsit elvesztette zamatát a bor; nem olyan az új tréfa, mint volt a régi. Prózaivá, kopottá váltak a többi fiúk; csak mi nem változtunk. Csak a világ lett öregebb. Gondtalan nevetésed nem aggaszt tehát, ifjú olvasóm, ismétlem, hogy én, meg úgy tízezer

fiatalember járkalunk itt a sok édes lányka közt; a fiús szemünket, pillantásunkat vesszük elő: el vagyunk ragadtatva, megfogtak, behálóztak. De édes dolog lehet velük tölteni az életünket; kis szolgálatokat tenni nekik, amiért a hála csupa édes mosoly. De drága dolog, eljät-szogatni velük s hallani túláradó nevetésüket; vigasztalni őket s látni hálás szemeiket. Igazán kellemes az élet. A házasság gondolata valami jóakarató tündér agyában születhetett meg.

Visszamosolygunk rájuk; utat csinálunk nekik; felállunk a székiünkről egy udvarias „Engedje meg, kisasszony”, - vagy „Sose tessék, jobbszeretnék állni” - szólásformával. - Olyan szép az este, nem igaz? - S talán - mi van abban? - beszédbe elegyedünk ezekkel a véletlen útitársakkal az élet útján. Voltak köztünk bátor, elszánt szellemek, kik enyhe flört erejéig mertek elmenni velük. Néhányan ismertek néhányat közülük; ilyen szerencsés esetekben még több kedves dolgot is mondtak egymásnak. Az angol középosztálybeli fiatalember és fiatal nő nem olyan ügyesek a flörtben. Be kell vallanom, módszereink kicsit elefántszerűek; meg úgy estefelé kicsit hangosak is leszünk. De nem akartunk semmi rosszat; épp csak azon voltunk, hogy lehetőleg jól mulassunk, mulattassunk; hogy repüljön az amúgy is rövid idő.

*

Távoli külvárosok messzi kis otthonai felé szállnak a gondolataim; a körülöttem volt víg fiúk és lányok öregebbnek, gondterhesebbnek tetszenek. Hát aztán? Nem kedvesek a régi arcok, ha a régi szemmel pillantunk rájuk, amelyik kicsit homályos is a szeretet fényétől? Gond, munka nem társai-e az örömnnek, békének?

De mikor közelebb jöttem, láttam, hogy sok arc barázdás; savanyú és bosszús a tekintet; a hangok körülöttem eldurvultak. A bók, kedvesség mind átváltozott perpatvarrá, veszekedéssé. A bájos mosoly bosszús ráncba vész. Kevéssé látszanak avval törődni, hogy tetszenek, mulattassanak; s olyan erős az elhatározásuk, hogy nem mulatnak, hogy nem tetszik nekik semmi.

Hát a flörtök! Úristen! Egész elfelejtették, hogyan kell flörtölni. Milyen kár érte pedig! Mind az éle keserű; mind az apró szolgálatot dörögve végzik. Mintha megfagyott volna a levegő. Sötétség borult minden dologra.

Aztán valóságra ébredtem; rájöttem, hogy tovább maradtam ülve a székemen, mint ahogy akartam. Üres a sétány; elszéledtek a muzsikusok; lement a nap; felkeltem és hazafelé tartottam a néptelen utcákon.

Olyan érzéketlen a természet. Ingerel a Nő, mikor látjuk, mennyire aláveti magát egyetlen eszméjének: a faj fenntartásának.

„Sokasodjatok és szaporodjatok; hadd legyen minél népesebb az én világom.”

Hisz ezért neveli, öltözteti a fiatal lányokat a Természet mama; ezért gyúrja őket ügyes kézzel; festi őket pompás piros-fehérre. Ezért koronázza pompás hajjal; tanítja, mint kacagjanak, mosolyogjanak; muzsikássá teszi a hangjukat; ezért küldi őket a nagyvilágba, hogy megfogjanak, rabsorba ejtsenek bennünket.

- Nézd csak, milyen szép, - mondja a ravasz öregasszony, a Természet. - Vedd el magadnak; építs vele csinos kis fészket a külvárosokban; dolgozz érte; tedd lehetővé, hogy táplálja, felnevelje a kicsinyeket, kiket majd küldök.

S a vén százmellű Artemisz a lánynak suttog: „Nem derék fickó? Látod, hogy szeret; nézd, hogy imád! Dolgozni fog érted, boldoggá tesz; otthont épít neked. Majd te leszel a gyermekei anyja.”

Aztán megfogják egymás kezét; reménnyel, szerelemmel teli; attól a perctől kezdve a Természet anyónak semmi köze többé hozzájuk. Hadd jöjjenek a ráncok; hadd keményedjék érdessé a hangjuk; hadd lobbanjon el a tűz, mit szívünkben gyújtott; hadd kússzon elő a balga önzés, miről mindketten azt hittük, hogy eltemettük. Hadd hozzon kellemetlenséget, közömbösséget magával; gonosz gondolatot, kegyetlen szavakat hadd vegyítse az életünkbe. Mit bánja ő? Megfogott bennünket és odaláncolt a szekéréhez. Mindnyájunk anyósa. Összehozta a fiatalokat; azontúl pedig magukra hagyja őket. Szerethetünk vagy gyűlölhethetünk, mindegy az neki, a gonosznak.

*

Sokszor gondolkodom, vajon a jókedvet nem lehetne-e tanítani. Üzleti dolgokban nem használunk érdes szót; nem mondunk egymásnak kellemetlenséget. Ahogy a pénztáros az asztal fölött áthajol, csupa mosoly, szeretetreméltóság; a boltos be is csukhatja a boltot, ha nem olyan. Az üzleti udvariasság alighanem számárnak tartja a pöffeszkedő vásárlót, de óvakodik attól, hogy a véleményét nyilvánítsa. A Cityből számúzték a gyors szót, izgatott hangot. Mért nem látjuk be, szintén érdekünk, ha számúzzuk Tootingból és Hampsteadből is.

Milyen aggodalmasan borította a kis varrólány vállára a felöltőt a fiatalember, ki mellettem ült. Mikor a kislány kijelentette, megunta már az üldögélést, gyorsan, készségesen felugrott, hogy sétáljon vele egyet; bár világos volt, nagyon jól érzi magát ott, ahol van. Hát a lány! Nevetett az élcein; pedig nem voltak nagyon jók; újak se voltak. Valószínűleg olvasta már őket hónapokkal ezelőtt a saját heti újságjában. De boldoggá tette a fiatalembert a jámbor család. Kíváncsi vagyok, tíz év múlva is nevet-e majd hasonló élceken. Tíz év múlva is fog igyekezni a fiú, hogy betakarja? Tapasztalat a fejét rázza; mulat a kérdésem.

Szeretnék tanfolyamot nyitni házaspárok egymáshoz való viszonyáról, jókedvéről; bosszúságáról, csak attól tartok, az intézmény nem válna be. Tanítványok hiányoznának. A férfiek tanácsolnák feleségeiknek, hogy járjanak el

szorgalmasan; nagylelkűen följánlanák a tandíjat születésnap ajándéku. Az asszony haragudna, hogy pénzt akar ilyen célra férj uрам kidobni. - Nem John, kedvesem, - mondaná önzetlenül, - neked nagyobb szükséged volna azokra a leckékre, mint jómagámnak. Csúnya dolog lenne, ha elvenném őket tőled. Ezen a tárgyon marakodnának aztán egész nap.

Mi dőreség. Olyan keservesen pakoljuk össze a batyunkat az élet nagy kirándulására. Annyi időt, fáradságot pazarlunk; olyan keményen dolgozunk. „Választás” kalácsot sütünk; olyan gondosan készítjük elő a mártásokat; szerető kézzel keverjük a salátát; nyakig töltjük a bugyrot mindenféle jóval, amit csak elképzelünk. Minden együtt van, hogy a kirándulás jól sikerüljön - csak a sót felejtettük el. Kegyetlen csapás elfelejteni a sót! íróasztalunknál, műhelyünkben görnyedünk, hogy otthont teremtsünk azoknak, kiket szeretünk; feladjuk az örömeinket; pihenésünket. Ott dolgozunk a konyhában reggeltől estig; aztán az egész ünnepségnak nincs íze, mert elfelejtettünk egy kicsinyke sót; egy gondolat kedvességet, kedélyességét; egy marék kedves szót; parányi gyöngédséget, becézést; egy csipet udvariasságot.

Mindenki ismeri a tiszteletreméltó háziasszonyt, ki reggel nyolc órától éjfélíg dolgozik, hogy a házát, ahogy ő mondja „rendben” tartsa. Olyan jó asszony. Olyan fáradhatatlan, olyan önzetlen, olyan lelkiismeretes; és olyan bosszantó. Olyan tiszták a szobái; engedelmesek a cselédei, rendesek a

gyermekai; olyan pompásak; és az egész ház olyan barátságosan. Körülötte minden olyan rendes, mint a mazsolás kuglóf és mégis mindenki szerencsétlen.

Jó asszonyom; fényesíted az asztalod, cifrázod a rezed; de a ház legértékesebb bútorát hagyod tönkremenni; semmi gondot sem fordítasz rá. Ott találsz a szobádban a tükröd előtt. Kopott, szegényes; idő előtt megöregedett, a fénymáz lepattant róla; elvesztette frissességét, báját. Emlékszel, amikor a férjed először hazahozta, milyen büszke volt rá? Mit gondolsz, jól ápoltad? Tudtad róla, hogy mennyire becses előtte? Kicsit kevesebbet gondoltál volna a lábasokra, tányérokra; kicsit több gondot fordítottál volna magadra, bölcsebb lett volna. Fényesítsd ki magad kicsit, Madame; valamikor szellemes híred volt; a nevetésed kellemes volt; a beszéded nem mindig a mai cselédek semmirevalósága, a boltosok komizása körül forgott. Madame; nem folttalan vásznon, porszem nélkül való szőnyegen élünk. Rázd csak szét azt a csomó levelet, mit ott tartasz kopott szalaggal átkötve a fiókos szekrény alján - milyen kár, hogy nem olvasod őket gyakrabban. Sose a gallérajdról, csipkéidről beszélt; sose a ruháskáid kellemeiről. Hullámos hajad volt az, mi megigézte, napsugaras mosolyod pár éve nem láttuk már, Madame - a szakácsné és a mézároslegény az oka, úgy hiszem, - kicsiny kezeid, rózsabimbó-ajkad valamelyest mind kijött a formájából az utóbbi időben. Zsörtölődj kicsit kevesebbet Mary Ann-nel, próbálj nevetni legalább egyszer naponkint;

talán visszakapod ajkad bájos hajlását. Érdeemes megpróbálni. Valamikor nagyon csinos ajak volt.

*

Ki találta ki azt a rosszhiszemű hazugságot, hogy a férfi szívét a gyomrán keresztül lehet meghódítani? Hány balga asszony - ki elhiszi - engedte kisurranni a szerelmet a szalomból, mialatt a konyhában szorgoskodott. Hanem persze, ha olyan bolondok voltatok, hogy disznóhoz mentetek feleségül, természetes, ha annak szenteltétek egész életetek, hogy moslékot készíttetek. Hanem biztosak vagytok benne, hogy tényleg disznó? Hátha véletlenül mégse az; s akkor, Madame, csúnya hibát követtél el. Túlontúl szerény vagy, kedves hölgyem. Merem állítani, anélkül, hogy ezáltal nagyon elkapatottá akarnálak tenni, még az ebédlőasztal mellett is fontosabb vagy a marhasülnél. Bátorság, asszonyom; ne félj lándzsát törni a saját szakácsnőddel szemben. Pikánsabb lehetsz a tatárszósznál; lágyabb az olvadó vajnál. Volt idő mikor nem tudta borjúhúst eszik-e, vagy disznóhúst, ha egy asztalnál ültél vele. Hát kinek a hibája? Ne becsülj le annyira bennünket. Nem vagyunk aszkéták; ingyencek se valamennyien; mind szeretjük a jó ebédet, ahogy egészséges ember szereti. De reméljük, hogy még jobban szeretjük kedveseinket, feleségeinket. Próbálj ki bennünket. Szerény ebéd; mondjuk, nem „túlságosan" jól főzött ebéd.

De te mellette ragyogóan festesz; kacagsz, jókedvűen, okosan csicseregsz - ahogy csak te tudsz, hisz tudod. Sokkal kedvesebb nekünk ez a nap fáradalmi után, mint ugyanaz az ebéd, ha tökéletesen van elkészítve s te hallgatagon, rosszkedvűen, aggodalmasan ülsz mellette. Szép hajad rendetlen; csinos arcod teli félénk redővel a pástétom miatt; félénken várod, hogy sikerült az omlett.

Márta, Márta; ne igyekezz olyan nagyon. Te vagy a szükséges dolog, ha már háznak mondható a téglá, meg a habarcs. Arra ügyelj, téged szolgáljanak kellőképpen; te légy tökéletes, te légy gyöngéd, kielégítő; te légy érdemes arra, hogy köréd üljenek. Feleség kellett nekünk, pajtás, barát; nem szakácsnő, dada.

*

De mit használ a szó? A világ mindig a maga bolondját járja. Ha rá gondolok a sok jó tanácsra, mit adtam - meg, hogy milyen kevés foganatja volt, megvallom, nagyon lehangelődöm. Épp a napokban adtam jó tanácsot egy egész fiatal hölgynek. Arról okosítottam ki, hogyan kell nénikéket ügyesen kezelni. Épp a ceruzája végét szopta; ez is olyan dolog, amire figyelmeztettem: ne tegye. Kivette a szájából, hogy beszélhessen.

- Úgy hiszem, te tudod, mindenkinek mit kell mindig tennie, meg hogyan kell tennie? - kérdezte.

Vannak pillanatok, mikor az ember kénytelen a szerénységét a kötelességérzetének feláldozni.

- Persze, hogy tudom, - felelek.

- Hát a mama tudja, hogy kell mindenkinek mindent csinálni? - hangzott el a második kérdés.

Most a meggyőződésem semmiképp se olyan erős. De házi okokból kifolyólag megint feláldoztam magam.

- Persze, - feleltem - és vedd ki a ceruzát a szádból. Egyszer már megmondtam. Valamelyik nap lenyeled; bélgyulladás kapsz és meghalsz.

Úgy látszik valami problémát akart megfejtetni.

- Hát akkor úgy látszik a felnőttek mind tudnak mindent, - összegezte.

Van úgy, hogy kételkedem benne, vajon a gyerekek igazán olyan egyszerű lények-e, mint ahogy festenek. Ha egyszerű butaság, mi arra készíteti őket, hogy hasonló jellegű feleleteket adjanak, sajnálná az ember és azon igyekeznék, hogy megjavítsa őket. De hátha nem butaság? Istenem, akkor is meg kellene javítani őket, de más módszerrel.

Múlt reggel hallom, amint a dada beszél evvel a bizonyos példánnyal. Nagyon becsületes személy ez a dada; valami megszívlelendő tanácsot adott a gyermeknek. Nagyobb értekezést folytatott; a hallgatás, a csönd erényéről érvelt. Dorothea félbeszakítja őt, mondván:

- Kérlek, hallgass, dada. Soha egy pillanatnyi békém sincs a kerepelésedtől.

Ilyen félbeszakítás persze elkedvetleníti a derék aszszonyt, ki csak kötelességét akarja teljesíteni.

Múlt kedden nagyon szerencsétlen volt a kicsi. A magam részéről azt tartom, rebarbarát sose igyon az ember április előtt, és akkor sem citrommal. Az anyja a betegségekről, fájdalmakról világosította föl. Megértette vele, hogy olyankor az embernek türelmesnek kell lennie; el kell viselnünk a bajokat, mikkel a jó Isten sújt. Dorothea részletekbe bocsátkozik, mint a gyerekek rendszeren:

- El kell viselnünk a csukamájolajat, mit a jó Istenke küld? - Bizony el.

- Hát a dadákat, kiket a jó Istenke küld?

- El hát; és örülj, hogy van; vannak kislányok, akiknek nincs is dadája. Aztán ne beszélj annyit. Pénteken könnyek közt találom az anyját.

- No mi baj? - kérdem.

- Ó, semmi, - hangzik a felelet, - csak a lányom. Olyan furcsa egy gyerek. Nem bírok rajta kiigazodni.

- Mit csinált már megint?

- Ó mindegy; hisz úgylis vitatkozik majd.

Az igaz; ez a hibája megvan. Nem tudom honnan szedi, de megvan benne. - No hát?

- No hát megharagított; hogy megbüntessem, azt mondtam, hogy nem viheti ki sétálni a babát a gyerekkocsival.

- Hát azután?

- No hát nem felelt semmit, de mihelyt kitettem a

lábam az ajtón, hallom, ahogy beszél egymagában, ahogy szokta: - No?

- Azt mondja, hogy:

- Mit mond?

- Azt mondja, hogy: - Türelmesnek kell lennem. El kell viselnem ezt a mamát, amit az Isten küldött nekem.

Vasárnaponként velünk ebédel. Megengedjük neki, hogy modort, jó viselkedést tanulmányozhasson. Mr. Milson is átnézett a múltkor; politikáról vitatkoztunk. Érdekelte a dolog; félrelöktem a tányérom és előrehajoltam; az asztalra könyököltem. Dorotheának megvan az a jó szokása, hogy egymagában beszél félig selypítő, suttogó hangon; olyanféle ez a suttogás, ahogy az Adelphi-darabok szerelmes jeleneteiben szokták. Hallom, amint dudorász:

- Egyenesen kell, hogy üljek. Nem szabad a könyökeimmel csúszkálni az asztalon. Közönséges, alantas népség tesz csak olyat.

Átpillantottam hozzá; ő nagyon egyenesen ült; olyan volt, mintha olyasvalamiről elmélkednék, mi ezer mérföldnyire van innen. S mi valamennyien lustán heverésztünk! Kiegyenesedtünk; megakadt a beszélgetés.

Persze tréfára vettük a dolgot, ahogy kiment a gyerek. De valahogy úgy festett, nem mi tréfáltunk.

Szeretném, ha vissza tudnék emlékezni gyerekkoromra. Szeretném tudni, csakugyan olyan egyszerűek-e a gyerekek, amilyenek látszanak.

Rabszolgasors haszna, gyönyörűségei

A dolgozószobám ablaka a Hyde Parkra nyílik. Oktat, mulattat, ha így a tornyocskámból tekintek le. Hogy áramlik ide-oda a lábaim alatt az élet! Ahogy a kert kapuit kinyitják, elsőnek az utca lánya kúszik be. Sajnálatraméltó munkáját befejezte. Didereg a zúzmarás reggelben; siet rövid pihenője felé. Szegény rabszolga! Lecsalták a gálya legalsó fokára; ott maradt a láncon. A civilizációnak - gonosz bolondnak - azt mondják, szüksége van ilyesmire. Arra vagytok valók, mire némely keleti város kutyái. De úgy vélem, mégse kell leköpní benneteket. Vissza az ólba! Ha jóságos az ég, talán tiszta otthonról álmodtok; szép ezüstitlánccal a nyakatokon pihentek ott.

Munkás jön - favágó, vízszivattyúzós; - fáradtan vánszorog munkára. Ólmos szemeit még az álom fekszi meg; a hátán batyuban cipeli az élelmet. A Big Benből áthallatszik a toronyóra első ütése. Siess, rabszolgapajtás; másképp végigszántja hátad a felügyelő ostora: „Takarodj; nem kell ide álomszuszek”.

Iparos jön; szerszámos zsák a hátára erősítve. Ez is aggodalmasan hallgatja a harangkongást. Mert őt is ostora várja.

Utána bolti fiú, bolti lány; hogy időt ne veszítsenek, útközben szerelmeskednek. Majd íróasztalok rabszolgái; árucarnokok alkalmazottai; munkaadók és dolgozók;

írnokok és kereskedők; hivatalosok és üzlet-tulajdonosok. Helyre, helyre ti vegyes sorsú rabszolgák. Vegyétek fel a láncokat.

Kacagva, hahotázva gyerekhad: a rabszolgák gyermekei. Szorgalmasak legyetek, kisgyerekek; ha itt az idő, majd kiveszitek kezeinkből a recsegő evezőt; elfoglaljátok a helyünket a rohanó folyamatban. Nem leszünk ám örökké rabszolgák, kicsikéim. Jó törvények vannak ebben az országban. Ahány évet töltöttél gályán, ugyanannyit töltesz majd a földeken; kiköveteljük a szabadságunkat. Akkor aztán gyerekek, visszamegyünk oda, ahol születünk. Benneteket majd itt kell hagyni magunk mögött; nektek kell helyettünk felvenni a munkát. No; siessetek iskolába, kicsik; tanuljatok, hogy jó kis rabszolgákká váljatok.

Méltósággal következnek a műveltebb rangosztálybeli rabszolgák. - Újságírók, orvosok, bírák, poéták; - ügyvédbojtár, művész, színész, pap. Keresztülbukdácsoznak ők is a parkon, itt-ott aggodalmasan pillantanak az órájukra, nehogy elkéssenek a megjelölt találkozórol. Költségjegyzékekre, részletekre, pénzre gondolnak, mit meg kell keresni; kalapokra miket meg kell majd fizetni; számlákra, miket ki kell majd egyenlíteni. Mind a sok rabszolga közt az ő büntetésük a legsúlyosabb. A kancsuka, mivel várják, nem két-, háromágú, mint a többieké; ötven ágból van fonva. Dolgozz csak rabszolga, mert másképp lesüllyedsz oda, hol két pennys szivarokat szívnak; még alacsonyabbra is süllyedhetsz, egy shillinges fröccsöt iszol;

még elvesztheted a kocsid és omnibuszon kell majd utaznod. A feleséged ruhája tavalyi divat lesz; a pantallód kitérdesedik. Kensingtonból Kilburabe számúznak. Bizony, soknyelvű ostor jutott néked, szeretett testvérem.

A divat rabszolgái kerülnek utánuk látóterembe. Kínos gonddal vannak felöltöztetve, kigöndörítve. Libériás, pompás hajdúk; inkább a szem gyönyörködtetői, semmint hétköznapi használatra szánván. Ide kell jönniük minden nap, akár vígak, akár szomorúak. Ezen, de csakis ezen az úton haladhatnak; csakis ugyanazokat a szavakat használhatják egymás közti beszédjükben. Másfél óra hosszat lassan kell haladniuk a Hyde Park Corner és a Magaziné közt. Csakis ezeket a ruhákat szabad viselniük; csakis ilyen színű kesztyűket; a nyakkendőjük csakis ilyen mintájú lehet. Délutánra megint ki kell ám jönni, de majd kocsiban; másképp öltözve; másfél óráig lassan fel és alá ügetnek bolond körmenetben. Pedig ebédhez ismét öltözniük kell; ebéd után kellemetlen társadalmi kötelezettségeknek kell eleget tenni. Végre fáradtságtól, unalomtól a fejük a vállukra pottyán.

Estére visszatérnek a rabszolgák a munkából. Bírák, pompás védőbeszédeikre gondolnak; iskolásfiúk, ide-oda vágják a számárfüles nyelvtant. City-kereskedők, üzleteken törik a fejüket. Bolti fiúk, bolti lányok, most már hallgatagon ballagnak hazafelé; hazatér munkás, iparosember. Két-három óra a tietek most rabszolgák; gondolkodhattok, játszhattok, mulathattok, szerethettek, ha

nem vagytok túl fáradtak ahhoz, hogy gondolkodjatok, mulassatok, szeressetek. Aztán be az ágyba; készen legyetek, holnap új munka következik.

Sötétség nyeli el a félhomályt; itt van megint az utca lánya. Akár az árnyék, úgy lepi el a City napját. Itt a cselekvés ideje. Gonoszság, nyomor kél az ő munkája nyomán.

*

A szükség ostora hajt; dolgozunk; az egész rabszolgatábor. Ha nem végezzük el a munkát, lecsap az ostor; a fájdalmat a gyomrunkban érezzük, nem a hátunkon. Mindezeknél fogva szabad embereknek nevezzük magunkat.

Egy-ketten bátran küzdenek azért, hogy igazán szabadok legyenek; s ezek számkivetettek. Mi, jó nevelésű rabszolgák, elhúzódnak előlük. Ebben a világban a szabadság ára koplalás, szennyes odú. Csak akkor elviselhető az életünk, ha a gyűrűt a nyakunkba vettük.

Néha megkérdi magát az ember: - Mire ez a véget nem érő munka? Mire a sok házépítés, ez a sok főzés, a sok ruhavarrás? Vajon annyival irigylésre méltóbb a tücsöknél a hangya, ha egész életét ásással, ételhordozással tölti? Ideje se marad a dalra. Mire ez a kényszerítő ösztön? Ezer munkára hajt, hogy ezer vágyunkat kielégítsük. Műhellyé változtattuk a világot, hogy játékkal lássuk el magunkat.

Hogy a luxust megvásárolhassuk, feláldozzuk kényelmünket.

Izrael fiai! Miért nem maradtatok békén a vadonban?! Kedves, barátságos vadon lehetett! Egyszerű, egészséges táplálék mindig készen várt ott. Sose volt bajotok adóval, házbérrel; nem voltak köztetek szegények. Sose volt rossz az emésztésetek; soha semmi gondotok ezer betegséggel, mi mind túltáplálkozásból ered. Egyetlen adag manna minden személyre; se több, se kevesebb. Nem is tudátok, van-e vesétek. Orvosok nem kínoztak elméleteikkal; gyógyszereikkel, számláikkal. Nem voltatok birtokosok, se bérlők, se zálogtulajdonosok, se haszonbér-részesedők. Nem ismertétek az ügyvédet; nem kellett bölcs tanács; annyit perlekedhettetek a szomszédokkal, amennyit jól esett. Nem voltak kincseitek, gazdaságaitok, rozsdásodó pompátok. Feleségeitek, gyermekeitek el voltak látva. Nem aggasztott az aggkorotok; tudtátok, hogy mindig lesz elég, amiből megélhettek. Temetéseteket - egyszerű, pompa nélküli művelet - elintézte a törzsfő. Ládd, ládd, szegény, balga gyermek; olyan frissen kerültél ki Egyiptom földjéről; miért nem bírtál nyugodtan maradni ott? Húsfazékokra éhezted, pedig tudad, mi mindent rejt magában! Ki kell tisztítani azt a húsfazékokat; fát is kell vágni, aminek tüzére ráhelyezed. Állatot kell nevelni, mi megtöltse a húsfazékokat; takarmányt kell termelni, mivel az állatot hizlalod, hogy megtömhesse a húsfazékokat.

Egész életünk munkája a húsosfazék. Kényelmünket a húsosfazék oltárán áldozzuk fel; otthagyjuk lelkünk nyugalmát. Egy tál lencséért eladjuk elsősültségi jogunkat.

Izrael gyermekei, hát nem láttátok, milyen hosszú lesz a büntetés, amit magatokra vettetek, mikor a vadonban felállítottátok a Borjú képmását? Elébe borultatok, kiáltván: „Ez legyen a mi Istenünk.”

Borjúhúst akartatok. Hát nem gondoltatok rá, milyen árat fizet az ember a borjúhúsért? Aranyborjú cselédei, ti! Látom őket, itt fekszenek szanaszéjjel a szemeim előtt; fáradt, végtelen tömeg. Látom: ott dolgoznak a bányákban; fekete izzadság csurog az arcukról. Napfénytelen városokban látom őket; hallgatók, rosszkedvűek, meghajlottak. Ott látom őket száraz szántóföldeken. Kohók tűzében is látom. Kék, fekete öltönyben, amint vágóhídra lépnek, hogy életüket, vérüket áldozzák fel az Aranyborjú szolgálatában! Katonák! Azok is az Aranyborjúért áldoznak! Látom mint hordják a durva csuhát; látom füstben, gőzben, tűzben; sipkában, köténnyel; mind a Borjú szolgálatában. Ellepték a földet; elárasztották a tengert. Vagy oda vannak láncolva számokhoz; oda az íróasztalhoz. Felszántják a földet, ahol az Aranyborjú született. Hajókat építenek; vízre bocsátják a hajót, amely megint az Aranyborjút hordja. Formába öntik a fazekat; a tálakat; asztalt faragnak, terítenek; széket állítanak; mártásról

álmodnak; előhozzák a föld alól a sót; damasztot szőnek; elkészítik az éket, hogy az Aranyborjút szolgálják.

Arra való a világ, hogy együnk az Aranyborjúból. Háború és kereskedelem, törvények, tudomány! Mi más, ha nem a négy oszlop, min az Aranyborjú nyugszik? Ő a mi Istenünk. Az ő hátán jöttünk el a hatalmas őserdőkből, hol elődeink diót ettek, gyümölcsöt. Ő a mi Istenünk. Ott a temploma majd minden utcában. Kékruhás papja mindig ott áll az ajtóban: hívja a népet, hogy imádják. Hallga! Áthallik a hangja a gáztól mart légen:

- Itt az idő! Itt az idő! No vegyetek népek, vegyetek! Hozzátok ide orcátok verítékét, szívetek fájalmát: vegyetek rajta Borjúhúst. Adjátok életetek legszebb esztendeit érte. Ide a gondolataitokkal, reményeitekkel, szerelmetekkel: Borjúhúst kaptok érte. Itt az idő! Itt az idő! Vegyetek!

Izrael gyermekei, mondjátok meg: minden ízével is megérte ezt az árat a Borjúhús?

Hát mi. Ugyan mi bölcsességet tanultunk annyi évszázadon keresztül? Nemrég beszéltem egy nagyon gazdag emberrel. Pénzembernek hívta magát, nem tudom, mit jelent a szó. Gyönyörű házát - húsz kilométernyire lakik Londontól - otthagyja minden reggel. Télen-nyáron felcihelődik negyed nyolckor. Gyorsan, magányosan reggelizik, mikor még mind alusznak a vendégei. Mire visszatér, épp annyi ideje marad, hogy gyorsan felöltözzék a pompás ebédhez, amin valósággal úgysem bír; túl fáradt;

túlontúl el van foglalva a gondolataival. Ha valamelyes pihenőt enged magának, azt is Ostendében tölti. Egy-két hétre lerándul oda; épp akkor, mikor a legtöbben vannak lenn. Magával viszi a titkárát; ezer sürgönyt kap, meneszt naponkint; magántelefonja van, beszélhet egyenesen Londonnal; azt felviteti a hálószozájába.

*

Hasznos találmány a telefon. Üzletemberek csodálkoznak, hogy foroghatott a világ azelőtt nélküle. Magam azon töröm a fejem, hogy rendes, hétköznapi ember, kiben benn van fajának valamennyi szenvedélye, mért nem tartja üzleti ügyeit, személyét ezer mérföldnyire ettől a találmánytól. El bírom képzelni, hogy Jób, Grizelda, vagy Szókratész nagyon szerettek volna telefont egy darabig. Szókratész például híressé vált volna, ha három hónapra telefont bérel. Ami engem illet, én kicsit érzékeny vagyok iránta. Egyszer egy hónapig éltem egy hivatalos helyiségben, hol telefon volt. Már amennyiben azt életnek lehet nevezni. Azt mondták, ha ott maradtam volna, mellettem a készülékkel még két-három hónapig, szépen hozzászokom. De vannak barátaim - valamikor félelmet nem ismerő, magas szellemű férfiak - kik most ott állnak egyfolytában egy negyedóráig a telefonjuk előtt, és az nem is felel. Azt beszélnek eleinte ők is ordítottak, szitkozódottak, ahogy én tettem; de most, úgy látszik, a szellemük le van győzve, tiporva. így van ez:

vagy a telefonod töröd el, vagy az tör meg téged. Szeretnél valakit meglátogatni, ki két utcával odébb, a szomszédban lakik. Felteszed a kalapod; ott vagy két perc múlva, ha akarsz. Épp indulni készülsz, mikor szembekerülsz a telefontal. Gondolod: na, felhívom, hadd legyek biztos benne, hogy otthon van-e. Avval kezdődik az ügy, hogy fél tucatszor csöngetsz és fél tucatszor nem jelentkezik senki. Égsz a türelmetlenségtől, a méltatlankodástól, hogy így elhanyagolnak. Ott hagyod a készüléket és leülsz, hogy dühös levelet írj a központnak, de még mielőtt befejezted, szól a csengő. Megragadod a hallgatót, úgy ordítod bele: - Hogy az Istenbe nem kapok feleletet, mikor odacsöngetek? Itt állok épp háromnegyed órája és rángatom a kagylót. Eddig harmincszor csengettem oda. (Nem igaz. Mindössze nyolcszor húztad meg; a háromnegyed óra is erős túlzás; de érzed, hogy a nyers igazság nem alkalmas a jelenlegi helyzetben.) Ez kérem nem járja - folytatod -, megteszem a feljelentést. Minek van telefonom, ha nem kapok feleletet, mikor csöngetek? Fizet az ember hatalmas summát, hogy ezt a vacakot megszerezze, aztán a kutya se ügyel az emberre. Reggel óta csengetek. Mért csöngetek reggel óta? Feleletre vársz.

- Mi?... hogyan?... Nem értem mit mondott.

- Azt mondom, hogy másfél óra óta csöngetek és nincs felelet, - kiáltasz. - Feljelentést teszek a társaságnál.

- Mi van a társasággal? Ne tessék olyan szorosan beszélni, nem hallani egy szót sem. Melyik szám tetszik?

- Az ördög bújjék a számba; azt kérdem, mért nem kapok feleletet, ha csöngetek.

- Nyolcszáz, meg micsoda?

Vitatkozásra képtelenné váltál. Tönkremenne a szerkezet, olyan kiszólásokat bírnál csak alkalmazni. Ha csak a felét mondod ki annak, amit érzel, robbanást idéz elő ott, ahol kicsit gyöngébb a drót. Nincs is emberi szó, ami egész helyesen jellemezze a helyzetet. Agyú lenne az egyedüli eszköz, amivel a véleményednek érvényt szerezhethnél. Feladod a harcot; már nem akarsz felelni; letörtén jelented ki, hogy összeköttetést szeretnél négy-hét-öt-hattal.

- Négy-négy-öt-hat? - kérdi a lány.

- Nem, négy-hét-öt-hat.

- Hat-öt, vagy öt-hatot tetszett mondani?

- Hat-öt; dehogy! Öt-hatot mondok; dehogy is, - várjon csak egy pillanatig. Már nem tudom, melyik volt.

- Akkor jó lesz, ha utánanéző; - mondja szigorúan az ifjú hölgy. - Egész délelőtt feltart.

Újra kikeresed a számot; végre kijelenti, hogy össze vagy már kötve; most szorosan a füled mellé fogod a hallgatót és vársz.

Ha pedig valami ezen a kerek világon tehet férfiút nevetségessé, akkor ez a helyzet az. Ott állasz lábujjhegyen; feszülten figyelsz a kis szerkezetre, ami a kezekben van. Nem hallasz semmit. Fáj a hátad, fáj a fejed; fáj még a hajad is. Hallod, mint nyílik ki az ajtó mögötted; mint lép valaki a szobába. Nem fordulhatsz meg. Csúnyán

ráförmedsz; hallod, mint csapják be ismét az ajtót. Rögton eszedbe jut, hogy ez minden valószínűség szerint Henrietta. Hisz megígérte, hogy fél tizenkettő körül meglátogat; úgy volt, hogy ebédelni viszed. Tizenegy óra volt, mikor kikezdtél ezzel a pokolgéppel; most már bizony lehet fél tizenkettő. Hirtelen elsuhan előtted egész elmúlt életed; szomorú emlékek élednek fel nagyanyádról. Elmélsz, vajon meddig bírod még ki ezt a helyzetet; alapján véve igazán szükség van-e arra, hogy beszélj azzal az emberrel, ki ott lakik egy-két utcával arrébb. Akkor a központbeli rád szól, végeztetek-e.

- Végeztünk?! - mondod keserűen; - de még el se kezdtük!

- Tessék sietni! - így a felelet, - mert nem lehet olyan soká fenntartani az összeköttetést.

Eme figyelmeztetésre újra megragadod a készüléket.

- Hát ott van végre? - kiáltod úgy, hogy meglágyítanád akármelyik irgalmas-rendi barát szívét. Aztán - mely gyönyörűség! mi boldogság! - hallod, hogy messzi távolból emberi hang felel:

- Itt vagyok; no mi az?

- A négy-hét-öt-hat?

- Micsoda?

- Ön a négy-hét-öt-hat? Williamson? - Ki beszél ott?

- Itt nyolc-egy-kilenc; Jones.

- Bones?

- Nem; Jones! Ön a négy-hét-öt-hat?

- Az hát; mit akar?

- Mr. Williamson odahaza van?
- Odahaza?... Ki beszél ott?
- Jones! Otthon van Mr. Williamson?
- Ki?
- Williamson. Wil-li-am-son!
- Sámson? ...Nem hallok semmit.

Végső erőfeszítéssel összeszeded magad; emberfölötti türelemmel megérteted avval a hájfejűvel, hogy arra vagy kíváncsi, otthon van-e Mr. Williamson; arra azt feleli, (legalábbis úgy rémlik, azt) itthon van, egész délelőtt.

Kapod a kalapod és átmegy.

- Kérem szépen; Mr. Williamsonnal akarok beszélni.
- Igen sajnáljuk, uram; - hangzik az udvarias felelet; - elment.
- Elment? Hogy-hogy? Hisz épp most mondták telefonon, hogy itthon van egész délelőtt.
- Nem; azt mondtuk, egész délelőtt nincs itthon.

Visszamégy; leülsz a telefon elé és rámeredsz. Nyugodtan, rendíthetetlenül függ ottan. Ha mindennapi, közönséges készülék lenne, akkor ez volna neki az utolsó órája. Egyenesen lemennél a konyhába, megragadnád a baltát, és különböző darabkákra osztanád; kapjon belőle minden ember Londonban. Csakhogy idegesít az elektromosság, aztán van valami ebben a telefonban, ahogy ott áll a fekete lyukkal meg göndör drótokkal, ami elveszi a bátorságod. Olyanféle érzésed támad, hogyha nem bánsz jól vele, előbújik belőle valami és megijeszt; még bíróság elé

kerülsz; Isten ments! Inkább megelégszel annyival, hogy elátkozod az egészset.

Ilyen simán akkor megy minden, ha a te állomásodról akarsz beszélni. Csakhogy nem ez a legrosszabb oldala annak, mire a telefon képes. Értelmes ember, ha kis tapasztalatot gyűjtött, nyugodtan él tovább és békét hagy neki. De a leggonoszabb bajoknak nem magad vagy az okozója. Ma tovább akarsz dolgozni; kiadod a parancsot, hogy ne zavarjanak. Ebéd ideje elmúlt; gondolkozol, lehunyod a szemed; még a szobában levő tárgyak se zavarjanak gondolkodás közben. Azon vagy, hogy a széked most nem fogod elhagyni egy darabig. Egyszerre csak felharsan ott a telefon. Felugrasz; pillanatig nem tudod egész biztosan, vajon rád lőttek-e, vagy dinamitmerénylet áldozata lettél. Gyengédségedben, habozás közben eszedbe jut, hogy talán ha nem veszed figyelembe az egészset, megunják és békében hagynak. Csakhogy az ő módszerük nem ilyen. Dühösen berreg a csöngettyü minden tízpercnyi időközben. Nincs semmi körülötted, amibe bebugyolálhatnád a fejed. Gondolod jobb lesz, ha egészen elkészülsz a kis ügyvel. Sorsodnak elébe mégy és vadul kiáltasz:

- Mi az? Mit akar?

Felelet nincs, csak zavaros moraj; valahogy lassan azt veszed ki, hogy ott két ember szitkozódik egymással. Egész csúnya nyelv, amin egymással érintkeznek. A telefon, ami rendkívül megfélel káromlások továbbítására. Mindennapi rendes beszéd csak ködösen hangzik el benne; de minden szó, amit két ilyen ember mond egymásnak, tisztán hallatszik London valamennyi előfizetőjének telefonjában.

Hiábavaló megvárni, míg elkészülnek. Mikor kimerültek, megint kérdőre vonod a hallgatódat. Felelet nincs. Egész megbolondulsz; gunyorossá válsz; csakhogy gunyorosan fölényesnek lenni, mikor nem tudod, hallgat-e valaki a másik oldalon, vagy sem, nem ésszerű mulatság.

Úgy körülbelül negyedórai kérdezősködés után: „Nohát. Ott van a telefontól?” „Itt vagyok!” „Akkor rendben van.” A központ ifjú hölgye megkérdi tőled, hogy mit akarsz.

- Én nem akarok semmit, - felelsz.

- Akkor minek függeszti le a hallgatót? - válaszol; - az nem játszani való.

Méltatlankodástól nem jutsz szóhoz egy ideig; magadhoz térsz, elmagyarázod, hogy téged kerestek.

- Ki kereste? - kérdi.

- Én nem tudom.

- Jobb volna, ha tudná, - jegyzi meg.

Általános undorral vágod oda a kagylót; visszaülsz. Mihelyt ott vagy, újra megszólal a csengettyű; felugrasz és hallani szeretnéd, mi a mennykőt akarnak; hol a pokolban vannak, akik keresnek.

- Ne beszéljen olyan hangosan. Mit akar maga? Miért csönget föl, azután nem felel? Hagyjon énnekem békét.
- Hongkongot nem kaphatjuk ám meg hetvennégyért!
- Helyes; bánom is én!
- Venne helyette Zulust?
- Mit akar tőlem? - kérded.
- Venne Zulust? Zulust; hetvenhárom és félért?
- Nem kell énnekem, ha hatot ad belőle egy hatosért sem. Miről beszél?
- Hongkongról...hogy nem kaphatjuk meg hetvennégyért - de várjon egy percig. (Elmúlik a perc.) Ott van még?
- Én itt vagyok, de maga alighanem nem énelem akar beszélni.
- Hát megkaphatjuk, ha akarja Hongkongot hetven-négy-hétnyolcadért.
- A fene rágja meg Hongkongot magával együtt. Mondom, hogy rossz címmel beszél. Mondtam egyszer.
- Mennyit mondott egyszer?
- Azt mondtam már egyszer, hogy nem jó helyre beszél. Úgy értem, hogy nem énelem akar beszélni.
- Ki beszél ott?
- Nyolc-egy-kilenc; Jones.
- Ojjé; nem egy-kilenc-nyolc?
- Nem.
- Akkor jó napot.
- Jó napot.

*

Hogy üljön le ezek után az ember, hogy az európai krízisről derűs hangon értekezzék? Még ha akármilyen szükséges másképp, ez is ok arra, hogy a telefontól eltekintsek. Az előbb egész más dologgal voltam elfoglalva, olyan érveket hoztam fel, mik ha magukban véve nem is komolyak, igen komoly dologra vonatkoztak; az ember gazdagságvágyának soha ki nem elégíthető természetére. Ilyen magasröptű vita mellől elcsalt az, hogy a „telefon” szót leírva találtam. Ennek eredménye, hogy fellázítja ellenem a sok vad kritikust az „Új Humor”-nál, ha bűneik büntetéseképp ez a könyv a kezükbe kerül. Feledjük hát ezt a kiruccanást és térjünk vissza a milliomos ismerőshöz.

Valamelyik nap ebéd után együtt ültünk káprázatosan berendezett ebédlőjében. Az ezüstlámpánál meggyújtottuk szivarjainkat. Az inas visszahúzódott.

- Ez a szivar itten; - jegyzi meg hirtelen barátom, valószínűleg minden apropó nélkül, - darabonként hat shillingembe kerül; én ezerszám veszem.

- Nagyon is elhiszem - mondom -, mert meg is éri.

- Meg ám, magának, - feleli majdnem vadul. - Mit fizet maga rendszerint egy szivarért?

Évek óta ismerjük egymást. Mikor először találkoztunk, az egész irodája egy hátsó helyiség volt az ötödik emeleten, a Strand piszkos mellékutcájában. El is tűnt onnan azóta. Itt-ott együtt ebédeltünk akkortájt valamelyik Great Portland Street-i vendéglőben egy shilling kilencvenért.

A barátságunk elég erős ahhoz, hogy elbírjon egy ilyen kérdést.

- Három penny; - felelek. - Skatulyástól belekerül valamivel többbe; mint két pennybe.

- Na lám - mondja -; és a kétpennys szivarja épp annyi örömet szerez magának, mint nekem az öt shillinges szivarom. Ez négy shilling kilenc penny körüli veszteség minden alkalommal, ha rágyújtok. A szakácsom kap évente kétszáz fontot. Nem élvezem úgy az ebédem soha, mint mikor négy shillingbe került; abba is negyed palack chianti. Mert a saját személyemre nézve mondja, mi különbség az énnekem, hogy fogaton hajtok-e az irodámba; vagy omnibuszon? Sokszor megyek omnibuszon; sok bajt elkerülök vele. Kelletlen dolog az embernek, a kocsisa hátát nézni, ha a rendőr omnibuszokat félórakkal előre enged. Azelőtt még omnibuszra sem teltt nekem. Hammersmith-ből gyalog jártam minden reggel az irodába. Sokkal egészségesebb voltam. Feldühödöm, ha rá gondolok, hogy milyen nehezen dolgozom, anélkül, hogy valami gyönyörűségem lenne belőle. A pénzem csomó embernek szerez örömet, akikkel semmit sem törődöm, akik csak azért a barátaim, mert valami hasznot remélnek tőlem. Ha minden

este megehetnék egy száz guineás vacsorát egész magam és négyszázszor annyira élvezném, mint annak idején a négyszillingeseket; akkor igen. Akkor volna valamelyest értelme. Istenem, mért nem bírom megtenni?

Sose hallottam így beszélni. Elragadtatásában felállt az asztal mellől; a szobában kezdett fel s alá járkálni.

- Mért is nem táblázom be a pénzemet két és fél per-centre? - folytatja. - Még ha rosszabbul üt is ki, biztos ötezrem van évente. Józan ész szerint mire kell több az embernek? Mondom is magamnak mindig: megteszem, meg. Hát miért nem teszem?

- Hát igazán mért nem teszi? - felelem visszhangként. - Épp ezt akarom megtudni magától, - mondja.

- Maga azt állítja, hogy megérti az emberi természetet; énelöttem ugyan titok az. Maga az én helyemben csak úgy tenne, mint én; jól tudja. Ha valaki százezer fontot hagyna holnap magára; lapot indítana, vagy színházat építtetne - valami átkozott csalafintaságba kezdene, hogy megszabaduljon a pénzétől, és napi tizenkét óras izgalmon menjen keresztül; bizony így tenne.

Megszégyenülten horgasztottam le a fejem. Éreztem, nem vádol igaztalanul. Mindig is az volt az álmom, hogy újságot nyomassak, színházam legyen.

- Ha csak azért dolgoznánk, amit ki bírunk adni, - folytatja, - a City holnap reggel becsukhatna. Annak az ösztönnek akarok a mélyére hatolni, amelyik munkára hajszol bennünket, a pusztá munkavégzésre kényszerít.

Micsoda ördög az, aki a hátunkon nyargal, örökkön-örökké és munkára ösztökél?

Szolga lépett be az egyik ausztriai bányájából érkezett sürgönnyel. El kellett válnunk. Hazafelé ballagva, a szavain gondolkodtam. Mire ez a vég nélküli munka, robot? Mért kelünk fel minden reggel; mosakszunk, felöltözünk, hogy estére levetközzünk és ágyba bújjunk ismét? Mért dolgozunk annyit azért a pénzért, amin kenyeret vásárolunk; kenyeret, ami erőt ad a további munkához? Minek élünk, hogy a végén egyszerűen búcsút mondjunk egymásnak? Minek dolgozunk, gyermekeket hozunk a világra, kik csak meghalnak megint; kiket szintén eltemetnek.

Mire örült hajszánk; szenvedélyes vágyaink? Nem mindegy az idő végtelenében, vajon valamikor az Unió zászlaja, vagy más háromszínű zászló lengett Badajoz harctere fölött? Mégis a vérünket öntöttük a rögre, hogy eldöntsük a kérdést. Ha eljön megint a jégkorszak s csönddel öltözteti fel a világot; fontos-e akkor majd, kinek lába érte először az Északi-sarkot? Mégis, nemzedék nemzedék után, fehér csontjaink a mérföldkövek az odavezető úton. Olyan hamar a kukacoké leszünk; nem mindegy az, szeretünk-e, vagy gyűlölünk? Csak a forró vér rohan ereinkben, szívünk, agyunk kopik árnyékos, ködös remények után való futtunkban; mind eliramlanak pedig, amint közeledünk hozzájuk.

Virágba szökken a bimbó; felszívja magába a föld minden édességét, lezárja kelyhét minden éjjel; alszik. Majd különös formában a szerelem környékezi meg: vágy fűti, hogy hímpora összekeveredjék más virág hímporával. Aztán lehullnak a színes levelek; vándorló bogár viszi a magot virágról virágra. S változik az évszak; napsugarat hoz és esőt; elhervad a virág; sose tudja meg, hogy mért élt; úgy véli, neki épült a kert; nem ő a kertnek. Piciny lelkében, - mely talán gyomra is - otthonról, élelemről álmodik a korall. Mélyen dolgozza bele magát a sötét vizekbe, ő nem tud a korall-szigetéről, miket alkot.

De megmarad a kérdés. Mire jó mindez? Megmagyarázza a tudomány. Küzdelem, szenvedés évein javul a faj; majmon keresztül, éterből származott az ember. Eljövendő évek munkájában mind messzebbre szakadunk az állattól. Küzdelmen, fájdalom keresztül; agyunk vért izzad; de felemelkedünk az angyalokig. Az angyalok birodalmába jutunk.

De mire az építés? Mire múlik a számtalan esztendő? Mért nem született az ember mindjárt istennek, amivé lenni akar; születésekor mért nincs már benne mind a képesség, aminek megszerzéséért elődei haltak halált? Mire az igyekezet, hogy „Én" mivé lehetek? Mért jöjjön utánam egy Én, saját utódom, ki előtt vadember kell, hogy legyek. Ha minden lehetséges a Mindenség alkotója előtt: mire akkor a protoplazma-cella; mért nem kész az eljövendő embere mindjárt? Mire annyi veszendőbe menő emberi generáció,

hogy ő éljen, megjöjjön? Magam sem vagyok egyéb csak poszsem, mely az Eljövendő talaját termékenyítem?

Vagy ha más csillagzatokon teljesül be sorsunk, mire akkor ezen a planétán a szenvedés? Olyan munkán dolgozunk, mely túlságosan nagy ahhoz, hogy észrevegyük? Szervedélyeink, vágyaink megannyi ostor; az ő segítségükkel hajszoltatunk? Talán valamennyi elmélet több reménnyel kecsegtet, mint az a tudat, hogy egész igyekvő, szenvedéssel teli életünk nem egyéb, mint testeink örökös, változó formájú forгатaga; börtöne? Ha visszatekintünk a szemernyi időre, mellyel homályos szemünk a múltat képes mérni, mit látunk? Végtelen gonddal felépült civilizációk; elsöpörte, elveszítette őket az idő. Hitvallások, melyekért emberek éltek és meghaltak; könnyű tréfává vedlettek. A görög művészetet elsöpörte a gót kultúra pora. A testvériség álmát fojtotta vérbe Napóleon. Nem maradt egyebünk, mint az a remény, hogy maga a munka, nem az eredmény, az igazi nagyság. Talán gyerekek vagyunk, kik azt kérdik: - Mire kellettek ezek a leckék? Mire lesznek ezek jók? De jön idő, mikor a fiú megérti, miért tanult nyelvtant, földrajzot: még az évszámoknak is jelentősége van. De csak akkor érti, ha elhagyta már az iskolát, mikor kilépett már a nagyvilágba. Tán ha kicsit megnőttünk, mi is felfogjuk majd létünk kérdését.

Hogy bánjunk a nőekkel?

A mézeshetekről beszéltem egyszer egy hölgygel. Megkérdeztem: Mi jobb, hosszú mézeshetek, vagy csak olyan vidéki, szombattól hétfőig tartó?

Hallgatott. Úgy tetszett, inkább visszapillant feleletért, semmint a jövőbe.

- Én hosszú mézesheteket ajánlanék - felel végre -; legalább is a régi divatú egy hónapot.

- Mért - makacskodtam -; úgy látszik, az idők irányzata olyan, hogy ezeket a dolgokat mind szűkebbre szabja.

- De az is új irányzat - felel -, hogy sok olyan dologtól igyekszünk szabadulni, amivel bölsebb volna szembeszállni. Magam úgy tartom, hogy - akár jóra, akár rosszra fordul a dolog, - mennél hamarabb tud mindent a férfi, illetve az asszony - annál jobb.

- Mít tud mentől hamarabb?

Ha valamelyes hibája van ennek az asszonynak, amiről én nem tudok, akkor ez a titokzatosságra való hajlandóság az. Az ablakhoz lép és kitekint rajta.

- Valamikor úgy hiszem az volt a szokás, - még mindig a nedves, csatakos utcára tekint, - régi emberek, régi asszonyok között, hogy mikor egy férfi és egy nő megszerették egymást, vagy azt hitték, hogy szeretik, elküldték őket nászútjuk éjszakáján a templomba.

Annak a templomnak a sötét mélyedéseiben, kanyargó útjai között, addig vezette őket a pap, míg elérkeztek a nagy terembe, hol istenük hangja lakozott. Avval otthagya őket a pap; kiment és rájuk zárta a hatalmas kaput. Ott, csöndben, egyedül hozták meg az áldozatot; azon az éjjelen a Hang szólt hozzájuk; megmutatta eljövendő életüket; megmondta; jól választottak-e; élni fog-e, vagy elhal szerelmük? Reggel eljött a pap és visszakísérte őket a napvilágra; továbbra ott éltek felebarátaik között. De kérdezni nem szabadott egynek se; és felelni sem szabadott a kérdésekre. No, a huszadik századbéli mézeshetek Brightonban, Svájcban, Ramsgate-ben - mert azt választjuk ki, amelyik közelebb van, vagy olcsóbb - mindig úgy tűnnek fel, mint az a magányos éjjel, mit ott töltött az ifjú pár a templomban az istenség oltára előtt.

*

Fiúk, lányok összeházasodnak; megcsókoljuk, meggratuláljuk őket; a küszöbről - régi szokás szerint - rizst, régi papucsot hajítunk utánuk; jókívánásaink elkísérik őket. A fiú kesztyűs kézzel integet vissza; a lány kis zsebkendőjét lobogtatja a kocsiablakból; látjuk mosolygó arcukat, halljuk nevetésüket, míg eltűnnek a kanyarultnál. Megyünk a dolgaink után; elmúlik egy kis idő: valamelyik nap találkozunk velük; az arcuk öregebb, szigorúbb; szeretném tudni mit mondott a Hang nekik az alatt az idő

alatt, míg nem láttuk őket. De hát persze; ilyesmit nem kérdezhet meg az ember. Meg nem is felelnék meg rá az igazat, ha megtennénk.

Nevetett; otthagya az ablakot és helyet foglalt a teaasztal mellett; más vendégek jöttek; képekről, darabokról, ismerősökről folyt a szó.

Éreztem, nem volna okos dolog, ha követném e barátnőm tanácsát, bármennyire is értékelem különben a véleményét.

Mert a nő túlságosan komolyan veszi az életet. Hisz legnagyobb részüknek komoly ügy is; Isten a tudója. Épp azért jobb, ha nem vesszük még komolyabban, mint ahogy muszáj.

Jackie, meg a kis Jill hasra esnek a domboldalon; megfájdul a kis térdük; kicsi orrukból folyik a nehezen megszerzett vér. Bölcsen vigasztaljuk:

- Ugyan ne sírjatok annyit - mondjuk - ne legyetek olyan nagy gyerekek. Kisfiúknak, kislányoknak meg kell tanulni, hogy a szenvedéseket elviseljék. No talpra; neki a gödörnek; töltsétek meg újból.

Jackie, Jilly megtörlik piszkos kis öklükkel a szemüket; bánatosan tekintenek vérző térdükre és visszatotyognak a gödörhöz. Kinevetjük őket, de rosszakarat nélkül.

Szegény kis lelkek, - gondoljuk, - hogy odáig voltak. Azt hinné az ember, félig agyonütötték őket. Pedig csak horzsolás. Milyen lármát tesz is ilyenkor a gyerek! Jó adag sztoikussággal kezeljük Jackie és Jillie esetét.

Ha pedig - felnőtt Jackie-k, öszül a bajszunk, szemünk mellett itt-ott egy szarkaláb, - mi bicsaklunk el a domboldalon, ha a mi kis ásónk törik el, jó Isten! Minő tragédia! Akkor leszednénk a csillagokat; megállítanánk a napot - felfüggesztenénk a természet törvényeit.

A domboldalról lej övet Mr. Jack és Mrs. Jill - hogy mit csináltak fönn a domboldalon, nem akarjuk kérdezni - megbotlanak egy kiálló kőben; biztosan a Mindenség gonosz erői gördítették eléjük. Mr. Jack és Mrs. Jill megütötték ostoba fejüket. Mr. Jackben és Mrs. Jillben megtörik a kis szív; csodálkoznak, hogyan foroghat a világ tovább; hogy járhatnak az emberek a dolgaik után ilyen balsors láttán.

Sose vegyétek olyan komolyan a dolgot, Jack és Jill. Belekontárkodtatok a boldogságotokba, elrontottátok; menjetek vissza a dombra; töltsétek meg újra a gödröt. Most majd csináljátok ügyesebben. Mit is követtetek el? Valami jókora bolondságot ugye? Biztos vagyok benne.

Kacaj, sóhaj - csók, Isten veled - az egész élet. Érdeemes miatta annyit bajlódni, aggódni? Nem állhat a hadjárat csupa trombitaszóából, furulyából, búcsúpohárból. Itt-ott menetelés, tusa is akad. Pompás helyecskék vannak ám a sátrak körül; víg esték a tábortűz mellett. Fehér kezek integernek, szép szemek fátyolosak, ha búcsúzunk. Csak

nem szöksz el a harci muzsika elől? Mit panaszkodsz? Előre; egyeseké vitézségi érdemérem; mások orvos késére kerülnek. Előbb-utóbb valamennyiünknek hat láb anyaföld jut ki. Ugyan mitől félsz? Bátorság pajtás.

Az aligátor örökké mosolygó önteltsége, elégedettsége és a láma borzongó érzékenysége között – minden erősebb szóra halálért eped - sok út áll. Hogy emberséggel viseljük sorsunkat; úgy kell éreznünk, mint embernek. Bölcselkedő barátom; ne próbáld vigasztalni felebarátod, ha gyermeke koporsójánál áll, avval a derús felfogással, hogy úgy száz év múlva úgyis mindegy lesz neki. A mondókád nem igaz; megváltozott az a felebarátod az idők végtelenségéig. Talán jobb így; de ezt ne említsd. Golyóval a nyakában, sose lesz többé a régi ember az a katona. Pedig kacag, mulat; megissza a pohár borát; megüli a lovát. Csak itt-ott, úgy estefelé, ha változik az idő, rájön a betegsége. Sötét sarokban találd a vánkosán.

- Halló; vén gyerek: baj van?

- Semmise; a régi seb csak tudod. Hamar elmúlik.

Csukd be csöndesen a sötét szoba ajtaját. Ha a helyedben lennék, nem is maradnék ott a vigasztalására. Nemsokára eljönnek úgyis, hogy rácsavarják a koporsószőgeket. Úgy vélem, szeretne addig egyedül maradni a bajával. Hagyjuk magára. Majd később, úgy ősz felé, visszatér a klubba.

Darabig majd előnyt kell adni a játékban neki; de nemsokára újra jó formában lesz. Itt-ott, ha majd látja a többiek fiait az úton szökdécselni; ha Brown felszalad hozzá megmutatni, hogy ni csak az a széllébeelt Jimmy megnyerte a nagy díjat; ha Jonesnak gratulál, hogy a legidősebb fia sikerrel tette le a vizsgát; csúnyán összerándul a seb. De hamar elmúlik a fájdalom. Nevet a történeteinken és elmondja a saját kis történeteit; megeszti az ebédjét; eljátsza a játszmat. Hisz csak seb.

*

Tommy sose lehet a miénk; Jenny nem szeret. Nincs óbor; sört kell majd innunk. Istenem; hát mit akartok, mit csináljunk? Szidjuk vígan a Sorsot mindenesetre - mindig jó, ha valakit alaposan kiszidhatunk. Sírjunk, tördeljük a kezeinket - meddig? Nemsokára szól az ebédhez hívó harang; ma Smith-ék is itt lesznek. Majd beszélni kell az operáról, a tárlatokról. Hamar csak; hol az Eau de Cologne? - Hol a sütővas? Vagy jobban szeretnétek, ha öngyilkossá lennétek? Hát érdemes? Csak pár esztendő még; holnap már talán valahonnan virágtartó vagy darab vakolat hull le s a Sors ingyen megszabadít általa a bajtól, szenvedéstől.

Mint durcás gyerek szipogjunk nap-nap után? Törtszívű kis Jackie, kis Julié vagyunk. Sose mosolygunk többet; elsorvadunk; elhalunk; tavasszal majd eltemetnek. Szomorú

a világ és olyan kegyetlen az élet; olyan hideg a mennyország. Ó, Ó! Megütöttük magunkat.

Vinnyogunk, sírunk minden fájdalomon. Régi, erős napokban igazi veszedelmeknek mentek elibe a férfiak; az élet minden órájában igazi harcok vártak; nem maradt idő sírásra. Halál, baj mindig ott leselkedett az ajtó előtt. Most meg lombsátor közé rejtett villánkban is mély sebet csinálunk a karcolásból. Agónia lesz a fejfájásból; tragédia minden szívfájás. Meggyilkolt apa, vízbefúlt kedves; meggyalázott anya, szellem, lemészárolt udvarnagy kellett ahhoz, hogy Hamletből akkora izgalmakat váltson ki, minőt mai poéta valamelyik karénekes lány rosszkedvű tekintetén érez.

„Mélyebben érzünk”; akár Mrs. Grummidge. Ez a hölgy könnyű, kellemes életet túl komolyan fogott fel. Ulysses hajósa az ég haragját, villámát és dörgését egyforma jókedvvel fogadja. Modern hajósok, mi; érzékenyebbek lettünk. A napsugár eltikkaszt; az eső megborzongat. Mindkettőt jajveszékélő önszánalommal fogadjuk.

*

Ahogy ezt elgondoltam, eszembe jutott egyik barátom; olyan ember, kinek derűs értelmessége sokszor segített ki a hínárból; őt is megkérdeztem a mézeshetek kérdésben.

- Kedves fiam, - mondja, - fogadd meg tanácsom. Ha valaha házasodsz, úgy rendezd meg, hogy a mézeshét ne

legyen több a valóságban egy hétnél; az is rövidke, bolondos hét. Csinálj egyhetes Cook féle körutazást. Esküdj meg szombaton reggel; maradjon el a reggeli és egyéb nyavalygások; csípd el a tizenegyes párizsi gyorsot. Vasárnap vidd fel a drágát az Eiffel-toronyra. Fontainebleu-ban ebéd. Maison Dorée-ben vacsora; este a Moulin Rouge. Utána az éjjeli luzerni személyvonat. Hétfőd, kedded áldozd Svájcnak; Rómába csütörtök reggel érkezz; útközben megtekintheted az olasz tavakat. Pénteken már Marseille-t érinted; onnét is ruccanj le Monte-Carlóba. Hadd próbálkozzon meg a kicsi is a zöld asztalnál. Szombaton korán reggel Spanyolországba indulj; vágd át öszvérháton a Pireneusokat; vasárnap Bordeaux-ban pihenhetsz. Hétfőn megint Párizsban vagy (hétfő jó operanap); kedden este otthon is lehetsz már; de örülsz is neki. Ne adj időt a kis nőnek, hogy bírálgasson téged, míg meg nem szokott. Nincs ember, ki ne szorulna valamelyes segítségre, ha először intimen jelenik meg fiatal leány előtt. A mézeshetek a házassági mikroszkóp. Zavard össze. Keverj bele mindenfélét. Borítsd el minden más érdekkal. Ne maradj veszteg; ne tedd ki magad szigorú vizsgálatnak. Arra is gondolj, hogy a férfi akkor mutat a legjobban, ha cselekszik, dolgozik; az asszony akkor legkevésbé. Csak rázd őt; rázd, nem bánom, akárki is. Legyen rengeteg útipoggyász, amire vigyáznia kell; úgy intézd, hogy mindig siessen a vonatot elérni. Hadd lássa, hogy a hétköznapi férj mint telepszik le kényelmesen a kocsni váncosára, a

feleségének meg egyenesen kell ülni a kis sarokban. Hadd hallja, mint káromkodnak más férfiak. Hadd érezze más férfiak dohányzagát. Siess; szoktasd hamar hozzá, hogy az embereket igazi világitásban lássa. Akkor kevésbé lesz megijedve, meglepve, ha majd hozzád kell szoknia. Egyike a legkedvesebb barátaimnak; szeretetre méltó fickó, az egész házasságát azzal rontotta el, hogy hosszú, nyugalmas mézesheteket kívánt. Magános kis házat béreltek egy hónapra valami isten háta mögötti fészekben, hová emberi teremtmény el nem látogatott, hol soha más nem történt, mint hogy reggel, délután, meg este lett.

Itt szomorkodott a nő harminc napig. Ha a férfi ásított - pedig elég gyakran ásíthatott, gondolom, - az asszony a szájának a méreteire gondolt; ha a lábát a kandalópárkányra rakta; ott ült és a lába formájáról elmélkedett. Ebédnél, miután ő maga nem volt éhes - hisz nem csinált semmit, hogy éhes legyen - avval mulatott, hogy a férjét leste, hogy eszik; éjjel, mikor ugyanabból az okból álmos se volt; virrasztva feküdt és hallgatta, mint horkol az ura. Első, második nap után a férj megunt, hogy örökösen balgaságot mondjon, az asszony meg, hogy hallgassa (sületlenségnek hangzott most, hogy nyíltan, hangosan mondták azt, ami olyan poétikus volt, mikor csak suttogni lehetett); nem volt egyelőre olyan dolog, mi mindkettőjüket érdekelt volna; ott ültek hát egymással szemben és mereven bámultak egymás arcába. Valamelyik nap valami csekélység felingerelte a férfit; káromkodott. Hangos

pályaudvaron, zajos hotelben csak annyit mondott volna az asszonyka: „0,” ejnye; és nevetnek rajta mind a ketten. Abban a visszhangos pusztaságban messzire elhallott az ó; egész a felhőkig szaladt az ég felé; azon az éjjelen sírva aludta magát álomba a menyecske. Biz úgy, fiam; csak rázd, vidd őket; táncoltasd. Valamennyien annál jobban szeretjük egymást, mentől kevesebbet gondolunk egymásra; a mézeshetek pedig nagyon kritikus időszak. Csak hadd ugorjon, szaladjon, rázd jól, fiam.

Legrosszabb tapasztalatom a mézeshetek során Angliában ért engem ezernyolcszázkilencven...; mindegy no; nem fontos a dátum. Mondjuk pár évvel ezelőtt.

Félénk fiatalember voltam akkortájt. Sokan még ma is fölpanaszolják félénkségemet. De némely fiatal lányok túl sokat várnak a fiatalembertől. Valamennyiünknek vannak hibáink. Például ott is, én nem voltam annyira félénk, mint ő. Lyndhurstből New Forestbe, Ventnorba volt az út; akkor még kemény kis utazás.

- Milyen szerencse, hogy ön is arrafelé tart; - mondja nekem kedden a nagynénje; - Minnie borzasztóan ideges, ha egyedül utazik. Ön majd utána néz kicsit; még se aggódom akkor olyan nagyon.

Mondtam neki, örülök a dolognak; akkor becsületesen úgy is éreztem. Szerdán lementem a kocsihivatalba. Két helyet váltottam Lymingtonig; onnan majd gőzös visz tovább. Sejtelmem se volt arról, hogy baj lehet belőle.

A hivatalnok már idős ember volt. Azt mondja:

- Két helyem van; egyik a kocsis mellett, másik az utolsó pad végében.

Azt feleltem: Ejnye; nem lehetne kettőt egymás mellett?

Olyan kedves-forma öregember volt. Rám pillantott. Egész úton hazafelé azon gondolkodtam, mért pislantott rám. Azt mondta:

- No, majd megoldjuk valahogy.

- Igazán nagyon kedves; - felelek.

A kezét a vállamra teszi. Bizalmasan, de jóindulatúan ütögeti a vállam:

- Ó, mentünk már így valamennyien. Gondoltam; a Wightszigetekre céloz. Mondom: - És ez az év legalkalmasabb szaka hozzá legalább; azt mondják. - Kora nyáridő volt.

Feleli: - Jó az nyáron; elég kellemes télen is - míg tart. Csak használja jól ki, fiatalúr; - nevetett és megint a hátamra ütögetett.

Ha még egy percig folytatja, fölingerel. Kifizettem a jegyeket és elléptem.

*

Másnap reggel fél kilenckor elindultunk a kocsiállomás felé. A lányt egyszerűen Minnie-nek szólítottam; nem nyegleségből, csak mert elfelejtettem a vezetéknévét. Lehet úgy tíz esztendeje, hogy nem láttam. Csinos lány volt különben; olyan barnaszemű, akinek mindig felhős a szeme, mielőtt kacagna. A nagynénje nem jött le velünk,

mint szándékában állt; fejfájás gyötörte. Kedveskedni akart és kijelentette, hogy teljesen megbízik bennem.

Az öreg hivatalnok megpillantott minket félmérföldnyi távolságról; felhívta ránk a kocsis figyelmét; az meg értesítette jövetelünkről a kocsiban összegyűlt utasokat. Valamennyien abbahagyták a beszélgetést; némán vártak minket. A kocsis megragadta a trombitáját és belefűjt: nem tudom, hogy tette, de a világon senki sem tudta volna megmondani, mit kürtölt. Az egész szívét belefektette; csak szelet nem vitt bele eleget. Úgy gondolom, az volt a célja, hogy üdvözöljön; de inkább úgy hangzott az egész, mint halk káromkodás. Lassan megtudtuk, hogy mint kezdő kezelte csak a szerszámot.

Titokzatos módon úgy festett a dolog, mintha az egész út a mi kedvünkért történne. Az öreg hivatalnok otthagyta a könyveit és felsegítette Minnie-t a járműre. Egy pillanatig attól félttem, hogy meg akarja csókolni. A kocsis vigyorgott, mikor jó reggelt kívántam neki. A vendéglőből két szobalány meg egy pincér jött ki; azok is vigyorogtak. Félrevontam Minnie-t; halkán suttogtam:

- Valami furcsa lehet rajtunk. Mind vigyorognak. Körüljárt engem; én körüljártam őt; de egyikünk se talált semmi mulatságosat a másikon. A hivatalnok megszólalt:

- No rendben van. Találtam a fiataloknak két helyet épp a kocsisülés mögött. Arra a padra majd ötöt kell ültetni. Nem baj, ha kicsit szorosan kell is ülni, ugye?

A hivatalnok a kocsisra pislogott; a kocsis az utasokra; az utasok egymásra - mármint azok, akik egymással szemben ültek - és nevettek valamennyien. A két szobalány hisztérikusan; egymásba kapaszkodtak, hogy el ne dőljenek. Minnie és jómagam kivételével, ez volt a legvidámabb kocsitársaság, mi Lyndhurstban valaha összegyűlt.

Elfoglaltuk a helyünket; még mindig azon igyekeztem, hogy kibogozzam a derű okát, mikor egy kövér hölgy jelent meg a színen; kérte, hogy mutassák a kijelölt helyét.

A hivatalnok elmagyarázta, hogy a kocsis mögött, ott középen.

- Ötöt kellett arra a padra ültetni - teszi hozzá. Az erős hölgy a padra pillantott.

- Öten nem ülhetnek azon - mondja.

Öt olyan, mint ő nem is fért volna el. Négy közepes méretű ember, meg ő csak szorosan.

- Rendben van - mondja rá a hivatalnok -, a hátulsó pad legutolsó helye is szabad még.

- Eszem ágában sincs; - mondja a testes. - Én hétfőn lefoglaltattam a helyem; akkor pedig azt mondta, hogy az első helyek mind szabadok.

- Majd én ülök oda - szóltam közbe - nekem mindegy.

- Maga marad, ahol van, fiatalember - mondja a hivatalnok, - ne számárkodjon. Majd én elhelyezem ezt. Nem tetszett a modora; pedig a hangja csupa jóság.

- Hadd ülök hát én oda a hátsó ülésre; - mondja Minnie és felemelkedik. - Úgy szeretnék.

Feleletképp a kocsis mindkét kezét a vállára tette. Nehéz ember volt; Minnie leült.

- Nohát madame, - mondja a hivatalnok az erős hölgynek - akar ott maradni a középén, vagy idejön hátra?

-De hát miért nem foglalja el közülük valaki a hátsó ülést?
- kérdi a kövér, a retiküljével rám mutatva, meg Minnie-re.
- Hisz azt mondják, hogy szeretnének. Hát mért ne legyen meg az örömük?

A kocsis felállt és nagy általánosságban véleményt mondott:

- Ha nem megy hátra, hagyjátok lenni; - határozott. - Mert férjet és feleséget még el nem választottak egymástól ezen a kocsin; pedig tizenöt esztendeje, hogy elkezdtem rajt' a mesterségem. Hát most se fogják.

Általános helyeslés. A terebélyes hölgy - érezte, most úgy tekintenek rá, mint ifjú szerelem boldogságának akadályára - gyorsan eltűnt a hátsó ülésen; megsuhogott az ostor; előre.

Lám: a magyarázat. Június hó; ez meg olyan Mézeshetek-ország-rész. Nyáridő; legnépszerűbb évszak a házasodásra. Három fiatal pár közül kettő biztosan nászutas, ha júniusban a New Forestet szeli át. A harmadik az lesz majd. Ha valahová, csakis a Wight-szigetekre sietnek. Rajtunk mindkettőnkön új ruha volt. Véletlenül a bőröndjeink is újak. Valami gonosz véletlen folytán még az esernyőnk is csupa új. Együttvéve az esztendőink száma

lehetett harminchét. Az lett volna a csuda, ha nem néznek frissen összeadott párnak.

*

Ritkán akadt ennél nyomorúságosabb napom az életben. Minnie nagynénjétől hallottam később, hogy a lány szerint ez a nap életének legszörnyűbb megpróbáltatása volt; a tapasztalatai még akkor nemigen voltak számosak. Fiatal pap volt a vőlegénye; nagyon szerette; én eszeveszetten szerelmes voltam egy kövérke leányzóba; a neve Cecília; Hampsteadben lakott az anyjával. Egész biztosan tudom, hogy Hampsteadben lakott. Tisztán emlékszem arra a sétára le a dombról, Church Rowból a Swiss-Vottage állomásra. Mikor az ember meredek domboldalon úgy halad lefelé, hogy a testének egész súlya a cipő orrára esik; ha pedig a cipő két centiméternyivel szűkebb, semmint kényelmes s viseled kora délután óta, bizony visszaemlékszel rá soká. Ha Ceciliára gondolok, fájdalmas emlékeim támadnak; céltalan volna folytatni a rá való emlékezést.

Barátságos kis sereg voltak az útitársaink; némely jókedvű éle is megesett. Magában véve jámbor adoma akkor, ha Minnie, meg én csakugyan fiatal párocska vagyunk - bár még akkor is fölösleges. Csak remélhetem, hogy Minnie nem értette őket. Mindenesetre úgy festett, mintha nem értené.

Nem emlékszem, hol álltunk meg ebédre; arra emlékszem, hogy bárányhús és borsóleves volt az asztalon. Az egész társaság élénk helyeslését vívta ki, kivéve a kövér hölgyet. Még mindig haragudott. Továbbá kivéve Minnie-t és engem. Az én vőlegényi viselkedésemről eltérők voltak a vélemények. - Kicsit körülményesen bánik vele; - hallottam egy asszonyt a férjéhez suttozni; - jobb szeretem, ha az ilyenek kicsit mókásabbak. - Valamelyik fiatal pincérnő jóval több természetes tartózkodásról tett tanúbizonyságot. - Nahát; én csak attól többre becsülöm, - mondja a sörösnek, amint a halion keresztülhaladunk, - utálnám, ha nyúlkálnának, mikor valaki rám bámészkodik. - Senki se vett magának annyi fáradságot, hogy szóljon az érdekünkben. Akár valami kiállításon díjat nyert csókolózó galambpár lettünk volna; annyira nyíltan tárgyaltak bennünket. A többség ravasz kis párocskának nézett, amelyik azonban nem bír kijátszani senkit.

Sokszor gondoltam rá, hogy igazi fiatal pár hogyan fogta volna föl a helyzetet. Talán ha a törvényesen megengedett gyöngédségnek valamely jelét adjuk „közkívánatra”, - az út hátralévő részét békében tölthetjük.

Hírünk gyorsan terjedt a gőzösön. Minnie könyörgött; közöljük velük, hogy nem vagyunk fiatal házasok. De hogy közölhettem volna? Hacsak úgy nem, hogy megkérem a kapitányt, rendelje a fedélzetre; tartson nekik rövid

beszédet. Minnie kijelentette, nem bírja tovább; visszavonult a hölgyek szalonjába. Sírva indult oda. Szomorúságát a legénység, az utasok mind úgy fogták föl, hogy túlságosan hidegen bántam vele. Valamelyik bolond szétvetett lábbal megállt előttem; a fejét rázta.

- Ugyan menjen le és vigasztalja meg; - így. - Fogadja meg egy öregember tanácsát. Ölelje meg. (Szentimentális hülye lehetett.) - Mondja neki, hogy szereti.

Mondtam, menjen a fenébe; akassza föl magát; ezt olyan erővel nyilatkoztattam ki, hogy megtántorodott. Csakhogy fogva tartotta őt valami karfa; nem esett a tengerbe, semmi szerencsém nem volt aznap.

Emberfölötti erővel sikerült a kalauznak Ryde-ban külön szakaszt szerezni. Shillinget adtam neki, mert nem tudtam mit csináljak. De félsovereignt is szívesen adok, ha még hat-nyolc pasast betesz mellénk. Valamennyi állomásnál népek jöttek az ajtónk elé és bámultak befelé.

Ventnor állomáson átutaltam Minnie-t az apjának; másnap reggel az első vonattal Londonba tértem. Úgy éreztem egy darabig nem kívánom látni a lánykát; meg voltam győződve, hogy egész vígan él majd tovább anélkül, hogy mostanság meglátogatnám. Mikor legközelebb viszontlátam, egy héttel volt az esküvője előtt.

- Hol fogják tölteni a mézesheteket? - kérdeztem. - New Forestban?

- Nem ott - felel -, de még a Wight-szigeten sem.

Hogy ilyen incidens humorát átérezze az ember, kell, hogy időben, viszonylatban távol álljon tőle. Emlékszem egyszer a Whitefield Streeten mulatságos jelenetnek voltam szemtanúja; téli szombat délután volt. Valami nőt - úrhölgynek látszó asszonyság, ha csak a kalapja nem állt volna ferdén a fején - akkor tettek ki nyilvános helyiségből. Borzasztóan méltatlankodott; borzasztóan részeg volt. Rendőr szólította fel, hogy vonuljon haza. „Semmirekellő”-nek nevezte és azt kérdezte tőle, hogy ilyen hangon szoktak-e hölgyekkel érintkezni. Megfenyegette, hogy feladja unokatestvérének a lord kancellárnak.

- Igen; csak erre-erre, épp ez az út visz a lord kancellárhoz; - mondja a rendőr. - Jöjjön csak velem; - és megragadja a karját.

Nagyot rúgott a hölgy; majdnem elesett. Hogy felsegítse, a rendőr a karját a derekára tette. Ő meg a nyakánál ragadta meg; együtt fordultak meg egymás körül háromszor-négyszer; épp abban a percben szólalt meg valami önműködő zongora a szomszéd sarkon; víg keringőt játszott.

- No urak; hölgyek! Rajta; tessék párt választani! - ordított egy utcai suhanc; a tömeg röhögött.

Magam is kacagtam, mert a jelenet igazán komikus volt. A rendőr arca egész hogarth-i undorodást jelképezett. A gázlámpa mögül egy gyerekarc mered rám. A lányka tekintete olyan rettegő, vad, hogy vigasztalni próbáltam.

- Csak egy részeg asszony - mondom - látod, nem bántja a rendőr.

- Ó, uram, - így a gyerek - az anyám.

Lám; amin mulatunk, rendesen másnak fáj. Aki hegyes szögre ül le, rendesen nem kacag a többiekkel.

Törődj a magad dolgával

Szép szeptemberi reggel a Strandon bolyongtam. Ősszel szeretem Londont legjobban. Akkor ragyog igazán sok fehér aszfaltja; utcáinak merész, töretlen sugarú vonala. Szeretem, mikor reggelenként megpillantom a parkok árnyékos kilátóit; lágy szürkületet, mi az üres mellékutcákat fekszi meg. Júniusban félvállról beszél velem a vendégfogadós; érzem, csak útjában vagyok. Augusztusban már ablak mellett terít nekem; saját kövér kezeivel tölti a borom. Határozottan tekintettel van rám; elszunnyad bolondos féltékenységem. Vacsora után a lágy esti levegőben sétakocsizást szeretnék, felkapok az omnibuszra; nem kell harcolnom helyért a fordulónál; ott ülök könnyű lelkiismerettel és gyömöszöletlen testtel. Nem kell aggódom, hogy valami kiizzadt, fáradt asszony elől veszem el az ülést. Színházat akarok; nincs ott goromba „Telt ház” tábla. Szezonban London - sokoldalú háziasszony - nem ér rá velünk, a bentlakókkal foglalkozni. Teli a szobái; teli a

cselédei keze dologgal; gyorsan, sebtiben főzi az ebédeket; a hangja nem ő-szinte. Tavasszal az igazat megvallva, - a nagyúri hölgy kicsit közönségessé válik - hangos, feltűnést keres. Csak akkor lesz megint saját maga, ha elmentek már a vendégei; akkor az a London, ahogy mi szeretjük, a tulajdon gyermekei.

Láttad valaha ezt a Londont kedves olvasóm? - Nem a mindennapi, félébredt Londont, ami úgy teli van étellel, mint hímporral a virágkehely. Láttad a reggeli Londont, ami levetett minden rongyot magáról; a ködbeborult, alvó várost? Kelj föl hajnalban, virradatkor, valamelyik nyári vasárnap. Senkit fel ne kelts; halkán osonj el a konyhába; csináld meg magad a teád.

Vigyázz, nehogy legázold a macskát. Észrevétlenül ott van a lábad alatt. Olyan a szokása; csupa barátságból teszi. Ne is dülj neki a szenesládának. Hogy a konyha szenesládája miért van mindig az ajtó és a gáztűzhely között, annak én nem vagyok a megmondhatója. Csak annyit tudok, hogy általános törvény; szeretném, ha nem kerülnél túl közel hozzá, másképp a kedved nem marad olyan, amilyennek én szeretném ezen a szép ünnepi reggelen.

Hogy kanállal keverhesd meg a teád, arról, félek, le kell mondanod. Késeket, villákat találsz, amennyit akarsz; cipőkeféhez ér a kezed minden fiókban; fényesítőpapír akad elég, ha az kellene most; de a háziasszony titka, hogy a kanalak mért vannak más rejtkehelyre rejtve minden este.

Szégyen volna ránézve, ha rajta kívül reggel más is megtalálná őket. Nem baj; darabka fának meghegyezed az egyik végét; kitűnő alkalmazhatóság.

Oltsd el a gázt, ha megreggeliztél; gyere le lassan a lépcsőkön; halkan nyisd a kaput, úgy surranj ki. Ismeretlen világrészben találsz magad. Éjjel új város nőtt körülötted.

A kedves, hosszú utcák mély csendben ábrándoznak a korai napfényben. Senki a világon nem jár kinn; valamelyik fáról hallasz csak bosszantó csiripelést; bár hisz a londoni veréb nem kel korán; most is csak álmában csiripel. Valamelyik láthatatlan rendőr halk lépései konganak feléd, vagy ellenkező irányba. Csak a saját lábad dobogása kísér, zavar. Azon igyekszel, hogy halkan lépj, mint visszhangos katedrálisokban. Körülötted, fölötted, mindenütt mintha valami hang szálldogálna: „Csönd, csöndet.” Ezermellű City ez, vagy valami gyöngéd Artemisz, ki azon van, hogy a kicsikéi tovább alhassanak csöndben? - Csitt, gondtalan utas, suttogja; ne zavard őket. Ugyan lépj könnyebbet; hisz olyan fáradtak; olyan fáradt ez a miriád gyerek; ezer ölelő karomban alszik. Túldolgozták magukat; túlaggódták magukat; olyan sokan betegek közülük; annyinak van baja, gondja; meg sajnos annyian rosszasággal vannak teli. Mégis; valamennyi nagyon fáradt. Csitt! Úgy zaklatnak a lármájukkal, csattogásukkal, ha fönn vannak. Lépj könnyebben, hadd aludjanak!

Hol a dagadt folyó régi oszlopok között lágyan folyik a tengerbe, azt is hallod, mit beszél a kőarcú Város a

nyugtalan vizekhez: „Mért nem maradtok itt soha? Mért jöttök, mért mentek?”

- „Nem tudjuk; nem értjük. Mély tengerből jövünk; de csak olyan könnyen, mint a zsinór, mivel a gyermek fogta a madárkát; ha hív; vissza kell, hogy térjünk oda.”

- „Lám egy vagyok ezekkel az én gyermekeimmel. Jönnék; nem tudom honnan. Ápolom őket egy darabig; aztán jön valami titokzatos kéz; elviszi őket. Mások foglalják el a helyüket.”

A csöndes légből hangok pattannak. Könnyed sóhajjal ébred az alvó város. Távoli tejeskocsi ezerszeres visszhangja verődik szét; felriadt hadsereg előőrse. Nemsokára valamennyi utcából felhangzik az ébresztő: „Itt a tej”. Akár valami óriásgyerek; London felébredt; sír a tejeskéért. Ezek a szekerek a fehérruhás dada; ő siet a reggelivel. Hajnali templomi harangszó. - No; megvult a tej, kis London. Gyere már most; mond el az imát. Új hét kezdődött, London baba. Isten tudja, mi történik majd; csak mond el az imát.

Egyenként szállingóznak ki a kicsikék a lefüggönyözött ablakok mögül. Az aggódó gyöngédség kirepült a város arcából. Megkezdődött a nap csúf lármája. Éjjeli kedvese, a csönd, megcsókolja kőajkait s tovább illan. Te pedig, nyájas olvasó, hazatérsz; magaddal viszed a korán kelő elégedettséget.

Bizonyos hétköznapi reggel a Strandon történt, amiről beszélni akartam. Gatti vendéglője előtt álltam; ott

reggeliztem. Fél füllel egy felháborodott hölgyutas érveit hallgattam; ír tájszólással beszélt; az ellenfele meg omnibusz-kalauzi ékesszólással.

- Mi a csudának rajzolta oda az omnibuszára, hogy „Putney”; mikor nem viszi oda az embert?

- Putneyba megy ez a kocsi, igenis.

- Akkor minek tesz itten le engem?

- Én le nem tettem; magától szállt ki.

- Persze hát; mintha talán nem mondta volna az a gentleman ott a másik sarokban, hogy minden perccel messzebb kerülök Putneytől?

- Hát úgy is volt; messzibb került.

- Akkor mi az Istennek nem szólt rula?

- Honnan tudhassam én, hogy Putneyba akar kerülni? Ott áll a sarkon, oszt mind azt danolja, hogy „Putney”; arra megállok, oszt beugrik.

- No hát mért mondtam volna, hogy Putney, ha nem is oda akarok?

- Hát mert az én nevem az hogy Putney, vagyis hát inkább a kocsim neve; emide ki is van rajzolva.

- Hogy lehet az a neve, hogy Putney, mikor nem mén Putneyba, maga hólyag?

- Hát maga nem írországi? - felel a kalauz. - Persze, hogy az. De ugye hogy nem megy mindig Írországba? Megyünk mi Putneyba is, ne búsuljon; de előbb a Liverpool Streetre. No föl a bakra, Jimmy; gyerünk.

Az omnibusz megindul; épp át akartam szelni az utat, mikor nekem jön egy magában beszélő ember. El is rohant volna mellettem, ha gyorsan föl nem tartom. B... barátom; szorgalmas újság-, meg tárcaíró.

- Halló - mondja -; ki hitte volna, hogy téged itt lehessen találni?

- Ha azt vesszük, most milyen iramban jöttél nekem, azt hinné az ember, hogy a Strand az a bizonyos hely, hogy a legkevésbé tartasz attól, hogy emberrel találkozol. Mentél már neki életedben lobbanékony, izmos férfinek?

- Neked mentem? - kérdi meglepve.

- Nem egész nekem - mondom -, ha a dolgot betű szerint vesszük. Csak felém; ha fel nem tartóztatlak, úgy hiszem, keresztülgázolsz rajtam.

- Az átkozott karácsony! - mondja. - Mindig kihoz a sodromból.

- Sok mindenfélehez kifogásul szolgált már karácsony ünnepe - felelem - mégis ritkán használják szeptember elején.

- Ó, tudod mire gondolok. A karácsonyi szám közepénél tartunk. Éjjel-nappal fáradok. Különb - folytatja - jó, hogy eszembe jut. Versenyt is rendezünk; jó volna, ha részt vennél benne. Mert, ha esetleg karácsonykor. .. Félbeszakítom.

- Kedvesem, - mondom; - én tizennyolc éves koromban lettem újságíró; rövid megszakításokkal azóta is ezt a mesterséget művelem. Írtam én már a karácsonyról

szenimentális alapon; elemeztem az ünnepet filozofikus szempontból; a gúnyoros oldalát is megfestettem. Megírtam egyszer a karácsonyt humorosan a Komikus Kicsinybe; a vidéki Hetibe rokonszenvesen cikkeztem róla. Mondtam én mindent, amit karácsonyról mondani lehet; mondtam tán egy kicsit többet is. Elmondtam az új divatú karácsonyi történetkét - tudod mifélének kell lenni; a hősnő azon van, hogy megértse, felfogja saját magát. Hiába; megszökik a férfivel, ki a rege elején hősként kezd szerepelni; a derék nőszemély igazán utálatos lesz, mire közelebbről megismered; a gonosz pedig, az egyetlen tisztességes személyiség az egész történetben, úgy hal meg, hogy mély tudású hangok fakadnak ajkán, mintha értene valamit alattuk; te magad azonban sajnálsz, nem bírnád megmagyarázni, mit. Megírtam én kérlek már a régi divatú karácsonyi történetet - ismered azt is; jó, öreg hőzivatarral kezdődik; valódi, régi divatú nemes úr fordul elő benne; ott él a jó, öreg Hallban; jó, régi divatú gyilkosságot rajzolsz bele a dologba; végzed az egészet nagyszerű karácsonyi ebéddel. Összehoztam barátságos karácsonyi csoportokat, had mondanának egymásnak kísértet-történeteket karácsony estéjén, míg odakünn üvölt az orkán, mint ilyen alkalmakkor szokta. Küldtem én gyermekeket fel az Égbe karácsony estéjén - Szent Péternek elég dolga akadhat ilyenkor. Nagyon népszerű éjszaka a meghalásra. - Halott szerelmeseket támasztottam fel; csinosan, kedvesen és vidáman adtam vissza az életnek őket; épp jókor érkeztek,

hogy helyet foglalhassanak a terített karácsonyi asztalnál. Nem érzek rajtuk szégyent. Akkortájt én jót akartam mindezekkel. Valamikor szerettem az egresbort, meg a felgöndörített hajú lányokat. Csak épp változik az ember ízlése, ha megöregszik. Értekeztem már a karácsonyról, mint vallásos ünnepről. Megpendítettem már, mint szociális mozzatóerőt. Ha van e világon karácsonnyal összefüggő éle, mit el nem sütöttem, hát én azt hallani szeretném. A gyomorfájásról szóló vicceket felhasználtam olyannyira, hogy kész gyomorfájás énnekem rájuk gondolni. Nevetséges színben adtam elő a familiáris gyűjtéseket, ajándékozgatásokat. Dörögtem a drága holmiért. Szellemes történetet bírtam elmondani a családapáról, meg a számláról, én...

- És láttad valaha - félbe kellett szakítanom, ahogy Haymarketet átszeltük - azt a kis paródiát, amit Poe verse után faragtam, „Bells”; a „harangokról” ? Mert úgy kezdődik...

Most ő szakított félbe.

- Igen, Bells...Bills, bills, bills (számlák) - szavalja. - Teljesen így van, - ismerem el elégedetten. - Elfelejtettem, hogy már megmutattam.

- Hisz nem is mutattad.

- Akkor honnan tudod, hogyan kezdődik? - Biztosan nem tudtam; - vallja be, - csak úgy általában hatvanöt verset kapok egy kerek esztendőben; azok így kezdődnek mind. Gondoltam: esetleg a tied is így kezdődik.

- Nem látom át, hogy kezdődhetnék másképp, - válaszolok. Bosszantott. - Különben sem fontos, hogy megy tovább; különben is; nem szándékozom karácsonyról írni mostanság. Ha arra kérsz csináljak jó viccet a fémmunkásokról; ha azt kívánnád: találjak ki valami igen eredetit és nem túlságosan merészet, mit ártatlan gyermek mondhat a mennyországról, vagy mondjuk arra kérsz, írnék egyszerű mindennapi ember számára aránylag elég könnyen hihető kutya-történetet, esetleg megegyezünk. De ami a karácsonyt illeti, én nyugdíjba megyek.

A Piccadilly Circusig értünk.

- Nem veszem rossz néven, - mondja, - ha épp úgy beteggé tesz a téma, mint engem. Mihelyt leráztam magamról a karácsonyi szám valamennyi gondját, körülbelül a rákövetkező júniusig, otthon kezdődik a hajsza előlről. A háztartás hetenként egy fonttal többe kerül. Tudom én mit jelent ez. A drága kis nő takarékoskodik, hogy drága ajándékot vehessen nekem, amire nincs szükségem. Emmától majd vízfestményt kapok, mit ő maga festett. Mindig azt ad. Nem is volna magába véve baj, ha nem kívánná, hogy a szalonba akasszam. Láttad már Emma vízfestményeit? - kérdi.

- Úgy hiszem igen, - felelek.

- Nem lehet azon mit hinni, - mondja mérgesen. - Nem olyanféle vízfestmények azok, miket elfeled az ember.

Úgy általánosságban a nagy térségre mutat.

- Hogy ilyesmit mért csinálnak az emberek? - kérdi. - Még az amatőr művészen is kell, hogy valami értelem lakozzék. Hát nem látják azok, hogy mit tettek? Van neki ottan egy képe, amit kivettem a folyosóra. Kivettem a folyosóra, mert ottan nem erős a világosság. Aszongya: „Álmodozás.” Ha „Influenzának” kereszteli, megértem. Kértem tőle honnan vette az ötletet; azt mondja: Ilyennek látta az eget valamelyik este Norfolkban. Istenem, uram; mért nem hunyta be akkor a szemét, mért nem ment inkább haza és bújt az ágyfüggöny mögé? Ha én olyan eget látok Norfolkban, elcsípem az első London felé induló gyorsvonatot. Úgy gondolom, szegény lány nem tehet róla, hogy ilyeneket lát, de minek festi le?

- Úgy rémlik, némely természeteknek szükséges, hogy fessenek, - felelek.

- De hát akkor minek adják énnekem? - könyörög.
Nemigen bírtam alkalmas magyarázattal szolgálni.

- Milyen hülye ajándékokkal kedveskednek a népek! - folytatja. - Egyszer azt mondtam, szeretném Tennyson költeményeit. Faggattak, hogy mit szeretnék. Nem kellett én nekem semmi; ez volt az egyetlen dolog, mi eszembe jutott; amiről nem tudtam bizonyossággal, hogy nem kell. Nohát összeálltak négyen; megvették nekem négy kötetben Tennyson; színes fényképekkel ékesen. Jót akartak, persze hogy jót. Ha dohány szelencére vágysz, kapsz kék bársony dohány zacskót akkorát, hogy belefér egy font dohány; életnagyságú virágokkal ékítve. Az egyetlen dolog, amit

tehetsz, hogy szíjat fűzöl rá és könyvestáskának használod. Hinné az ember; bársony dohányzókabátot adtak egyszer nekem; tele volt hímezve nefelejcsékkal és lepkékkel, színes selyemből; biz Isten nem tréfálok. Kérdik, mért nem hordom soha. Lehozom valamelyik este a klubba, kicsit felfrissítem vele a kedélyeket; rájuk fér.

A „Devonshire” hágóhoz értünk.

- Épp így, - mondja, - ha én adok ajándékot. Sose azt kapják tőlem, ami kell nekik. Véletlenül se találok olyasmit, amire akárkinek is szüksége lenne. Ha csin- csillagallért veszek Jane-nek, biztos lehetsz felőle, a csincsilla a legkevésbé divatos prém a szezonban. „Ó, - mondja, - de drága vagy; épp ezt akartam. Majd a szekrényben tartogatom, míg megint divatos lesz a csincsilla.” Óraláncokat ajándékozok a lányoknak, mikor a világon senki sem hord óraláncokat. Ha örülten divatos az óralánc, függőket kapnak tőlem - megköszönik, és feltételezik, hogy most aztán majd álarcosbálba viszem el őket; lévén ez az egyedüli alkalom, mikor ilyen átkozott fityegőket viselni lehet. Rápazarlom a pénzem feketeszínóros fehér kesztyűkre hogy rájőjjenek, miszerint feketeszínóros fehér kesztyűket félvilági nők viselnek. Úgy vélem, London valamennyi boltosai énnekem adják el régi áruikat karácsonykor. És minek kell tizenkét személy ahhoz, hogy az embert egy pár kesztyűvel lássák el? Épp a múlt héten arra kér Jane; szerezzek neki egy pár kesztyűt ahhoz a Mansion House dologhoz. Barátságos hangulatban

voltam; gondoltam; ez a dolog egész simán fog menni. Pedig utálok ilyen üzletekbe lépni. Úgy bámulnak az emberre valamennyien, mintha erőszakkal akarna bejutni valamelyik török fürdő hölgykülönítményébe. A paprikajancsi figurák egyike felém jön és azt mondja: gyönyörű idő van máma reggel. Hát akarok én övele a reggelről beszélgetni? Mondom; kesztyűket szeretnék. Leírom neki, milyenek kellene; már ahogy emlékezni tudok. Azt mondom: „Négygombosat szeretnék; de azért nem kell gombos kesztyűnek lennie; a gombok középen legyenek; érjen fel a könyökig; érti, milyen gondolkodok. Meghajol; azt mondja: pontosan érti, nohát, akkor többet értett, mint jómagam. Mondom: három krémszínű, meg három pávaszínű kellene; a pávaszínű svédkesztyű lehet. Kijavít. Azt mondja: „Suéde". Lehet, hogy igaza volt, de csudálkoztam, hogy félbeszakít; megint csak előlről kellett kezdenem a magyarázkodást. Figyelmesen hallgatott, míg befejeztem. Úgy hiszem állhattunk ott vagy öt percig szorosán az ajtó mellett. Azt mondja: „Egyéb nem tetszik máma, uram?" Mondom, hogy nem.

- Köszönöm, uram. Errefele, uram.

Másik szobába vezet, ahol egy Jansen nevű úrral találkoztunk. Annak röviden bemutatott, mint olyan urat, kinek „kesztyű"-re van szüksége.

- Rendben van, uram; - felel Mr. Jansen; - aztán miféle kesztyűk kellene?

Mondom: összesen hat párra volna szükségem, - három „suédé” pávaszínűre; - három krémszínűre; - de azt jó bőrnek szeretném.

Azt mondja: - Bőrkesztyűt akar, uram; vagy pedig „jó bőr”-nek akar kesztyűt vásárolni?

Nohát feldühösített. Mondom: nem szokásom ostobaságokat összefecsegni. Különösen, ha kesztyűket vásárolok. Azt mondja; igen sajnálja. Elmagyaráztam neki a gombokkal; már amennyire értettem; elmondtam a hosszúságot is. Mondtam ügyeljen arra, hogy a gombok jó erősen fel legyenek varrva; hogy az öltés tökéletes legyen mindenütt. Még hozzátettem, hogy az utolsó kesztyűk, miket a feleségem innen kapott, igen silányak voltak. Jane kívánta, hogy így nyilatkozzam. Mondta: akkor majd jobban ügyelnek.

Gyors fellángolás vesz erőt rajta. Mintha valami zeneszám lett volna.

- Milyen nagyság, uram? - kérdi.

Azt biz én elfelejtettem. „Hát úgy hatos, mondom; - hacsak nem nyúlik túlságosan. Mert, ha nyúlik, akkor megfelel az ötháromgyedes.

- Ja igen; és a krém kesztyűn a varrás fekete legyen, - teszem még hozzá. Mert erről megfeledeztem.

- Köszönöm szépen; - felel Mr. Jansen; - van még talán egyéb kívánnivalója is ma, uram?

- Nem, köszönöm; ma nincs több, - felelek. Kezdett ez az ember tetszeni.

Kisebb méretű körútra vitt magával; akárhová mentünk, mindenki abbahagyta a munkáját és ránk tátotta a száját. Kicsit fáradt kezdtem lenni, mire a kesztyűosztályra érteünk. Egy fiatalember elé állít, ki gombostűket szurkált magába. Azt mondja: „Kesztyű” és eltűnik egy függöny mögött. Az ifjú nem szúrt magába több gombostűt; áthajolt az asztalon.

- Úr, vagy hölgy részére? - kérdi.

No; én már akkor nem voltam tiszta eszemnél; sejtethi. Ha az ember úgy utánagondol, talán nem érti, de én csodálkozom, hogy nem vertem be rögtön a fejét.

Azt mondom neki: - Ugyan mondja, szokott maga itten szorgalmasan dolgozni? Van úgy is, mikor azt véli, szeretne már kész lenni a dolgával, ahelyett, hogy elmélkedik, magyarázkodik, vitatkozik? Ahelyett, hogy mindenféle széttergeti a dolgát, pusztán az ügy iránti szeretetből?

- Hanem úgy látszik, nem értett meg. Erre felvilágosítom: „Egynegyed órával ezelőtt ott kinn az ajtónál beszéltem egy emberei; kesztyűkről beszéltünk, mikre nekem szükségem van; elmondtam neki mindent, amit a dolgról tudok. Elvitt aztán az önök Mr. Jansenjéhez és Mr. Jansen, meg én átvitattuk a dolgot újból. Most hát Mr. Jansen önnek adott át engem - önnek! Ki azt sem tudja, hogy férfi, vagy női kesztyűk kellene-e énnekem. Mielőtt harmadszor kezdenék bele a mondókámba, tudni kívánám, vajon ön az az ember-e, ki engemet ki fog szolgálni; vagy pedig

egyszerű hallgatóm-e szintén; mert tetszik tudni, én ebbe a tárgyba már belefáradtam."

- Nohát; ez volt az igazi; ettől megkaptam a kesztyűimet. Voltam abban a boltban a kesztyűimmel vagy harmincöt percig; valamelyik bolond rossz úton vezetett ki, hogy megmutathassa az új éjjeliharisnya raktárt. Mondom: Énnekem nem kell olyan. Azt mondja, nem azt akarja, hogy vegyek, csak szeremé, ha látnám.

Az úridivat-kereskedő ebédlő- és teaszalon garnitúrát is felajánlott; nemsokára lesznek már kis bútorozott lakosztályai, hol bármelyik hölgy kényelmesen érezheti magát „néhány hétig."

Megmondtam neki, hogy szerintem igen keserves dolog a vásárlás. Azt is mondtam neki, mikor láttam, hogy csak beszél tovább rendíthetetlenül, miszerint mostan énnekem jólesnék egy brandy szódával. Egy dohányzó-helyiséget mutatott épp.

- Kellene lenni valami egyesületnek, - aszongya, - „clearing-house"-nak, ahol karácsonyi ajándékokat gyűjtenek kizárólagosan. Ott kellene összegyűjteni, meg kiosztani a karácsonyi ajándékokat.

Össze kellene egy listát állítani azokról, kiktől az ember beszedi, meg azokról, kiknek kiosztja az ajándékokat. Felteszem, hogy az én esetemben húsz karácsonyi ajándékot gyűjtenek össze, mondjuk tíz font értékben. Ezt én adnám; másrészt bevinnének az én részemre harminc ajándékot tizenöt font értékben. Akkor engem megterhelnek

öt font különbözettel; némi százalékot vonnának le az egészből. Azt én könnyen megfizetem; és nincs több vesződés az egész dologgal. Még jól is jöhet ki az ember. Az ötlet vonatkozik születésnapokra és lakodalmakra is. Ügyes cég könnyen megszervezi az egészet. Ők járnak utána, hogy valamennyi ismerős rendszeren fizet-e, akarom mondani, rendszeresen küldi az ajándékot; nem felejtik el a legfontosabb rokonságot sem. Rendszeren a famíliának csak egy tagja van, akiből kinéz egy-két shilling örökség; ha valaki a világon az, akiről az ember ajándékosztáskor megfélekedzik, hát biztosan ő az. Ha mégis eszembe jut, biztos, hogy jókora szamárságot követek el épp vele szemben. Két évvel ezelőtt alapos fürdőt szántam egy ilyennek, - úgy értsd, hogy nem én akartam megfürdetni, hanem vettem egy igazi indiai mosdószivacsot; akkorát, hogy könnyen elvihette magával akárhová; utazásra különösen alkalmas volt. Hinnéd-e kérlek; személyes sértésnek vette; nem beszélt utána egy hónapig velem; a rigolyás vén bolond. - Talán a gyermekek örülnek neki mégis; - kértem.

- Örülnek; minek örülnek?

- Nohát a karácsonynak.

- Nem hiszem, hogy örülnek neki; - vágja oda epésen, - mert nem örül annak senki se. Három héttel előbb felizgatjuk őket; elmondjuk micsoda nagyszerű dolog lesz ez; két-három napig túl sokat adunk nekik enni; elvisszük valahová szegényeket, ahová nem kíváncsoztak, amit mink

szerettünk volna látni. Utána két hétig veszködünk velük, hogy megint normális állapotba kerüljenek. Mikor gyerek voltam, mindig a Kristály-palotába vittek, meg Madame Tussaud-hoz. Istenem, hogy utáltam én azt a Kristály-palotát! A nagynéni szokott olyankor felügyelni ránk. Rendesen keservesen hideg nap; majdnem mindig hamis kocsira ültünk s fél napot utaztunk, mielőtt rendeltetési helyünkre kerültünk. Olyankor sose kaptunk ebédet. Sose jut eszébe asszonynak, hogy ebéd kellene olyasvalakinek is, ki nincs odahaza. Úgy véli, a természet felfüggeszti törvényeit attól kezdve, hogy elhagyod a házat, addig, amíg visszaérsz. Egy darab kalács, egy pohár tej: ez a délelőtti uzsonna az iskolás gyerekeknek. Fele idő meg abba tellett, hogy elveszítgetett bennünket; vagy hátba vágott, ha ránk akadt. Az egyetlen, ami az egészben örömet okozott, a hazafelé-kocsiút maradt. Felkeltem; menni készültem.

- No hát nem akarsz a versenyen részt venni? - kérdi B. barátom. - Pedig a téma elég könnyű lenne így: „Mért kellene a Karácsonyt kiküszöbölni?”

- Csinosan hangzik; - felelek. - De hogy gondolod, hogy kiküszöböljük? Egy kitűnő amerikai magazin hölgy-szerkesztője egyszer feltette a kérdést: „Hogy küszöböljük ki a nemeket?” Tizenegy úr meg hölgy igen komolyan megtárgyalta a kérdést

- Haljon meg végelgyengülésben; - mondja B. - az első az, hogy felkeltsük a közvélemény érdeklődését. Győzd meg a közönséget arról, hogy ki kell küszöbölni, ez az egész.

- Mért kell kiküszöbölni? - kérdem.
- Mennybéli Isten! - kiált; - hát tán nem akarsz kiküszöbölni?
- Nem vagyok egész biztos benne.
- Nem vagy biztos benne; - azt mondd, újságíró vagy és van tárgy a világon, amiben nem vagy biztos?!
- Megtörténik velem ilyesmi az utóbbi években, - felelek.
- Pedig tudod, hogy azelőtt nem szenvedtem benne.
Körülpillant; meggyőződik róla, hogy hallótávolon kívül vagyunk. Suttogóra válik a hangja:
- Köztünk szólva, - susog; - most már néha én se vagyok olyan biztos némely dologban, mint lenni szoktam. Ugyan hogy van ez?
- Talán mert öregszünk; - tételezem föl.
- Golfot kezdtem játszani tavaly; - folytatja, - ahogy először kezembe veszem a kampót; jó messzire továbbítom a labdát. - Könnyűnek látszik; - mondom annak, aki tanított. - Igen; - felel szárazon; - eleinte könnyűnek találja mindenki. - Ez az ember régi golfbajnok volt; gondoltam; féltékeny. Jól haladtam; három-négy hét múlva igen meg voltam elégedve magammal. Lassankint kezdtem csak a nehézségeket kitapasztalni. Most már tudom, hogy jó játékos énbőlőlem nem lesz soha. Tettél már hasonló tapasztalatot?
- Tettem; - felelek. - Úgy látszik, az a magyarázat, hogy minden játék kezdetben roppant könnyűnek látszik.

Elment ebédelni; én aztán a West felé ballagtam; s azon az időn tűnődtem, amikor még ilyen Karácsony kérdésekre, de még akármilyen kérdésekre is könnyedén fél vállról szoktam volt felelgetni. Drága fiatalság, mikor tudtam még mindent a világon; mikor nem voltak problémák az életben; mikor kételyek nem gyötörtek!

Akkortájt a világnak is akartam juttatni valamelyest bölcsességemből s fényességet kerestem, melynek világánál briliáns mivoltom láthatóvá, hasznossá váljék az emberiség előtt - a Chequers Streeten, St. Luké egyik piszkos kapujánál szoktam pontosan minden pénteken este megjelenni. A kapu mögött ifjak csoportja néhány idősebbel egyetemben - az idősebbeknek igazán több eszük lehetett volna - verődött össze. A találkozások célja a világegyetem dolgainak elrendezése, megvitatása volt. „Szónokló” tagok tizenhat pence-szel voltak terhelve per annum; - ha a puszta szót vesszük, hát az rendkívül alacsony összeget jelent; az „olyan gentleman, kinek előfizetése három hónapos hátralékot tüntet föl” a Hetedik szabály szerint többé se jóban, se rosszban nem gyakorolhat befolyást. „Viharmadarak”-nak hívtuk magunkat; ezen rokonszenves madár szárnyának védelme alatt két évszakon keresztül dolgoztam az emberi nem megjavításán, míg végre kincstárnokunk - komoly fiatalember, minden konvenciók ellen küzdő fáradhatatlan lovag - Keletre vándorolt; csak a kimutatást hagyta hátra, mely szerint a klubnak negyvenkét font tizenöt shilling és négy pence

adósága maradt. Továbbá a folyó évi előfizetések - úgy harmincnolc font körül - „átviteleztettek”; de hogy hová, arról a jelentés nem emlékezett meg. Erre házigazdánk - minden eszmény nélkül való férfit - kezét vetett bútorzatunkra; még azt is felajánlotta, hogy tizenöt fontért visszaadja nekünk az egészet. Felvilágosítottuk, hogy az hihetetlen ár; a magunk részéről ötöt ajánlottunk neki.

E tárgyalások belőle nem úriemberhez illő kifejezéseket váltottak ki; a „Viharmadar”-ak elszéledtek; sose gyűltek össze többet az Emberiség zavaros vizei fölött. Manapság, ha modern reformátorok ösztövére tervezgetéseit hallom, mosolygok; eszembe jut, mit csináltunk mi Chequers Streeten St. Luké mellett. Hallom; azon vannak mindenütt, hogy kiküszöböljék a Lordok házát; no; a „Viharmadarak” egyetlenegy estén küszöbölték ki az egész arisztokráciát a koronával együtt; csak azért halasztódott el az ügy, hogy testületet válasszunk s megalakítsuk rákövetkező péntek este a Köztársasági Államszerkezetet. Hasznavehetetlen uralkodókat emlegetnek! Tizennyolc évvel ezelőtt pillanat alatt becsuktuk valamennyi Music Hallt huszonkilenc szóval tizenhét ellenében. Pedig egész jó kis intézmények voltak és helyesen vezették őket, csak mi úgy találtuk, hogy az ilyesféle mulatozás haladásellenes szellemű s a fejlődésben levő intellektuális demokrácia legsürgősebb érdekei ellen való. Másnap este a „Macskaköröm” mulatóban találkoztam a harcias indítvány kezdeményezőjével és egy üveg „kétszer égetett” fölött

folytattuk a vitát; érveink erősítéseképp arra kényszerített, hogy hallgassam végig a „Komikus oroszlánok”-at háromszor. De én mindig eredményesen tudtam ellentmondani, hivatkozván egy jelenlevő világoskék trikóba öltözött sárga hajú hölgy táncára. A nevét elfelejtettem, de soha el nem felejem bájosságát, szépségét. Uram isten; de édes, elbájoló „művész”-ek éltek akkortájt! Hová lettek? Világoskék trikós sárga hajú úrhölgyek táncolnak még ma is, de nem bírnak megindítani, hacsak unalom irányába nem. Hol vannak a boszorkányos kis táncosnők húsz évvel ezelőttről? Ha egyszer láttuk, álmodunk róla egy hétig; fehér kezét érinteni gyönyörűség lett volna; piros ajkának csókja a Mennyország előérzete. Valamelyik nap hallom, hogy egy régi barátom fia elvesztikban egy balett táncos hölgyet az „első sor”-ból; akaratlanul felkiáltok: „Szegény ördög!” de volt idő mikor az lett volna az első gondolatom: „Szerencsés dög! Hát érdemel ez olyan nőt?” Mert akkor angyalok voltak a balett hölgyei. Hogy méregethette őket emberi szem - onnan a kakasüllőről - kételkedően! Táncoltak, persze, talán hogy kényelmesen eltarthassanak valami özvegy édesanyát; valamelyik öcs iskolaköltségét kellett előtáncolni. Akkortájt igazán isteni teremtések voltak; bármely fiatalember méltán imádhatta őket; de ma...

Régi tréfa. Rózsaszín szemüvegen át nézi a világot az ifjúság. Koros szemek pedig ködösek a füstös szemüveg mögött. Sárga hajú barátnőm, nem vagy te sem angyal,

kinek álmotdalak; az a bűnös teremtés se vagy, aminek némelyek lefestenek; minden tollaid alatt is asszony vagy - hibák, gyarlóságok, gyöngeségek bokra, mit kevéske erő, báj tart össze. Kocsid van; aligha tartod a heti harminc shillingedből. Mayfairban vannak ladyk, tudom, kik jókora összeget fizetnek a kocsijukért. Fested magad; azt is mondják azonban, hogy lovagolsz. Istenem; hát nem takaródzunk valamennyien idegen erényekbe? Ha majd festék, hintőpor leválik rólunk, testvérem, - rólam, rólad - meglátjuk, melyiknek van joga ahhoz, hogy megvetően nézze le a másikat.

Bocsáss meg nyájas olvasó, e kitérésért. A hölgy vitt rá. A „Viharmadarak”-ról volt szó; az általuk tervbe vett reformokról; a reformok pedig számosak valának.

Emlékszem; kiküszöböltük a pénzbeli büntetést, meg a háborút; kitűnő jószívű fiatalemberek voltunk. A karácsonyt, ünnepnapokat mind megreformáltuk; tizenkét szótöbbség határozott. Nem emlékszem, hogy létezett volna egyetlenegy kiküszöbölési javaslat, amelyik szavazásnál szótöbbséget ne kapott volna. Nagyon kevés dolog maradt, amit mi, Viharmadarak, ki nem küszöböltünk. Karácsonnyal könnyen végeztünk; a nevetséges oldalán ragadtuk meg. Kiteregettük a karácsonyi érzelmek üres csacskaságát; lehurrogtuk az emészthetetlen karácsonyi ebédeket, az unalmas karácsonyi gyülekezéseket, a bohó karácsonyi előadásokat. Mókás madarunk a karácsonyi énekeseket szedte tűhegyre; szociális újítónk keserű

szavakat talált a karácsonyi részegség ellen; közgazdasági tagunk felháborodott a karácsonyi irgalmasságon. Egyetlen érv akadt csak, amelyik nem szólt az ünnep ellen; a vezető főcinikus kijelentése, mely szerint érdemes végigszenvedni a karácsonyest borzalmait annak a kitűnő jó érzésnek a kedvéért, mit az okoz, hogy vége már és teljes éven belül nem háborgat újra.

Attól az időtől fogva, hogy ezt a mi vén világunkat mindenféle dolgokban felvilágosítani akartam, sok más véleményt hallgattam. Sok idegen világnézetet értettem át; már nem vagyok olyan biztos benne, mint akkor, hogy az én különleges világnézetem az egyedül helyes. Karácsony némileg jelentéktelen előttem; de bekandikáltam szegénység lakta vidékek ablakán; s láttam, mint világosodik ki a kopott odú, mint kap színre a festett papír, aranyhím tarkaság. Megvilágítja a gyertyák fénye a ritkán világos sarkokat fönt, a mennyezetben vész el; a papírlánc, aranyhím behálózza az olcsó gázvezetékét; a légy piszkos tükröt bekeretezi. Fáradt kéz, szem órák hosszat igyekszik rajt, hogy elrendezze, formálja a bolondos papírláncot, vélvén: „Hisz tetszeni fog neki”. „Örülni fog, hogy így rendbejött a szoba.” Ahogy úgy elnézem őket, valami csodás módon rokonszenvesekké váltak. A tarkabarka gyerekjáték, kutya, kép, ingerel, bosszant, de aztán megpillantom a zord, művészietlen személyiséget, ahogy munkától kérges kezével a csacska játékot simítja; körülötte mohó arcocskák lesik, bámulják riktó nyersességét. Ott

függ még ma is a kép a kandalló fölött olcsó keretben; a füstös falak egyetlen éke; fáradt szemek pillantása újból, meg újból ráesik - a homályos színeken keresztül bepillantanak a művészet messzi országába. A karácsonyi énekesek is bosszantanak; szeretném kinyitni az ablakot, és szívet szórni rájuk - egyszer Chelsea-ben ezt egy magas bérház ablakából meg is cselekedtem. Úgy éreztem nem elég nagyszerű énekesek. A felé a vélemény felé hajlottam, hogy egyszerű ifjú emberek, kik okot találtak arra, hogy lármázhassanak. Egyikük karbéli himnuszt tudott; másik hangszeren játszott; a harmadik tánccal kísérte az egészet. Ösztönszerűleg semmi tiszteletet se éreztem irántuk; zavartak a munkámban; kívánság kélt bennem, hogy bántsam őket. Gondoltam; jó dolog lesz, ha a világosságot eloltom; halkán kinyitom az ajtót s szívet öntök rájuk. Lehetetlen lett volna kitalálni; hogy a háztömb melyik ablakából érte őket az áldás; a kellemetlenséget elkerülhettem. Egész kis csoport alkottak, s ha csak kevés szerencsém akad, eltalálom az egyiket.

Elhatároztam, hogy keresztülviszem a tervet. Nem láttam őket tisztán. Csak úgy a lárma után igazodtam. Mintegy harminc darab kiválasztott szendarabot eredmény nélkül bocsátottam le; kicsit el is bátortalanodtam már. Aztán valami ugatásfélét hallottam; ezt követték olyan kiszólások, mik az alkalomnak semmiképp nem feleltek meg. Úgy látszik, a gondviselés helyes irányba terelte a karomat; a

zene hirtelen elhallgatott, a banda szétrebbent nagy röhögés közepette; amit furcsállottam.

Egyetlen embert vettem csak észre, ki visszamaradt.

Lámpavas alatt állott; az öklét rázogatta a ház felé.

- Ki dobta le azt a szenet? - kérdi sztentori hangon.

Nagy megdöbbenésemre a nyolcvannyolcas számú lakót ismertem fel; - újságíró, mint jómagam. Gyorsan keresztülláttam a helyzetet - csakhogy későn, - mint a szerencsétlen regényhősök. Úgy látszik a Nyolcvannyolcas - őt is megzavarta a lárma - kiment, hogy tárgyaljon a lármázókkal. Persze az én széndarabom őt érte. Őt, az ártatlant, a békését! A derekat, az erényest! Ilyen igazsággal mér a fátum bennünket, halandókat ideleenn! Volt ott a csoportban tíz-tizennégy fiatalember; olyan egy se köztük, ki ne érdemelte volna a darab szenet, s egyedül ő az ártatlan áldozat. A ködlő lámpa világánál ki tudtam venni, épp a szeme sérült meg.

Az épülettömb néma maradt a kérdésre; arra átjött az utcán és felfelé haladt a lépcsőn. Minden emeletnél megállt; ordított:

- Ki dobta le azt a széndarabot? Hol az az ember, aki azt a szenet ledobta? Ki vele!

A kitűnő ember az én helyemben megvárja, míg a Nyolcvannyolcas odaér arra a folyosóra, ahol lakik. Kitérná az ajtót; férfias elszántsággal jelentené:

- Én dobtam ki a széndarabot. Én voltam, igenis. - Tovább nem mondhatta volna, mert ennél a pontnál a

Nyolcvannyolcas beveri a fejét, az biztos. Csúf botrány kerekedik a folyosón; nagy tábor venne körül, a ház valamennyi lakója bosszankodnék; később kérdezősködés, magyarázkodás, törvény. Gonosz szenvedélyek váltak volna ki az emberekből; keserű harag kelt volna, talán évekig tartó.

Nem mondom, hogy kitűnő ember vagyok. Nem tudom érne-e valamit, ha azt próbálnám állítani, hogy igenis az vagyok. Nem vagyok elég jó színész. Mondom magamban, mikor a dolgozószobámban levetem a cipőm, hogy a hálószobába vonuljak át. Ez a Nyolcvannyolcas biztosan nincs olyan állapotban, hogy kíváncsi lenne a történetemre. Hadd ordítson, majd lecsillapodik. Visszatér a lakásába, megmossa a szemét; frissítő álomba merül. Reggel, - mint rendszeren - találkozunk a Fleet Streeten, alkalmilag megemlítem az incidenst; sajnálkozásomat fejezem ki. Az igazságot is megpendítem, hogy alighanem valami szomszéd, kit szintén bosszantott a dolog, szemet dobált az énekesekre, aztán sajnálatos véletlen folytán épp ő lett az áldozat. Tapintattal talán még arra is képes leszek, hogy átlássa az incidens humorát. Később, márciusban vagy áprilisban óvatosan kiválasztván a legalkalmasabb percet, esetleg be is vallhatom, hogy én voltam; barátságos pohár brandy fölött kacagunk az ügyön.

Tényleg; így is történt. Az említett Nyolcvannyolcas - nagydarab ember; - soha jobb fiú nem élt még a földön

nála, csak kissé indulatos, - maga mondta: - „No, kutya szerencséd volt, öreg, hogy nem mondtad akkor.”

- Mert éreztem - felelek -, ösztönszerűleg, hogy olyan természetű ez az ügy, hogy jobb későbbre halasztani.

Van úgy, jobb legyőzni a szenvedélyt, hogy az ember férfiasan elszánt legyen. A karácsonyi énekesek az én keblemből ingerültségnél egyebet nem váltanak ki; mégis láttam, amint a „Mennyből az angyal” hallatára-akármilyen ködös volt a torok, mely énekelte, akármilyen hamis a kísérő fuvola, trombita - munkától barázdás női arcon az öröm sugara világolt fel. Annak a dal remény, szerelem hírnöke: édesebb lesz tőle az élet kemény íze. Ha mi, magasabb rendű emberek, csak rágondolunk a familiáris karácsonyi ajándékgyűjtésre, beleborzongunk. Eszembe jut, amit egyik barátom mondott egy falusi karácsonyi látogatásról. Szemtől szembe került egy olyan hölgyel, kit a városban merőben ellenkező környezetben ismert. A kis farmház ajtaja tárva-nyitva állott; az a bizonyos nő és egy idősebb asszony egy asztalnál vasaltak; amint a fiatalabb puha, fehér kezei ide-oda emelték a vasalót, ahogy ott hajtogatja, simítja a fehér vászoncsomót, kacag, cseveg; hát csupa házias, kedves dolog, amit mond. Barátom árnyéka épp a munkájára esik; az asszony feltekint; pillantásaik találkoznak: az asszony arca egyszerűen ennyit mond: „Én itt nem ismerem önt; ön sem ismer engem. Itten nő vagyok, kit szeretnek, becsülnek.” Barátom belép; beszédbe elegyedik az idősebb nővel - az házigazdája vendégei közül

egynek a felesége. Az asszony megfordul és bemutatja a fiatalabbat: „A lányom, sir. Nincs hozzá ideleln sokszor szerencsénk. Állása van Londonban; ritkán látogat csak el hozzánk. Csak épp karácsonykor szokott pár napot nálunk tölteni.”

- Az a családi találkozás legjobb ideje - felel a barátom elfojtott vigyorgással, amiért aztán utálja saját magát.

- Úgy van, sir; - felel az asszony, aki a vigyort nem veszi észre. - A karácsonyt eddig még mindig velünk töltötte; nem igaz, Bess?

- Mindig, anyám, - felel a nő egyszerűen és a munkája fölé hajol.

Az évnek erre a néhány napjára otthagyja prémjeit, ékszereit; szép ruháit, finom ételeit - darabig ott él, hol tisztaság, egészség van. Ez az egy horgony, mi a nőiességhez köti; szívesen gondol rá az ember, elég erős lesz arra, hogy megmentse a teljes elmerüléstől. Mély argumentumok valamennyien, melyeket a karácsony védelmében és a karácsonyi szokások dicséretében elmondottam, szentimentális természetűek; de elég soká éltem ahhoz, hogy kételkedjem, vajon az érzelemnek nincse meg a rendes, törvényes helye az élet gazdaságában.

Ne sokat nézelődj, ha megugrani készülsz

Vetted észre, milyen az, mikor az asszony elmegy hazulról?

Ha férfi megy el, azt mondja: „No én most elmegyek; nem maradok soká oda.”

- Ó, George! - kiált utána a felesége a lakás másik végéből; - várj; kérlek, ne menj még; csak egy pillanatra! Csak azt akarom mondani...

Hallja, hogy ott kinn becsapódik az ajtó; mint röpülnek le a kalapok a fogasról.

- Istenem, George, csak nem mentél még el! - sikolt. De csak a kétségbeesés hiú hangja. Ez így van, ez tény; tudja, hogy valóban elment. Zihálva ér ki a hallba.

- Bizonyára várhatott volna egy percig; - zúgolódik befelé, amint a kalapokat szedi össze. - Annyi mindenfélét akartam mondani.

Nem nyitja ki az ajtót, hogy lekiáltson utána, úgyis tudja, már félig kinn jár az utcán. - Közönséges, aljas távozási mód; hasonlít a férfiakhoz, - gondolja.

Ha azonban asszony távozik otthonról, arról aztán tud az ember. Nem szokik el aljasán. Ő megmondja, hogy elmén. Általánosságban megmondja már előtte való nap délután; kisebb megszakításokkal elismétli uzsonnaidőig. Teánál hirtelen elhatározza, hogy mégsem fog; inkább holnaputánra hagyja. Egy órával később elgondolja, mégis holnap lesz az inkább; előkészületeket tesz, estére meg is mossa a haját ez okból. Úgy körülbelül egy óra hosszat elragadtatási rohamok váltakoznak nála, mely rohamok alatt úgy véli, igenis fog menni; aztán lemondási kedélyállapot következik, mikor balsejtelmek szállják meg.

Ebédnél valamely más nőt is rábeszél, hogy tartson vele; a másik nő mikor már rábeszéltek, el van ragadtatva az ötlettől. Csak aztán jut eszébe, hogy igaz is; nem mehet. Az első nő nemsokára meggyőzi, mégis jöhet.

- Igaz; - felel a másik; - de akkor hogy leszünk veled, édesem? Elfeledkeztél Jonesékról.

- El; igazán el; - így az első, teljességgel zavartalanul. - Milyen borzasztó; én pedig szerdán nem mehetek. Akkor csütörtökre hagyom.

- De csütörtökön meg én nem mehetek; - mondja a másik.

- Jó; akkor nélkülem mész, drágám, - felel az első olyan hangon, mint aki egy élet becsvágyát készül fölláldozni.

- Ó, dehogy kedvesem; nem is gondolok rá; - mondja a másik nemes lelkűen. - Inkább várunk és megyünk aztán együtt pénteken.

- Tudod mit; - mondja az első. - Majd korán felkelünk, (csak sugallat) és időben visszaérkezünk, mielőtt Jonesék itt vannak.

Elhatározták, hogy majd együtt alszanak; valami bujkáló gyanú vibrál a szemükben, hogy ez lesz az utolsó alvás életükben. Korán visszavonulnak; kanna meleg vizet visznek magukkal. Nagyobb időközökben éjjel hallani lehet a víz csobogását, az ő társalgásukat.

Reggelihez későn jönnek le; mindkettő rosszkedvű. Úgy fest, mintha mindkettő arra a meggyőződésre jutott volna, hogy ebbe az örült dologba a saját jobb belátása ellenére erőszakolták; a másik állhatatos bolondériája az egész.

Reggeli alatt mindenik megkérdi a másiktól ötperces időközökben, hogy elkészült-e már egészen. Úgy látszik, semmi egyéb dolga se lesz egyiknek se, minthogy a kalapját feltegye. Az időről beszélnek; vajon milyen lehet. Úgy vélik, jó volna, ha eldőlne; esni fog-e, vagy süt-e a nap majd. Haragszanak az időre, hogy nem bír határozni. Reggeli után még felhős az ég. Akkor eszébe jut az elsőnek, hogy öneki mennie kell minden körülmények között.

- De neked nem muszáj jönnöd, kedvesem; - mondja.

Eddig a pontig a második nő nyilvánvalóan még nem tudta, hogy tulajdonképpen akart-e menni, vagy sem. De most már tudja.

- De jövök - mondja -; legalább aztán túlesek rajta.

- De igazán nem szükséges, hogy gyere; - vitatja az első, - akkor én is hamarabb otthon leszek. Már indulok is.

A másik csökönyös.

- Én leszek előbb kész; - válaszol. - Tudod drágám, hogy rendszeren én szoktam rád várni.

- De hisz még cipő sincs rajtad; - emlékezteti az első.

- No, annak idő nem kell; - véli. - Hanem igazán, kincsem, ha nem akarod, hogy jöjjek, akkor csak szólj.

Majdnem a könnyeknél tart már.

- De hát természetes, hogy szeretném, ha jönnél, - magyarázza a másik lemondó hangon. - Azt hittem, csak azért akarsz jönni, hogy szívességet tegyél; ne menjek egyedül.

- Ó, dehogy; magam is szeretnék menni.

- No, akkor siessünk; - így az első; - én kész leszek egy perc alatt. Nekem csak másik szoknyát kell felvennem.

Félórával később, hallod, mint hívják egymást a ház különböző sarkaiból; tudni szeretnék, kész-e a másik. Kisül, hogy mindketten már rég kész voltak; csak épp a másokra vártak.

- Attól félek, - mondja az, aki leért a lépcső aljára, - hogy esni fog.

- Ugyan, ne mond; - hallik a másik hangja. - Bizony; nagyon is esőre áll. - Micsoda bosszúság; - felel a fönti; - hagyjuk holnapra?

- Te mit gondolsz, drágám? - a lenti. Elhatározzák, hogy mennek azért mégis, csak épp hogy cipőt kell váltani; csak másik kalapot kell tenni.

A rákövetkező tíz percben még ide-oda szaladgálnak, kiabálnak. Aztán úgy látszik, elkészültek csakugyan; már csak Istenhozzádot kell mondani, aztán „mehetünk”.

Kezdi a gyerekeket csókolgatni. Asszony sohasem hagyja el a házat titkos félelem nélkül, hogy sose tér oda vissza többet élve. Egyik gyereket sem találni sehol. Mikor megtalálják, szeretné, ha nem találták volna meg. Meg kell mosni, mielőtt meg lehet csókolni. Aztán a kutyust kell megtalálni, hogy megcsókolhassák azt is; végre a szakácsnő várja az utolsó rendeletet.

Arra aztán kinyitják lenn a kaput. - Ó, George! - az első asszony visszafordul. - Fönn vagy?

- Halló! - egy hang valahonnan fentről; - szükséged van rám?

- Nem drágám; csak búcsúzni akartam. Isten áldjon.

Megyek. - Isten áldjon.

- Isten veled, drágám. Nem gondolod, hogy esni fog? -Á, nem; nem hinném.

- George. - No.

- Pénz nincs nálad?

Öt perccel később szaladva jönnek vissza; egyik otthon felejtette a napernyőjét, a másik a pénztárcáját.

Pénztárcáról szólván, újabb különbség fedeződik fel a hímnemű és nőnemű emberi állaton. Férfiember a pénzét a zsebében hordja. Ha használatba akarja venni, előszedi és leteszi. Ez a dolgok közönséges rendje; asszonynak több finomságra van szüksége. Ott áll az utcán; négy pence-ért ibolyát akar vásárolni; a virágáros lány vár. Két csomag van az egyik kezében, napernyő a másikban. Balkezének megmaradt két ujjával tartja az ibolyát. Felmerül a kérdés: hogy fizessen a lánynak? Gondolkodik egy darabig; szemmel láthatóan azon tűnődik, hogy van az, hogy nem tud fizetni. Arra aztán rájön: csak két keze van, az pedig teli mindkettő. Először azt gondolja, hogy a csomagokat és az ibolyát majd átteszi a jobb kezébe; aztán, hogy inkább a napernyőt a balba. Azután körülnéz valami asztal, vagy legalábbis pad után. Olyasmi nincs az egész utcában. Megoldódik a kérdés az által, hogy elejti a csomagokat, a virágot. A lány felveszi; tartja; vár. Ez felszabadítja a jobb

kezét, hogy az erszényt keresesse meg vele; baljával a nyitott ernyővel hadonászik. Valamelyik öreg gentleman kalapját lesöpri vele a csatornába; majdnem kiüti a virágáruslány szemét, mielőtt eszébe jut, hogy jó volna becsukni azt az ernyőt. Mikor becsukta, odatámasztja a virágárus lány könnyű állványához; most már komolyan kutatni kezd mindkét kezével. Hátulról előre fordítja magát, testének felső részét körbehajlítja úgy, hogy a haja előrekerül, a szemei meg hátra. Bal kezével még mindig erősen fogja saját magát - ha elengedné a személyét, isten tudja, hová vinné - tovább kutat. Hisz az erszény megvan; érzi; a probléma az, hogyan férjen hozzá. Leggyorsabban persze úgy érhetné el, ha levetné a szoknyáját, leülne és a belső részét kifelé fordítaná; s onnét a zseb sarkából felfelé csúsztatná. Ez egyszerű gondolat úgy látszik nem ér fel hozzá. A ruha hátulján valami harminc ránc van; két ránc között húzódik meg a titkos nyílás. Csupa véletlenségből felfedezi végre; majdnem elesik munka közben, de felhossa az erszényt a napfényre. Már csak a kinyitás jár vesződéssel. Tudja, hogy valami nyomógombbal nyílik, de sose nézte meg milyennel; nem tanult meg bánni vele; nem is fog soha. Rendesen addig nyomkodja, míg kinyílik. Öt perc alatt mindig el szokott készülni, hacsak nem sieti el. Tényleg kinyílik végre. Kinyílik, mert már belebetegedett abba, hogy úgy nyomkodják, s véletlenül, vagy akarattal épp lefelé van abban a percben, mikor kinyílik. Ha elég közel vagy ahhoz, hogy a vállán keresztül pillants, láthatod,

hogy arany, ezüst egymáson feküdt benne. A benső szentélyben, mit másik ruganyos gomb őriz, a rézpénzt őrizi egy bélyeggel, meg egy fizetőcédulával együtt. A cédula kilenc hónapos; tizenegy pence három farmingről szól.

Emlékszem egy öreg omnibusz-kalauz felháborodására. Benn a kocsiban kilenc nő ült és két férfi. Én ültem az ajtó mellett; ennél fogva az észrevételeit énhozzám intézte. Időbe került, míg a pénzeket összeszedte, de azt hiszem, jobban sikerül, ha kevesebbet morog; megzavarta, idegesítette az utasokat.

- Ezt nézze itten; - mondja s egy átellenben ülő hölgyre hívja föl a figyelmem. Szokott módon kutatott az erszénye után. - a pénzükön ülnek; ilyenek az asszonyok. Ahol ni; hogy halászik utána.

Végre a hölgy kihúz maga alól egy rendkívül kövér erszényt.

- No, most képzelje el, hogy szorongó, rázós omnibuszban ilyen vacakon ül; - folytatja. - Micsoda erős hátsórészük lehet. - Bizalmas kezdett lenni: „Láttam egy asszonyt” - mondja, - az kiszedett maga alul először egy nagy, nehéz kapukulcsot, egy kis doboz szardíniát, hatalmas erszényt, egy csomó hajtút, egy üveg illatszert. Én megbolondulnék, ha csak egy kis ajtókulcson ülnek, ezek az asszonyok meg így szaladgálnak egész nap. Úgy hiszem hozzá vannak szokva.

Tegye aztán az ember őket pehelypárnára; biztosan sikítanak. Amíg egy kétpence-est kihozunk belőlük; a

szívem szakad bele. Először megpróbálják az egyik oldalon, aztán megpróbálják a másikon. Aztán felállnak; rázzák magukat, míg a kocsi vissza nem löki őket; ott állnak; vigasztalan ruharakás. Ha tölem függne, asszonyt kikutató kalauzt tartanék a kocsin; hamarosan átkeresgelné őket, oszt elvenné a pénzt. Hogy ezeknél mit keressen szegény zsebmetsző. Csak azt mondom, míg szegény férfi rátalál asszonyi zsebre manapság - no az legalább megérdemli, amit ott lel.

*

Komolyabb dolgokra gondoltam, mikor így az asszonyok túlon túl gondos voltáról elmélkedtem. Az az elméletem - lehet, hogy hamis; ilyen véleményt is hallottam - hogy túlságosan sok aggodalommal tesszük meg életünk rövid kis útját. Folyton a földre pillantunk. Lehet, hogy elkerülünk egy-két kisiklást, meglátjuk a követ egyszer-kétszer, miben megbotlottunk volna - de elmulasztjuk az ég kékjét; a domboldal dicső zöldjét. Mindig bosszantott a sok könyv, mit jó emberek írtak, hol elmondják, hogy az élet „sikere” abban van, ha eldobjuk fiatalságunkat, elpocsékoljuk férfikorunkat csak azért, hogy nyolevanéves korunkban „derűs öregség”-ről beszélhessünk. Egész életünket arra a bizonyos „légvár”-ra építjük; nem vesszük észre, míg építünk, tervezünk, közönségesek, szűkkeblűek, kemények lettünk. A rózsaszüretet hagyjuk csak holnapra;

ma munka napja van; üzlet, hajsza. Istenem; holnap lett; de a rózsák elhervadtak. Nem is törődünk már rózsákkal; olcsó vásári áru; inkább tekintünk a kelkáposzta felé, mire az a bizonyos holnap ránk virradt.

Az életet élni kell, nem eltölteni; szembe kell szállni vele, nem elrendezni. Nem sakkjáték az élet; nem a legtöbbet tudó győzelme; kártyajáték; ügyes kéz többet nyerhet. Az a legbölcsebb talán, kinek mindig a legtöbb sikere volt? Én nem hinném. A legszerencsésebb whist-játékos, akivel az életben találkoztam, sose volt biztos abban, hogy mi a tromf; a leggyakoribb ki szólása volt játék közben: „Ejnye; bocsánatot kérek”; olyan megjegyzés, mire a partner csak illet felelhetett: „Sose kérjen. Minden jó, ha a vége jó.”

Egy olyan ember pedig, aki szemem láttára lett nagyon gazdaggá, egy birminghami külvárosi építkező volt; a nevét nem tudta leírni; életének harminc esztendején keresztül egyetlen egyszer józanon ágyba nem került. Nem azt mondom, hogy a whist-játszók azon igyekezzenek, hogy a tromfokat elfelejtsék. Az építőmesterem talán még eredményesebb sikert tudott volna elérni, ha le bírja írni a nevét; ha alkalmilag, - nem túlságosan gyakran - egy-egy józan estét enged meg magának. Amit evvel ki akarok fejezni, annyi, hogy nem az erény a sikerhez vezető út - úgy, ahogy mi értelmezzük. Más okokat kell találnunk, hogy erényesek akarjunk maradni; lehet, vannak ilyenek is. Az igazság az, hogy az élet egyszerű játék, tiszta munka; azok a szabályok, amiket siker elérésére lefektetünk,

olyasfélék, mint a megtéveszthetetlen, okvetlenül győző módszerek, mikkel évenként a bolondok egy bizonyos válfaja felfegyverkezik s lemegy Monte-Carlóba szerencsét próbálni. Eljátszhatjuk a játékot hidegvérrel, éles ítélőképességgel; elhatározhatjuk, mikor van ideje a fejfelugrásnak, mikor lassú lépésnek; de hogy bölcsesség legyen a zsinórmérték, annyit tesz, mintha azt képzelnénk, hogy felfedeztük a véletlenek törvényszerűségét. Játsszuk végig az életjátékot, mint igazi sportember; győzelmeinket mosollyal vágjuk zsebre; veszteségeinken vállat vonunk. Tán azért vettünk részt a zöld asztalnál a játékban; tán azért próbáltunk szerencsét kártyán, hogy megtanuljuk a jó játékos néhány erényét; önfegyelmet; veszteségnek önfegyellemmel való elviselését; szerénységet akkor, ha a szerencse kereke túl sokáig fordul felénk; erőt, ügyességet; a sorssal szemben való nagy közönyösséget. Jó lecke valamennyi. Ha egyikét-másikát megtanuljuk, nem volt hiábavaló a zöld asztalnál való időzésünk. De ha úgy kelünk föl az asztal mellől, hogy bosszúságot viszünk csak el; ha magunkat szánjuk csak egyedül, akkor biz attól félek, hiábavaló volt.

A mogorva Portás úgyis beszél az ajtón: „Ötszáz billió huszonnyolcas; vár a koci, uram.”

Ejha! Már itt az ideje? Gyorsan összeszedjük a játékpénzt. De minek is kell az? Benn a városban, a folyó másik partján, nincs értéke. Az arany vérvörös színe, a szerelem világozószöldje - hová vágjuk? Ehun valami szegény koldus;

játszani szeretne; adjuk oda neki, amint kilépünk. Szegény ördög! Majd mulattatja a játék - egy darabig.

Tartsd a lőport szárazon, aztán bízzál a Gondviselésben; a bölcs jelszava ennyi. Nedves lőpornak sehol a világon nem veszed hasznát. Száraznak talán; a Gondviselés segítségével. Nevezzük Gondviselésnek; csinosabb név, mint véletlen; tán igazabb is.

Másik hiba, mit elkövetünk, mikor az életünkből ki akarunk okoskodni, ez: úgy okoskodunk, mintha értelmes teremtmények volnának adva a számfejtés alapjául. Nagy hiba. Jóakarátú hölgyek és urak gyakran esnek bele, mikor felállítják ideális világukat. Ha megjavítják a házasság intézményét, megoldják a szociális problémát, ha szegénységet, háborút egy akarattal küszöbölnek majd ki - ha a bűnt, a szomorúságot, a nyomort nagy parlamenti többség leszavazza! Ó; akkor érdemes világ lesz itten! De nem kell várni olyan sokáig, uraim és hölgyeim. Nincs szükség szociális forradalomra; a nép lassú nevelésére. Mindez megvolna már holnap, ha értelmes lények lennénk.

Képzeld el az értelmes lények világát! A Tízparancsolatra nem volna akkor szüksége senkinek a világon; hisz értelmes lény nem követ el bűnt, értelmes lény nem vét hibát. Nem lenne gazdag ember; hisz melyik értelmes ember törődik a pompával; látszattal? Szegény se lenne; mert hogy én kétszer annyit egyek, míg odaát a másik utcában testvérem éheznek, ki épp olyan ember, mint én - az nem ésszerű. Nem volna a vélemény eltérő egy olyan

ponton: hisz csak egy értelmes ok foroghat fenn. Te, kedves olvasóm, rájössz, hogy mindenféle tárgyban egy véleményen vagy velem. Regényeket nem írnának; színdarabot nem játszanának; értelmes teremtmények életében nincsenek drámák. Nem volnának örült szerelmek, örült kacajok, fájdalmas könnyek; tüzes viták, rövidéletű örömök - bánatok, vad álmok - csak ész, értelem, okosság mindenütt.

Egyelőre azonban megmaradunk értelmetlen lényeknek. Ha megeszem ezt a majonézt; megiszom rá azt a pezsgőt, a vesém bánja meg. Akkor hát minek eszem meg? Júlia bájos lány; szeretetreméltó, okos, szellemes: van jó csomó serfözde-részvénye is. Mért veszi el John mégis Annt? Az a lány veszekedős, lobbanékony, ez a legkisebb rossz, amit az ember mondhat róla. A fiú érzi is, hogy sosem lesz belőle olyan jó háziasszony, mint a másiktól; különleges szeszélyei vannak; semmi vagyona. De van valami Ann állán, nyakán, mi elbájozza. Nem bírná megmagyarázni, mi. Általában véve Júlia szebb kettejük közül. De mennél többet gondol Juliára, annál inkább vonzódik Annhez. így hát Tom veszi el Júliát; oda a serfözde-részvény. Júlia valami ünnepi kirándulásban meghül; tehetetlen nyomorék lesz egész életére; Ann hirtelenében tízezer fontot örököl egy ausztráliai nagybácsitól, kiről soha semmit nem hallott senki.

*

Hallottam egy fiatalemberről, aki rendkívüli gonddal választott magának feleséget. Azt mondja - bölcsen - saját magának: „Feleség választásában az ember nem lehet sosem elég óvatos.” Meggyőződik arról, hogy a lány megfelel minden követelménynek, mit élettárstól kívánhat az ember. Megvan minden erény, mi kívánatos nőszemélyben; nincsenek hibái, hacsak olyanok nem, mik asszonyban elmaradhatatlanok. Praktikus nyelven: maga a tökély. Elveszi; kisül, hogy csakugyan benn van minden, amit elgondolt felőle. Csak egyeden kifogást hozhatott fel ellene: - azt, hogy nem szerette. Ez pedig igazán nem a lány hibája volt.

*

Milyen könnyű volna az élet, ha ismernénk saját magunkat. Ha biztosak lennénk a felől, hogy holnap is csak úgy gondolkozunk, mint ma. Szerelmesek leszünk egy szép nyári kiránduláskor; olyan friss, bájos, üde a lány; a vér a fejünkbe száll, ha csak rágondolunk. Ideális pályafutás csak az volna: ott feküdni örökké a lábai előtt. Lehetetlennek látszik, hogy a Sors nagyobb boldogságot is mérhetne ránk, mint azt a kitüntetését, hogy a cipőjét tisztíthassuk, a ruhája szegélyét csókoljuk. Ha kicsit piszkos az a ruhaszegély; annál jobban örülünk az egésznek. Elő is adjuk ebbéli becsvágunkat; mikor elmondtuk, akkor még minden szó igaz. De elmúlnak a nyári kirándulások; elmúlik a nyári kedv, ott találjuk magunkat a télben, azon törjük a fejünket;

hogyan kapaszkodhatnánk ki a hínárból. Vagy még rosszabb: tovább tart a szeszély, mint rendszeren. Forma szerint megkérjük a kezét. Megházasodunk - ugyan hány házasság az eredménye olyan szenvedélynek, amelyik kiegészített már, mikor oltár elé lépünk vele? - Három hónappal később a csacsi kis lány tört szívvel vallja be magának, hogy mi keservesen unalmasnak tartjuk a cipellő tisztítását. Úgy érezzük, mintha megnőtt volna a lába. Nincs pardon a magunk számára, ha csak az nem, hogy ostoba gyerekek voltunk; nem is tudjuk mért sírunk; játék közben megsebesítjük egymást; vagy hangosan zokogunk, ha magunkon ütünk sebet.

*

Ismertem egyszer egy amerikai hölgyet. Hosszú történetekkel untatott, előadván a sok brutalitást, mik férje részéről érték. Be is adta ellene a válókeresetet. Elérkezett a tárgyalás napja; a nő nyert az egész vonalon. Valamennyien gratuláltunk; akkor pár hónapra eltűnt az életemből. De aztán valamelyik nap megint csak együtt találtuk magunkat. Egyik nagy problémája még a társadalmi életnek, hogy mit mondjunk egymásnak, mikor találkozunk; minden nőnek, férfinak a vágya ilyenkor, hogy rokonszenvesnek, okosnak mutassa magát; ez aztán megnehezíti a társalgást, mert - ha úgy általában vesszük édes mindnyájunkat, - nem vagyunk se rokonszenvesek, se okosak. Csak úgy melleleg jegyzem meg. Persze a volt uráról kezdek vele beszélni. Kérdem

tőle, hogy megy a sora. Feleli, úgy véli, egész jól érzi magát.

- Újra megházasodott? - érdeklődöm.

- Újra; - felel.

- Úgy kell neki; - felelek. - Meg a feleségének is. - Csinos, derűsszemű kis nőszemély volt ez az amerikai barátnőm; a kegyeibe akartam hízelegni magam.

„Olyan asszony ki, hozzámegy ilyen emberhez, tudván azt, amit tudnia kell, egész biztosan nyomorult emberré teszi majd; és abban is biztosak lehetünk, hogy az ember is átkává válik az asszonymak.” Barátnőm mintha védelmezni akarta volna:

- Azt hiszem, nagyon megjavult; - véli.

- Ostobaság! - felelek; - férfi nem javul meg soha. Ha egyszer gazember, az marad örökké.

- Sss; - kér; - ne mondjon ilyesmit róla.

- Miért ne? - kérdem. - Hisz saját maga elégszer nevezte gazembernek.

- Nem volt tőlem helyes; - elpirul. - Attól tartok, nem ő volt egyedül hibás a dologban; bolondosak voltunk akkortájt még mind a ketten; úgy hiszem, tanultunk ebből. Nem feleltem; vártam a szükséges magyarázatot.

- Jó volna, ha meglátogatná; - teszi hozzá kis nevetéssel; - Őszintén szólva én vagyok az az asszony, akit elvett. Kedden van a fogadónapom. K. Mansions, második szám. - Azzal elszalad; otthagya engem csodálkozva magamra.

Valamelyik vállalkozóbb szellemű lelkész kisebbfajta templomot állíthatna fel a Strandon, a Law Courts (Igazságügyi palota) mögött. Igen jó üzleteteket köthetne meg; visszaházasítaná az imént elvált párokat. Egyik barátom - íróember ő is - kijelentette, hogy soha jobban nem szerette a feleségét, mint két alkalomkor; - először, mikor visszautasította, másodszor, mikor a tanúk padján ülve, ellene tett tanúvallomást.

- Különös teremtések maguk férfiak; - jegyzi meg az egyik hölgy egy úrnak a jelenlétemben. - Mintha maguk se tudnák biztosan, hogy mit akarnak.

Általánosságban bosszankodott a férfiakon. Nem mondom, hogy nincs igaza; sokszor roppantul bosszantanak engem is. Különösen egy ember van, ki mindig felingerel. Így beszél; amúgy cselekszik. Úgy prédikál, mint valami szent; úgy viselkedik, mint a bolond; tudja, mi a helyes és azt teszi, ami helytelen. Ne is beszéljünk róla. Majd megkapja ő is a magáét valamelyik nap; betesszük egy csinos, kényelmes, jól kibélelt skatulyába; annak a tetejét jó szorosán rásrófoljuk; félretesszük valami csendes kis helyre; tudok is egy templomot; majd a mellé; hisz másképp fölkel és megint gonoszul viselkedik.

A megszólított férfi, - általánosságban olyan, mint okos emberek szoktak lenni, - mosolyogva tekint a szép kritikusra.

- Kedves asszonyom; - mondja, - nem azt vádolja, akit kellene. Beismerem, hogy sokszor nem vagyok tisztában

avval, mit akarok; ami keveset tudok róla, az sem tetszik magamnak se. Nem én csináltam így, ki se választottam. Én még sokkal kevésbé vagyok megelégedve vele, mint amennyire ön lehet, asszonyom. Nagyobb titok én előttem, mint ön előtt; pedig énnekem kell élnem az akaratommal. Inkább szánakoznia kell rajtam, ahelyett, hogy vádol.

Van úgy, hogy rám jön a rosszkedv és irigylem az öreg remetéket, hogy nyíltan, bátor gyávasággal elkerülték az élet kihívásait. Vannak napok, mikor olyan létről álmodom, melyben nincs az az ezernyi finom szál, mellyel lelkeink Liliputországhoz vannak kötve. Olykor a fekete vizek, fjordok fölött Norvégiában szeretnék élni; ott más emberi lény el nem vitatja tőlem királyságomat. Egyedül nekem suttog az erdő; egyedül nekem ragyognak a csillagok. Hogy hogyan fogok megélni, még nem tudom egész biztosan. Egyszer egy hónapban leszállok; lemegyek a körül levő falvakba és jól megrakodva térek haza. Hisz sokra nem volna szükségem. Puskám, halászbarkám elég lenne. Volna nagy kutyám is; beszélne hozzám a szemeim keresztül, azok kifejezetten gondolattal telítvék. Együtt vándorolnánk a fennsíkokon, együtt keresnénk meg az ebédünket olyan emberek primitív módjára, kik nem álmodtak tűzfogásos ebédekről, Savoy-lakomákról. Az ebédem magam főzném, elkölteném egy üveg jó bor mellett, mi frissíti a férfiúi kedélyt, megkönnyíti a gondolkodást. (Úgy látom, nem vagyok egész állhatatos. A civilizációnak ezt az ajándékát magammal szándékoztam vinni a remetességbe.) Este - a

számban pipa - cserjetűz mellett üldögélek és elmélkedem; új meglátások ébrednek bennem lassan-lassan. Megerősít a millió néma hang, amint hullámok zajába fullad - talán közelebb érek ahhoz, jobban megértem azt, hogy mi szándékkal lettünk e világra. Talán meg bírom ragadni valami csücskét annak a titoknak, hogy mi értelme a létnek.

Nem, nem drága hölgyem; a mindenről való lemondásnak eme világába nem vinnék társat magammal; de bizonytalansággal semmi esetre olyan nembélit, amilyenre kegyed gondol. Van idő, mikor jobb az embernek egyedül lenni. A szerelem elriaszt bennünket azoktól a mélységektől; férfit, asszonyt csinál belőlünk, pedig, ha kicsit közelebről akarjuk látni a csillagokat, olyasminek búcsút kell mondanunk. Mi férfiak, nők nem mutatkozunk egymás előtt legeslegjobb oldalunkról; nagyon sokszor, félek, inkább a legrosszabbról. Az asszonynak a férfiről alkotott legmagasztosabb eszménye a szerelmes férfi; férfi előtt asszony mindig a lehetséges imádott. Látjuk egymás szívét, de nem egymás lelkét. Egymás jelenlétében sose rázzuk le magunkról a föld rögét. A házasságközvetítő Természet anyó mindig ott settenkedik körülöttünk. Asszony férfit emelhet bennünket; de azt kívánja, hogy ott megalapodjunk. „Emelkedj fel hozzám! - kiált oda a fiúnak, ki sebzett lábbal sáros úton halad; - légy igaz, hű, gyöngéd; de magasabbra ne emelkedj aztán; maradj itt az oldalam mellett.” A mártírt, a prófétát, a világ elveszett reményeinek

fellelőjét felrázná álmából a nő. Karjait fonná a nyaka köré, hogy lehúzza magához.

Az asszonyhoz meg a férfi szól: „A feleségem vagy. A te Amerikád itt van; ezek közt a falak közt. Itt a munkád; kötelességeid. Így is van ezer eset közül kilencvenkilencben; csakhoggy asszonyt, férfit nem mint a szerint öntöttek ám és nem egyforma anyagból gyúrták.

Olykor - bárha fáj is, - az asszony kötelessége csakugyan négy fal között maradás. De Mária kötelessége mégsem volt Józsefé.

Az új népszerű regények hőse a fiatalember, ki így beszél: „Jobban szeretlek a lelkemnél”. A népszerű hősnő felkiált: „Szerelmünkért a pokolba megyek veled!” Vannak férfiak, nők, kik nem bírnanak így felelni; - vannak férfiak, kik álmodni szeretnek; asszonyok, kiknek jelenéseik vannak, - nem valami praktikus személyek ezek Tündérország szempontjából. De az se lenne olyan békés hely, ha ezek számára épült volna.

Vajon nem állítottuk-e magasabb talapzatra a nemi szerelmet, semmint megérdemli? Nemes szenvedély; de nem a legnemesebb. Van annál hatalmasabb szerelem is, melynek világánál emez csak a lámpa, mely bevilágítja a kunyhót; vagy holdfény csak, mely hegyet, völgyet fűrészt. Volt egyszer két asszony. Olyan darabot játszottak, mit nappali világítás mellett nézhettem végig. Leánykoruk óta barátnők voltak, míg a szokott baj meg nem jelent a láthatáron: a férfi. Gyöngye, csinos legényke; egyiknek se

méltó egyetlen gondolatára; de a nők szeretik az érdemtelen. Nem volna gond a túlnépesedés, ha nem szeretnék. Valami szerencsétlenség folytán hát a hitvány emberpéldány kellett mindkettejüknek.

A vetélytársi mivoltuk kihozta belőlük mindazt, mi a legrosszabb volt. Hiba azt állítani, hogy a szerelem csak nemesít; le is alacsonyíthat. Nagyon közönséges küzdelem volt az, mi kettejük között kifejlődött olyan árért, mit a szemlélő nem találhatott kielégítőnek. A vesztes fél ugyan könnyen megvizsgáztalódhatott volna a győztes öröme fölött, még akkor is, ha nem a legkorrektebb úton jutott a győzelemhez. De ősi, régi, csúf szenvedélyek keveredtek föl ezekben a nőkben; a lakodalmas harang csak az első jelenetet zárta le.

Nem nagy dolog a másodikat kitalálni. A válások bíróságánál végződött volna, ha az elhagyott feleség úgy nem érzi, hogy szebb bosszú kerekedik majd abból, ha hallgat.

Harmadik felvonás - alig tizennyolc hónap - a férfi meghal; - mellesleg az első szerencsés fordulat, mi személyesen érte az egész játékban. Az ő helyzete kezdettől fogva nagyon aggodalmas lehetett. Sekélyessége dacára az ember nem nézhetett rá bizonyos sajnálkozás nélkül; - némi mulatságos derű is keveredik ebbe a száralomba. Az élet legtöbb drámáját bohózatnak, vagy tragédiának tekintheti a néző saját szeszélye szerint. A színészek mindig úgy játsszák, mint tragédiát; de hisz igaz bohózatnak úgylis ez a

titka. Így lett győzedelmes az igazi, törvényes erény; így büntették a szabálytalanságot, s a darabot félretennénk, mint érdektelen erény-prédikációt, ha nem volna negyedik jelenet, melyben kiderül, hogy az elhagyott feleség mint jön el ahhoz, kivel elbánt egyszer, hogy bocsánatot kérjen. Meg is kapja. Akármilyen furcsa, úgy találják, hogy egymás iránti szeretetük mit sem változott. Sokáig éltek egymás nélkül; olyan édes, hogy most megint megragadhatják egymás kezét. Két magányos asszony; együtt, egymásnak fognak élni. Azok, kik jól ismerték őket későbbi időkben, azt mondják, hogy igen szép az életük; csupa báj, nemesség.

Nem mondom, hogy ilyen história gyakran előfordul, de sokkal hihetőbb, semmint az ember vélné. Néha „jobb az embernek egyedül lenni”; asszonymak meg „ember” nélkül.

Sajátmagunk előkelőségéről

Valami öreg elangolosodott franciával találkoztam ezelőtt gyakran, még újságírói pályám elején. Volt egy elmélete az ember jövőjéről; sokkal több anyagot merítettem azóta belőle, mint akkor hittem. Derűs nézésű, mohó, kíváncsi emberke volt az öreg. Az ember érezte, hogy nem keres itt lent földi Paradicsomot. Mi többiek mennyországunkat vágyaink kövéből építjük fel; az öreg, vörös szakállú északi harcos ellenséget keres, kivel megvívhasson; serleget, mit

kiüríthessen; a művészelkű görög szobrok lelkes seregét, a vörös indián boldog vadászmezőket; háremet a török; Új Jeruzsálemet a zsidó, hol az utcák arannyal volnának kikövezeve; mások ízlésük szerinti mennyországot építenek a szerint, amilyen a képzelőtehetségük.

Kevés dologtól rettegettem jobban gyerekkoromban, mint a Mennyországtól, már ahogy a körülöttem élő derék népek festették le előttem. Azt mondták, ha jó gyerek leszek, simára fésülöm a hajam és nem kínozom a macskát, akkor gyönyörű szép helyre kerülök, ha meghalok. Csöndben ülhetek ott egész nap és szép himnuszokat énekelhetek. (Úristen! Aztán ez legyen egészséges fiúgyermek jutalma azért, hogy jól viselte magát!) Nincsen ott reggeli, se vacsora - se tea, se uzsonna. Egy öreg hölgy kicsikét felvidámított avval, hogy az egyhangúságot megtöri itt-ott csekély mennyiségű manna; de súlyosan nehezedett rám az örökös manna gondolata is. Ha feltételeztem, hogy esetleg szörbet és gyümölcs is kapható, felvilágosítottak, hogy ez tévedés. Iskola, igaz, szintén nincsen, de nincs krikett és futballpálya sem; úgy oktattak ki, hogy nem kél majd vágy bennem, hogy megközelítsem a másik angyal „kapuját”; egyedüli boldogságom az éneklés lesz.

- Mihelyt reggel felébredünk, mindjárt énekelni kezdünk?
- kérdeztem.

- Nem is lesz ottan reggel; - felelnek. - Nem lesz ott se reggel, se este. Egyeden, vég nélküli hosszú nappal.

- No és folytonosan énekelni fogunk? - makacskodtam.

- Igen; olyan boldogok lesztek, hogy örökösen csak énekelni akartok.

- Sose fárad bele az ember?

- Nem; soha bele nem fárad; se álmissá, se éhessé, se szomjassá nem válik.

- No és az mindig így van ottan?

- Úgy ám; örökkön örökké.

- Egymillió évig?

- Egymillió évig; bizony; aztán másik millió évig; de még azután is millió évig. Sose lesz vége.

Még máig emlékszem azoknak az éjjeleknek agóniás félelmére, mikor ébren akartam maradni, hogy a végtelen mennyországra gondolhassak, honnan semmiféle lehető szabadulás nem kínálkozott. A másik hely ugyancsak öröknek volt elmondva, másképp tán ott keresek menedéket.

Mi felnőttek, - kiknek az agyvelejét kikezdte már a gondolkodni nem akarás lassan megszerzett szokása - nem cselekszünk helyesen, ha a gyermekeket ezekkel a rettenetes dolgokkal kínozzuk. Örökkévalóság, Mennyország, Pokol, előttünk jelentés nélküli szavak. Elismételgetjük, ahogy esetleg az imáinkat morzsoljuk le, vagy tán csak dísznek alkalmazzuk, öntelt nyomorúságos bűnösök mi. De a mi világunkban itt van ám az „intelligens idegen”; a gyerek. Előtte - kíváncsi kutató, tudni vágyó - mindez félelmetes valóság. Ha kételkedsz benne, olvasóm, állj meg

egyedül valamelyik éjjelen a csillagok alatt s fejtsd meg magad ezt a gondolatot: „Örökkévalóság.” Legközelebbi tartózkodási helyed az Elmebetegek Országos Menhelye leend.

*

A fent említett francia barátom derűsebb életnézetet vallott, az ember életének koporsó után következő részéről, mint ahogy általában szokták. Az ő hite az volt, hogy örökös változásra vagyunk kárhozthatva; örökké tartó munka lesz osztályrészünk. Átmegyünk a régibb planétákra; nagyobb napokon fogunk működni.

De ilyen felsőbbrendű pályafutáshoz tökéletesebb lényre van szükség. Közülünk nem alkalmas egyetlen egy se; - vitatta, - hogy eljövendő létet alkosson magának. Az volt az eszméje, hogy közülünk kettő, három, vagy négy - belső értékünk szerint - elvegyül, hogy új, fontosabb lényt alkosson, magasabb lét számára alkalmasat. Hisz az ember maga, - erősítette, - különböző állatfajták keveréke. - Ön, meg én - szokta mondani, előbb az én mellemre ütve, aztán a magáéra - mibennünk megvan már minden; - a majom, a tigris, a disznó, az anyás tyúk, a pulykakakas, a derék kacska; az mind mi vagyunk, egyetlen egybe gyömöszölve. Így a jövendő embere is sok mindenféléből alkotódik majd össze - bátorsága az egyiknek, bölcsessége a másiknak, jósága a harmadiknak.

- Vegyünk csak városi embert; - szokta folytatni; - vegyük például a Lord Mayort; tegyük hozzá poétát, mondjuk Swinburne-t; keverjük össze őket vallásos rajongóval, mondjuk Booth generálissal. Akkor megkapjuk a fensőbb életre alkalmas embert.

Garibaldi és Bismarck, állította, kitűnő keverék lett volna; egyik a másikat kiegészíti, javítja. Ha szükségesnek mutatkozik, csillapítoul egy kivonat Ibsen. Azt mondta, hogy ír politikusokat remekül lehetne keverni skót halhatatlanokkal; oxfordi tudósok kitűnően mennek hölgy-írókkal. Meg volt róla győződve, hogy Tolsztoj gróf (pár Gaiety-színházbeli „Johnnie” „keverékének hittük őket akkoriban) valamely humoristával együtt - itten volt szíves és engem értett - rendkívül válogatott példányt eredményezne. Erzsébet angol királyné, képzelte majd valamikor, - reméljük, jó messzi jövőben - Ouidával fog alkalmasan vegyülni. Kalandos elmélet, amint így a saját szavaimmal adom elő, nem az ő előadásában. De olyan komolyan állította mindezt az öreg, hogy eszébe se jutott egyikünknek sem, hogy ne vessünk, ha erről csevegett. Sőt különösen erős csillagfényű éjszakákon voltak pillanatok, hogy a hivatalból hazafelé tartva, megálltunk a Waterloo hídon, élvezni az Embankment vonal varázslatos lámpasorát. Ahogy hallgattam őt, ilyenkor majdnem hittem az álmai valóságosságában.

De még ha a való világot vesszük is, sokszor csak nyereség lehet, nem veszteség, ha összekevernének

közülünk fél tucatot; fölforralnának, vagy aszerint bánnának velünk, amilyen a kívánt processzus. Ilyenképpen lám hoznának ki belőlünk valamit.

Sose gondoltál rá, bájos olvasónóm, hogy például micsoda remek férj válnék Tom egy bizonyos alkotóeleméből, ha hozzáadnánk Harrynek, Dicknek valamely tulajdonságát? Tom mindig olyan derűs, jókedvű; de érzed, hogy az élet komoly perceiben „könnyű”. Aranyos fickó, ha jókedvű az ember, az igaz; de nem mennél hozzá vigasztalásért, erőért, ha bánatod van; ugye nem? Nem; a szomorúság óráiban csak az a jó, ha a komoly, szomorú Harry van melletted. Az „derék ember”; a Harry. Talán egészben véve a legtöbbet ér hármójuk közül; - szolid, megbízható, hű. Milyen kár, hogy kicsit közönséges; hogy hiányzik belőle a becsvágy. A barátnőd - nem ismerik rejtett, aranyat érő jó tulajdonságait - nem irigyelnének érte; és olyan férj, ki miatt más lány nem irigyel, - Istenem, az mégse az igazi, nem úgy van? Dick; ó, az okos, szípkázó. Elvégzi majd jól a maga dolgát. Eljön a nap, meg vagy róla győződve, mikor büszke lesz az asszony, ki a nevét viselheti. De csak ne forogna mindig saját maga körül; csak lenne kicsit rokonszenvesebb.

Ennek a háromnak a vegyülete - vagyis hát a három ember jó tulajdonságai - Tommy jókedve, Harry gyöngéd ereje s

Dick briliáns fensőbbsege: ez volna az ember, ki érdemes rád.

Az asszony, kire Copperfield Dávidnak volt szüksége, az Ágnes és Dóra keveréke lett volna. így egyiket a másik után kellett vennie; pedig ez már nem olyan kedves. Aztán igazán szerette is az a Copperfield Ágnest, Mr. Dickens, vagy csak úgy érezte, hogy szeretnie kell? Bocsásson meg, de kételyeim vannak Copperfield eme második házasságát illetően. Nézzük csak; szigorúan köztünk szólva, Mr. Dickens, a derék Dávid, kedves egy ember! Nem bosszankodott itt-ott a makulátlan Ágnesen? Remek feleség vált belőle, az biztos. Az ugyan nem rendelt hordószámra felbontatlan osztrigát. Akármelyik napon meghívhattad ebédre Traddlest; biz Isten, Sophie és az egész „Rózsakert” elkísérhette volna őt; Ágnest az mind készen találja. Az ebéd biztosan remekbe főtt; a kiszolgálás elsőrendű; Ágnes édes mosolya egész ebéd fölött világít. De ebéd után, mikor Dávid és Traddles ott ülnek egyedül pipázgatva - a szalonból klasszikusok hangja szüremlik ki, amúgy magasröptű zene; Ágnes, a szent játszik ott fenn - titokban nem pillantanak az üres székre? Nevető arcot lámák ott: göndörfürtű asszonyi fejet; egy végtelenül bolondos asszony fejét - olyan bolondos kis nő, akiért bölcs férfiú hálát ad az Istennek, hogy teremtette. Ugyan nem kívánjátok, bár lenne az az árnyék húsból, vérből való?

Bolondos bölcsek, kik az emberi természetet akarjátok újra mintázni! Nem látjátok, mekkora a munka, ami gyermekivé vált kezetekbe kerül? Azt hiszitek, hogy kítűnő háztartás, magasröptű társalgás az, ami átgyúrja a férfit? Dóra a bolondos, kit a jó, okos Természet bűvészmester alkotott, tudja, hogy a gyöngeség, tehetetlenség az a talizmán, mely erőt, gyöngédséget vált ki a férfiből. Ne törődjeteK ti se, kis nők olyan sokat azokkal az osztrigákkal; kicsit keményre főtt hússal. Évi húsz fontért derék, jó szakácsnők gondoskodnak ilyesmiről, ha pedig itt-ott vihar ér bennünket, együtt ebédelünk valamely szerény kis vendéglőben, hol még jobban sütik-főzik ezeket a dolgokat. A te dolgod, édes, az, hogy gyöngédségre, jóságra taníts bennünket. Csak göndörítsed a fűrtjeid, gyermekem. Hisz olyanoktól tanuljuk a bölcsességet, mint te. Bolond bölcs népség rád förmed; bolond bölcs nép összeszedi a haszontalan lim-lomot, a semmirevaló rózsát és kihordja a kertből; a helyére egészséges, hasznos karalábét, kelt ültet. De a nagy Kertész, ki jobban tud minden dolgokat, csacska, rövidéletű virágot is fakaszt; a bolondos, bölcs népség kérdi, mire.

Tudja Mr. Dickens, mire gondolok mindig, mikor Ágnesről van szó? Nem bánja? - Azokra az asszonyokra, kikről úgy olvas az ember. Őszintén szólva, nem hiszek bennük. Nem

épp Ágnest magát gondolom. Csak a nőt, kinek ő a típusa. A hibátlan nőt, kiről annyit olvasunk. A nőknek ezer hibájuk van, de hál' Istennek, egy erényük is; és egy sincs köztük hibátlan.

A történetek hősnői! Úristen; azok az erények valóságos sárkányai. Ég óvjon bennünket, szegény férfiakat, akármilyen érdemtelenek vagyunk is, valami regénybeli hősnőtől! Csupa lélek; csupa szív és értelem, nincs benne egy szemernyi természetes emberi, aminél meg lehetne fogni. A szépsége kábító; aggodalmasan leírhatatlan. Honnét jön, hová megy; mért nem találkozunk soha fajtájabelivel? Számos nőt ismerek; keresem köztük a mintáját; nem találom. Bájos, szép valamennyi, kit ismerek. Nem volna helyes, hölgyeim, ha mind elmondanám a tiszteletet, imádatot, amellyel önökre tekintek. Önök volnának az elsők, kik pirulva tartatnák velem vissza a hevemet. De még az én szemeimen át tekintve is - meg se közelítik azokat a hölgyeket, kikről olvastam. Ha népiesen szabad magam kifejeznem, egyikük se való az ő utcájukba. A szépségüket jól látom, mégse hagy el a józan eszem, - akármilyen hasznát is látom józanságomnak. A társalgásuk, bevallom, meglepően okos, kellemes, néha briliáns; tudásuk sokoldalú, sokféle; műveltségük egész „boston”-i; mégse ragyognak - nem tudom, hogy fejezzem ki magam, - olyan tizenhat telihold-erővel, mint a történetek hősnői. Önök nem akarnak meggyőzni arról, - s hálás is vagyok érte - hogy önök az egyetlen asszony a világon. Önöknek -

még önöknek is! - megvannak a hangulataik, szeszélyeik; szinte azt tartom, hogy öltözékeik érdeklik önöket. Még afelől sem vagyok biztos, vajon a „saját maguk hajá”-ból (tudják mit értek alatta) nem kevernek e kicsit ahhoz a hajhoz, ami a fejükön nő. Az önök vérmérsékletében van valamelyes hiúság; egy gondolatnyi önzés; egy csipetnyi lustaság. Láttam már, mikor picit oktanok; kicsit másokra való tekintet nélkül valók; könnyedén túlzók. Nem úgy, mint a regebeli hősnő; önökben bizonyos mennyiségű emberi étvágak és ösztönök lakoznak; - emberi csacskaságok, talán emberi hiba is akad egy vagy mondjuk kettő... Röviden, hölgyeim, önök is valamennyien, mint mi férfiak, Ádámnak, Évának gyermekei. Ugyan mondják meg, hol találhatom meg azt a természetfölötti testvért; azt a nőt, akiről az ember olvas. Ki nem várat meg senkit, míg a kontyát tűzi fel; nem haragszik a házban mindenkire, amiért nem találja meg a saját cipőjét; sose veszekszik a cselédekkel; sose goromba a gyerekekkel; sose áll a kerítésnél más „unokafivér”-rel, csak az igazival.

*

Istenem, hol tartják őket; ezeket a csodanőket, kikről az ember olvas? Valahol ott, ahol a művészeti festmények „szép lányai”-! Láttál, kedves olvasóm, elég ilyen szép „művészi” képet? Lovastól ugrat keresztül a szép hölgy hatszoros akadályon és még arra is van ráérő ideje, hogy

annak a komikus fiatalembernek a háta mögött mosolygó megjegyzést tegyen, ki fejjel áll ott a bokorban. Dieppe-ben viharos reggeleken gyönyörködte a szemet. A fürdőző nő - ruhája finom chiffon és point-lace - soha egy tenyérnyi mozdulatot el nem hibáz. A körülötte fürdőző idősebb hölgyek mind vizesek, fáradtak. A ruhájuk hozzáragad a testükhöz. Csak a festett szép lány merül a vízbe; és a hajának még egy bodra se kerül rendetlenségbe. Könnyed lábujjhegyen áll a művészet eme szép leánya és a feje fölött tízméteres magasságba röpíti a teniszlabdát. Ugyanez a szép lány egyenesen, erősen nyújtja előre a fejét viharban, szélben; neki sose csurog a víz a ruhájáról; az ő labdaütője sose akad a sárba; magas szárú francia cipőben produkál a jégen negyvenöt fokos szögeket; két keze a karmantyúban. O soha nem ül le nehézkesen, szétrakva a lábát; nem mondja soha: „Hhő.” A művészi szép lány tandem röpül keresztül a Piccadillyn a szezonban; tizenhármas mérföldet tesz meg óránként. Vásár idején száguld keresztül kerékpáron a városban; tojással teli kosár van nála; mindehhez jobbra-balra mosolyog. Sose csúszik le a keze a tartóról; sose megy neki téhennek. Vakítóan süt a nap, mikor halászni mén; harmatos ibolyacsokor a hajában; valahányszor könnyedén felveti a horgot, lazac csüng rajta. Krikettet játszik az egyik kezével; és úgy fest, mintha élvezné a játékot. Pompás, derék nő; tetőtől talpig sportlady ez a művészetben előforduló hölgy. Egyetlen dolog, ami ellene hangol, az, hogy elégedeti enné teszi az embert

azokkal a lányokkal szemben, kik evezős csónakot pörgettyűvel tévesztenek össze, és úgy érsz partot, mint ha a biszkájai öblöt szeltesd volna keresztül; azokkal, kik minden lehető alkalommal képen, vagy melletten teremtenek a labdaütővel. Azzal, ki nem korcsolyázik karmantyúba rakott kézzel, hanem inkább feldobja a karmantyút, kijelentvén „Na én megyek” s gondja van rá, hogy vele menj; azzal, ki - ha lepottyant a kocsiról és vigasztalni igyekszel őt, haragosan felel, hogy a ló nagyot kanyarodott a saroknál és nem látta a mérföldkövet; azzal, kinek a haját a tengervíz nem teszi szebbé.

Úgy látszik, ott tartják a regények hősnőit is, ahol a „művészi” szép lány készül.

Szerző urak; nem fáj nektek, hogy mennyire megbántotok bennünket? Ilyen nők! Vénusz, Szent Cecília és Fry Erzsébet keverékei! Mint írjátok le őket izzó oldalakon keresztül? Bizony Isten nem szép töletek, mikor jól tudjátok, - hisz tudnotok kell, - milyenek azok a nők, akikkel nekünk van dolgunk.

*

Nem volnánk boldogabbak, mi nők és férfiak, ha kevésbé eszményítőnők egymást? Kedves ifjú hölgyem; nem lehet semmi panaszod a sors ellen. Tedd le csinos kezeid az arcodról; jöjj elő onnan az ablak mögül, hol bevilágít az alkonyat. Jack jó gyerek; olyan gyerek, amelyet érdemelsz; ne keseregj annyit. Galahad lovag - messzi országokba jár,

valahol napnyugta mögött. Nagyon messze esik attól a hangos világtól, miben mi élünk; hol te meg én annyi sok időt töltünk csevegéssel, gagyogással; flörtöléssel, finom ruhák hordásával; multságba járással. Aztán arra is emlékezz: agglegény volt ez a Sir Galahad; okosan is tette, mint idealista. A te Jacked bizony nem olyan rossz fajtájabeli lovag; ha lovagok azok, kik ebben a mi idill nélküli világunkban járnak manapság. Van benne elég szolid becsületesség; nem pózol. Nem valami különleges lény; azt elhiszem neked; de mond csak, kedvesem, próbálkoztál már különleges lénnel? Igaz; nagyon elegáns a szalonban; nagyon érdekes olvasni róla a társasági hetilapokban; a legtöbb jó tulajdonságát azonban ezekben találod. Fogadd meg a tanácsom; ne nézd meg nagyon közletről. Elégedj meg Jackkel és adj hálát az Istennek, hogy nem rosszabb. Nem vagyunk szentek, mi férfiak - egyikünk se az. A szép gondolatokat, félek kiírjuk versben és csakis ott; nem cselekedetben. A Fehér Lovag, ifjú hölgyem, fehér volt a lelke s hősi a szíve; életét nemes igyekezetek töltötték be; nem sok példányban szaladgál ideleln. Egykettő megkísérelte, hogy olyan legyen, de a nagyvilág - te és én - a nagyvilág belőled és belőlem áll. Ez a nagyvilág rendesen éhhalállal, számkivetéssel fizetett nekik. Nem is maradt sok belőlük; azt hiszed, jó volna ilyennek lenni a felesége? Ha talántán mégis akadna egy részedre, szeretnél két bútorozott szobában lakni véle Clerkenwellben; vele halni meg a székágyon? Egy század múlva majd szobrot

állítanak neki; téged majd ünnepelnek, mint a feleségét, ki megosztotta vele nyomorát, szenvedéseit. Véled, hogy eléggé nagy nő vagy ehhez? Ha nem, akkor köszönd a szerencsecsillagodnak, hogy saját külön használatodra magunkfajta nem rendkívüli embert találtál, ki nem ért többhöz, csak ahhoz, hogy imádjon téged. Magad nem vagy rendkívüli.

S bennünk, közönséges férfiakban is van némi jó. Csak meg kell keresni; ennyi az egész. Nem vagyunk olyan közönségesek, mindennapiak, amilyenek vélsz. Még a te Jacked is, bár szereti a jó ebédet és társalgása a sport körül forog csupán - hisz belátom, nem érdekes, mikor ott horkol a karosszékben - de hidd el nekem, Jackben megvan minden kellék arra, hogy hőssé váljék, ha a Sors jó hozzá és kiragadja kényelméből.

*

Dr. Jekyll a mellénye mögött nem két „ego”, hanem három - nemcsak Hyde, hanem azon túl még valaki más is; valami nagyobb még, mint dr. Jekyll - ember, ki oly közel áll az angyalhoz, mint Hyde a démonokhoz. Ezek a jól táplált City-fiók, ezek a Gaiety-Johnnie-k - hivatalnokok, gyógyszerészek - nagy tolvajok! - mindegyikük mögött ott rejtőzik a hős. Ha a Fátum, a szobrász használatba venné vésőjét, kifaragná belőlük. Dolgunk volt itt-ott az udvar végiben; sokszor láttunk ott egy közönséges kis utcalányt,

nem volt rajta semmi különös. Nem volt igen tiszta; alkalomadtán jó vastag, durvabeszédű - amolyan valóságos kis utcai veréb: vigyázni kell, nehogy a gyerekek ruhája hozzáérjen.

Egy reggel aztán a kerületi hullavizsgáló - személyére nézve nem poéta, csak épp szakértő abban, hogy költészetet fedezzen fel ott, hol rongycsomó fedi az életet - többet mond el róla. Hat shillinget keresett a kicsi hetenként; eltartotta rajta ágyhoz kötött öreg anyját és három kisebb testvérét. Háziasszony, dada, anya és kenyérkereső volt - egybekeverve. Lám, vannak a regényen kívül is hősnők.

Az együgyű Tom megnyerte a Viktória-keresztet; golyózápor elől futva menekült meg a zászlóval. Ki hitte volna az együgyű Tómról? Úgy tetszett, mintha a falusi korcsma volna álmaink netovábbja. Tomból a véletlen kiváltotta a hősi tulajdonságokat. Harryhez nem volt ilyen jószágos a sors. Semmirevaló volt ez a Harry; ivott, verte a feleségét, azt mondják. Eltemetjük, örülünk, hogy megszabadultunk tőle; hisz úgy se volt jó semmire. De biztos az, hogy semmire?

Valljuk be, hogy bűnösök vagyunk. Tudjuk jól, kiknek van merszünk megvizsgálni magunkat, hogy nagyon aljas dolgokra vagyunk kaphatók; minden rosszra a nap alatt. A körülmények, véletlenek - meg az ébren vigyázó rendőr, - teszik, hogy bűnre való lehetőségeink csak magunk ismerjük. De ha felismertük a gonoszt magunkban, ismerjük fel azt is, hogy nagyságra is képesek vagyunk. A

mártírok, kik halált, kínzatást rebbenés nélkül viseltek el lelkiismeretben" dolgok miatt, csak olyan férfiak, nők voltak, mint jó magunk. Megvoltak nekik is a rossz oldalaik. A mindennapi élet apró megpróbáltatásai elbuktatták őket, csakúgy, mint bennünket. Nem voltak az emberiség csúcspontja. Sok közülük talán tolvaj, gyilkos, gonosz életű volt. De megvolt a nemesség, nagyszerűség is bennük - szunnyadt bennük, felvirradt az ő napjuk. Voltak köztük bizonyára olyan emberek, kik megcsalták szomszédaikat; hamisan árultak; férfiak, kik kegyedének voltak a feleségükhöz, gyermekükhöz; önző, botrányos életű asszonyok. Könnyebb időkben erényeiket nem ismeri föl senki; csak Alkotójuk.

Minden időben, minden századokban, amikor a sors nőt, férfit szólított, hogy igaz férfiakká, nőkké váljanak: az emberi természet mindig megtette a magáét. Ugyan nyomorúságos banda lehetett a sok arisztokrata, kikkel a terror végzett: gyáva, önző és mohó lehetett az életük. De mégis kell, hogy valami jó lett légyen még őbennük is. Mikor azokat a kis dolgokat, miket szűk látókörű életükben óriási fontosságúnak tartottak, elvették tőlük - mikor a valóságokkal szemtől-szembe találták magukat - akkor még belőlük is előkerült az igazi ember. Szegény kártyavár-gondolkodású I. Károly csupa gyöngédség, csupa balgaság: mégis, mélyen elrejtve benne, felleljük az igazi nagyurat.

*

Szeretem, mikor nagy emberek kicsiny voltáról hallok történeteket. Szívesen hallom, hogy Shakespeare nem vetette meg az itókát. Még a Ben Jonson barátjával elkövetett utolsó, csúnya orgiában való hithez is ragaszkodom. Esetleg nem igaz a történet; de remélem, hogy az. Szívesen hallok felőle, mint gonoszról, falurosszáról; kit a helyi iskolamester kicsapott; ki ellen még a korabeli pap is prédikált. Szívesen képzelem, hogy Cromwellnek hatalmas bibircsók ékeskedett az orrán; így jobban meg vagyok elégedve saját vonásaimmal. Jól esik hallani, hogy édességeket rakott a székekre, hogy lássa, mint rontják el ruháikat nagyszerűen öltözött hölgyek; örülök rajta, hogy dülöngélt a kacajtól ez együgyű tréfán, akárcsak valami East End Harry a vasárnap délutáni szennyvíz-fecskendőjén. Olyan szívesen olvasom, hogy Carlyle szalonnát vágott a feleségéhez s alkalomadtán apró bosszúságok miatt nagyon nevetségessé tette magát, rendes észjárású ember mosolygott volna olyasmin. Elgondolom azt a negyven-ötven dolgot, mit én követek el hetenként; elmondhatom magamnak olyankor: No lám, én is irodalmi ember vagyok.

Szívesen gondolok arra is, hogy még Júdásban is megvoltak a nagyszerűség pillanatai; jó órái; mikor az életét szívesen adja oda Mesteréért. Elérkezett talán hozzá is - útja végén - valamely hangnak az emléke. „Megbocsáttatnak néked a te bűneid”. Mert kell, hogy még Júdásban is lett legyen valami jó.

Olyan az erény, mint a rejtett arany az ércben; nemigen sok van belőle; sok fáradság kell ahhoz, hogy kihozza az ember. De a természet úgy látszik, mégis érdemesnek találja, hogy ilyen nagy, ormótlan köveket alkosson, ha elrejtheti bennük drága fémjét. Tán az emberi természetben is keveset törődik az iszappal, kővel, ha csak tisztítás, súrolás által előcsillog a nemes fém, ez elég arra, hogy megjutalmazza nagy munkájáért, mellyel virágokat alkot. Csodálkozunk, hogy miért fárasztja magát avval, hogy a kőtömböket létrehozza. Mért nem fekszen az arany a vízszínen; aranytömbökben. De hát titok előttünk az ő valamennyi módszere. Talán van valami értelme a sok kvarcnak. Tán oka van a rossznak, balgaságnak - gondtalan szem előtt láthatatlanul, ott küszk át rajt mindenütt az erény finom szála.

Úgy ám, a kő az uralkodó elem; de ott van az arany is. Értékelni akarjuk. Gonoszak vagyunk a gonoszak között; egészben gonosz kis nép. De nagyobbak is vagyunk. Építsed föl bűneink oszlopát, míg teteje az eget veri és bosszúért kiált - mégis; nagyok vagyunk; nagyságunk, erényünk akkora, hogy a kísértés nélkül való angyal azt soha el nem érheti. Az emberi fajta írott története egyetlen hosszú vonala a kegyetlenségeknek, gonoszságoknak, elnyomásnak. Azt hiszed, hogy a világ ma is futna még a nap körül, ha minden csak az írott történet volna? Isten megkímélte volna Szodomát, ha falai közt csak tíz igaz ember találtatik. A világot igaz emberei mentik meg. A

történelem nem látja őket; az csak megtörtént történetek leírója; újság. Abból ítélnéd az emberi életet? Akkor azt kellene hinned, hogy Hymen igazi temploma a választóbíróság; hogy az emberiség két részre oszlik: tolvajra, rendőrré, hogy minden nemes emberi gondolat mézesmadzag csak a politikus szájában. A történelem csak a pusztító viharokat látja; az édes tűzhelyre nincs gondja. A történelem a gonoszat jegyzi fel; a türelmes szenvedést, a hősiesség igyekezetet, mely újraéleszt, beköti a sebet, - oly lassan, oly csöndben, ahogy a Természet ruházza fel újra a szenvedéstűrte tájat - nem látja meg. Az elnyomás, kegyetlenség napjaiban - s nem a múlté még e két fogalom, attól félünk - nagyszívű férfiak, nők éltek; szelídséggel, rokonszenvvel gyógyították a sebeket, mikén elvázott volna a világ. A rabló pattogó lova, kardja után számaron érkezik az irgalmas szamaritánus. A világ gonoszságának piramidja - Isten legyen velünk! - nagyon magas; majdnem eltakarja a napot. De az emberek jótetteinek jutalma ott áll megírva a gyermekek kacájában; szerelmesek szemeinek csillogásában, ifjú emberek álmaiban - s nem lesz soha a feledésé. Az üldözés lángjai hatalmas fáklyák voltak, melyek megmutatták az égnek, mekkora hősiességre képes az ember. A zsarnokság posványáiból fakad az önfeláldozás: az Igazsághoz való merészség. Kegyetlenség! Mi egyéb, hacsak nem a közönséges trágya, mi megtermékenyíti a földet, melyen gyöngédség, száanalom virágai nőnek? Gyűlölet, harag kiált egymásra századokon

keresztül; de a Szerelem, a Vigasz hangja is erős; bár halk, suttogó ajak súgja a fülnek.

Sok rosszat cselekedtünk: Ég rá a tanúnk; de cselekedtünk jót is. Igazságot akarunk. Az életünket adtuk barátainkért: emberben nincsen ennél nagyobb szerelem. Küzdöttünk az igazságért. Meghaltunk érte; nemes cselekedeteket vittünk végbe; nemes életeket éltünk le; vigasztaltuk a szánalomra szorulót; segítettük a gyöngét. Tévedtünk, elbuktunk; vakságunkban sokszor kerültünk tévútra; de küzdöttünk. A derék, igaz emberek csapatának kedvéért - türelmes, szerető asszonyok miriádjai végett - annak a Jónak a kedvéért, mely elrejtve él bennünk - kímélj bennünket, Uram.

Anyai érzés férfiakban

Darabka törött üveg. Alakjáról, színéről ítélve, boldogabb időkben olcsó illatszeres-üvegcsé lehetett. Egymagában feküdt ott a fűvön; kora reggeli nap tűzött rá; igazán jól festett. Megfogta a szemet.

A madár megforgatta a fejét; jobb szemével kacsintott rá. Aztán a másik oldalra billegett; a bal szemét is rászánta. Mindkét látóalkalmatosság előtt egyformán kívánatosnak látszott.

Hogy fiatal, tapasztalatlan kis állat volt, az természetes. Idősebb madár másodszer rá se pillant ilyesmire. Azt hinné

az ember, hogy az ösztöne ennek is azt súgta, hogy törött üveg nem való madárfészekbe. Csak a csillogásvillogás vonzotta túlon túl. Hajlottam a gyanúra, hogy visszamenő családfájában történhetett valamikor „mésalliance”; vagy talán annál is rosszabb; - tán szarka került bele? Hisz az ember ismeri a szarka jellemét, vagyis inkább a szarka jellemtelenségét. Valami olyasmi történhetett; de nem akarok ilyen kényes ponton haladni tovább. Csak elfogadható magyarázatát akarom adni a ténynek.

Közelebb ugrált. Édes illúzió és a rikoltó szivárvány darab; gyönyörű látomás, mely eltűnik, ha közeledünk hozzá; mint annyi sok minden, mi el nem érhető, mi érthetetlen a kis varjú életében. Egy ugrással előrejön és a csőrét odakoppintja az üveghez. Nem; ez valóság - olyan gyönyörű zöld üvegdarab, amelyet a fiatal házaspár megkívánhat; csak el kell venni. Mennyire tetszene ő neki. Jóindulatú madárka volt; farkának fölfelé kunkorodása már magában komoly, bár esetleg hiányos vezetésre valló iparkodást mutat.

Felfordítja az üvegdarabot. Undorító egy dolog cipelésre; megannyi éles sarok. De végre mégis erősen a csőre közé kapta; aztán uzsgyi, - nehogy más madár is beleszóljon az üzletbe - messzire röpített vele.

Egyik fáról éber figyelemmel kísérte az eseményeket egy másik varjú. Odahívta az arra repülő harmadikat. Bár a nyelvet nem bírom kellőképpen mégis könnyű volt a társalgás menetét követnem; egész világos az:

- Izachár!
- Halló!
- Mit gondolsz? Zebulán talált egy darab törött üveget. Ki akarja tömni vele a fészket.
- Csak nem tán!
- Isten úggye! Csak nézz oda. Ahol van ni; a csőriben tartja.
- No, az Istenfáját!

Mindketten kacajban törtek ki.

De Zebulán nem ügyel rájuk. Ha hallotta volna is, az egész dialógust a féltékenység rovására írja. Egyenesen a fája felé röppen. Ahogy a bal arcomat szoroson az ablaküveghez nyomom, követni bírom. Ott lenn a Paddock-parton építkezik; csak múlt évben kezdték ott a munkálatokat, de gyorsan haladnak. Szerettem volna látni, mit szól hozzá a felesége.

Eleinte nem szólt semmit. A madárka óvatosan letette a félig kész fészek peremére az üveget; a nőcske fölűti a fejét és rápillant.

Aztán az urára pillant. Úgy körülbelűl egy percig egyik se szól. Vettem észre, hogy a helyzet feszűlt kezd lenni. Mikor a nőcske végre kinyitotta a csőret, mély hangot hallatott; valamelyes rezignált fáradság volt kivehető belőle.

- Mi ez? - kérűdi.

Férjűramat átjűrja a hidegség illetén fogadtatásra. Mint mondtam, tapasztalatlan fiatal varjű. Ez biztosan az első felesége; kicsit talán fél tőle.

- No; nem tudom éppen biztosan, hogy minek hívják, - felel.

- Oh; hm.

- Nem én. De csinos, mi? - teszi hozzá. Forgatja, hogy a nap rásüssön. Az a tény, maga is belátja, hogy árnyékban sokat veszít a szépségéből.

- Oh igen; nagyon csinos; - a felelet.

- Tán megmondanád, hogy mit akarsz kezdeni velem.

- Hát persze, ez nem gallyacska; - pedzi a hím.

- Azt látom.

- Nem az. De látod, a fészek eddig majdnem csupa ág-bog; hát gondoltam...

- No, ugyan hát mit gondoltál.

- Hát azt gondoltam, - hacsak nem tartod kicsit rikítósnak - valahol ezt is befalazhatjuk.

A nőcske kirobban:

- Ejha; csakugyan? Fényes gondolat. Nahát elsőrendű bolondhoz mentem feleségül én is, az már igaz. Bizony isten ahhoz mentem én. Húsz percig voltál oda, aztán hazahozol most nekem egy nyolcsarkú törött üvegdarabot, amiről azt hiszed, hogy „beledolgozhatjuk” a fészekbe. Azt persze nem bánnád, ha egy hónapig azon ülnék; hát mit bánnád te. Gondolod: szép ágy lesz ez a gyerekeknek, majd ráfekhetnek. Tán bizony, ha újra lemész és nagyon igyekszel, találsz egy csomó különböző gombostűt is, he? Merthogy azok is igen csinosan vennék ki magukat, ha

valahová „beledolgoznánk" őket, nem gondolod? - No takarodj előlem. Majd megcsinálom a fészket magam. - mindig nagyon röviden elbánt vele.

Felkapta a szemét sértő tárgyat - jó nehéz darab üveg volt - s egész erejével kilökte a fára. Hallottam, mint ütötte át az uborkaültetvény üvegtetejét. Ezen a héten ez a hetedik üvegcserép, amit bevernek az ültetvény fölött. Leggonoszabb ott fõnn a fán az a fészekrakó pár. Építési terveik a legkülönlegesebbek; soha ilyesmirõl még nem hallottam. Tízszer annyi anyagot összegyűjtenek, mint amennyit fel bírának dolgozni; azt hinné az ember, várat akarnak építeni; hogy kiadó szobákat készítenek a többi varjaknak. Aztán ami nem kell, azt újra lecsapkodják. Ha mi ilyenféleképp építkeznénk? Ha emberi férj, feleség nekiállana, hogy maga felépíti a házát, mondjuk a Piccadilly Circuson; a férj egész nap téglát hord fel a létrán, az asszony rakja õket; a férj nem kérdené soha, hogy hány kell neki, hogy nem gondolja-e, miszerint eleget adogatott már föl. Csak adogatná vég nélküli mennyiségben; elhozná valamennyi téglát, mit valahol csak talál. Aztán, ha eljönne az este s úgy látnák, hogy van már vagy húsz kocsirakomány téglá ott köröskörül, amit fel se használhatnak, elkezdenék a téglákat Waterloo-Place felé hajigálni õket. Jó kis bajba keverednének; valaki felelõsségre vonná õket. Pedig lám, azok a madarak épp így cselekszenek, és senki egy szóval se bántja õket. Úgy látszik elnökük van. Ott él egyedül a jegenyefán, amelyik a

reggeliző szoba ablakából nyílik. Szeretném tudni, mitől jó. Én igazán mindent megtettem irányában. Köveket dobáltam rá; a természet törvényei alapján, földre pottyantak és még több ültetvénycserepet törtek be. Revolvért sütöttem rá; hanem ezek a madarak ebbeli ténykedésemet olybá vették, mint könnyelműséget; tán összetévesztettek a pusztabeli arabussal, ki, amint értesültem, ilyenképpen fejezi ki magát legmélyebb izgalmai percében. Egyszerűen biztos távolságra kerültek, hogy onnan figyeljenek; persze ugyancsak ügyetlen játékosnak néznek, amennyiben minden lövésnél elmulasztottam a hozzávaló táncot, diadal ordítást, mit az arab csinál. Énnekem az ellen kifogásom nincsen, hogy ottan fészket építsenek, ha csak ésszerűen építkeznének. Szeretném, ha volna valakim, aki beszélne hozzájuk, s akire hallgatnának.

Hallod őket este, amint megbeszéli a nagy anyagmennyiség munkarendjét.

- Ugyan ne dolgozz többet máma; - mondja a hím, amint az utolsó teherrel felkerül; - majd kifáradsz.

- Igaz; kicsit már oda is vagyok, - felel a párja. Kilibben a fészekből és kiegyenesíti a hátát.

- Biztosan rém éhes is vagy; - felel az ura rokonszenvesen. - Én legalábbis az vagyok. Kicsit kaparunk odalenn, aztán vissza.

- Hát mi lesz most evvel a rengeteg anyaggal? - kérdi a nőcske, tollászkodva. - Jobb volna, ha nem hagynánk így szerte; olyan rendetlenül.

- Ó; az hamar eltűnik majd onnan; - így a másik. - Perc alatt lerúgom én az egészet.

Hogy segítsen, gallyat ragad a nőcske; majdnem elejti. A hím előrebilleg és elragadja tőle.

- Ugyan ne használd ezt, - kiabál; - ez egy ritka példány; nem látod? Idenézz; ezt az öregember orrára ejtem.

Úgy is tesz. Hogy a kertész mit szól hozzá, azt a képzeletre bízom.

Mi a felépítés munkáját illeti, a varjúcsalád az állatvilágban az intelligencia tekintetében legközelebb áll az emberhez. Ha az ember bizonyos emberi családok némely tagjának bizonyos intelligenciájáról beszél, dolgom szokott lenni velük, ezt elhiszem. Hogy pedig a varjak beszélnek, biztosan tudom. Senki se figyelheti a fészkeket félóráig anélkül, hogy rá ne jöjjön. Hogy a beszéd mindig bölcs, okos, azt nem vagyok képes meghatározni; de hogy sok, az áll. Egy ismerős fiatal francia, ki azért jött Angliába, hogy a nyelvet tanulmányozza, azt mondta, hogy az első londoni társaságban töltött este után az az impressziója támadt, hogy papagáj házba került. Később, mikor lassan-lassan érteni kezdte a nyelvet, hamar felismerte a közepes londoni társalgás szikrázó és mélységes mivoltát; de mikor még nem értette, papagáj lármának vélte. Ha varjútanya zaját hallgatja az ember, hasonló érzése támad. Előttünk nincs jelentősége a társalgásnak; viszont a csókák biztosan úgy írnák le, hogy briliáns.

Van valahol egy ismerős mizantróp, ki szinte soha társaságba nem jár. Valamelyik nap vitatkoztam vele a kérdésről.

- Minek mennék? - kérdi; - ismerek, mondjuk egy tucat asszonyt, meg embert, kikkel örömetst társalgók; vannak saját eszméik, miket nem félnek a nyelvükre venni. Ilyenekkel dörgölni össze az agyvelőnket ritka, pompás dolog és hálát adok az istennek a barátságukért; de elég is nekem annyi a szabad időmre. Minek énnekem több? Mi az a „társaság”; amiről annyit beszélnek valamennyien? Kiprobáltam; nem találtam kielégítőnek. Ha felbontjuk az elemekre, mi az egész tulajdonképpen? Van pár személy, kit felületesen ismerek; kik engem is egész felületesen ismernek; meghívnak egy úgynevezett „otthon”-ba. Itt az este; elvégeztem a napi munkám; megebédeltem. Színházban voltam, vagy koncerten - vagy egy-két derűs órát töltöttem valamelyik barátommal. Jobban szeretnék lefeküdni, mint akármilyen egyebet. De hát összeszedem magam, felöltözöm, és elmegyek oda. Mialatt a hallban kalapom, felöltöm teszem le, bejön egy ember, kivel pár órával ezelőtt a klubban találkoztam. Olyan ember, akiről nem vagyok valami nagy véleményemmel; ő alighanem hasonlóképpen vélekedik énfelőlem. Nincs egy közös gondolatunk; de mert beszélni kell, kijelentem előtte, hogy meleg az este. Talán tényleg meleg, talán nem; ő minden esetre helyesli, amit mondtam. Megkérdem tőle, megy-e az ascoti versenyekre. Nem törődöm vele egy hajszálnyit sem,

megy-e vagy nem. Azt mondja. Nem tudja; megkérdi, mit tartok a Passion Flower esélyéről az ezer guineás futamban. Tudom, hogy a véleményemnek egy rézkrajcár értéket sem tulajdonít, - bolond volna, ha tenné, - de nekem össze kell szednem az eszemet, hogy felelhessek neki; mintha az utolsó ingét tenné fel a tanácsomra. Elérjük az első emeletet és örülünk, amiért megszabadulunk egymástól. Megpillantom a háziasszonyt. Fáradtnak, rosszkezdűnek látszik; sokkal boldogabb volna az ágyban, csak hogy nem tudja. Édesen mosolyog, pedig világos, halovány sejtelve sincs arról, ki vagyok; várja, hogy az inas megsúgja. Annak én suttogom oda. Talán megérti, talán nem; lényegtelen. Kétszáznegyven vendéget hívtak; hetvenötöt körülbelül ismernek látásból, ami a többit illeti, akármilyen véletlen jöttment, - ki mint a színházi hirdetőoszlopon áll - úgy öltözik, viselkedik, mint gentlemanhoz illik, - éppúgy beléphetne, mint én. Sokszor csodálkozva kérdelem magamtól, a népek egyáltalán minek nyomtatnak meghívó-kártyákat; kinn a kapu előtt egy szendvicses ember éppúgy megtenné. „Itten lakik Lady Tompkins; délután háromtól hétig fogad ma; tea, zene.” „Urak, hölgyek bemehetnek, ha beküldik névjegyeiket. Délutáni öltözék nélkülözhetetlen.” A tömeg a fő; ami az egyedet illeti, ugyan mondja meg, mi a különbség társadalmi szempontból egyik fekete frakkos, fehér nyakkendőű úr, meg a másik közt? - Emlékszem; egyszer egy Lancaster Gate-i házba voltam hivatalos. Valamelyik pikniken volt szerencsém az úrnőhöz.

Ugyanabban a zöld ruhában és zöld napernyővel megismertem volna másodszor is. Más ruhába öltözve, úgy véltem aligha. A kocsisom az átellenes házba vitt. Ott szintén nagyban állt a vendéglátás. Nem volt egyikünkre nézve sem fontos a csere. Az úrnő - nem tudom a nevét - kijelentette, nagyon kedves, hogy eljöttem. Aztán valami gyarmati kormányzó mellé helyezett (én nem értettem az ő nevét, ő se az enyémet, ebben nem volt semmi különös, mert a háziasszonyom se tudta egyiket sem.) Azt suttogta, hogy ez az úr nagyon messziről jött, azt sem tudta, honnan és kizárólag azért, hogy velem megismerkedjék. Csak úgy az estély vége felé, véletlenül vettem észre a tévedésemet; úgy véltem azonban, már késő, hogy felfedjem. Találkoztam pár emberrel, kiket jól ismertem, némi vacsorát ettem végig velük; aztán haza. Másnap délután találkozom az igazi vendég hívó hölgygel. Az szépen megköszönte, hogy drága estémet feláldoztam az ő, meg a barátai kedvéért; azt mondta, tudja, milyen ritkán járok vendégségbe. Annál jobban értékeli szeretetreméltóságomat. Azt is mondja, hogy a braziliai miniszter felesége mondta, miszerint én vagyok a legokosabb ember, kivel világlátásban találkozott. Sokszor gondolok rá; szeretnék találkozni avval a jó emberrel, akárki is légyen, szeretném megköszönni a jó véleményt.

Vagy mondjuk, hogy az inas érthetően adja le a nevemet; a ház úrnője megismer. Mosolyog; azt mondja, félt, hogy nem jövök. Elhיתי velem, hogy a többi vendég valamennyi

csak zöld levél a vendégkoszorúban; a virág én vagyok. Köszönetképp mosolygok; magamban azon tűnődöm, hogy festek, ha mosolygok. Ahhoz még sose volt bátorságom, hogy belemosolyogjak a tükörbe a képmásomra. Csak a többi ember társaságbeli mosolyát látom, az meg nemigen győz meg. Végre olyasvalamit mormogok, hogy hogyan is feledhettem volna el ezt az estét; a magam részéről most én akarom elhiteni vele, hetek óta készülök rá. Vannak emberek, akik cikáznak ilyesféle alkalmakkor; de csak kevés van belőlük és önhittség nélkül mondom: nem számítom magam az átlag-férfiaknál nagyobb bolondnak. Mivelhogy tehát egyebet mondani nem tudok, neki is elmondom, hogy az este meleg. Mosolyog; mintha valami rejtett szellemesség lenne ebbeli megjegyzésemben; én aztán ellépek; szégyellem magam. Ha úgy kell csevegned, mint valami ostobának, mikor tényleg az vagy, nem egész kényelmeden a dolog; de ha butaságokat kell mondanod, mikor elég eszed van ahhoz, hogy ezt belásd, az aztán kínos. Elbújok a tömegben; véletlenül találkozom egy hölgygel, kinek három héttel ezelőtt bemutattak valami képkiállításon. Egymás nevét nem tudjuk, de miután mindketten egyedül vagyunk, társalogni kezdünk. Úgy szokták. Ha a nők mindennapi fajtájához tartozik, megkérdi gyakran járok-e Johnsonékhoz. Mondom: nem. Ott állunk darabig szótlantul; nem tudjuk, mit mondjunk. Megkérdi, voltam-e Thompsonéknál tegnapelőtt. Megint azt mondom: nem. Kezdem kényelmetlenül érezni magam, amiért nem

voltam Thompsonéknál. Azon igyekezetemben, hogy én is mondjak hasonlót, hogy kibéküljek vele, megkérdem, megy-e kedden Brownékhoz. (Brownék nincsenek; hát csakis azt mondhatja: nem.) Nem megy; és a hangjában van valami, mintha Brownékon társasági szégyenfolt lebegne. Leadom véleményemet Barnum cirkuszáról; megkérdem szokott-e oda járni. A véleményem pont olyan, mint másoké, kik oda járnak.

- Vagy ha a szerencse ellenem fordul, úgynevezett „jukker” nő kerül elé, szellemes; a társalgása csupa szikra, megvető gúny mindenkinek a rovására, akit ismer; gúnykacaj azok rovására, akiket nem. Úgy érzem, sokkal tökéletesebb asszonyszemélyt bírnék összeállítani saját magam egy üveg ecetből és egy csomó gombostűből; mégis rendszeren jó tíz percet vesz igénybe, míg az ember szabadul tőle.

- Ha véletlenül mégis húsból, vérből való emberre, asszonyra akadna valaki ilyen gyülekezetben, hát értelmes társalgásnak se helye, se ideje nincs ottan. Ami az árnyékalakokat illeti, melyik értelmes ember pazarolná agyának legparányibb celláját ilyenekre? Egyszer Tennyson-t vitatták meg, mint szociális problémát. Valamilyik végtelenül tompa elméjű és ostoba fráter - a legostobább, kivel életemben találkoztam, - azt beszélte, miképp ült Tennyson mellett egyszer egy ebédnél. „Nem találtam egy csöppet se érdekes embernek, - közölte velünk bizalmasan; - nem tudott mondani semmit se; igazán

semmit a világon." Szeretném dr. Sámuel Johnstont feltámasztani egy estére; behelyezném valamelyikébe az önök „társaság”-ainak.

Elismert mizantróp ez a barátom; hisz mondtam; de az ember nem állíthatja, ne volna valamelyest igaza. Van valami titok a társaságnak társaság utáni vágyakozásában. Valamelyik este Berkeley Square egyik házában kerestem azt az utat, ami a vacsorához terített étterembe vezet. Elöttem egy darabbal izzadt, fáradt hölgy ugyanilyen cél felé törtetett.

- Ugyan kérlek; - mondja társának - mondd meg, minek jövünk mink ilyen helyekre. Minek tolongunk, akár valami vasárnap délutáni búcsúsok, tizennyolc penny értékű táplálékért?

- Azért jövünk ide, - felel a férfi, kit filozófusnak ismertem föl, - hogy elmondhassuk, hogy itt voltunk.

A.-val találkoztam minap este; kértem, ebédeljen nálam hétfőn. Nem tudom minek kérem A.-t, hogy ebédeljen nálam, de úgy körülbelül egyszer minden hónapban megteszem. Nem érdekes ember.

- Nem lehet; - azt mondja; - B.-ékhez kell mennem; gyalázatos dolog; borzasztó unalmas szokott ott lenni.

- Mért megy? - kérdem.

- Igazán nem tudom; - felel.

Kicsit később B.-vel találkozom; megkér ebédelnék nála hétfőn.

- Nem lehet; - felelek; - páran eljönnek hozzánk hétfőn este. Olyan kötelesség-este; hisz tudja.

- Bár le lehetne mondani akkor az egészszet, - felel. - Nem lesz ott senki, akivel beszélhetnék. A.-ék ugyan eljönnek, de azok halálra untatnak.

- Minek hívta meg őket? - kérdezem.

- Szavamra; igazán nem tudom; - hangzik a felelet.

Térjünk vissza a varjakhoz. Társadalmi ösztöneikről beszéltünk. Páran - köz-aggregények, úgy hiszem - klubbot alapítottak. Már egy hónapja igyekszem megérteni, mit csinálnak. Most már tudom: hát Klubbot.

A klubháznak - természetes - a hálósobám ablaka mellett legközelebb álló fát választották. Jól tudom, hogy jutott eszükbe; hisz az én hibám; nem gondoltam rá. Úgy két hónappal ezelőtt magányos varjú - tán emésztési zavarok kínozták, vagy valamely szerencsétlen házasság bántotta - elmékedési szempontokból ezt a fát választotta. Felébresztett; mérges lettem. Kinyitottam az ablakot és üres szódavizes-üveget vágtam felé. Persze nem érte; és mert más hirtelen nem akadt kezem ügyébe, mit hozzávágjak, rákiáltottam, gondolván, hogy megijed, oszt elrepül. Nem vett ezekről tudomást; tovább beszélgetett saját magában. Hangosabbat kiáltottam; erre felébresztettem a kutyámat. A kutya eszeveszetten ugatott; úgy félmérföldnyire felébresztett minden élő lelket. Csónakkampóval mentem le - ez akadt véletlenül a kezembe - hogy megszélidítsem. Két

órával később a kimerültségtől megint elaludtam. A varjú akkor még mindig elmélkedett.

Másnap éjjel ott volt megint. Úgy hiszem a madárban volt némi humorérzék. De miután én attól félttem, hogy a tegnapi eset megismétlődik, előrelátóbb voltam s pár kavicsot készenlében tartottam. Jó szélesre kitértam az ablakot és a kavicsokat egymás után vágtam a fába. Mikor aztán az ablakot becsuktam, közelebb billent; hangosabban krárogott, mint valaha. Úgy hiszem azt akarta, még több követ vágjak hozzá; játéknak vette az egész folyamatot. Harmadik éjjel, miután nem hallottam, kezdtem magamnak hízelegni, hogy szemtelensége dacára megfélemlítettem. Jobban kellett volna ismernem a varjakat.

Hogyan történt, hogy klubot alapítottak? így lehetett:

- Hol válasszunk helyet a klubháznak? - kérdi a titkár, mikor a többi pontokat megvitatták. Egyik ezt a fát, a másik amazt ajánlotta. Akkor felszólalt az én saját külön várjam:

- Majd én megmondom, hová, - mondja; - oda ni a jegenyefára, az oszloppal szembe. Megmondom, mért! Virradat előtt egy órával rendesen egy ember lép az ablakhoz; a legkülönösebben van öltözve, mit valaha láttatok. Megmondom nektek, hogy mihez hasonlított - azokhoz a kis szobrokhoz, mikkel az emberek a bevetett mezőket ékítik. Hát kinyitja az ablakot és mindenféle tárgyakat dobál az ablak előtti térre; aztán táncol, énekel. Igazán nagyon érdekes; a jegenyefáról mindent pompásan lehet látni.

Így alapították - biztosan tudom, hogy így, - épp azon a fán a klubot, amelyikre a hálószobám ablaka nyílik. Megvolt az elégtétele, hogy megtagadtam tőlük a remélt kiállítást; avval a reménységgel vigasztalom magam, hogy elégedetlenségüknek a tanácsosztóval szemben adtak kifejezést.

A varjak klubja, meg a miénk közt van különbség. A mienkben a tiszteletreméltó tagok jókor megjelennek; ésszerű korai órában mennek is; a varjakéban ezt a szabályt nem veszik figyelembe. Őrült spanyoloknak biztosan nagyon tetszett volna a klub; az ő ízlésük szerint való. Reggel fél háromkor nyílik; akik elsőnek érkeznek, a legmegvetettebb klubtagok. Varjú országban a kikentkifent, selyemfiúk, gigerlik, jó pubik, palik nagyon korán kelnek föl és délután fekszenek le. Virradat felé idősebb, rendesebb tagok érkeznek némely értelmes beszélgetésre vágyva; mindjárt tekintélyesebbé válik a klub. A fa úgy hat körül záródik. Az első két órában nem valami szép dolgok történnek. A sorrend rendesen küzdelemmel kezdődik. Ha nem találkozik két gentleman ki harcba száll egymással, hogy a többieket mulattassa, a legközelebbi teendő, mi a hangzavart fenntartani van hivatva, a karénekebe kapás. Nem vigasztalás énnekem, ha azt mondják, hogy a varjak nem tudnak énekelni. Én nagyon jól tudom, hogy mit tudnak, anélkül, hogy a természetrajzkönyvet segítségül hívnám. Csak a varjú nem tudja; ő azt hiszi, tud; eszerint aztán teszi is. Megkritizálhatod az éneklését; nevezheted,

ahogy akarod, de el nem állíthatod; én legalábbis így tapasztaltam. Az is biztos, hogy olyan nótát választanak, amihez kar kell. Úgy a vége felé karénekké válik az egész, hacsak a szólista nem egész különlegesen erős madár, ki nem enged a jussából.

Az elnök nem tud a klubról semmit. Az úgy hét felé kel föl - három órával azután, hogy a többiek befejezték a reggelijüket; aztán ide-oda röppen; az a rögeszméje, hogy ő kelti fel az egész kolóniát; hájfejű öreg bolond. Soha még ilyen silány elnökről nem hallottam. Akármelyik dél-amerikai köztársaság különb sikert bír ilyesmiben felmutatni. Maguk a varjak, a családos többség, családapák, tiszteletre méltó fészektulajdonosok éppúgy fel vannak ellene háborodva, mint jómagam. Mindenünnen hallom a panaszokat.

Amint ott támaszkodik az ember a kora tavaszi hideg délutánban a kapukerítés mellett és hallja recsegő lár-májukat, elmélkedni kell rajtuk. Tán így krákognak:

„A föld megint zölddé válik; a szerelem megint a szívünkbe száll öreg, józan varjaknak, nekünk. Oh, Madame; milyen feketén ragyognak a tollai; milyen mélyen csilognak kerek barna szemei. Jöjjön; üljön ide az oldalunk mellé; elmondunk egy történetkét; olyat, amelyet varjú sohase mondott még. Fészekről szól a mese; a fészek ott van egy magas fa legtetején; a legjobb nyugati szélben imbolyognak az ágak. Kívül kemény, de belül lágy, puha; a kis zöld tojások olyan biztosan elfekszenek benn. S ott ül a

fészekben drága hölgyünk; édesen krákog, örömeiben vijjog; hisz látja messziről a varját, kit legjobban szeret ezen a világon. Oh; elvult messzire, keletre, nyugatra; ott a zsákmány; csupa kukac, hernyó; s önnek hozta mindet.

„Öreg, nagyon vén varjak vagyunk - és sokan vagyunk, nagyon vén varjúk. A fehér tollak beleszövődtek mellünkön a feketékbe. Láttuk, mint nőttek körülöttünk a nagymezők kopár földből; láttuk, mint hullottak, haltak el a nagy fák. De minden évszakkal eljönnek hozzánk ifjú gondolataink. Újra házasodunk; építünk, gyűjtünk újra, úgy, hogy vén, öreg szívünk megint felujjongjon újszülötteink vékony rikoltásán.”

Természet anyónak egyetlen gondja van csak: a gyermek. Úgy beszélünk a szerelemről, mint az élet uráról; pedig csak a minisztere. Regényeink befejeződnek, hol a természet regéje kezdődik. A dráma, mire függönyt borítunk, az ő játékanak prológusa csak. Az őskori Hölgy hogy kacagna, ha gyermekei kerepelését hallaná: „Ostobaság a házasság? Érdemes ezt az életet végigélni? Az új nő a régi ellen.” Ilyenféleképp csevegnek az Atlanti-óceán hajjai, hogy keletre, nyugatra folyjanak-e?

*

A mindenség törvénye az anyaság. Az nő kötelessége az, hogy anya legyen. Dolgozzunk... minek; a gyermekekért - az asszony otthon, az ember a köznek. A nemzet

gondoskodik a gyermek jövőjéről; miért? Hisz államférfiai, katonái, kereskedői, munkásai, mind az ősök köré gyűlnek majd. Mit törődünk annyit a jövővel? A haza fiainak vérét áldozza a földnek, hogy új nemzedék dúsan arasson majdan. Bolond Balga Péter - zavaros agya örült álmokkal teli - véres kézzel söpör végig a világon, hogy vérét áldozza a Szabadságért, Egyenlőségért, Testvériségért. Nem fogja látni soha - hacsak látomásképp nem - azt az új világot, minek építőanyagul csontjait áldozza föl. - Még az ő pörgettyűszerű, szavaktól felkorbácsolt agyveleje is jól tudja ezt. De a gyermek! Annak szebb, édesebb legyen az élete. A paraszt otthagyja a tűzhelyet, hogy elhulljon a csatamezőn. Mit bánja ő - porszem az emberi homok-tengerben - hogy Oroszország győzedelmeskedjék a Keleten, hogy Németország egyesüljön, hogy új tájakon lobogjon az angol lobogó? Az apai örökség majd nagyobbá válik, mind több lesz a fiaknak. Hazafíság! Mi egyéb, mint népek anyai ösztöne?

*

Tegyük fel, hogy dekrétum készült a Mennyorszában: Több emberöltő nem lesz már; evvel az élettél végződik a világ. Hiszitek, hogy csak mozdítjuk is akkor a kezünket? A hajók ott rothadnának a kikötőkben; a gabona ott rothadna a földben. Festenénk képeket, íránk könyveket, szereznénk zenét, ha meggátolna bennünket valami benső, hidegen csúszó-mászó érzés: az eljövendő örök csönd?

Gondoljátok el, milyen szemmel tekintene egymásra férj és feleség. Gondoljatok az udvarlóra - a Szerelem forrása kiapad; állóvízű pocsolya marad a szeretet.

És milyen kevéssé látjuk életünknek ezt az alapját. Ha sehol egyebütt, ebben rejlik örökkévalóságunk. Az Én ne haljon meg soha - mert másképp, kezdettől végig, az emberi fajta az istenek múltó szeszélyes játéka lenne csak; elsöprik az egészet, ha beleuntak. Új kísérletbe kezdenek. A vonásaim - nem vitatjuk a művészi értéket - ne tűnjenek el soha; változón, javítva, de lényegében ugyanaz. - folytatódjanak mind nagyobb körzetben az Idők végezetéig. Vérmérsékletem - a jó, a rossz mi bennem van; - hadd növekedjék minden esztendővel; mind tágabb tere legyen; forrjon egybe, változzék.

Gyermekeimben, azok gyermekeiben létezem tovább; örültök, hogy halott részeiből jó tűz kél majd, de szelleme, élete, lénye ott maradt az erdőben ezer fiatal fácska alakjában. Nem hal meg a fa; változik.

Férfiak, nők, kik mellettem haladnak el az utcán - hivatalába siet az egyik, klubjába a másik, szerelméhez a harmadik -, az eljövendő világ anyja valamennyi.

Ez a fickó, ki áruval, értékekkel kereskedik - csal, hazudik, becsap valamennyiünket - mért? Kövesd csak a villanegyedben levő pompás lakására - mit találsz ott? Apa; gyerekek a térdein; meséket mond, bábut ígér nekik. Aggodalmas, nehéz az élete - mire törekszik? Hogy ezeknek a gyermekeknek meglegyenek azok a dolgaik,

miket jónak gondol a részükre. Még bűneink is -
erényeinkkel együtt - ebből az egyetlen gyökérből
fakadnak: Anyaság. Egyetlen magja, veteménye a
Mindenségnek. A planéták csak a nap gyermekei - a hold a
föld magzata; kő az ő kövéből, vas az ő vasából. Mi képezi
mindnyájunk nagy központját - szerves, szervesetlen életét
egyaránt, ha van szervesetlen is? - Nem egyetlen ködös
alakzat az egész nagy mindenség - Anyaság; minden teret
betöltő?

A mayfairbeli gazdag anya, amint terveket sző: gazdag
vőt keres! Nem valami gyönyörködtető látvány. Pillanatra
azonban más tekintettel mérjük. Minő fáradt lehet! Ma este
ez már a harmadik „szereplés”-e; szegény, fáradt arcáról
folyik a festék. Társaságbéli fölöttesei, feljebbvalói fél
tucatszor rápirítottak, helyére intették ma este; valamelyik
hercegnő nyíltan megsértette; türelmes mosollyal viseli el.
Szánalomra méltó igyekezet az övé; az, hogy gyermeke
pénzhez, vagyonhoz menjen nőül; kocsija legyen, meg sok
cselédje; Park Lane-en lakjék, gyémántokat hordjon; a neve
ott álljon a társaság közlönyeiben. Bármennyibe is kerüljön
őneki, a leánya élvezze mindezeket a dolgokat. Hisz
mennyivel könnyebben lefekhetnék aludni; hadd menjen
az a lány valami gazdag kereskedelmi utazóhoz férjhez.
Olvasóm; még ennek is igazságot kell szolgáltatnunk.
Kemény tervkovácsolási munkája csak az Anyaság
formavesztett gyümölcse.

Anyaság! Az istenek hangversenyének karmestere - vadság, kegyetlenség az egyik pólusa, - gyöngédség, önfeláldozás a másik.

A karvaly küszködik a tyúkkal; élelmet keres az ivadékaiknak - a tyúk övéit védelmezi az életével. A pók kiszívja a legyet, hogy táplálja ezernyi nemzedékét; macska az egeret kinozza, hogy még lüktető húsából kicsinyeit táplálhassa; ember embert tesz tönkre a gyermekéért. Tán ha a világ tobzódását, lármáját megértjük egészen, nemcsak részeiben, megtudjuk, hogy harmónia ez; valamennyi hamis hang, minden ütem egyeden közös eszmébe hullott: az Anyaságéba.

Tanácsot nem tanácsos elfogadni

Az Euston-pályaudvar peronján jártam valamelyik késő este; az watfordi utolsó vonatra vártam. Egy embert pillantottam meg; automata gép előtt káromkodott. Kétszer az öklét rázta felé. Minden percben vártam: most csap le rá. Természettől fogva kíváncsi vagyok; közelebb léptem. Szerettem volna hallani, mit beszél. Csakhogy hallotta közeledő lépéseimet; felém fordult.

- Maga volt itten az előbb? - kérdi.

- Hol? - kérdem. Úgy öt perc óta róhattam már a peront.

- Ott ni, ahol most áll; - mondja gorombán. - Mit gondol, mit értek az alatt, hogy „itt”? A túlsó oldalt? - Nagyon ingerültnek látszott.

- Nincs kizárva, hogy vándorlásaim alkalmával ezt a helyet is érintettem, ha ezt érte alatta, - felelek. Válogatott udvariassággal beszéltem; gorombaságát akartam ellensúlyozni.

- Úgy értem - felel, - maga az az ember, aki két perccel előbb szólt hozzám?

- Én biztos nem vagyok; - mondom. - Jó éjszakát.

- Biztos benne? - makacskodik.

- Az ember nem egykönnyen felejt el, ha önhöz szólt, - válaszolok.

Igazán sértő volt a hangja. - Bocsánatot kérek; - morog.

- Úgy néztem, az az ember, aki itten egy-két perccel előbb beszélt hozzám.

Meglágyultam; ő volt egyedül a peronon; még negyed óráig várnom kellett. - Nem a'; egész biztosan nem én voltam, - felelek hát jókedvűen, kevesebb súlyt helyezvén a nyelvtanra. - Mért, mit akart vele?

Mit akartam; - felel. - Egy pennyt dobtam ebbe a vacakba itten, - szemmel láthatólag szükségét érezte, hogy könnyítsen magán; - egy skatulya gyufa köllött volna. Nem bírt ebből kijönni semmi; hát jól megráztam a szerkezetet; káromkodtam, ahogy az ember szokta; akkor erre jön itten egy ember; olyasféle magasságú, mint ön, és - biztos, hogy nem ön volt?

- Egész biztos; - feleltem megint nyelvtani szabály nélkül;
- megmondanám, ha én lettem volna. Hát mit csinált?

- Nohát látta, hogy mit csinálok; vagy eltalálta. Azt mondja: „Utálatos dolog az ilyen masina; érteni kell hozzá.” - Aszondom: „Az kell hozzá, hogy az ember felnyalábolja és a tengerbe vágja; más nem köll hozzá.”

- Mer egész oda voltam, nem volt egy szál gyufám; aztán sokat szoktam használni. - Azt mondja: „Megakad néha; olyankor új pennyt kell bedobni; az első penny súlya nem mindig elég. A második penny meglazítja a csavart és magától kiesik; akkor az ember visszkapja az elsőt, meg a gyufát. Sokszor nekem jól sikerült így.” - Nagyon buta magyarázatnak tűnt, de úgy beszélt, mintha automata mellett nőtt volna föl; hát elég bolond voltam, hogy ráhallgattam. Dobok bele megint valamit; úgy tudtam másik pennyt. De épp most veszem észre, hogy kétshillinges volt. Hanem annak a bolondnak bizonyos mértékig igaza van; kaptam valamit ebből a vacakból. Ezt ni.

Felém tartja; rápillantok. Egy csomag Everton-mézeskalács.

- Két shilling, egy penny; - mondja keserűen. - Eladom egyharmadáért annak, amibe nekem került.

- Rossz gépbe dobta a pénzt; - vélem.

- Hát majd jóba! - felel kicsit ingerülten; úgy tetszett nem valami kellemes ember: akárki más lett volna ott, akivel beszélhetek, rögtön otthagynom. - Nem azt bánom, hogy a

pénzt vesztettem el; az bosszant annyira, hogy ezt a komisz vakarcsot kaptam helyette. Ha azt a félbolondot megtalálnám, majd lecsúsztatnám a torkán.

A peron végéig haladtunk csendben egymás mellett.

- Vannak ilyenek; - tör ki belőle, amint megfordulunk; - van ilyen népség, amelyik jó tanácsot szeret adni. Biztos, hogy hat hónapot kapok egyszer egy ilyen miatt; mindig attól félek, az lesz belőle. Emlékszem; volt egyszer egy pónim. (Valami kisbirtokos lehetett; paraszti szólással élt.) Kitűnő egy walesi póni volt; soha egészségesebb állatot annál nem láttam. Egész télre fűre küldtem; kora tavasszal egy nap gondolom: megpróbálom, nyereg alá veszem. Üzleti dolgom volt Amershamben. Kocsi elé fogom; megindulunk; az egész út tíz kilométer. Kicsit makrancoskodott; ugyan sokszor rá kellett volna vernem, míg a városba értünk; elég vad volt.

A vendéglő kapujában egy ember áll. Azt mondja: - Jó ez a póni. - No hát olyan közepes; - mondom.

- Nem jó, hogy az ember túlságosan befogja őket, míg fiatalok.

- Tíz kilométert tett; de segítettem magam is. Biztos lehet benne, derekasabban kifáradtam a dögnél.

Bementem; elvégeztem a dolgomat, mikor kijövök, az ember ott áll még mindig.

- Felfelé megy a dombon? - kérdi tőlem.

Valahogy kezdettől fogva nem passzolt nekem az az ember.

- Tudja, - mondom, - a domb másik oldalára akarok kerülni; hacsak valami pátensa nincsen, aki úgy is keresztülvisz rajt' hogy fölfelé nem kéne haladni, akkor bíz én felfelé megyek.

- Fogadja meg a tanácsom; adjon neki egy pint öreg ale-t (sörfajta) mielőtt nekiindul.

- Öreg ale; - mondám; - hisz bornemissza ez.

- Sose törődjék maga azzal; - úgymond; - adjon csak neki egy pint öreg ale-t. Ismerem én a pónikat; ez itten jó fajta, de még nincs belovagolva. Egy pint öreg ale, aztán úgy fölviszi a domboldalra, mint valami hintó-paripa; se magának, se őneki meg nem árt.

- Nem tudom, hogy van ezekkel. Az ember később azt kérdi magától, mért nem csapta rá neki a kalapját a szemire; mért nem lökte oda fejfel a legközelebbi lefogatnak. De mikor arról van szó, hát mégis rájuk hallgat az ember. Kihozok egy pint öreg ale-t. Fél tucat kölyök állt ott körül; persze nagy volt a röhögés.

- Rossz útra vezet, Jim bácsi; - mondja az egyik. - Kártyajátékra is rákap majd; bankot rabol ki; megöli az anyját. Mindig a vége annak, ha csak egy pohár ale-lel kezdi valaki.

- Így nem issza meg; - mondja a másik - teli vályút kéne elibe állítani.

- Lesz-e szivar utána szegénynek? - kérdi a harmadik.
- Csésze kávé és darab vajás kenyér nagyon jót tenne neki; nincs valami meleg máma; elbírná; - így a negyedik.

Már akkor a fenébe szerettem volna vágni a lötyöt, vagy megiszom magam; tisztára marhaságnak látszott, hogy négyéves póninak ale-t adjon az ember; de mihelyt a koldusfajta megérezte az ale szagát, előrenyújtotta ám a nyakát és fölszippantja, mintha igaz keresztény ember lett volna; én nosza bele a kocsiba; oszt rajta; azok még meg is tapsoltak. A dombra egész jól érkeztünk föl. Akkor a szesz működni kezdett a fejében. Egynél többször szállítottam haza részeg embert; van annál jobb mulatság is. Láttam részeg asszonyt; az még attól is rosszabb. De részeg walesi pónival ebben az életben nem akarok több dolgot. Négy lába van; annyira hát vitte, hogy a lábán maradjon állva; de hogy irányozódj ék, ahhoz már nem értett; hogy pedig legalább én tegyem azt helyette; azt nem akarta. Egyszer az út bal oldalán somfordáltunk, aztán a jobbon. Ha egyik oldalon se voltunk; akkor ott álltunk keresztbe az út közepén. Bicikli cseng a hátam mögött, de nem merem a fejem megfordítani. Annyit bírtam csak, hogy odakiáltok az embernek maradjon ott, ahol van.

- Át akarok menni; - kiált; - mihelyt elég közel van.
- No hát nem lehet; - kiáltok vissza.

- Már mért ne lehetne? - így. - Hát magának mennyi kell az útból?

- Az egész kell, meg azon túl is egy darab; - mondom; - ez olyan fuvar; meg útba se jöjjön senki.

Félmérföldnyire követett; mindig káromkodott mögöttem; valahányszor úgy vélte, hogy lehetséges: elém akart kerülni. De a póni kicsit mindig túlon túl szilaj volt neki. Azt hitte volna az ember, akarattal teszi a dög.

- Magának nem szabadna még hajtani! - ordít. Igaza is volt; nem is szabadott. Úgyis úgy éreztem magam, mintha agyonvertek volna.

- Mit gondol, kicsoda maga? - kérdi. - Könnyűlovassági futár maga? - (Igen közönséges fickó volt.) Ugyan ki küldi épp magát a rüsztongjáér'?

A végén egészen megvadított.

- Minek beszél hozzám? - kiáltok vissza. - Jöjjön ide aztán szidja a pónit, ha szidni akar valakit. Van énnekem vesződségem vele épp elég; nem kell hozzá a maga dupla csöngettyűje. Menjen a fenébe, még jobban megvadítja.

- Hát mi baja annak a lónak? - ordítja messziről.

- Nem látja? - felelek. - Részeg.

Istenem; ostoba felelet volt, az má' igaz; de sokszor hangzik ostobán az igazság.

- Hát hogy egyikük részeg, az nyilvánvaló. Két pintért odajövök, aztán kiségittem a bajból.

Bár engedtem volna; sokat adok érte, ha kikerülök abból a jármúból. Csakhogy nem maradt rá ideje. Mert abban a

pillanatban a póni hirtelen nagyot rándul; azt hiszem kicsit szorosra volt fogva. Ugatást, káromkodást hallok; abban a minutumban tetőtől-talpig fröcsköl valaki pocsolyavízzel. Egy ember érkezett velem szemben; aludt egy kocsirakomány Windsor-szivattyú fölött a bakon. Borzasztó dolog, az ilyenek a bakon mindig alusznak; hogy nem történik több szerencsétlenség. Nem hinném, hogy tudta volna, mi történt vele. Jómagam nem tekinthettem körül, hogy megnézzem, mi van övele, csak azt láttam, felugrott. A domboldalon lefelé rendőr kiáltott rám, álljak meg. Hallom, mint ordít, hogy örült gyorsan hajtok. Chesamtól félmérföldnyire innen leányiskola jött velünk szembe; a lányok kettesével haladtak; ezt gondolom úgy hívják „krokodil”; no fogadjunk, hogy azok a lányok még mindig arról a napról beszélnek. Jó órájába belekerült az öregasszonynak, hogy újra összeszedje őket.

Chesamben épp állt a piac; úgy rémlik, soha népesebb piac nem volt Chesamben sem azelőtt, sem azután. Átrohantunk a városon harminc kilométer óránkénti sebességgel. Sose láttam még Chesamet ilyen élénknek; - álmos fészek különben. Egy kilométerre a városon kívül megpillantottam a High Wycombe kocsijáratot. Nem valami nagyon törődtem vele; túl voltam akkor már azon, hogy sokat törődjem azzal, mi történik velem; inkább csak

kíváncsi voltam. A fogat előtt egy tucat yardra a póni megáll; engem levet az ülésről a kocsi végibe. Nem bírtam felkelni, mert az ülés a fejem fölé került. Semmi egyebet nem láttam az égnél; alkalmilag itt-ott a póni fejét, mikor a hátsó lábain állt. De hallottam, mit mond a fogat kocsisa; úgy véltem, bajba került ő is.

- Vigye azt a nyavalyás szerzetet el onnan az útból; - üvölt.

Ha kis esze van, láthatja pedig milyen tehetetlen vagyok. Hallom, mint dobog a paripája; ilyenek ezek a lovak; ha egy bolondot látnak, bolondok akarnak lenni valamennyien.

- Vigye haza az ilyet, oszt kösse istállóba; - rikolt a vezető.

Aztán valami öregasszony hisztérikus görcsöket kapott és vihogni kezdett, akár egy hiéna. Ez megint talpra ugrasztotta a pónit; aztán, amennyire a felhők járásából következtetni tudtam, újra négy kilométert tettünk meg. Akkor gondolta; átugrik egy kapun s úgy vélvén, hogy a kocsi akadályozza, kezdte darabokra zúzni. Sose hittem volna azelőtt, hogy kocsit ennyi darabra lehessen szétverni, ha nem látom akkor. Mikor aztán mindettől megszabadult, kivéve egy fél kereket és a rudat, újra nekirugaszkodott. Én ott maradtam a romok közt. Örültem, hogy megnyughatok kicsit. Késő délután visszajött; jó volt, a rákövetkező héten a vásáron egy ötfontos bankóért eladhattam; belekerült másik tízbe, míg összeszedtem magam. Mind e mai napig kacagnak rajtam a póni miatt; a helyi mértékletességi

egyesület példaképp állított. Ez van abból, ha az ember követi a jó tanácsot.

*

Rokonszenveztem vele. Sokat szenvedek magam is tőlük. Van egy barátom, amolyan City-ember; itt-ott elvéve szoktunk találkozni. Leghőbb vágya az életben, hogy az én szerencsémét megalapozza. A Threadneedle Streeten megfog a kabátgombomnál fogva. - Épp magával akartam találkozni! - mondja; - valami jó üzletet tudok. Kis szindikátust tervezünk.

Örökösen „tervez” valami szindikátust, minden száz fontra, amit befizethetsz, ezret kapsz vissza. Ha belemegyek valamennyi szindikátus-tervbe, számításom szerint ma kétmillió-ötszázezer fontom volna. Csakhogy nem mentem bele a kis szindikátus tervekbe. Csak egyszer mentem bele; pár évvel ezelőtt; mikor még fiatal voltam. Még most is benne vagyok; a barátom meg van róla győződve, hogy ha kitarok, az ezresek nem maradnak el. De miután a készpénzt mindenek fölött becsülöm, igen szívesen lemondok várandóságomról, bármely tisztességes személy javára, jókora engedménnyel; készpénzfizetés mellett. Másik barátomnak van egy barátja, ki „otthon” van lóversenyügyekben. Úgy hiszem, ilyenféle barátja majdnem mindenkinek van. Verseny előtt nagyon népszerű; verseny után végtelenül népszerűtlen. Harmadik jótevőm a

különlegességek rajongója. Egyszer valami csomagot hoz nekem; olyan ember modorában nyomja a kezembe, mint ki mostan minden világi bajtól megszabadít.

- Mi ez? - kérdem.

- Nyissa fel; nézze meg; - felel színpadi lendülettel. Kinyitom, megnézem; nem lettem tőle okosabb.

- Tea; - magyaráz.

- Hm; - mondom - azon tűnődtem, kinézhet-e így dohány.

- No igen; - folytatja, - nem éppen tea ez; ez a teának egy bizonyos fajtája. Egy csészével megiszik belőle - egyetlen csészével és soha többé nem kíván a világon semmiféle teát.

Igaza volt; megkóstoltam egy csészényit. Mikor megittam, úgy éreztem, hogy nincs kedvem semmiféle teához a nagyvilágon. Úgy éreztem, egyáltalán nincs kedvem semmihez se, csak ahhoz, hogy sértetlenül, békésen és nyugodtan halhassak meg tőle. Egy héttel később meglátogat.

- Emlékszik a teára, amit adtam? - kérdi.

- Határozottan, - felelek; - még most is a szájamban érzem az ízét.

- Ízlett?

- Nagyon kellemetlen volt akkor, de most már elmúlt.

Gondolkodóba esett.

- Teljesen igaza volt; - mondja végre; - dohány volt tényleg; egész különleges dohány; egyenesen nekem küldték Indiából.

- Nem mondhatnám, hogy ízlett.
- Borzasztó butaság volt tőlem; - folytatja - úgy látszik, összekevertem a csomagokat.
- Ó, történnek véletlenek; - felelek; - máskor majd nem fordul elő ilyesmi, egész biztos vagyok benne. Legalábbis énvelem szemben nem.

*

Jó tanácsot tudunk adni valamennyien. Egyszer egy öreg urat szolgáltam fiatal koromban, kinek az volt a hivatása, hogy törvényes dolgokban jó tanácsokat osztogasson, tudott is adni kitűnőeket. Legtöbb emberrel egyetemben, kik ismerik a törvényt, nemigen tisztelte őket. Hallottam egyszer, amint egy jövőendőbeli felperest kioktatott:

- Kedves uram; ha valami gazember megállít az utcán és az órámat, pénzemet kéri tőlem, megtagadnám tőle. Ha erre azt mondja: „Akkor nyers erőszakkal veszem el,” - bár öregember vagyok, mégis csak azt felelem: - Lássuk. - De ha azt mondaná: „Jó; akkor majd lefolytatom ön ellen az eljárást a legfelsőbb bíróság előtt, s kényszeríteni fogják, hogy adja ide”, - rögtön kiveszem a zsebemből, a kezébe nyomom s megkérem, ne beszéljünk a dologról többet. Akkor is úgy tartanám, elég olcsón szabadultam.

Mégis a törvény elé ment az öreg gentleman a szomszédja ellen egy döglött papagáj miatt, ami hatost nem ért s ha száz fontjába nem került az eset, akkor semmibe.

- Tudom, hogy bolond vagyok; - vallja be. - Nincs semmi valóságos bizonyítékom arra, hogy az ő macskájuk volt; de fizetnie kell, amiért vén fülesbagoly ügyvédbojtárnak nevezett; vesszek el, ha nem.

*

Mindnyájan tudjuk, milyenek kellene lenni a pudingnak. Mi magunk nem bíránk megcsinálni; nem a mi dolgunk. A mi dolgunk az, hogy bíráljuk a szakácsnét. Úgy tetszik, mintha az is a mi dolgunk lenne, hogy bíráljunk sok egyéb mindenfélét, amit megbírálni pedig nem a mi dolgunk. Csupa kritikusok vagyunk manapság. Nekem megvan a magam véleménye rólatok, kedves olvasóim; nektek valószínűleg megvan rólam a magatok véleménye. Nem kutatom; a magam részéről jobb szeretem azokat az embereket, kik a véleményüket rólam a hátam mögött mondják ki. Emlékszem, mikor vidéki fölolvadó körúton itt-ott a hall építkezési módja arra kényszerített, hogy a hallgatósággal együtt távozzam. Hányszor hallottam ilyenkor, hogy előttem-mögöttem menő odasuttogott a társaságnak: „Vigyázz; épp itt van mögöttünk, előttünk”. Mindig hálás voltam a suttogónak.

Valamelyik művész-klubban egyszer kávé ittam egy regényíróval; széles vállú, atléta-formájú ember. Egyik társtag csatlakozott hozzánk; azt mondja a regényírónak:

„Épp befejeztem a legutóbb megjelent könyvének olvasását; elmondom róla őszintén a véleményemet." A regényíró gyorsan felel: - Figyelmeztetem szép szóval előre... ha megteszi beverem a fejét. - Elmaradt az őszinte vélemény.

*

Szabadidőnk legnagyobb részét egymásra való acsarkodással töltjük. Igazán csoda, hogy - amilyen magasra tartott orral járkálunk ebben a világban - nem haladunk valamennyien egész külön utakon. A Nagytömeg acsarkodik az Osztályokra. Az osztályerkölcsök rettenetesek. Ha az osztályok beleegyeznének legalább abba, hogy mint egy test, leckéket vennének valamely tömegtanácstól viselkedés szempontjából; mennyivel jobb volna az nekik. Csak az osztályok elhanyagolnák kicsit a saját érdekeiket; alárendelnék magukat a Nagytömeg tapasztalatainak; sokkal jobban meg volna velük elégedve a Nagytömeg.

Az Osztályuralom haragszik a Nagytömegre. Bár a Nagytömeg elfogadná a jó tanácsaikat; csak takarékoskodni tudnának az emberek a heti tíz shillinggel; lennének valamennyien bornemisszák, vagy innának bordói bort; ha a lányok mind házi alkalmazottakká válnának évi öt fontért s nem költenék a pénzüket tollakra; ha a férfiak meg bírnának elégedni avval, hogy napi tizennégy órát

dolgozzanak s karban énekelnék „Isten áldja az urat, meg az egész familiáját”; ha megelégednének rendes foglalkozásukkal - de jól, de könnyen menne minden - az Osztályuralomnak.

Az Új Nőnemzedék ráförmed a Régire; a Régi Asszony haragszik az újra. A templom nem ismeri el a színházat; a színpad nevetségessé teszi a szenteskedést; - fűzfapoéta dörög a világ ellen; a világ kikacagja a fűzfapoétát.

A férfi bírálja az asszonyt. A nőekkel általában nem vagyunk megelégedve. Hibáikat vitatjuk; jó tanácsot adunk nekik. Bár angol feleségek úgy öltöznének, mint a franciák; beszélnének, csacsognának, mint az amerikaiak; bár úgy főznének, mint a német asszonyok! Istenem csak a nők bírnának épp olyanok lenni, amilyenekre nekünk szükségünk van - türelmesek, végtelenül szorgalmasak; csillogó szellemességűek és kimerültségig háziasak; varázslatosak; irányíthatók; kevésbé gyanakodók; - mennyivel jobb volna nekik - nekünk is. Olyan makacsul igyekszünk, hogy tanítsuk őket, de nem akarnak ránk hallgatni. Ahelyett, hogy bölcs tanácsainkra ügyelnének, az unalmas teremtések avval töltik az idejüket, hogy bennünket bíráljanak. Népszerű mulatság; nagyon elterjedt az ilyenféle iskola-játszás. Elég hozzá a küszöb lépcsője, egy fűzfavessző, meg hat gyerek. A legnehezebb aztán a hat

gyerek a dologban. Mindenik tanítómester akar lenni; folyton felugrálnek, hogy no most rajtuk a sor.

Néha az asszony akarja a kezébe venni a botot; ő térdelteti le a férfit. Van egy-két kis mondanivalója. A nagyságos úr egyáltalán nem az az ember, akivel meg volna elégedve. Vesse le magáról sok-sok hamis természetes vágyát és tulajdonságait, majd aztán; ha megtette, ő veszi a kezébe és csinál belőle - nem férfit; annál sokkalta magasabb rendű lényt.

Ez a mienk volna mindenféle világok között a legkellemesebb világ, ha mindenki kövemé a mi tanácsainkat. De vajon Jeruzsálem csakugyan az a gyönyörű tartomány lett volna-e, amilyennek híresztelik, ha ahelyett, hogy a saját portájával törődik, valamennyi polgára kiáll az országútra s más országbelieknek leckét ad a haladásból?

Újabban bíráljuk már magát az Alkotót. Rosszul van teremtve a világ; rosszak vagyunk magunk is. Csak megfogadta volna a tanácsunkat abban az első hat napban!

Mért érzem magam úgy, mintha agyba-főbe vertek volna; mintha minden tagom ólomból lenne? Mért undorodom a szalonna szagától; mért érzem egyszerre, hogy senki sem törődik velem ezen a világon? Azért, mert a pezsgőt, az osztrigát nem jól készítették. Mért veszekszik örökösen Edwin és Angelina? Azért, mert Edwin gyöngéd, finom,

magasröptű szellem; míg Angelina - szegény gyerek - épp ellenkező tulajdonságokkal van megverve.

Az a nagyszerű Mr. Jones mért jutott majdnem koldusbotra? Mr. Jonesnak ezer font évi jövedelme volt; az is banknál letétbe helyezve. De közbejött valami gonosz vállalati indítványozó (minek engednek ilyesmit történni?) és elmondta Mr. Jonesnak, hogy lehetne az összeggel még száz percentet nyerni; azt mondja, fektesse bele a pénzét valami olyasmibe, mivel Mr. Jones polgártársait megcsálnák.

A terv persze nem sikerül; a becsapott népek fellázadnak, ellentmondásba keveredvén a tervezettel, Mr. Joneszal és vállalkozó társaival. Mért is enged az Ég ilyesmit történni?

Mért szökik meg Mrs. Brown - otthagyva férjet, gyerekeket - az új doktorral? Valami tanácstalan Alkotó Mrs. Brownba és az új orvosba erős, nem illő érzelmeket plántált. Se Mrs. Brownt, se az új orvost nem lehet kárhoztatni érte. Ha valamely emberi lény felelősségre vonható, az kizárólag Mrs. Brown nagyapja lehet, vagy az új doktor úr egy régi őse.

Legyünk csak egyszer a mennyországban, majd azt is megbíráljuk. Nem hinném, hogy valamelyikünk is meg lesz elégedve az ottani berendezésekkel; borzasztó kritikus népséggé fejlődünk.

*

Egy nagyon öntelt fiatalemberről azt mondtam egyszer, hogy úgy fest, mintha azt vélné, hogy a Mindenható ezt a világot azért alkotta, mert kíváncsi volt, mit fog ő majd szólni hozzá. Öntudatosan vagy öntudatlanul, legtöbbször magunk is ilyenféleképp gondolkodunk. Mostanság kölcsönös csiszolási igyekezetek korszakát éljük - gyönyörű eszme; mindenkinek az a dolga, hogy tökéletesebbé tegyen másokat; amatőr parlamentek, irodalmi körök, játéklklubok mind ezen igyekeznek.

A premier kritikák úgy látszik, újabban kihalófélben vannak; a dráma tanulmányozói arra a meggyőződésre jutottak, hogy színdarabokat nem érdemes bírálni. Az én fiatalkoromban nagyon komolyan vetettük rá magunkat a műfajra. Elmentünk a darabra - nem azzal az önző vágygal, hogy az esténket kellemesen eltöltsük - inkább a nemes céllal, hogy emeljük a színpad színvonalát. Lehet, jót cselekedtünk, - lehet, hogy szükség volt ránk - higgyük így. Az bizonyos, a régi döreségek, lehetetlenségek nagy része eltűnt a színpadról; lehet, erős, nyers kritikánk siettetette az üdvös változást. Sokszor használ valamely balgaság ellen ügyetlen orvosság is.

Akkortájt a drámaíróknak számolni kellett a hallgatóságával. A kakasülő és a karzat közönségének olyasmire tetszett, ami manapság már nem tetszik. Emlékszem egy

rettenetesen vérfagyasztó darabra - úgy hiszem az Old Queens Színházban történt. A szerző a hősnővel szükségtelenül hosszú beszédeket mondatott el. Valahányszor a nő a színpadon megjelent, méter hosszú beszédeket eresztett; nem bírt egész csekélyke dolgot se elvégezni - teszem föl, hogy a Gonosz szellemet átkozza - negyven soron alul. Mikor a hős megkérdezte, szereti-e; felállt és olyan beszédet vágott ki, ami húsz percet vett igénybe; órákat néztük. Az ember megijedt, ha csak kinyitotta a száját. A harmadik jelenetben valaki megragadja és egy kunyhóban rejti el. Úgy általában véve nem volt csinos férfiú, de éreztük, hogy ez az az ember, kit a helyzet megkíván; az egész közönség viharosan tapsolt is neki. Azzal hízelegtünk magunknak, hogy az est hátralevő részére megszabadultunk a hősnőtől. Aztán valami bolond börtönőr járt arra; a nő addig könyörgött neki a vasrácson keresztül; hogy engedje ki pár percre, míg a börtönőr - jó, derék, de lágyszívű férfiú - gondolkodóba esett.

- Ki ne eressze! - Kiáltott egy komoly dráma-tanulmányozó a karzatról; - nincs semmi baja. Csak hadd maradjon ott.

A vén bolond nem hallgatta meg a tanácsunkat; ő saját maga vitatta meg magában az ügyet. - Nem olyan nagy kérdés - jegyezte meg, - és boldoggá teszem vele a nőt.

- Igen és velünk mi lesz? - felel ugyanaz a hang a karzatról. - Maga nem ismeri őt. Maga csak most jött; mi

már egész este hallgatjuk. Most csöndben van; hagyjon békét neki.

- Ó engedjen ki, pár percre csak! - könyörgött a szegény nő.

- Valamit mondani akarok a gyermekemnek!

- Írja föl egy darab papírra és nyújtsa keresztül az ablakon - ajánlotta egy hang a kakasülőről. - Majd teszünk róla, hogy megkapja.

- Ragadjak el anyát haldokló gyermekétől? - töprengett a lágyszívű börtönőr. - Embertelenség lenne.

- Nem a'; - makacskodott a karzatról a hang; - ebben az esetben nem lenne embertelenség. Szegény gyerek a sok beszédbe betegedett bele.

A börtönőr nem engedte meg, hogy mi irányítsuk. Kinyitotta az ajtót az egész színház átkozódása mellett. A nő aztán beszélt gyermekéhez mintegy öt percig; hát ezen idő letelte után a szegény csakugyan meghalt!

- Ó, meghalt, odavan! - kiált a szerencsétlen szülő.

- Szerencsétlen fráter! - hangzott a rokonszenv nélküli felelet mindenünnen.

Néha a hallgatóság bírálata megjegyzésekben nyilvánul; a megjegyzést egyik színházlátogató teszi a másiknak. Valamelyik este színdarabot hallgattunk végig, hol a cselekmény rovására szükségtelenül hosszú párbeszédtek történtek; a párbeszédtek pedig nemigen voltak mulattatók.

Hirtelen, a színpadról hallatszó fárasztó beszéd közepette sztentori suttogás:

- Jim!

- Halló!

- Kelts föl, ha kezdődik.

Erős horkolás a folytatás. Aztán a másik beszélő hangja:

A barátja, mintha felébredt volna.

- He? No? Történt valami?

- Mindenesetre féltizenkettőkor felkeltselek, he?

- Igen fiacskám, köszönöm. - A bíráló megint alszik.

Bizony; akkortájt még érdekelték bennünket a darabok. Vajon élvezem-e valamikor megint a brit drámát úgy, ahogy akkor bírtam élvezni? Élvezek-e még vacsorát annyira, amennyire a hagymás kolbász vacsorákat élveztem, miket Old Albionnál keserű sörrel öblítettünk le? Sok-sok vacsorát ettem azóta végig színház után; sokszor, ha adakozó hangulatú barátok voltak a vendéglátók, drága, kitűnő vacsorák kerültek. A szakács Párizsból jött; a képe ott volt látható a képes újságokban - százakkal fizethették a művészetét; mégis, valami rosszízű van a művészetében. Vagy hiányzik belőle valamelyes illat, valamelyik lé.

*

A természetnek megvannak a saját pénznemei; csakis olyan pénzzel lehet neki fizetni. És az ő boltjában mindent magadnak kell fizetned. Még meg nem keresed a tőkéd,

örökölt birtokod, szerencséd, vagyoned mind nem számít; nem törvényes pénz az ő fizetőasztalán.

Szeretnéd, ha jó étvágyad lenne. A természet nagyon szívesen ellát vele. - Hogyne uram; mond - igen kitűnő cikkeim vannak raktáron. Pompás, valódi éhség, szomjúság áll rendelkezésemre; örömmel járul velük minden étkezés elé. Mohón, örömmel fog majd enni; felfrissülve, megifjodva, jókedvűen kel majd fel az asztaltól.

- Nohát épp ezt akarom; - mondja boldogan az ínyenc. - Halljuk az árat.

- Az ára, - felel Mrs. Természet - egész napi erős munka.

A vevőnek hosszúra nyúlik az ábrázata; idegesen babrál nehéz erszényével.

- Nem fizethetek pénzzel? - kérdi. - Dolgozni nem szeretek, de gazdag ember vagyok; tarthatok francia szakácsokat; óbort vásárolhatok.

Természetanyó a fejét rázza.

- Nem vehetem el a csekkjeit; izom, ideg az én váltópénzem. Ezekért olyan étvággyal szolgálok, amelynek erejével egy pint sör, meg egy rostélyos jobban ízlik, mint akármelyik remekbe főzött ebéd, mit francia szakács fabrikál. Még azt is mondhatom, hogy banketté válik egy darab kenyér, meg sajt; csak épp az én pénzemmel kell fizetnie; nem dolgozom az önével.

Jön a Dilettáns; ízlés kellene művészetben, irodalomban; a Természet még avval is szolgálhat.

- Igaz örömet adhatok mindezek iránt a dolgok iránt; - felel.
- A muzsika szárny lesz; felröpít a világ taposómalma fölé. Művészettel felérsz az Igazság ormára. Az irodalom derűs berkeiben úgy andaloghatsz, mint csendes vizek partján.

- Az ára? - kiált a megörvendeztetett vevő.

- Ezek kicsit drága portékák; - felel a Természet. - Egész életet kérek érte, mit egyszerűen éltél le. Távol kell állnod minden világi siker megkívánásától. Olyan életet akarok, melyből kiégett a szenvedély; olyan életet, minek alá van vetve az étvágy.

- Téved, kedves hölgyem; - felel a Dilettáns. - Vannak nekem jó ízlésű barátaim; olyan emberek, kik nem fizettek ilyen árakat. Teli a házuk gyönyörű képekkel; csakúgy dül a „nocturne”; a „symphonia”; - a könyvespolcaik csakúgy görnyednek a sok új kiadástól. Mégis pompás, gazdag, válogatott életet élnek; gazdagok, divatosak. Sokat fáradnak azon, hogy sok pénzt keressenek; a társaság a mennyországuk. Hát én nem lehetek olyan, mint azok?

- Majomfogásokban nem dolgozom; - mondja hidegen a Természet; - eme barátaid nagyszerű pompája csupa póz; nagyáguk a perc divatja; a beszédjük papagájkereplés. Ilyen pompát vásárolhatsz; még pedig elég olcsón, de nagyobb gyönyörűséget okozna még az is, hogy kagylókat gyűjtenél; több igaz örömed van benne. Az én portékám másmilyen. Félek; csak egymás idejét pazaroljuk.

Jön fiú; pirulva kér szerelmet; a Természet öreg anyai szíve kitárul előtte; olyan portéka, mit szívesen ad el;

szereti azokat, kik ilyet jönnek vásárolni. Áthajol a vásáros asztalon; mosolyog, kijelenti, hogy épp az van neki, ami kell; a fiú remeg az izgalomtól; ő is megkérdi az árat.

- Hát nem olcsó; - mondja a Természet, de a hangja nem bátortalanító; - ez a legdrágább az egész boltomban.

- Gazdag vagyok; - felel a legény. - Az apám keményen dolgozott, sokat megtakarított; rám hagyta az egész vagyonát. Vannak gyáraim, raktárain - földem, marhám - minden értelmes árat hajlandó vagyok megadni.

De a Természet - arca szigorúbbá válik - kezét a karjára fekteti.

- Az erszényed tedd félre, fiú; - mondja. - Nem értelmes az áram; aranyban nem dolgozom. Van sok utca, sok bolt; ott mindenütt elfogadják a bankóidat. De ha elfogadod egy öregasszony tanácsát: nem mégy oda. Amit ott kapsz, szomorúságot, bajt hoz rád. Elég olcsó; de mint minden olcsó dolog, nem érdemes megvenni. Nem is veszi meg senki, csak a bolond.

- Hát akkor mi annak az ára, mit ön ad el? - kérdi a fiú.

- Önzetlenség, gyöngédség, erő, - felel az öreg hölgy;

- mindannak szeretete, mit jónak tartanak; minden rossznak gyűlölete - bátorság, rokonszenv, önbecsülés

- ilyesmiért lehet nálam szerelmet vásárolni. Tedd csak félre a bankóidat, fiam; jó lesz másra; az én állványaimról olyanért nem kapsz árut.

- Hát csak annyit érek, mint a szegény ember? - kérdi a legény.

- Én nem ismerek szegénységet, gazdagságot, úgy ahogy te értelmezod, - felel a Természet. - Én itt valóságot valóságért adok el. Te kincseimet kéred - én viszonzásul agyad, szíved veszem - a tiédet, fiam; nem az apádét; senki másét.

- Hát honnan szerzem meg ezt a váltságdíjat? - vitatkozik a fiú.

- Menj ki a világba, - így a hölgy; - dolgozz, szenvedj, segíts. Jöjj vissza, ha megkerested a béred; aztán aszerint kötünk majd üzletet, amennyit magaddal hoztál.

Olyan egyenlőtlenül van-e megosztva a földi gazdagság, mint hisszük? Tán a sors nem a legnagyobb szocialista? Ki a szegény, ki a gazdag ember? Tudjuk-e?

Még maga az illető se tudja tán. Nem árnyért küzdünk? S kisiklik közben a valóság? Vedd könnyen az életet; hisz melyik volt a legboldogabb ember: a gazdag Salamon, vagy a szegény Szókratész? Úgy tetszik, Salamonnak megvolt majdnem mindene, amit a legtöbb ember kíván - némely dolgokból talán túlon túl sok is a kényelme rovására. Szókratésznek kevese volt azon kívül, amit magában hordott, de az aztán sok volt. A mi fokozataink szerint Salamonnak kellett volna lennie a legboldogabb embernek, ki valaha élt; Szókratésznek pedig a legboldogtalanabbnak. De így volt?

Vagy vegyük az életet legalacsonyabb oldaláról: hol egyedüli cél az élvezet, öröm. Lord Tom Noddy, ezer istállójában, annyival jobban mulat, annyival vígabb tán,

mint Arry a kakasülön? Ha tíz shillingbe kerülne egy üveg sör és a pezsgőt négy pence-ért mérnék, mit gondolsz, melyikre vágnának? Ha valamennyi West End Clubnak tekepályája volna és biliárdot csak East Endben szabadna játszani, melyik játékot választaná ön, Mylord? Barkely Square levegőjét szívni annyival nagyobb boldogság-e, mint Seven Diaiban venni lélegzetet? Én Seven Dial levegőjét pikánsnak találom; Berkeley Square levegőjéből hiányzik az ilyesmi. Hát akkora a különbség lószőr és szalma közt, ha fáradt vagy? A boldogság annyival nagyobb, ahánnyal több szobád van? Lady Ermintrude ajkai annyival édesebbek, mint Ally Sallyéi? Ugyan mi az élet sikere?

Gyászinduló; meghalt a drótbáb

Rosszul indult a nap. Sétálni vitt magával engem; útközben elvesztett. Mennyivel jobb lett volna, ha a megszokott mód szerint megengedi, hogy én vigyem őt. Én sokkal alkalmasabb vezető vagyok: szerénység nélkül állíthatom. Idősebb vagyok nálánál; nem vagyok olyan izgága. Nem állok meg beszélgetni mindenkivel, kivel találkozom; hogy aztán elfelejtsem, hol vagyok. Kevesebb dolgot viszek véghez, hogy szórakozzam: ritkán birkózom; sose érzem azt, hogy macskákra volna kedvem vadászni; nincs különösebb örömöm benne, hogy gyermekeket

ijesztgessek. Nem gondolok másra, csak a sétára; meg hogy újra hazakerüljek. Ha - mint mondtam - nem ő vinne engem magával, sokkal kevesebb baj volna. De erről sose voltam képes meggyőzni őt.

Egyszer-kétszer már szem elől tévesztett; Sloane Square körül egészen elveszített. Ha elveszít; megáll; ugat értem. Ha legalább ott maradna, ahol ugatni kezdet; visszatálnék hozzá. De még mielőtt odaérek, már egész más utcából ugat. Nem vagyok olyan fiatal, mint voltam és sokszor úgy vélem erősebben egzecíroztat, semmint jót tenne. Még láttam onnan, ahol álltam, a King's Roadból. Szemmel láthatólag fel volt háborodva. Nagyon messzi voltam attól, hogy az ugatást megértsem, de el bírom képzelni mit mondott:

- Az ördög bújjék abba az emberbe; hol van már megint.

Megkérdez egy arra menő kutyát:

- Nem szagoltad a gazdámat itt valahol?

(Kutya persze nem beszél arról soha, hogy látott-, vagy lát-e valakit; szaglás a fő érzéke. Amint domb tetejére ér, biztosan azt mondja a társának: „Innen pompás szag nyílik; mindig úgy érzem itt bírnék ülni és szaglászni egész délután.” Vagy, ha sétára hív valakit, biztosan azt mondja: - Úgy szeretem a kanális melletti utat: te nem? Mindig van ott valami érdekes, ami megfogja az ember orrát.)

- Nem; nem éreztem semmi különöset egyikén se; - mondja a másik kutya. - Miféle szagú ember.

- No olyan tojás- és pirított szalonna szagú; szappanszag körülötte.

- Ez nem olyasmi, ami megállítja az embert: ez a leírás ráillik mindenkire, így reggel felé. Hol voltál, mikor utoljára vele voltál?

Abban a percben vesz észre engem; örül, hogy megtalált; odajön, de haragszik rám, hogy elvesztettem.

- No hát itt van; - ugat; - nem láttál engem, mikor a saroknál befordultam? Ugyan maradj szorosabban mellettem. Az istenfáját a dolognak, az embernek, vagyis a kutyának fele ideje azon vész el, hogy elvesztelek, meg újra megtalállak.

Úgy látszik ez a kis esemény rosszindulatúvá tette; tényleg olyan kedvében volt; hogy akármibe belemegy. A Sloane Street elején kövér, katonának látszó úr sietett, hogy elérje a Chelsea-i omnibuszt. - Hóó-rukk;

William Smith uzsgyi, utána. Ha az öreg úriember nem veszi észre, akkor simán megy minden. Egy mészáros gyerek, ki épp utánuk igyekezett - a szeméből olvastam - rá akart csapni Smith-re, amint az út közepére torpant. Ez jót is tett volna; az öreg úr eléri az omnibuszt; a dolog véget ér. Sajnos azonban ez nyugalomba vonult hadfi lehetett, kit a köszvény kínoz; folyton morog és csekély az értelme. Megállt, hogy a kutyát leszidja. Persze épp ez volt, amire Smith vágyott. Nem történik gyakran, hogy háborúba keveredik felnőtt emberrel. „Nem valami fényes elmék szegények. - gondolja - még csak nem is szoktak felelni.

Jobb szeretem az olyant, aki mutat valamit a foga fehérjéből." Egész oda volt az ilyen sikeren. Áldozatát körülrohanta százszor; olyan köröket írt le, hogy az öreg egész belezavarodott; azt hitte, Merlinnek, a varázslónak csodálatos köreibe jutott. Az ernyőjét szedte elő az ezredes úr; védekezni próbált. Hívtam a kutyát, az ezredesnek tanácsot adtam (ezredesnek néztem; mentől jobban ordított, annál kevésbé értette őt meg az ember) csakhogy mind a kettő túl izgatott volt ahhoz, hogy megértsék, mit mondok. Valamelyik rokonszenves omnibusz-kalauz áthajolt a kocsi korlátján s leadta a tanácsait:

- Fogja meg a farkát, sir; - ajánlotta; - sose féljen tőle; fogja csak meg bátran a farkát!

Egyik tejesember azonban Smith-et akarta bátorítani; odakiált útközben a kutyára:

- No derék állat; szedd le a lábáról!

Egy gyerek, akinek az öreg úr körbeforgó ernyője majdnem a szemét verte ki, sírásba fogott. A dadája megmondta az öregnek, hogy futóbolond - olyan megjegyzés, ami megkapott a helyzethez mért helyessége által. Az öreg ráriposztzott, hogy tolókoksit a járdán úgyse szabad járatni; aztán énutánam kezdett tudakozódni. Kezdték megállni körös-körül az emberek; rendőr tűnt fel valahol.

Nem volt helyes dolog; nem kellett volna történnie; nem is mentegetem magam; de ezen a ponton kísértésbe estem, hogy otthagyjam William Smith-t. Ő szereti az utcai harcot;

én nem. Ez vérmérséklet dolga. Azt is észrevettem, hogy benne megvan az a helyes ösztön, hogy mikor kell elmenekülni a krízisből; megvan rá a képesség is, hogy akképp cselekedjék, amint ösztöne súgja; titokzatosan feltűnik aztán negyed kilométernyire másutt; a kifejezése békés; mondhatnám szórakozott; szemmel láthatóan más kutya, jobb kutya.

Megvígasztaltam magam a gondolattal, hogy úgyse lehetnék segítségére gyakorlati szempontból. Némi megkönnyebbüléssel tudomást vettem arról is, hogy szerencsére a nyakörv nincs rajta, amelyiken rajta van a nevem és a címem. Átillantam a vauxhalli omnibusz másik oldalára, kerültem a feltűnést, aztán a Lowndes Square-en keresztül utat törtem magamnak hazáig.

Öt perccel azután, hogy leültem az uzsonnához, felszakítja az ebédlőajtót; besétál. Ez a rendes „belépési forma” nála. Valamelyik előbbi létezési állapotában alighanem végrehajtó volt.

Annyira elégedettnek látszott, hogy azt kezdtem hinni, sikerült neki keresztülvinni a tejesember tanácsát; az biztos, hogy az ezredet nem láttam azóta. Tán a rosszkedve elmúlt; a mogorvasága megnagyobbodott. Mielőtt a kutya megérkezett volna, O'Shannonnak egy darab kutyalepényt adtam. O'Shannon megsértődött; nem kell neki kutyalepény. Ha vesevelőt nem kaphat, akkor semmi se kell neki. Földhöz vágta a lepényt. Smith; az sem eszik lepényt soha. Itt-ott adok egy darabot neki; rögtön azon van, hogy

elrejtse. Ravasz kutya; a jövőre gondol. „Sose tudhatja az ember, mi fog történni, - gondolja; tegyük föl, meghal a gazda; megbolondul, vagy bankrottot csinál. Akkor még talán ennek a lepénynek is örülni fogok; inkább ide teszem az ajtó mögé ni; de nem, oda mégsem; ottan megtalálhatja valaki. Majd lyukat vágok a teniszpályába; ottan eltemetem. Jó ötlet; talán ott ki is hajt." Egyszer rajtakaptam, amint a dolgozószobámban rejt el valamit; épp a mögé az állvány mögé, amelyik a saját könyveimnek van szentelve. Nagyon megsértett vele; nagyon is kézzelfogható célzást láttam benne. Mert rendesen akárhová dugja, mindig megtalálja valaki. Megtaláljuk vánkosaink alatt; a cipőnkben; nincs biztos hely előtte. Ezúttal azt mondta magában: „Becsületesemre! Ez az egész sor itten, mind a gazdám könyve! Senki a világon nem akarja ezeket elvenni innen; legjobb, ha ide rejtem!" - Ha az emberrel a saját kutyája bánik így, még rosszabbul esik.

Másképp állt a dolog O'Shannon lepényével. Legjobb üzlet a becsületesemre; de sokkal mulatságosabb az ellenkezője. Földhöz vágta: aztán mohón nyelni kezdte; azt vélte az ember, egy hét óta nem evett.

Isteneknek való látvány volt azonban méltatlankodása, mikor Smith jelent meg a színen. Megvan benne fajtájának igazi természete; ha Smith szépen elkéri tőle a lepényt, akkor jó szívvvel odaadja; csak a sértés - a dolgok immoralitása őrzítette meg O'Shannont. Egy pillanatra egész elkábult.

- Ejnye azt a mindenségit. - Hát ezt láttad? - kérdi tőlem a szemével. Ugrik egyet és kiragadja a lepényt Smith állkapcsából „Te fegyelmetlen fekete szász tolvaj; - dörög O'Shannon; - hogy mered te elvenni a lepényem?

- Hát te nyomorult ír fattyú, - dühöng Smith; - honnan tudtam én azt, hogy ez a te lepényed? Talán minden ami a földön van, a tied? Tán azt hiszed, hogy én is a tied vagyok, mert a földön vagyok? Nem hiszem, hogy a te lepényed, te hosszúfülű, orratlan trottyos; add rögtön vissza.

- Nem vagyok kíváncsi a kimagyarázkodásodra, te félfarkú tolvaj, lapos fülű ivadék; - felel O'Shannon. - gyere ide és vedd el, ha azt hiszed, hogy elég nagy kutya vagy hozzá.

Azt hitte, hogy elég nagy. Feleakkora pedig, mint O'Shannon; de ilyen szempontok nála nem jönnek számításba. Neki az az elve; hogyha egy kutyát túl nagynak találsz ahhoz, hogy teljes egészében megküzdj vele, vedd egy darabját és küzdj avval. Rendesen borzasztóan elverik, de ami megmarad belőle, kivétel nélkül mindig abba az illúzióba ringatja magát, hogy ő volt a győztes. Ha meghal, biztosan azt mondja magában, mikor összeszedi magát a sírban örök pihenőre: „No; hát legalább hízelgek magamnak avval, hogy egy kis rendet csináltam ebben a régi, rohadt világban. Engem legalább békén hagynak ezentúl.”

Ez alkalommal én emeltem kezét a küzdők ellen. Itt-ott szükségessé válik, hogy Mr. Smith-nek emlékezetébe hozzam, miszerint az emberek - ki a kutyának hű, hasznos barátja - megvannak a maga jogai. Úgy véltem, most ennek itt az ideje. Dohogva a díványra vetette magát. Valahogy így hallott: „Bár föl se keltem volna ma reggel. Engem úgy se ért meg senki.”

Csakhogya a világon semmi se józanítja ki tartósan. Félórával később agyon akarta verni a szomszéd macskát. Sose jön meg az esze; már három hónap óta öli egyre azt a macskát. Hogy ilyenkor másnap az orra mért a rendes nagyságának a kétszerese; és a rákövetkező héten minden tárgyat mért lát csak az egyik szemével, azt nem bírja megérteni; úgy vélem, időbeli elváltozásokat vél okként.

A délutánt befejezte olyasmivel, mit valószínűleg döntő, kielégítő sikernek számított. Dorothea egy ifjú hölgyet hívott meg aznap délután teára. Kacagást hallok; közel voltam a gyerekszobához, benéztem, min mulatnak. Smith egy babát kínzott. Sose láttam még megkínzottabb arcú babát. A feje lógott; a fűrészpor a padlóra hullott belőle. De a gyerekek oda voltak a gyönyörűségtől; különösen Dorothea önkívületben ugrált.

- Kié a baba? - kérdem.

- Éváié; - felel Dorothea kacagás közepette.

- Oh dehogya; - felel Éva, édes elégedettség hangján; - az én babám itt van. - Tényleg; ült rajta; előhúzta; meleg, de egész. - Ez Dorry babája!

Dorothea arcán az átmenet a boldog örömgragyogástól a legkomorabb szomorúsáig drámai volt. Még maga Smith is, ki megszokta a viharokat, egész oda volt a rászakadó roham nagyságától. Dorothea szomorúsága tovább tartott, semmint hittem volna. Másik babát Ígértem. De úgy látszik, másik nem kellett neki; ez az egyeden baba volt, amit szeretni fog; ennek a helyét más baba nem tölti be soha; soha baba nem lesz az neki, ami ez volt. Olyan nevetséges ez az apró népség; mintha az nem volna mindegy, hogy ezt a babát szereted, vagy amaszt, mikor úgy hasonlít valamennyi! Valamennyinek göndör a haja, rózsaszínű az orcája; nagy kinyíló, becsukódó szeme, kis piros szája; két kicsi keze. Mégis ez a bolondos gyerek nép! Csak egyet szeret, egyet akar; másokra rá se néz. Úgy vettem észre, a legjobb, ha az ember nem vitatkozik velük, hanem rokonszenvezik érzelmükkel. Később - de nem olyan igen hamar - másik babát mutathatsz be nekik. Eleinte nem törődnek vele, de később érdeklődést mutatnak iránta. Persze azért nem felejteti el velük az első babát, - soha Lowther Arcadiában született baba ahhoz még nem volt hasonló - de mégis... Sok hét múlik el, míg elfelejtik az első szerelmet.

Dollyt eltemettük a jegenyefa alá. Egyik furulyázó barátom is lejött, hogy segítségünkre legyen. Forró tavaszi napsugárban temettük el; az árnyékos ligetben madarak daloltak a fejünk fölött életről, szerelemről. A gyászba borult hölgy igazi könnyeket hullatott, mintha az egész

világon nem az volna a babák sorsa előbb-utóbb, hogy darabokra törjenek. Kis, törékeny dolgok; egy órára szánván csak, hogy öltöztessék, csókolják őket. Aztán színtelenül, lerongyolódva kerülnek valami sarokba a gyerekszobában. Szegény kis babák! Vajon komolyan veszik-e magukat; hisz egyik se ismeri a csavart, mi fűrészpontos keblében működik. Hisz óramű az csak; egyik se látja a drótot, min táncoltatják. Szegény kis drótbábuk! Vajon csevegnek-e egymással, mikor kioltják a lámpást a paprikajancsi színházban?

A hősnő te voltál, kicsiny testvér-baba. Ott éltél a fehérre meszelt falusi házban; kinn csupa orgonavirág, rózsa, - talán belül kicsit nyomott a levegő. Milyen csinos voltál mindig egyszerű, tiszta ruhácskádban. Minő jó voltál! Milyen méltósággal viselted szegénységed. Milyen türelmes voltál sok megpróbáltatásod közepette! Sose volt egy gonosz gondolatod se; bosszút nem kívántál soha, ugye, kis baba? Sose voltak percek, mikor szívesebben játszottad volna a gonosz asszony szerepét; - olyan szobában szerettél volna lakni, mibe sok ajtó nyílik, prémekbe, ékszerekbe öltözve, lábaidnál ezer udvarló hever? Azok a hosszú, téli esték - a házimunka be van fejezve - a piszkos edényt lemostad, a padlót felsikáltad; a drága gyerek ott alszik a sarokban - az egy shilling tizenegy pennys lámpa méla világát a horgolt asztalterítőre sugározza. Durva varrásod fölött görnyedsz - Dickre vársz, a hősré! - tudod, legalábbis sejtéd, hogy hol van! - Igen

kedvesem; emlékszem azokra a szép beszédekre - idegrázó szavakkal ecsetelted, tapsolt rajt' a karzatbeli közönség - hogy mit tartasz fölöle és az olyan nőkről, amilyen az. Mikor ég felé emelt kézzel jelentetted ki, hogy boldogabb vagy a padlásszobácskádban, hol csontig dolgozod a kezed, mint ő ragyogó szalonjában. Úgy emlékszem „ragyogó szalon”-t említettél. Amit a bűn ékített föl, bútorozott olyan szépre. De rólad is beszéltünk kis babatestvér, nem a gyönyörű beszédeidről, mit a közönség is úgy helyeselt. Szíved legtitkosabb zugában nem irigyelted őt? Mielőtt a gyertyát eloltottad, sose álltál meg egy pillanatra a tükör előtt? Nem gondoltad el, hogy te magad is egész jól festenél párizsi szűkre szabott öltözékben; hogy a gyémántok milyen szépen ragyognának sima, fehér bőrödön? Amint a ködön, sáron keresztül hazabandukoltál sokszor, a varrás munkádat cipelve, nem éreztél keserűt a torkodban, ha arra gondoltál, amivel az erényt fizetik? Ott robogott el melletted az a „bizonyos”; és sárral fecskendett be a kocsija. Ahogy otthon egyedül hajolsz csésze gyöngyteád fölé, sose éreztél kísértést, hogy pezsgős vacsorákat szeretnél? Hogy szereted a vígságot, a hódolatot? Ó, Istenem, könnyű olyanoknak, akiknek már voltak szép, boldog napjaik is. Azok esténként könnyen előkészítik a kis irkát, füzetet, mibe majd fáradt kicsiny ujjak ákombákomot rajzolnak; mik fölött fáradt kis agyak játékra vágynak. A gyönyörű szólamok olyan vak, üres beszédnek hallatszanak, ha rosszkedvűek vagyunk, nem igaz? Hisz te

is fiatal, csinos voltál; hát a darab szerzőjének nem jutott eszébe, hogy te is éhezted, szomjúhozod az élet javait? Azt hitte, hogy telivér, húsz év körüli lánynak gyönyörűség volt traktátumokat olvasgatni elő, összeroppant öregasszonyok előtt? Mért éppen övé mind a szerelem, mind a kacaj? Milyen szerencse, hogy a Gonosz, a Kárhozat báró nem nyitotta rád olyankor a házacska ajtaját, mi, kedvesem? Mindig olyankor jött, mikor erős voltál, mikor érezted, hogy vissza bírod utasítani; meg bírod állni a kísértéseit. Jó volna, ha a Gonosz mindig ilyenkor környékezne meg bennünket; akkor talán valamennyien hősök és hősnők lennénk.

- Hja; színjátzás volt csak; vége már. Ti, meg én, fáradt kis babák, itt fekszünk egymás oldala mellett; várjuk a legközelebbi szerepet; visszapillantunk, kacaghatunk. Hol van az a csúf, gonosz baba, amelyik olyan felfordulást adott elő a színpadon? Ahá; itt van, Madame. Mindjárt gondoltam, hogy nem lehet nagyon messze; hisz valamennyiünket ide hánytak ebbe a sarokba. De hogy megváltozott; a piros festék lekopott mind; aranyhajad összecsavarodott. Nem csoda; nehéz szerepet kellett játszania. Mennyire kifárasztotta a fény, a csillogás! S még a reménységet is megtagadták öntől. A nehezen áhított békesség hiába jött volna; érezte, hogy nincs ereje ahhoz, hogy élvezze. Akár a tündérmese megboszorkányozott lánya, tudta, hogy mindig gyorsabban, gyorsabban kell táncolnia, habár tagjai bénák; bár hamuszínűre válják arca.

Szürkülhet a haj; mind csak tovább; mindaddig, míg eljön a megváltó Halál; egyeden fohásza az volt, hogy bár jönné, mielőtt a tánca nevenségessé válik. - így volt-e, Madame?

Akár a nancy-i rózsák illata, mely ott imbolyog a forró utcákon, olyan lehetett előtted a szerelem fojtó légköre, baba. Milyen monoton dallam volt füleidben a szenvedély hangja; hol ifjú, hol öreg dalolta; hol ordították, hol vinnyogták, hol üvöltötték - de mindig ugyanaz az ütem. Emlékszel, mikor először hallottad? Úgy érezted a mennyország reggeli himnusza. Aztán úgy vélekedtél, hogy a pokol talp alá való muzsikája; valami gonosz szellem húzza az ördögtől bérbevett egész földterületen.

Gonosz fajzatnak tarthattál bennünket. Faustina baba, akárcsak valami Old Bailey-beli ügyvéd. Csak egyik oldalunkról ismertél. Fordított világban éltél, hol virág, levél rejtve marad; a te napod csak a gyökeret világította. Azt képzelted, a féregrágt a gyökér, ág-bog a növény; minden szép dolog tettetésnek tűnt előtted. Lovagiasság, szerelem, becsület! Hogy kacagtál a hazug szavakon! Te ismerted az igazságot - ahogy te képzelted; úgy ám; a fél-igazságot. Disznók voltunk, míg a te varázsod tartott. Kirké leánya, s te - nem ismerve szigeted titkát - azt hitted, az az igazi alakunk.

Nem csoda, baba, ha viaszra vált arcodon haragos vigyor ül. A hős nemrég lépett föl a karzatközönség tetszészsivaja között, míg téged ott hagynak meghalni az utcán! Ó; jól emlékszel rá; de a telt ház elfelejtette már azokat az előbbi

jeleneteket; a gonosz nagyvárosnak ilyen a közönsége. Hol a többi; a család jó barátja; a széllélebélt világfi? A darab deus ex masinája; ki olyan jó volt mindenkire, kit úgy szeretett mindenki. - Hej! Te is szeretted valamikor - de ez a prológusban volt még benn. Magában a tulajdonképpeni darabban belőle tisztességes ember lett. (Hogy gyűlölted ezt a szót, hisz ez mindent jelentett, amire hiába vágytál!) Előtte a prológus elmúlt, elfeledett időpont marad; emlék, mi színt ad az életének. Neked az volt a darab „Első-jelenet”-e; abból formálódott a többi jeleneted valamennyi. Az ő bűneit elfelejtette a közönség; a tiéden magasra tárja a karjait a borzalomtól. Nem csoda, ha ott a vigyor viaszos ajkaidon.

Ne törődj vele, bábu; ostoba volt a közönség. Talán majd eztán jobb szerepet játszol; majd tapsolni fognak, ahelyett, hogy füttyentenének. Úgy vélem, a modern komédiajátászás áldozata voltál. Valami régi világbeli dráma hősnőjének kellett volna lenned. Jellemerő, bátorság, önfeledség, lelkesülés; mind a te erényed volt; csak a szerep volt rossz. Viselhetted volna Judith, Boadicea, vagy Jeanne d'Arc köpenyét, ha ilyen darabok a te idődben divatosak. Tán, ha a te idődben játszanak, nekik is meg kellett volna elégedniük olyan szereppel, mint a tiéd. A gyöngeszívű hősnőt nem bírták volna eljátszani; pedig mi egyebet tehettek volna a modern drámában? Oroszországi Katalin! Ha valamelyik pincér lányának születik a második császárság alatt, vajon megkapja-e a „Nagy” előnevet? Hát

Magdolna? Ha ahelyett, hogy akkortájt lakása Róma valamelyik mellékutcájában lett volna és nem Jeruzsálemben, vajon említenék-e a nevét templomainkban?

Ládd, baba; rád is szükség volt a játékban. Nem játszhatunk valamennyien hősokeket, hősnőket. Kell, hogy gonosz népség is előforduljon, másképp nem volna érdekes a darab. Gondold csak el; olyan darab, amelyikben valamennyi asszony erényes, valamennyi férfi becsületes! Becsukhatnánk a boltot; a világ olyan unalmas volna, mint valami osztrigatermelő-ágy. Nélkületek, gonosz népség, nem volna jó népség. Hogy ismernénk, tudnánk a hősnő erényeit, hacsak szembe nem helyezzük a te erénytelenségeddel? Hova lenne sok szép beszéde, ha ti nem volnátok, kik hallgatják. Hol a hős ereje, hacsak nem abban, hogy ellenáll a ti kísértéseknek? Ha te, meg a Gonosz Báró egymás közt fel nem osztjátok a birtokát; hamisan be nem vádoljátok, egész a darab végéig lusta, hőshöz nem méltó, tökéletlen létet élne végig. Ti szegénnyé tettétek; általatok bírja most megkeresni a saját kenyerét. Kitűnő dolog az neki; alkalmat adott rá, hogy az igazi férfit játszhassa. Ami pedig a te viselkedésedet illeti a prológusban, ugyan mi értéke lenne akkor annak a szép jelenetnek a harmadik felvonás végén, mely könnyre, kacajra indítja a hallgatóságot? Te és cinkos társad, a gonosz báró; tettétek lehetővé a darabot. Honnan tudná a karzat, a földszint, hogy mekkorák a hősök erényei, hacsak nem az érzett felháborodáson, mi a ti gonosz tetteitek

szemléletéből fakadt? Sajnálkozás, rokonszenv, izgalom; mindre szükség van a játékban; éppúgy, mint rád. Hálátlanság volt a közönségtől, hogy kifütyült.

Hát Mr. Merryman - víg pajtás; a festett vigyor lemállott sápadt ajkadról; ha jól emlékszem, te se voltál a szerepeddel megelégedve. Jobb szeretted volna, hogy könnyekig hatod meg a közönséget, ahelyett, hogy megnevetted. Becsvágy volt? Szegény, fáradt emberek! Hisz annyi mindenféle történik az életükben, mi miatt sírniuk kell; nem jó sport, ha kicsit megnevetettjük őket? Emlékszel arra az öregasszonyra a földszint első sorában? Hogy kacagott, mikor leültél a szilvás gombócra! Azt hittem, úgy kell majd kivinni. Hallom, amint kísérőjéhez beszél, ahogy hazafelé indulnak:- Azóta se nevettem, kedvesem; - jó, öreg könnyek ülnek a szemében még most is a kacagástól - hogy szegény Sally meghalt. - Hát ez egymagában nem elég, hogy eljátsszad a régi trükköt, mit utálsz? Istenem; mindennapi közhely valamennyi élced, mi nevetésre bír bennünket, - de hát nem csupa régi dolog, nem közhely-e, min mégis annyit sírunk? Nem egy kaptafára húzták-e valamennyi darabot a világ kezdete óta, hogy megnyitottuk bódét? A cselszövés nem régi divatú; nem ócska-e a nagy jelenet? Hős, gonosz, cinikus - nem ugyanazok maradtak-e a szerepek? A szerelmes kettősök újak-e? Hát a halálóság-jelenetek? Azokat nem tartjátok közhelynek? Gyűlölség, kegyetlenség, igaztalanság - új a hangjuk a rivaldán? Mit akartok emberek? Darabot akartok,

melyben új legyen a cselszövés, olyan jellemek álljanak előtettek, amelyeneket nem ismertek még. Talán elkészül az is számotokra, ha ti elkészültök újfajta könnyel, újfajta kacajjal.

Mr. Merryman; víg cimborá; te voltál az igazi bölcs. Te megmentettél bennünket attól, hogy elfelejtsük az igazi valóságot, mikor az események kicsit erősekké váltak. Hogy kacagtunk bohóságodon, mikor a hősnek feleltél, ahogy szomorú sorsát panasolván, az Eget ostromolja, hogy meddig tűrje még balszerencsáját? - Nohát soká már nem kell várakoznia; - felelted; - már majdnem kilenc órá; a darab pedig tízkor befejeződik. - Jóslásodhoz híven a függöny csakugyan legördült a jelzett időre; a hős minden baja a múlté lett. Megmutattad a lárva mögötti igazságot. Mikor a kitűnő lord Kongbong bíborban és hermelinben, a csodáló tömeg moraja közepette el akarta foglalni a helyét: kihúztad a széket alóla; puff; ott feküdt már a földön. A ruhája fölrepült, a sisakja lefordult. Nem félemlített már meg bennünket. Majomkodó méltósága cserbenhagyta; ostobaszemű, kopasz emberke áll előttünk; már nem imponál. A bolond az egyedüli igaz bölcs ember.

A tiéd volt a legjobb szerep. Merryman, víg pajtás, csak tudtad volna te meg a hallgatóság. De te látványosabb szerepről álmodoztál, hol szeretsz, küzdesz. Hallottalak elégszer, mikor nem tudtad, hogy a közeledben vagyok; karddal a kezében üvöltöttél a tükörbeli képmásodra. A bolondsípkát elvetted, és kopott bíborba öltöztél; te voltál

a hős a darabban; te vitted véghez a lovagias tetteket; te szavaltad a nemes szavakat. Szeretném tudni, milyen lenne a darab, ha valamennyien magunk íránk meg a szerepünket. Nem volna benne bohóc; dalos szobalány. Valamennyien főszerepeket játszanának a színpad közepén; a reflektor csakis bennünket világítana be. Nem igaz?

Micsoda nagyszerű szerepek azok, amiket magunknak írunk magunkban, kis öltözönkben. Mi mindig bátrak, nemesek vagyunk - gonoszak néha, de ha úgy is, nagylelkűen, magasröptű módon; soha aljas, kicsinyes utakon. Micsoda nagyszerű tetteket viszünk véghez, míg minket bámul, bennünket ünnepel a hallgatóság. Most katonák vagyunk, kik hadsereget vezetnek győzelemre; mit tesz az, ha meghalunk is a dicsőség mezején; egész ország sirat bennünket. Nem valami elfeledett párviadalban esünk el; nem valami „előőrs-összetűzés" közben adjuk vérünket, hogy a nevünket se említsék otthoni híradások. Vagy szenvedélyes szerelmesekké válunk; szerelmünkért országot veszítünk el - ez pedig ugyancsak más, mint valóper-darab kacaj keltő hőse.

S mindig telt ház előtt játszunk. Nagyszerű beszédünk mind rokonszenvező fülre talál; derék tetteinket megjegyzik, megtapsolják. A valóságos alakításban annyira különbözik mindez! Hányszor játsszuk el szerepünket üres padok előtt; ha pedig valamelyes közönség van jelen; nem értenek meg bennünket; nevetnek a drámai részeken. Ha

meg mindenképp kitűnő az alkalom, akkor üres a királyi páholy - az, amelyikben neki kellene ülnie.

Szegény kis babák; milyen komolyan vesszük magunkat; nem tudjuk, hogy óramű csak a csavar, mi keblünket mozgatja; nem látjuk a drótot, melyen táncolunk. Szegény kis drótbábok; vajon együtt haladunk-e akkor is, ha a bódé lámpásait eloltogatják?

Olyan kis viaszbábok vagyunk, mikben szív dobog. - Ólomkatonák, melyekben lélek él. Annyi bábuk Királya: vajon játszol-e csak velünk? Csak óramű bennünk az a valami, mely dobog, fáj? Csak azért húztál föl bennünket, hogy magunktól megálljunk? Felhúzol holnap bennünket megint, vagy itt hagysz berozsdásodni? Óramű-e csak, mely beszéltet, megremeget? Hol sírunk, hol nevetünk; hol táncolunk; kicsiny karjainkkal átöleljük egymást; kicsiny ajkaink csókolnak, aztán istenhozzádot mondanak. Küzdünk, szenvedünk, iparkodunk. Hol arany a célunk, hol babér. Óhajnak, becsvágynak nevezzük: csak drót az, min bennünket táncoltatsz? Eldobod az óraművet, vagy újra használad, ó Mester?

Homályosulnak a bódé lámpásai. Eltörtek a csavarok, mik nyitva tartották a szemünket. Elszakadt a drót, mely egyenesre rángatott; tehetetlen csomóba esünk össze a színpadon. Ó; sok-sok babatestvér, kikkel egymás oldalán adtuk szerepeinket, hol vagytok? Mért olyan sötét, olyan csöndes itt körül minden? Mért tesznek ebbe a fekete

skatulyába? Halld csak! - kis bábjátékzenekar - milyen messziről hallatszik a hangja!

TARTALOM

Hogy szánjuk el magunkat gyorsan? 4	
Mennyire hátrányos, ha nem azt kapjuk, amit kértünk 25	
Azon cselekedeteink kellő méltatása, miket	
véghezvinni szándékoztunk	41
Szerelmi bájital készítése, használatbavétele	68
Rabszolgasors haszna, gyönyörűségei	89
Hogy bánjunk a nőekkel?	110
Törődj a magad dolgával	128
Ne sokat nézelődj, ha megugrani készülsz	155
Sajátmagunk előkelőségéről	176
Anyai érzés férfiakban	195
Tanácsot nem tanácsos elfogadni	216
Gyászinduló, meghalt a drótbáb	241